

DANMARKS STATISTIK

STATISTISKE MEDDELELSER

4. RÆKKE 102. BIND 1. HÆFTE

COMMUNICATIONS STATISTIQUES 4me SÉRIE TOME 102 1ère LIVRAISON

—*—

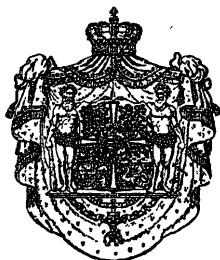
DE NORDISKE STATISTISKE MØDER I KØBENHAVN I MAJ 1936

LES CONFÉRENCES DE STATISTIQUE NORDIQUES
À COPENHAGUE EN MAI 1936

—

UDGIVET AF DET STATISTISKE DEPARTEMENT

PUBLIÉ PAR LE DÉPARTEMENT DE STATISTIQUE

KØBENHAVN

BIANCO LUNOS BOGTRYKKERI A/S

1936

Indholdsfortegnelse.

	Side
A. Det 16. nordiske statistiske Chefsmøde.....	5
Forhandlingerne ved Chefsmødet.....	5
Betænkninger:	
1) Ensartede Retningslinier i de nordiske Landes økonomiske Statistik. Af Kontorchef Einar Cohn.....	31
2) Inlegg i diskusjonen: Samarbeidet om økonomisk statistikk. Av direktør Gunnar Jahn	34
3) De internasjonale Tabeller. Av direktør Gunnar Jahn.....	39
4) Organisationen av den særskilda folkräkningen i Sverige år 1935—36. Av t. f. överdirektören Ernst Höijer	44
5) Promemoria angående köpingarnas och landskommunernas finans- statistik. Av överdirektör Martti Kovero	49
6) Den statistiska grundvalen i Finland för nationalinkomstens be- räknande. Av avdelningschefen Valter Lindberg.....	53
B. Beretning om Nordisk Statistikermøde i København d. 27. og 28. Maj 1936.....	61
Indledning	62
Program.....	64
Deltagerliste.....	65
Forhandlingerne Onsdag d. 27. Maj	67
Diskussionsindlægene vedr. »Statistikernas utbildning«	67
Diskussionsindlægene vedr. »Folkräkningsmetoderna i de nordiska län- derna«	82
Forhandlingerne Torsdag d. 28. Maj.....	96
Diskussionsindlægene vedr. »Boligbehovets vekst i de nordiske hoved- steder«.....	96
Diskussionsindlægene vedr. »En statistisk Redegørelse for Landbrugets økonomiske Forhold«.....	117
Forhandlingerne om fortsat Samarbejde mellem de statistiske Forenin- ger i de nordiske Lande.....	129
Betænkninger:	
1) »Statistikernas utbildning« av Professor, Dr. F. J. Linders, Sverige	132
2) »Jämförande översikt av folkräkningsmetoderna i de nordiske län- derna« av Byråchef G. Modeen, Finland	138

I

- 3) »Boligbehovets vækst i de nordiske hovedsteder. Demografiske og økonomiske forudsættninger« af Direktør O. H. Langeland, Norge 148
- 4) »En statistisk Redegørelse for Landbrugets økonomiske Forhold i de nordiske Lande« af Sekretær Kjeld Bjerke, Danmark..... 154
- 5) »Forandringer i Byggeskik i Island« af Bureauchef Thorsteinn Thorsteinsson, Island..... 188
- 6) »Afgangsstatistik i Personforsikring« af Raadsformand O.B.Kofoed, Danmark 195
- 7) Uddrag af Bemærkningerne til den svenske statistiske Forenings Forslag vedrørende det fortsatte Samarbejde mellem de nordiske statistiske Foreninger..... 203

**A. Det 16. nordiske statistiske Chefsmøde
i København d. 25. og 26 Maj 1936.**

Det 16de nordiske statistiske Chefsmøde afholdtes i København den 25. og 26. Maj 1936.

Deltagerne i Mødet var:

Danmark:

Chefen for Det statistiske Departement, Departementschef Adolph Jensen,

Kontorchef i Det statistiske Departement, Einar Cohn,

Kontorchef i Det statistiske Departement, Knud Korst,

Kontorchef i Det statistiske Departement, Svend Nielsen.

Finland:

Chefen for Statistiska Centralbyrån, Överdirektör Martti Kovero,

Avdelningschef i Statistiska Centralbyrån, Dr. Valter Lindberg,

Chefen for sjöfartsstyrelsens statistiska byrå, Magister Harry Allenius,

Chefen for tullstyrelsens statistiska kontor, Magister Verner Lindgren.

Island:

Chefen for det statistiske Bureau, Bureauchef Thorsteinn Thorsteinsson.

Norge:

Chefen for det statistiske Centralbyrå, Direktør Gunnar Jahn,

Byråchef i Det statistiske Centralbyrå, A. H. Skøien.

Sverige:

Chefen for Kungl. statistiska Centralbyrån, t. f. Överdirektör Dr.

Ernst Höijer,

Byråchef i Kungl. Socialstyrelsen, Dr. Nils Bergsten,
 Chefen for Kungl. Kommerskollegii statistiska byrå, Kommersrådet
 Dr. Anders Lilienberg,
 Aktuar i Kungl. statistiska Centralbyrån, Johannes Sjöstrand.

Mødet aabnedes af Departementschef Adolph Jensen, der mindede om, at det ved det 15de statistiske Møde i Helsingfors i 1931 blev bestemt, at det næste Møde skulde afholdes i København. Paa Grund af de usikre økonomiske og politiske Forhold siden 1931 var Mødet først nu kommet i Stand. Departementschefen udtrykte sin Glæde over, at Regeringerne i Finland, Island, Norge og Sverige havde efterkommet den danske Regerings Indbydelse og bød Mødets Deltagere velkommen.

Departementschefen anmodede derefter Deltagerne om at vælge en Ordførende. Direktør Jahn udtalte Deltageres Tak og foreslog Departementschef Adolph Jensen valgt til Ordførende. Departementschef Adolph Jensen takkede for Valget og anmodede om Mødets Tilslutning til, at kst. Fuldmægtig Fru Rigmor Skade fungerede som Mødets Sekretær.

Der afsendtes en telegrafisk Hilsen til Udenrigsminister Sandler, Stockholm.

Departementschef Adolph Jensen anmodede om Mødets Bemyndigelse til at udsende et kort Referat af Mødets Forhandlinger til Pressen.

I Overensstemmelse med de Aftaler, der i 1888 blev truffet angaaende Formen for de nordiske statistiske Møder, var Mødets Program fastsat ved forudgaaende Korrespondance og Forhandlingerne forberedt derved, at Promemorier angaaende de forskellige Forhandlings-emner er udarbejdet i hvert af de deltagende Landes Bureauer og Afskrift tilstillet Mødedeltagerne. Disse Promemorier er trykt som Bilag til nærværende Beretning.

Mødets Program var følgende:

1) Ensartede Retningslinier i de nordiske Landes økonomiske Stati-

- stik, indledet af Kontorchef Einar Cohn, Det statistiske Departement.
- 2) De internasjonale årbokstabeller, indledet af Chefen for det norske statistiske Centralbyrå, Gunnar Jahn.
 - 3) Organisationen af den særskilda folkräkningen i Sverige 1935/36, indledet af t. f. Chefen for Kungl. statistiska Centralbyrån i Sverige, Ernst Höijer.
 - 4) Den statistiska grundvalen i Finland för nationalinkomstens beräkning, indledet af Afdelningsschefen i Finlands statistiska Centralbyrån, Dr. Valter Lindberg.
 - 5) Promemoria angående köpingarnas och landskommunernas finansstatistik, indledet af Chefen for Finlands statistiska Centralbyrån, Överdirektör Martti Kovero.
 - 6) Fastsættelse af Sted og Tid for næste Møde.

Angaaende Forhandlingerne om disse Emner meddeles i det følgende en kortfattet Redegørelse.

Ad 1. Ensartede Retningslinier i de nordiske Landes økonomiske Statistik (se Betænkning Nr. 1).

Som Grundlag for Forhandlingerne om dette Emne var af Tjenestemænd i det danske statistiske Departement udarbejdet en Række Promemorer om forskellige Grene af den økonomiske Statistik, nemlig: 1) Engros-Pristallene, 2) Statistiken over Landbrugsareal, 3) Industristatistik, 4) Statistiken over Husdyrholdet, 5) Statistiken vedrørende Detailpriser og Detailprisniveauet i de nordiske Lande, 6) Handelsstatistiken, 7) Produktionsindeks for Industrien, 8) Statistiken vedrørende Høstudbyttet, 9) Statistiken over Pengeinstituter, 10) Statistiken vedrørende Landbrugets Driftsforhold, 11) Fiskeristatistiken, 12) Skibsfartsstatistik og 13) Aktie- og Obligationsindeks.

Af disse Arbejder og af de Bemærkninger, der af de andre nordiske Landes officielle statistiske Institutioner er knyttet til dem, (mærket Nr. 14, 15 og 20) opbevares maskinskrevne Eksemplarer i Danmark

i Det statistiske Departement og Det kgl. Bibliotek, i Norge i Det statistiske Centralbyrå, i Sverige i Kungl. statistiska Centralbyrån, Kungl. Socialstyrelsen og Kungl. Kommerskollegium, i Finland i Statistiska Centralbyrån, i Tullstyrelsen og i Sjöfartsstyrelsen og i Island i Det statistiske Bureau.

Kontorchef Einar Cohn forelagde denne Sag, idet han understregede, at Spørgsmaalet var taget op efter Ønske fra Regeringsdelegationerne for nordisk økonomisk Samarbejde. Kontorchef Cohn henviste iøvrigt til de udarbejdede Promemorier og udtalte i Tilslutning til disse, at Formaalet med Forhandlingerne paa Mødet sandsynligvis maatte være at afgøre 1) hvilke Grene af den økonomiske Statistik, der først skal tages op til Behandling, og 2) hvorledes denne fortsatte Behandling skal foregaa.

Direktør Gunnar Jahn udtrykte sin Glæde over, at dette Emne var taget op til Behandling. Det var saa meget mere paakrævet, som de nordiske Landes Statistik i de senere Aar var kommet meget langt fra hinanden. Taleren refererede iøvrigt sine skriftligt udarbejdede Bemærkninger (se Betænkning Nr. 2).

Departementschef Adolph Jensen pegede paa de Farer, der ligger bag alle Bestræbelser for Ensartethed i Statistik, navnlig Faren for at tilsløre det, der er det ejendommelige i det enkelte Land, og Faren for at Ensartetheden bliver formel. For at undgaa denne Fare er det nødvendigt at skaffe sig Kendskab til Grundmaterialets Art i de enkelte Lande og til de Metoder og Former, der anvendes ved Bearbejdelsen og Fremstillingen. Det er derfor, vi her fra Danmark har sendt de omfangsrige Promemorier og har ulejliget vore Kolleger med Arbejdet ved at gaa dem igennem og korrigere dem.

Överdirektör Kovero haabede, at man for Industristatistikens Vedkommende kunde faa nogen Enhed i Stand, idet der var megen Interesse for Industristatistik i Finland under Industriens stærke Vækst i de senere Aar. Derimod var der ret store Vanskeligheder med Hensyn til f. Eks. Fiskeristatistiken, saaledes har f. Eks. Havfiskeri langt større Betydning i Norge end Ferskvandskiskeri, medens i

Finland ogsaa Ferskvandsfiskeriet spiller en stor Rolle. For Handelsstatistikens Vedkommende er Ensartethed meget ønskelig. Finland faar i en nær Fremtid en ny Varenomenklatur, som er i temmelig nær Overensstemmelse med den internationale og ret nøje stemmende med Sveriges. Med Hensyn til Skovstatistik oplyste Taleren, at Finland forbereder en ny Skovtaksering.

Bureauchef Lindgren oplyste, at Finlands nye Varenomenklatur tidligst kan træde i Kraft fra 1. Januar 1938. Dens Ikrafttræden er betinget af, at Rigsdagen vedtager den fornødne Toldlovsændring.

Direktør Jahn var klar over, at Skovstatistik kun har ringe Interesse for Danmark og Island, men i hvert Fald de tre andre Lande bør opnaa Enighed med Hensyn til deres Stilling til en Resolution vedrørende Skovstatistik, som Ekspertkomitéen i Geneve vil vedtage i Efteraaret 1936.

T.f. Överdirektör Höijer gjorde opmærksom paa, at Afgørelsen af, hvilke Grene af den økonomiske Statistik der først burde tages op til Behandling, maatte ske ikke just efter vedkommende Emnes Vigtighed, men først og fremmest efter deres praktiske Aktualitet. I denne Henseende var det navnlig af Betydning, at der var Overensstemmelse i Handelsstatistiken 1) mellem de nordiske Lande indbyrdes, 2) med andre Lande. Industristatistiken, mente Taleren, havde navnlig Interesse i det Omfang, den skal give Grundlag for Produktionsindeks. Ogsaa med Hensyn til Jordbrugstællingen 1940 og Folketællingernes Erhvervsfordeling var det af megen Interesse at opnaa Ensartethed.

Bureauchef Thorsteinsson sluttede sig til de tidligere Taleres Udtalelser om Handelsstatistikens Betydning. Island havde haft store Ulemper af Uensartetheden og hilste derfor med Glæde Folkeforbundets Varenomenklatur, som man vilde søge at nærme sig mest muligt.

Byråchef Bergsten tillagde Ensartethed med Hensyn til Pristatistiken og i Forbindelse hermed Indeksregningerne, bl. a. af Leveomkostningsindices, stor økonomisk Betydning og mente iøvrigt, at ogsaa adskillige andre af de Omraader, der sædvanlig henregnedes

til Socialstatistiken, burde omfattes af Forhandlingerne her, saaledes var f. Eks. Lønstatistiken af stor økonomisk Interesse.

Med Hensyn til den økonomiske Betydning af specielt Leveomkostningsindices omtalte Byråchefen, at f. Eks. de af den svenske Riksbank og Socialstyrelsen i Fællesskab foretagne Beregninger udgør et af Støttepunkterne for Landets Pengepolitik. Idet Taleren med Udgangspunkt i den af Ekspeditionssekretær Olsen udarbejdede Redegørelse for de nordiske Landes Leveomkostningsindices paapegede, at Forskellighederne nærmest syntes at findes, dels med Hensyn til de store Budgetposters Fuldstændighed og Afgrænsning, dels med Hensyn til Indeksseriernes Basisaar og endelig med Hensyn til Indeksbudgetternes Alder og maaske deres Standard, udtalte han Ønsket om, at man indenfor de Institutioner i de forskellige nordiske Lande, hvor disse Indices beregnes, vilde udarbejde og overlade til de øvrige Lande en indgaaende Redegørelse for Fremgangsmaaden ved Beregningen, indeholdende bl. a. et fuldstændigt detailleret Eksempel. Dette maatte være den første Forudsætning for, at et fortsat Samarbejde kunde komme i Stand.

Byråchefen sluttede med at henstille, at man foruden Statistiken over Leveomkostninger og Detailpriser ogsaa optog Budgetstatistiken, Lønstatistiken og Beskæftigelsesstatistiken blandt de Emner, man — efter de fornødne Forberedelser indenfor de respektive Landes statistiske Embedsværk — vilde gøre til Genstand for et fortsat Samarbejde paa det økonomisk-statistiske Omraade, idet man maatte erindre, at Pris-, Budget- og Lønstatistik tilsammen gav en god Vejledning med Hensyn til Sammenligning mellem de nordiske Lande i det saavel socialt som økonomisk vigtige Spørgsmaal om Levestandard og Realløn.

Kommerserådet Lilienberg fremhævede, at selv om karakteristiske Uensartetheder i Næringslivet gjorde en fuldstændig Ensartethed umulig, saa maatte man dog kunne opnaa adskilligt. Med Hensyn til Industristatistiken mente Taleren ikke, at Vanskelighederne var saa store, som Direktør Jahn i sine skriftlige Bemærkninger ansaa dem

for (jfr. Bilag 2). Oplysninger om 1) hvad vi producerer, 2) hvor stor Værdien af de producerede Varer er og 3) hvormange Mennesker Industrien beskæftiger, maa der være ret gode Muligheder for at kunne jævnføre. Med Hensyn til Engros-Pristallet staar Sverige foran en Omarbejdning, hvor man vil tilstræbe at faa større Prismateriale og større Differentiering end hidtil. Som Basis har man tænkt at tage Aaret 1935.

Direktør Jahn mente fremdeles, at det frembød store Vanskeligheder at opnaa Ensartethed i Industristatistiken, Industrien er meget forskelligt opbygget i Landene, og det vil blive svært at undgaa Dobbelberegninger.

Byråchef Skøien gjorde opmærksom paa, at mange af de Vanskeligheder, man nu har med at lappe paa den eksisterende Statistik for at opnaa større Ensartethed, kunde være undgaaet, hvis man, inden man satte den ny Statistik i Gang, konfererede med de andre nordiske Lande. Det burde for Fremtiden være udelukket, at ny Statistik sættes i Gang uden saadan forudgaaende Konference.

Afdelingschef Lindberg udtalte, at man ved de ny Indeks-beregninger i Finland vanskeligt vilde kunne tænke sig noget andet Aar som Basis end 1935 eller eventuelt 1934.

Dertil bemærkede Direktør Jahn, at 1935 er et decideret Opgangsaar, hvad der ikke gør det særlig skikket. Man burde tilstræbe at have fælles Basisaar for alle Indeks (Engrospris-, Detailpris-, Produktions-, Aktieindeks o. s. v.). Internationalt har man valgt Aaret 1929 som Basis. Direktør Jahn henstillede, at Sverige, førend man bestemmer sig for Aaret 1935, afventer Forhandlinger med de andre Lande.

Kontorchef Cohn støttede Direktør Jahn med Hensyn til at fraaade Aaret 1935 som Basis. Det er vigtigt som Udgangspunkt at vælge et Aar, som Offentligheden forbinder med bestemte økonomiske Begivenheder.

Efter Forslag af Departementschef Adolph Jensen nedsattes et Udvalg bestaaende af Direktør Jahn, Overdirektørerne Kovero og Höijer, Bureauchef Thorsteinsson og Kontorchef Cohn, hvis

Opgave det skulde være at redigere et Forslag til Beslutning om, hvilke Emner der skal have Præference, i hvilken Orden de skal tages op til Behandling, og ad hvilke Veje det skal ske. Dette Forslag skulde drøftes og eventuelt vedtages i næste Dags Møde.

Det af Udvalget fremsatte Forslag til Udtalelse af Chefsmødet forelagdes af Kontorchef Cohn. Angaaende forskellige Afsnit i Forslaget førtes følgende Diskussion. Udtalelsen er i den Form, hvori den efter Diskussionen vedtoges, gengivet nedenfor (Side 16—17).

Ad Punkt 1. (Handelsstatistiken).

Kommerserådet Lilienberg ønskede at vide, om Ensartetheden i Handelsstatistiken forudsatte, at den nationale Aarsstatistik skal være i Overensstemmelse med den internationale Nomenklatur. Hertil oplyste Direktør Jahn, at man kun havde taget Sigte paa Minimumslisten, der skal gives som et Supplement til Aarsberetningen.

Kommerserådet Lilienberg mente ikke, at den svenske Statistik uden videre kunde tilsluttes den internationale. For Tiden udarbejdes i Sverige Statistik baade efter Købsland-Salgsland og Oprindelsesland-Forbrugsland, men man kan ikke forpligte sig til at fortsætte med begge Metoder. Under Diskussionen oplystes det videre, at Norge især har lagt Vægt paa Oprindelsesland-Forbrugsland, medens Danmark bl. a. paa Grund af Valutaordningen ikke godt kan forlade Købsland-Salgsland-Princippet.

Bureauchef Lindgren oplyste, at Finlands Stilling til Nomenklaturen er en lignende som Sveriges.

Kontorchef Cohn afsluttede Forhandlingerne om dette Punkt med at fastslaa, at Hensigten blot var at opstille Retningslinier for videre Samarbejde, hvorefter man vedtog Punkt 1 i Udtalelsen.

Ad Punkt 2. (Indeksrækkerne).

Kontorchef Cohn indledede dette Punkt med at udtale, at hvis man skulde forlade 1931, som man i Danmark havde valgt ud fra nationale Synspunkter, vilde man snarest foretrække Aaret 1929 som Basisaar. Aaret 1935 maatte man være betænkelig ved af Hensyn til

Offentligheden, som vilde savne Perspektiv i Indeks, der var beregnet med 1935 som Basis. Spørgsmaalet om Basisaar er tidligere behandlet i Genève, uden at man er blevet enige om noget endeligt, for saa vidt kunde der være Grund til at afvente Ekspertkomitéens Ønsker, men i Praksis har Folkeforbundet benyttet Aaret 1929.

Direktør Jahn oplyste, at for Produktionsindeksets Vedkommende er Aaret 1931 ubrugeligt i Norge paa Grund af en Strejke paa 6 Maaneder, der bragte Produktionsindekset ned paa et Minimum. For Prisindeksenes Vedkommende vilde 1930, 1931 og 1932 være lige gode i Norge, men ogsaa 1929 vilde man kunne gaa med til.

Överdirektör Kovero fandt ikke Aaret 1929 godt for Finlands Vedkommende, ogsaa paa Grund af Vanskelighederne ved at faa Prisoplysninger for Aar, der ligger saa langt tilbage. Han mente vedvarende, at 1935 eller 1934 vilde være det bedste Aar for Finland.

Byråchef Bergsten omtalte de Grunde, der af Hensyn til internationale Sammenligninger kunde være til at komme bort fra 1913 eller 1914 som Basisaar for Leveomkostningsindekset; bl. a. havde forskellige Lande overhovedet ikke Beregninger om Leveomkostninger før Krigen, i andre Lande var Førkrigs-Materialet, som bruges til Grundlag, meget mangelfuldt; — ogsaa Ændringerne i mange Landes Valuta talte for at flytte Basis til et Aar efter Krigen. Ved Fastsættelsen af Basis for Leveomkostningsindeks bør man ogsaa tage Hensyn til Muligheden af at faa samme Basis som f. Eks. Beskæftigelsesindeks, Reallønindeks og Engrosprisindeks.

Selvom det af mange Grunde er ønskeligt at faa en mere aktuel Basisperiode end Aaret 1913, mente Taleren dog, at det var tvivlsomt, om de nordiske Lande alene burde fastlægge et nyt Aar; bl. a. paa Grund af Usikkerheden med Hensyn til hvor mange andre Lande, der vilde følge den af de nordiske Lande valgte Basis, vilde Byråchefen foretrække, at man i hvert Fald fortsatte med at beregne Indekset for Leveomkostningerne med 1913 som Basis, men at man jævnsides hermed foretog en ny Beregning med et nyt Aar, evt. 1929, som Basis,

indtil man saa, hvilket Aar andre Lande valgte, muligvis efter at en international Konference havde drøftet Spørgsmaalet.

Kommerserådet Lilienberg oplyste, at man i Sverige havde tænkt sig at anvende Aaret 1935 som Basis baade for Engrospristallet og Produktionsindeks. 1929 var i Sverige et udpræget Højkonjunktur-aar og derfor ikke praktisk som Basis. Desuden var Kommerserådet Lilienberg enig med Direktør Kovero i, at det var vanskeligt at faa Prisoplysninger saa langt tilbage. 1935 maatte anses for et nogenlunde normalt Aar. Taleren ønskede, at der ogsaa for Indeksberegningernes Vedkommende blev mundtlig Konference i Lighed med, hvad man agtede at holde for Handelsstatistikens Vedkommende.

Avdelningschef Lindberg bemærkede, at man i Finland stod overfor ikke bare en Omregning, men en indgaaende Reform af baade Engrospristal og Leveomkostningsindeks. Hvad det sidste angaar, ligger Forslaget færdigt, og hvis ikke alt det hidtil udførte Arbejde skal blive ganske overflødigt, er det absolut nødvendigt at tage et af de sidste Aar til Basis i Finland.

Direktør Jahn henledte Opmærksomheden paa, at det ikke var tilstrækkeligt at se paa det samlede Indeks, naar man skulde vælge Basisaar. Det var nødvendigt at se paa Spredningen i de enkelte Grupper, bl. a. for Jordbrugsprodukter kontra Industrivarer.

Kontorchef Cohn afsluttede Forhandlingerne om dette Punkt med at udtale, at han meget vel forstod de Indvendinger, der er rejst fra svensk og finsk Side, og maatte herefter mene, at man bør henvise den yderligere Behandling af Spørgsmaalet om Indeksrækkerne til det under Punkt 1 omtalte Udvalg. Man bør henstille, at Ændringerne i de forskellige Lande stilles i Bero, indtil man i Efteraaret 1936 paany har drøftet disse Spørgsmaal. Hertil sluttede Bureaucheferne Bergsten og Kommerserådet Lilienberg sig.

Ad Punkt 3. (Industristatistiken).

Kommerserådet Lilienberg mente, at den skriftlige Behandling

af Industristatistikken ikke vilde være tilstrækkelig, men at en særlig Delegation ligesom for Handelsstatistikens Vedkommende maatte mødes til mundtlig Konference.

Ad Punkt 4 og 5.

Man enedes om at fordele Initiativet saavel for disse som for de foregaaende Punktets Vedkommende mellem de forskellige Lande (jfr. de enkelte Punkter i Udtalelsen).

Den herefter vedtagne Udtalelse, som man i hvert af Landene vilde tilstille Regeringen, var følgende:

Ved Afslutningen af Forhandlingerne paa det 16. nordiske statistiske Chefsmøde vedtog man følgende Retningslinier for Fortsættelsen af Arbejdet.

1) Spørgsmaalet om Ensartetheden i Handelsstatistikken optages til Behandling af et Udvalg bestaaende af Repræsentanter for de paa-gældende statistiske Institutioner. Dette Udvalg mødes senest i Efter-sommeren 1936.

Som Hovedretningslinie for Udvalgets Arbejde fastslaas det, at samtlige Lande, saa snart det er gørligt, gaar over til Anvendelsen af den internationale Varenomenklatur og til Ekspertkomitéens Landefortegnelse med eller uden Bibeholdelse efter hvert Lands Skøn af den hidtil anvendte nationale Nomenklatur. Desuden skal de enkelte Lande tilstræbe, saa snart det er muligt, at udarbejde Oversigter over Oprindelses- og Forbrugslande eventuelt som Supplement til den hidtil anvendte Opstilling. Sandsynligvis vil det være praktisk, at dette Supplement udarbejdes paa Grundlag af den internationale Varenomenklatur og angiver Specialhandelen.

Initiativet med Hensyn til dette Punkt paatager Danmark sig.

2) Man er enig om, at hvert Land tilstiller de andre Lande detaljerede Oplysninger om Beregningen af de forskellige Indices for at muliggøre, at Spørgsmaalet om en ensartet Opbygning samt om Valg af et nyt fællesnordisk Basisaar for disse kan blive forhandlet mundt-

ligt samtidig med de Udvalgs-Forhandlinger om Handelsstatistiken, der er omtalt under Punkt 1.

Initiativet med Hensyn til dette Punkt paatager Finland sig.

3) Der paabegyndes snarest en skriftlig Udveksling af Synspunkter vedrørende de foreliggende Forskelligheder i Landenes Produktionsstatistik med Henblik paa at tilvejebringe Klarhed over, hvad der fra de enkelte Landes Side kan foretages til Fremme af Ensartetheden. Denne Meningsudveksling skal danne Grundlaget for en efterfølgende personlig Forhandling mellem Repræsentanter for de paagældende statistiske Institutioner.

Initiativet med Hensyn til dette Punkt paatager Sverige sig.

4) Der er Enighed om, at der bør bevares den nøjst mulige Forbindelse mellem de nordiske Lande med Hensyn til de Spørgsmaal, som af det internationale Landbrugsinstitut i Rom i kommende Oktober Maaned vil blive foreslaede som Grundlag ved en almindelig Landbrugstælling for Aaret 1940. Dette gælder ogsaa Skovbrugsstatistiken, der maa antages at komme til Behandling samtidig med Landbrugstællingen.

Initiativet med Hensyn til disse Spørgsmaal paatager Danmark sig for Landbrugsstatistiken og Norge for Skovbrugsstatistiken.

5) Spørgsmaalet om Erhvervsgrupperingen ved Folketællingen i 1940 gøres til Genstand for Meningsudveksling inden Udgangen af 1938.

Initiativet med Hensyn til dette Punkt paatager Sverige sig.

6) Forinden der i et af Landene iværksættes en ny statistisk Undersøgelse eller foretages saadanne Ændringer af den bestaaende Statistik, som er af Betydning for det nordiske statistiske Samarbejde, bør det paagældende Land meddele de øvrige Lande dette, for at der eventuelt kan optages Forhandling om Spørgsmaalet.

Hertil ønskede Kommerserådet Lilienberg for Punkt 1's Vedkommende at føje følgende Bemærkning:

»För Sveriges vidkommande synes man icke inom någon mera närliggande framtid kunna övergå till en ny varunomenklatur i han-

delsstatistiken, enär den nuvarande nomenklaturen infördes så sent som 1930.

Beträffande frågan huruvida man skall redovisa handelsomsättningen å inköps- och försäljningsländer eller å ursprungs- och förbrukningsländer, synes det mig nödvändigt att man snarast möjligt bestämmer sig för endera metoden, ty i längden torde det för Sverige, som för närvarande tillämpar båda metoderna, ställa sig allt för arbets- och kostnadskrävande att på detta sätt utarbeta en dubbel statistik.«

Angående Punkt 2 udtalte Byråchef Bergsten, at han havde en »viss betänklighet ifråga om det angivna förhandlingssättet. Då nämligen delegationen för handelsstatistiken väl komme att sammansättas av sakkunniga just på detta område, kunde givetvis tänkas, att dessa ej vore kompetenta att förhandla jämväl om indexberäkningarna och frågan om ett nytt, gemensamt basår, i varje fall icke vederbörande svenska representant, som ju måste tagas från kommerskollegium. Det måste därför förutsättas, att delegationen för handelsstatistiken redan från början vore förstärkt med sakkunniga rörande pris- och levnadskostnadsberäkningar, alltså från Sverige en representant för socialstyrelsen. Särskilt vore detta för Sveriges del absolut nödvändigt, om förhandlingarna komme att hållas å annan ort än Stockholm. Byråchefen B. ville dock ej göra något direkt yrkande om ändring i punktens lydelse, utan endast till protokollet anföra nu gjorda erinran i ämnet.«

ad 2. De internasjonale årbokstabeller (se Betænkning Nr. 3).

Direktør Jahn gennemgik Aarbøgenes internationale Tabeller i Forbindelse med den af ham udarbejdede Betænkning.

Efter en Forhandling paa forskellige Punkter enedes man om følgende:

a) Tabellen vedrørende Areal, Folkemængde m. v. ændres i Overensstemmelse med Direktør Jahns Forslag.

b) I Tabellen over Befolkningen, fordelt efter Køn og Alder, udarbejdes i Stedet for Gruppen 60 Aar og derover 2 Grupper 60—65 Aar og 65 Aar og derover.

c) Det norske Bureau paatager sig at udarbejde en Tabel over Frugtbarheden pr. 1000 Kvinder og

d) en Tabel over Dødeligheden, fordelt efter Køn og Alder. Denne Tabel forsynes eventuelt med Oplysninger om Middellevetid.

e) Tabellerne vedrørende oversøisk Udvandring og Indvandring til U. S. A. og Kanada udarbejdes ikke mere.

f) I Tabellen over Kreaturholdet tilføjes Oplysning om Høns.

g) Det danske Bureau paatager sig at udarbejde en Tabel over Produktionsindeks.

h) Den af det svenske Bureau udarbejdede Tabel over Produktionen af nogle vigtige Varer udvides med forskellige nye Varer, blandt andet vegetabiliske og animalske Olier, Cement og eventuelt Koks.

i) Det norske Bureau vil udarbejde en Tabel over Produktionen af elektrisk Kraft.

j) I den af det norske Bureau udarbejdede Tabel over de vigtigste Landes udenrigske Handelsomsætning gives fremtidig Oplysninger særskilt for Raavarer, Halvfabrikater og Færdigvarer i Overensstemmelse med Inddelingen i den internationale Statistik.

Det norske Bureau vilde endvidere udarbejde en Oversigt over den samlede Verdenshandel.

k) Det svenske Bureau paatager sig at udarbejde en Tabel over Handelen med enkelte Varer i Lighed med en 1926/27 af det norske Bureau udarbejdet Tabel. Denne Tabel er tænkt som et Supplement til Produktionstabellen, idet den dog foruden de i denne Tabel indeholdte Varer vil kunne suppleres med flere Varer f. Eks. med Trælast, Landbrugsprodukter o. s. v.

l) Tabellen over Verdensflaadens Udvikling udgaar, til Gengæld indføjes i Tabellen over de vigtigste Landes Handelsflaader nogle Oplysninger om den samlede Verdensflaade. Iøvrigt udarbejdes Tabellen om Handelsflaaderne fremtidig i den af Direktør Jahn foreslaaede

Skikkelse, og endvidere udarbejdes en ny Tabel over Handelsflaaden fordelt efter Størrelse og Alder. Denne Tabel udarbejdes af det norske Bureau, der ogsaa udarbejder en Tabel over oplagt Tonnage.

m) I Tabellen over Jernbanerne tilføjes Oplysninger om Personkilometer.

n) Det danske Bureau paatager sig at udarbejde en Tabel vedrørende Radiospredning og

o) en Tabel vedrørende Luftfart.

p) Endelig paatager det svenske Bureau sig at udarbejde den af Direktør Jahn foreslaaede Tabel over Indskud i Banker og Sparekasser og

q) det finske Bureau vil udarbejde Tabellen over Aktieindeks.

Med Hensyn til de i Direktør Jahns Betænkning omtalte Tabeller over Beskæftigelsesindeks og Indeks for Arbejdsløn mente man, at de tilstedeværende Oplysninger var for uensartede. Bureauchef Bergsten fandt dog, at de internationale Aarbogs-Tabeller omfattede for sparsomme Oplysninger om sociale Forhold og forelagde en Række Forslag til Tabeller vedrørende sociale Emner, som man enedes om at overveje for eventuelt senere at optage dem, nemlig Tabeller vedrørende 1) Kollektivavtal i olika länder, 2) Index for löneutvecklingen, 1929 = 100. Penninglöner för manliga arbetare (vuxna), 3) Utgiftsbudgetens procentuella sammansättning inom arbetarhushåll i städer och stadslignande samhällen. 4) Levnadskostnadernas förändringar åren 1926—1935. 5) Minuthandelspriser å viktigare konsumtionsartiklar (livsmedel, lyse och bränsle) i Stockholm, Oslo, Köpenhamn och Helsingfors. 6) Medelhyror i Stockholm, Oslo, Köpenhamn och Helsingfors, og 7) Konsumerade kvantiteter pr. år och normalhushåll av viktigare varuslag i de nordiske länder. Hvis Vanskelighederne ved at sammenstille internationale Tabeller paa dette Omraade, som Direktør Jahn mente, var for store, kunde man efter Bureauchef Bergstens Mening udarbejde Tabeller, der kun omfattede de nordiske Lande.

Angaaende de foreslaaede nye Tabeller udtalte t. f. Överdirektör

Höijer, at han for Sveriges Vedkommende ikke kunde give noget bestemt Løfte om, at de alle vilde blive optaget i den svenske Aar-bog; det beroede bl. a. paa Pladsen, og der maatte tages Hensyn til de øgede Trykningsomkostninger.

Med Hensyn til Tidspunktet for Leveringen af Tabellerne erindrede Direktør Jahn om, at man i 1927 havde bestemt, at Tabellerne skulde afleveres inden 1. Juni.

Departementschef Adolph Jensen var enig i, at der var store Ulemper forbundet med at vente for længe paa Tabellerne, men tog dog stærkt Afstand fra at gøre Forsøg paa at udarbejde Tabellerne uden at gøre Brug af Folkeforbundets Aar-bog. Man enedes om at afvente denne og at levere Tabellerne hurtigst muligt efter dens Frem-komst, idet Direktør Jahn lovede at forsøge at paavirke Redaktionen af Folkeforbundets Aar-bog til at fremme den mest muligt.

ad 3. Organisationen af den særskilda folkräkningen (se Betænkning Nr. 4).

T. f. Överdirektör Höijer bad undskylde, at han havde valgt et Emne vedrørende Folketælling; Taleren havde, da han foreslog dette Emne, ikke været klar over, at der ogsaa paa det almindelige Møde var et Emne vedrørende Folketælling. Det var jo i Sverige saa-dan, at der næsten var gaaet Psykose i Befolkningsspørgsmaalet; det gav sig Udslag i Nedsættelse af den store Befolkningsskommission og paa Foranledning af denne blev denne specielle Folketælling vedtaget af den svenske Rigsdag.

Fremgangsmaaden ved Folketællingen adskiller sig fra de tidligere Folketællinger ved at være en Kombination af den gamle indirekte Metode og den direkte Metode, som anvendes i de fleste andre Lande. Hovedformaalet med Folketællingen var at skaffe Oplysninger om Frugtbarheden og specielt Frugtbarhedens Forbindelse med de øko-nomiske Forhold, derfor havde man spurgt om begge Ægtefællers Erhverv paa det Tidspunkt, da de giftede sig, ikke bare deres nuvæ-rende Erhverv, ligesom man ogsaa havde søgt Oplysning om Kvin-

dernes Erhverv igennem hele Ægteskabet. Den ved denne Folketælling anvendte Metode havde givet en ganske god Kontrol paa den gamle svenske Metode; man havde faaet konstateret, at den i Almindelighed havde fungeret meget tilfredsstillende. Der havde altid hidtil været stærk Modvilje i Sverige mod den direkte Metode, som man ansaa for et Indgreb i den »urgamle« svenske Frihed. Ogsaa forud for denne Tælling var der stærk Modvilje imod Fremgangsmaaden, men da man kom til selve Tællingen, gennemførtes den uden Vanskeligheder. En Hjælp herved var det, at Folk havde Mulighed for selv at give Oplysningerne paa de saakaldte Hjælpeblanketter. Grunden til, at man ikke lod Folk opgive det hele selv var bl. a., at man i Norge havde faaet oplyst, at Materialet blev meget bedre ved Anvendelse af »Tællere«. Man er klar over, at man ogsaa i Fremtiden vil anvende »Tællere«. T. f. Överdirektör Höijer oplyste, at 140 Personer var beskæftiget ved Folketællingen, der i alt var anslaaet at ville komme til at koste ca. 1,5 Mill. Kr.

Departementschef Adolph Jensen takkede Overdirektör Höijer, fordi han havde villet gøre Mødet bekendt med Enkelthederne i dette overordentlig interessante Eksperiment, der er foretaget som Følge af den alvorlige Indstilling, der i Sverige hersker overfor Befolkningsproblemet. Denne Indstilling er vel ogsaa Grunden til, at man har bevilget de 1½ Mill. Kr., der i hvert Fald i danske Øjne er en eventyrlig Pengesum at anvende til en Folketælling. Men der er ikke Tvivl om, at man baade i Nabolandene og langt uden for Norden med største Interesse vil imødesee Resultaterne af den svenske Folketælling. Paa enkelte Punkter kunde Departementschefen ønske at faa lidt nærmere Oplysninger. Overdirektör Höijer havde meddelt, at man havde foretaget en Inddeling i Jordbrugs-, Industri- og andre Kommuner. Departementschefen vilde være taknemlig for at faa oplyst, efter hvilke Kriterier Inddelingen i disse forskellige Kommuner var sket. Et andet Punkt, som det var af Interesse at faa nærmere Oplysning om, var, hvilke Erfaringer man havde med Hensyn til Værdien af Instruktører af forskellig Art. Endelig var Departementschefen interesseret i at

faa oplyst, hvorledes de Oplysninger var, man havde faaet angaaende Antallet af Børn. De danske Erfaringer paa dette Omraade var ikke tilfredsstillende. Taleren mente, at der muligvis burde have været forlangt en udtrykkelig Angivelse, et 0 eller lign., saafremt der ingen Børn var i Ægteskabet.

T. f. Överdirektör Höijer oplyste, at Inddelingen i de forskellige Arter af Kommuner var sket saaledes, at man havde regnet Kommuner, hvori over 75 pCt. af Befolkningen ved 1930-Folketællingen var beskæftiget med Jordbrug eller Fiskeri, for Jordbrugskommuner, Kommuner, hvor under 50 pCt. af Befolkningen var beskæftiget ved Jordbrug for Industrikommuner, Resten for blandede Kommuner.

Med Hensyn til Instruktørerne oplyste Taleren, at ogsaa en Del af Bureauets Embedsmænd havde været ude som Instruktører, hvad der især havde været nyttigt derved, at de gjorde Folketællerne interesserede, — de samlede Folketællerne fra de forskellige Kommuner til Møde. Endelig oplyste Direktøren, at Tællerne havde bestemt Instruction om at sætte 0 i Rubrikkerne for Antallet af Børn i de Tilfælde, hvor der ingen Børn fandtes.

Direktør Jahn var skeptisk overfor de mange Spørgsmaal, der var medtaget paa Folketællingskemaerne. Hvis man skulde kombinere Rubrikkerne om Børneantallet med alle de andre Spørgsmaal, navnlig de økonomiske, bliver der for faa Tilfælde i hver Gruppe. I Norge havde man haft forholdsvis let ved at faa Oplysning om Antallet af Børn, derimod var man klar over, at Børn i Ægteskabets første Aar ikke altid var rigtigt angivet, men forskudt i Tid; det har man Erfaringer om fra Skotland og Norge. I Norge fik man daarligere Oplysninger i Oslo og de større Provinsbyer end i de smaa Byer.

T. f. Överdirektör Höijer indrømmede, at man ogsaa i Sverige var klar over, at der fandtes de Vanskeligheder, som Direktør Jahn havde peget paa. Man betragtede ogsaa i stort Omfang det hele som et Forsøg. Angaaende det samlede Børneantal og Børn fra første Ægteskabsaar havde man haft det lettere i Sverige derved, at Folk ikke

direkte blev spurgt om Tidspunktet for deres Ægteskabs Indgaaelse; Oplysninger herom har man fra Præsterne.

ad 4. Den statistiska grundvalen i Finland för nationalinkomstens beräkande (se Betænkning Nr. 6).

Avdelningschef Lindberg gav en kort Oversigt over Hovedpunkterne i den fremlagte Betænkning. Taleren var klar over, at Materialet var svagt paa mange Punkter. Den officielle Statistik var langt fra altid tilstrækkelig, saa det havde været nødvendigt ogsaa at bruge private Undersøgelser.

Departementschef Adolph Jensen bemærkede, at Dr. Lindbergs Afhandling bekræftede den tidligere gjorte Erfaring, at Opgørelsen af Nationalindtægten med de forhaandenværende Midler er meget vanskelig. Det fremgaar af, at man kommer til stærkt divergerende Resultater, alt eftersom man benytter den subjektive eller den objektive Metode. Det finske Arbejde efter den objektive Metode var efter Departementschefens Mening meget interessant. Ved at arbejde videre efter de benyttede Linier vilde man sandsynligvis kunne naa frem til et nyttigt, men hidtil savnet Overblik over den samlede økonomiske Proces i Samfundet. Ogsaa her i Landet har der været gjort visse Tilløb i den Retning, bl. a. af Kontorchef Korst og af Ekspeditionssekretær Skade. I al Almindelighed var Talerens Interesse for Hovedopgaven dog ikke overvældende, idet han var i Tvivl om, at en Konstatation af Nationalindkomsten er saa nyttig, at den er det store Arbejde værd. Selv om den objektive Metode i det store og hele er at foretrække, er det dog ogsaa muligt, at man gennem den subjektive Metode kunde naa frem til Resultater, der kunde være nyttige for Skattepolitikken.

Direktør Jahn havde været overordentlig interesseret i at se denne Redegørelse. Han havde i og for sig stillet sig skeptisk overfor Resultatet af denne Art Opgørelser, men Spørgsmaalet om Nationalindkomstens Størrelse rejses stadig fra mange Sider. Der er Krav om et samlet Udtryk for Samfundets Op- eller Nedgang. De statistiske

Centralbureauer bør ikke lade dette ligge og overlade det til Kvak-salvere. For et enkelt Aar kan det lade sig gøre at skaffe en Opgørelse, det vanskelige er at faa en tilfredsstillende Opgørelse gennem flere Aar; et af de vanskeligste Problemer her er Værdiforskydningerne.

Bureauchef Sköien glædede sig over, at Dr. Lindberg havde søgt at skaffe en Fordeling af Indkomsten paa Næringsveje. Ofte havde man kun beregnet et Totalbeløb, men det er klart, at det først er ved Spaltning af Nationalindtægten, at man kan faa fuld Nytte af disse Beregninger. Man kunde ogsaa tænke sig en Specialisering af Nationalindkomsten efter andre Kriterier, man kunde f. Eks. spørge om, hvor stor en Del af Nationalindkomsten, der var Arbejds løn, eller man kunde tænke sig en Deling paa geografiske Omraader. Taleren gjorde opmærksom paa forskellige af de Problemer, der rejser sig i Forbindelse med en Opgørelse af Nationalindkomsten; man kunde være i Tvivl om, hvor meget man skulde tage med, ofte blev det, der ikke værdsattes i Penge, udeladt, men man bør tage f. Eks. Hjemmets Arbejde med, fordi det skifter fra Tid til Tid og fra Land til Land, ellers kan Tallene for de forskellige Aar eller de forskellige Lande ikke sammenlignes. Statens Lønningsudgifter maa naturligvis medtages, hvorimod Statens Udgifter til Understøttelser bør udelades, for selv om de betragtes som Løn for et Arbejde, er det ikke et Arbejde i det paagældende Aar, men et Arbejde, der ligger Aar tilbage. Et andet Spørgsmaal er, om f. Eks. Turistudgifter skal indbefattes. For Taleren saa det ud, som om disse Indtægter er med i Indtægterne for de forskellige Erhverv: Hotelvirksomhed, Transportvæsen o. s. v. Ved at tage Turistudgifterne med særskilt, faar man, saa vidt det ses, en Dobbeltregning. Bureauchefen mente heller ikke, det var rigtigt at medtage Pengeforsendelser fra Søfolk o. lign. Disses Indtægt, maa man gaa ud fra, er med i Nationalindtægten i Forvejen.

M. H. t. Turistudgifter i Udlandet antog Taleren, at disse ikke skulde fradrages. Disse Udgifter er bare en Indtægtsanvendelse. Endelig gjorde Taleren opmærksom paa, at der muligvis var Lejlighed til at opgøre Nationalindkomsten efter den tredie af Dr. Lindberg

anførte Metode, gennem Forbruget, ved Hjælp af de Oplysninger om Omsætningen man faar i Erhvervstællingerne.

Dr. Lindberg oplyste sluttelig, at Værdien af Hjemmets Arbejde ikke var indbefattet i hans Opgørelse, skønt han maatte indrømme, at den stod i meget nær Forbindelse med Nationalindkomsten.

ad 5. Promemoria angående köpingarnas och landskommunernas finansstatistik (se Betænkning Nr. 5).

Överdirektör Kovero indledede Diskussionen med en kort Henvisning til Hovedpunkterne i den fremlagte Redegørelse.

Departementschef Adolph Jensen fandt Direktør Koveros Redegørelse særdeles lærerig, navnlig var han enig i Betydningen af at have godt Rede paa Kommunernes Behov, et Moment der er vigtigt, fordi Stat og Kommuner var Konkurrenter om Borgernes mulige Skatteydelse. Taleren mente, at det vilde være formaalistjæntligt, ja egentlig nødvendigt, at skabe en samlet Oversigt over Statens og Kommunernes Finansvæsen, for at det samlede offentlige Behov kan blive dækket paa den mest hensigtsmæssige og tillige den billigste Maade. I Danmark har man en summarisk Sammenarbejden af Statistiken over Statens og Kommunernes Finanser i en Tabel i Statistisk Aarvog. Det vanskelige ved at faa noget helt tilfredsstillende ud af dette Arbejde ligger bl. a. i, at Kommunernes faktiske Indtægter og Udgifter i et vist Regnskabsaar først kan opgøres meget sent, det gælder i Danmark i særlig Grad efter Socialreformens Indførelse, idet Kommunernes Udgifter til sociale Formaal først kan endelig konstateres efter, at den mellemkommunale Refusion har fundet Sted, det vil sige $\frac{3}{4}$ Aar efter Regnskabsaarets Udgang.

Bureauchef Sköien bemærkede, at Finansstatistik i høj Grad er afhængig af, hvorledes Regnskaberne føres. I Norge har man i Modsetning til Finland bestemte Regler herfor. Alle Kommuner med over 2000 Indbyggere skal føre dobbelt Bogholderi. Om Principerne for Finansstatistik har man haft vanskeligt ved at komme til Klarhed. Da man i 1924 paa Chefsmødet drøftede Finansstatistik, fæstnede man

sig ved Netto-Opgørelsen, d. v. s. Opgørelse med Fradrag af Refusioner og Bidrag, som den principielt rigtige. Nu viser det sig, at det i høj Grad er nødvendigt at fremskaffe Brutto-Regnskaber. Den finske Statistik benytter Brutto-Opgørelser. I Danmark har man et blandet Princip, men Norge har fuldstændig Netto-Opgørelse. Dette sidste har betydelige Svagheder, men Statistiken vil nu blive omarbejdet. Taleren anførte videre, at han havde set, at den finske Statistik ikke opgør Driftsregnskab og Kapitalregnskab særskilt. En saadan Deling maatte han anse for ønskelig, ogsaa fordi man derved kunde faa Oplysning om, hvad Laanemidlerne var anvendt til — om de anvendes til Driftsformaal eller Kapitalformaal. Paa S. 51 i den sidste finske Statistik er det anført, at man ikke har Oplysning herom.

Överdirektör Kovero oplyste, at man i Finland for Finansstatistikens Vedkommende havde haft megen Gavn af Samarbejdet med Centralforbundet for Landkommunerne. Man er i Virkeligheden i Besiddelse af betydelig flere Oplysninger, end man har kunnet publicere.

Direktør Jahn udtalte, at det ikke paa mange Omraader i saa høj Grad som i Finansstatistiken havde vist sig, hvorledes det, man fandt teoretisk rigtigt, var umuligt i Praxis. Dette gjaldt specielt med Hensyn til Netto-Opgørelser. Brutto-Opgørelser er nødvendige ved Beregningen af Tilskud til Kommuner. For at raade Bod paa den Ulempe, at Regnskaberne altid kommer saa sent, vil man i Norge nu bearbejde Budgetter, saa snart de kan faas. Direktør Jahn oplyste endvidere, at der var Mulighed for, at der i Løbet af den nærmeste Tid i Forbindelse med det norske Centralbureau vilde blive oprettet en kombineret Statistik- og Oplysningsafdeling for Administrationen og for de enkelte Kommuner. Det skulde være en særskilt Institution, et konsultativt Organ, som var i Besiddelse af alle Oplysninger om Kommunernes Økonomi. Det norske Arbejderparti havde foretrukket at faa denne Institution henlagt under Bureauet frem for under Departementerne.

T. f. Överdirektör Höijer fremhævede, at det i Sverige var en Nødvendighed at have en Brutto-Opgørelse for alle de Ting, der gives Bidrag til. Kommunefinansstatistiken er i Sverige et af de Omraader indenfor Statistiken, der volder mest Besvær og koster mest i Tid og Penge. Fra 1936 vil man forsøge at offentliggøre nogle foreløbige Tal, f. Eks. nogle Hovedtal for Omkostningerne til Fattigvæsen. Taleren mente, at disse præliminære Tal vilde blive paalidelige nok, endskønt de fremkommer 2 Aar før de endelige.

Kontorchef Korst oplyste, at Materialet for den danske Finansstatistik var Skemaer, der var foreskrevet af Ministeriet, men Spørgsmaalet om Netto-Opgørelse og Brutto-Opgørelse og Regnskabernes sene Fremkomst er ogsaa her Vanskeligheder. Man udarbejder ogsaa her i Landet visse foreløbige Opgørelser vedrørende nogle af de Ting, der interesserer mest, nemlig 1) Beskatningen, hvor man paa Grundlag af Skatteligningen udsender et Hæfte om den kommunale Beskatning, og 2) Oplysninger om de sociale Udgifter; her har man under Forberedelse et Specialhæfte vedrørende de sociale Udgifter.

Udenfor Dagsordenen ønskede Direktør Jahn at fremføre en Tanke, som en af hans yngre Medarbejdere var fremkommet med, og som i høj Grad havde Direktør Jahns Bifald, nemlig Tanken om en mulig Udveksling i kortere Tid af Tjenestemænd fra de nordiske Landes statistiske Centralbureauer. Direktør Jahn tænkte sig, at Udvekslingen skulde vare $\frac{1}{2}$ Aar, og de paagældende skulde tage virkelig Del i Arbejdet i det fremmede Bureau. En saadan Udveksling af Tjenestemænd vilde i høj Grad bidrage til at styrke Samarbejdet mellem de forskellige Centralbureauer. Hvordan det i Praksis skulde ordnes, var Direktør Jahn ikke ganske klar over, men muligvis kunde det ordnes saaledes, at hver især beholdt sin egen Gage.

Departementschef Adolph Jensen gav i høj Grad Forslaget sin Tilslutning. Det vilde være til Gavn baade for Institutionerne og for Personerne, og han fandt, at Mødet burde udtale et Ønske om, at det kunde gennemføres.

Baade Överdirektör Kovero og Överdirektör Höijer gav ligledes Tanken deres Tilslutning, ligesom Bureauchef Thorsteinsson vilde være meget interesseret i at faa en af sine Medarbejdere optaget i et af de andre Landes Bureauer, hvorimod det næppe vilde være af Interesse for de andre Landes Tjenestemænd at komme til Island.

Kommerserådet Lilienberg mente, at det vilde være forbundet med betydelige Vanskeligheder at arrangere en Udveksling af den omtalte Art for saa lang Tid som $\frac{1}{2}$ Aar og at det vilde være en mere overkommelig Udvej at ordne Studiebesøg for mere begrænset Tid. Hvis Formaalet er at faa Kendskab til en speciel Gren af Statistiken, f. Eks. Handels- eller Industristatistiken, vilde Studier og Deltagelse i det statistiske Arbejde f. Eks. ca. 1 Maaned være fuldt tilstrækkeligt til at give Vedkommende det ønskede Indblik i Statistikens Udarbejdelse.

Direktør Jahn bemærkede hertil, at da det var Meningen, at Udvekslingen udelukkende skulde omfatte ganske unge, og det desuden var Tanken, at vedkommende skulde tage virkelig Del i Arbejdet, kunde det næppe være praktisk at regne med kortere Tid end $\frac{1}{2}$ Aar. Heri var det overvejende Antal af Mødets Deltagere enige.

Man sluttede med at udtale, at Mødet vilde pege paa den Nytte, det vilde være for Samarbejdet paa Statistikens Omraade, om man mellem de nordiske Landes statistiske Statsinstitutioner kunde udveksle Tjenestemænd for en kortere Tid.

ad 6. Fastsættelse af Sted og Tid for næste Møde.

Direktør Jahn indbød til næste Møde i Oslo. Tidspunktet kunde maaske ikke med Sikkerhed fastsættes, men i Betragtning af, at de nordiske statistiske Chefsmøder om 3 Aar har 50 Aars Jubilæum, og at man normalt har regnet med 3 Aars Mellemlum mellem Chefsmøderne, kunde det være naturligt at tænke sig, at det næste Møde fandt Sted i 1939.

Bureauchef Thorsteinsson takkede paa samtlige Deltageres Vegne Departementschef Adolph Jensen for de forløbne Dage, det havde været en Glæde og Berigelse at deltage i dette Møde under Departementschefens prøvede Ledelse.

Direktør Jahn føjede hertil en Tak til Departementschefen, der om nogle Maaneder skulde træde ud af Statstjenesten, for den store Betydning, han havde haft for nordisk Statistik.

Departementschef Adolph Jensen takkede Direktør Jahn for Indbydelsen til næste Chefsmødes Afholdelse i Oslo og udtalte, at selvom han ikke selv vilde faa den Glæde at medvirke til Videreførelsen af det, der var drøftet paa det nu afholdte Møde, saa bad han Deltagerne være forvissat om, at han alligevel med usvækket Interesse vilde følge Bestræbelserne for fortsat Fremgang for det nordiske Samarbejde.

Derefter erklærede Departementschef Adolph Jensen Mødet for sluttet.

Betænkning Nr. 1.**Ensartede Retningslinier i de nordiske Landes økonomiske Statistik.**

Af Kontorchef Einar Cohn.

I det Møde, som Delegationerne for nordisk økonomisk Samarbejde afholdt i Kjøbenhavn i Oktober Maaned 1935, vedtoges følgende Resolution: »Under Hensyn til den Betydning, det bl. a. vilde have for Delegationernes Arbejde paa en Række Omraader, om der kunde tilvejebringes større Ensartethed i de nordiske Landes økonomiske Statistik, henstiller Mødet til de respektive Regeringer, at der træffes Foranstaltninger til, at de i Betragtning kommende statistiske Institutioner i de nordiske Lande træder i Forbindelse med hverandre, saavel med det Formaal at søge gennemført ensartede Retningslinier for disse Landes økonomiske Statistik som med Henblik paa Bearbejdelsen af det tilvejebragte Materiale.«

De Drøftelser, som de nordiske statistiske Institutioner i Anledning af denne Resolution af deres Regeringer er blevne anmodede om at iværksætte, besluttede vi fra dansk Side at foreslaa paabegyndt paa det 16de nordiske statistiske Chefsmøde. For at muliggøre, at Overvejelserne ved denne Lejlighed blev ført saa langt frem som muligt, overdrog vi en Række af Det statistiske Departements Tjenestemænd hver for deres Omraade at udarbejde en foreløbig Oversigt over den økonomiske Statistik i de 5 nordiske Lande, og disse Oversigter har været til Gennemsyn, og er fra de enkelte Landes Side forsynet med saadanne Rettelser og Tilføjelser, som den korte Tid, der var til Raadighed, har muliggjort.

Idet jeg nu skal tillade mig at indlede Behandlingen af dette Punkt paa Mødets Dagsorden, vil jeg gerne fremhæve, at den Fremgangsmaade, vi har anvendt ved Sagens Forberedelse, har haft til Formaal at muliggøre det at naa til en Afgørelse af, paa hvilke Omraader, man med Fordel kan iværksætte et videregaaende Arbejde, medens det ikke har været Tanken, at vi i Løbet af disse Dages Forhandlinger i Almindelighed skulde gaa ind i en Drøftelse af Enkeltheder.

Ud fra dette Synspunkt vil jeg forsøge at trække nogle Hovedlinier op samt foreslaa, at Forhandlingerne munder ud i en Beslutning om, hvilke af de behandlede Emner (eller andre, som vi ikke har behandlet), der skal optages i det videre Arbejde; derefter maa det saa bestemmes, under hvilken Form dette videre Arbejde skal gaa for sig.

Naar man gennemlæser de foreliggende Afhandlinger og de fremsatte Bemærkninger til dem, synes det mig klart, at der er visse Omraader, det kunde synes naturligt at begynde med, fordi de er lettere at give sig i Lag med end andre, enten fordi Forholdene er mere overskuelige (f. Eks. Pristallene), eller fordi vi Statistikere saa at sige har mere Bestemmelsesret over Materialet (jeg tænker f. Eks. paa Landbrugs- eller Industristatistikken i Modsætning til Statistikken over Pengeinstitutionerne, der er afhængig af Bank- og Sparekasselovgivning m. v.). Dette er naturligvis et formelt Synspunkt at gaa efter, og om man vil anlægge det, beror jo navnlig paa, om man anser det for praktisk ret hurtigt at kunne opnaa nogle Resultater. Jeg mener, at dette vilde være rimeligt, og synes derfor, at man bør begynde med disse lettere Spørgsmaal. Det andet Synspunkt maa jo være det, der angiver Spørgsmaalenes

Betydning ud fra den Anvendelse, der ønskes gjort af den paagældende Statistik, og paa dette Omraade vilde jeg tro, at Handelsstatistiken er en ubestridt Nr. 1. Som Nr. 2 vilde jeg sætte Statistiken over den industrielle Produktion, begge Dele ud fra Tidens handelspolitiske Indstilling.

Jeg vil begynde med Handelsstatistiken. Jeg erindrer kort om, at der foreligger et betydeligt forberedende Materiale, udarbejdet til en ny Udgave af den interskandinaviske Handelsstatistik. Jeg vilde tro, at vi skulde stille det videre Arbejde hermed i Bero, hvis vi til Gengæld kunde blive enige om at lade vore særligt sagkyndige prøve at finde Udveje til at faa Principerne for den løbende Statistik i de fem Lande lagt meget nærmere til hinanden. Jeg henviser f. Eks. til Bemærkningerne S. 3 i Sekretær Helge Larsens P. M. (Nr. 6), om Generalhandel og Specialhandel. Her er aabenbart et Omraade, hvor et Forholds forskellige Betydning i de fem Lande har paavirket Statistikkens Form, idet Genudførselen er vigtigere for Danmarks end for de øvrige Landes Udenrigshandel. Alligevel maa det synes meget ønskeligt at naa frem til i hvert Fald at kunne konstruere en Ensartethed paa Grundlag af de foreliggende Oplysninger. Det er naturligvis ogsaa nødvendigt at behandle Spørgsmaalene om Købs- og Salgslande contra Oprindelses- og Forbrugslande. Her er Forholdet jo endda det, at den Ensartethed, der tidligere har været, nu er ved at gaa tabt, efter at Norge overgangsvis opgør sin Statistik efter begge Principer og i sine Bemærkninger giver til Kende at ville optage Oprindelses- og Forbrugslandsprincippet som Hovedprincip. Dette er jo kun et Par af de allervigtigste Spørgsmaal. Jeg vilde iøvrigt tro, at vi i Handelsstatistiken har det frugtbareste Omraade for et Forsøg paa Engørelse, og at dette Arbejde ogsaa af den Grund vilde være nyttigt for de nordiske Statistikere at beskæftige sig med, fordi en hel Del af det dog maa udføres for at opnaa den Tilknytning til de af Folkeforbundet opstillede Retningslinier, som vi vel alle ønsker at naa frem til, ikke mindst, fordi disse Retningslinier er fremragende klare og oplysende. Efter min Mening, og denne Mening er det vel ikke vanskeligt at naa til Enighed om, er det nemlig mere nyttigt at nærmere Rammer og Metoder mest muligt til hinanden, saaledes at de, der har Forstand paa Statistiken, kan arbejde med den, end at prøve paa delvis voldeligt at stille Tallene sammen, uden at man egentligt ved, hvad de dækker over.

Jeg vilde derfor henstille til Overvejelse og Beslutning, at vi hver for vort Lands Vedkommende søger at skaffe Udveje for, at vore handelsstatistiske Ekspertes kan mødes og underkaste de Spørgsmaal, der er berørt i P. M. Nr. 6 og de dertil knyttede Bemærkninger en videregaaende Behandling.

Jeg foreslaar endvidere, at Skibsfartsstatistiken ved samme Lejlighed bliver gennemdrøftet. Der er sikkert adskillige Omraader indenfor denne Gren af Statistiken, der kunde gøres mere ensartet (jfr. P. M. Nr. 12 af Ekspeditionssekretær Skade), og jeg tror, vi paa dette Omraade kan lære en Del af hinanden. Men jeg er navnlig interesseret i en saa vidt mulig fælles Behandling af Handels- og Skibsfartsstatistik, fordi der her gøres en hel Del Arbejde to Gange, som det vilde være meget ønskeligt at spare, hvis det er muligt.

Som det næste Spørgsmaal, jeg vil omtale, kommer de af Ekspeditionssekretær Skade udarbejdede P. M. Nr. 3 og 7 vedrørende Industristatistiken og Produktionsindeks for denne. Under Hensyn til de store økonomiske Interesser, der for nærværende er knyttede til Industriproduktionen, synes jeg, det vilde være ønskeligt, om en nærmere Behandling af den industrielle Statistik kunde blive iværksat, baade for direkte at søge Sammenligninger foretaget, men ogsaa for at lære af hinandens Metoder og benytte Lejligheden til hver for sig i det Omfang og paa de Omraader, hvor det er ønskeligt, at udbygge sin Statistik. Her er jo saa vigtige Spørgsmaal som den ensartede Opførelse af udført Arbejde, af Produktionens Værdi, af selve Industriernes Gruppering, for blot at nævne nogle af Spørgsmaalene. Jeg skønner, at vi paa disse Omraader alle har adskilligt at lære af den norske Statistik.

Som andre Emner, jeg ogsaa vil foreslaa, man snarest tager op, er Beregningen af Engrospristallene (Fuldmægtig Fru Rigmor Skades P. M. Nr. 1), af

Detailpristallene (P. M. Nr. 5 af Ekspeditionssekretær Chr. Olsen) og af Aktie- og Obligationsindeks (P. M. Nr. 13 af Fru Skade). Jeg tillægger ikke Ensartetheden i disse Talrækker en meget stor økonomisk Betydning, men den er heller ikke uden Betydning, og udadtil er der en hel Del Interesse i, at denne Del af Statistiken er i bedst mulig Orden.

Uomtalt er herefter Sekretær Kjeld Bjerkes P. M. Nr. 2, 4, 8 og 10 vedrørende Landbrugsstatistiken. Jeg vil for nærværende ikke stille Forslag om, at Landbrugsstatistiken optages til Behandling. Dels synes jeg, det er ønskeligt at afvente Diskussionen paa det almindelige Møde (Foreningsmødet) om Sekretær Bjerkes bebudede Foredrag, dels er der, saavidt jeg skønner, ikke stort at opnaa i Henseende til større Ensartethed, og Trangen til en saadan er heller næppe presserende.

Paa samme Maade er det efter de foreliggende Oplysninger i P. M. Nr. 11 af Fuldmægtig i Fiskeridirektoratet Strubberg mit Indtryk, at Fiskeristatistiken for Tiden tilfredsstiller de Krav, man i den her foreliggende Sammenhæng kan stille til den. Men herom er det sikkert naturligt at afvente Udtalelserne fra den mest interesserede Side, Norges.

Statistiken over Pengeinstituter (P. M. Nr. 9 af Fuldmægtig Fru Skade) vilde det naturligvis være overmaade interessant og nyttigt at gøre mere anvendelig til nordisk Sammenligning; men hvis man skal naa noget her, maa man begynde med at interessere den paagældende Tilsynslovgivning. Dette maa jo under alle Omstændigheder blive et Arbejde paa længere Sigt, og jeg skal ganske henstille, om man ved denne Lejlighed vil bestemme sig til at gaa i Gang med det.

Jeg skal for nærværende indskrænke mig til disse Bemærkninger, idet vi fra dansk Side ikke paa dette Stadium af Mødet har villet stille bestemte Forslag til de enkelte Emner, men alene villet stille Forslag om Fremgangsmaaden ved Spørgsmaalenes Behandling. Vi kan vel herefter gaa over til en almindelig Drøftelse. Naar denne er tilendebragt, vil jeg foreslaa, at der nedsættes nogle Udvalg af de af Mødets Deltagere, der er særlig kyndige paa de Omraader, jeg har henstillet skulde optages til Behandling snarest, d. v. s. Handels- og Skibsfartsstatistiken i eet Udvalg, Statistiken over den industrielle Produktion i et andet, og muligvis alle Indekstallene (Engros- og Detailpristallene og Aktie- og Obligationsindeks) i et tredje Udvalg. Det er vel ikke tænkeligt, at disse Udvalg kan naa ret vidt med den tekniske Behandling af Spørgsmaalene, men forhaabentlig kan de naa dertil, at de kan vinde Klarhed over og foreslaa det samlede Møde, paa hvilken Maade det videre Arbejde bedst kan fremmes. Jeg foreslaar endvidere, at man træffer Bestemmelse om, hvorvidt man vil tage Ensøgørelsen af Bank- og Sparekassestatistiken op, f. Eks. ved at henstille til de respektive Regeringer, at de anmoder Tilsynsmyndighederne for Banker og Sparekasser om at træde i Forbindelse med de statistiske Institutioner med den her nævnte Opgave for Øje. Jeg foreslaar endelig, at man indtil videre stiller Arbejdet med de øvrige Emner, der er behandlet ved denne Lejlighed, i Bero.

Betænkning Nr. 2.**Inlegg i diskusjonen: Samarbeidet om økonomisk statistikk.**

Av direktør Gunnar Jahn.

Det spørsmål som er ført op på dagsordenen etter en resolusjon som er vedtatt av delegasjonene for nordisk økonomisk samarbeide i oktober 1935, er ikke et ukjent emne på de nordiske statistiske møter. De nordiske møter har opprinnelig hatt dette formål. I forhandlingene ved det første nordiske møte i 1889 heter det: »I Hensigt saavidt muligt at fremme en større Ensartethed mellem de officielle statistiske Publikationer i de tre nordiske Riger, blev det, under Forudsætning af de respektive Regjeringers Samtykke, mellem Cheferne for de statistiske Bureauer i Høsten 1888 aftalt, at de skulde mødes i Kristiania i 1889 og senere efter ny Overenskomst samles til fælles Forhandlinger afvekslende i hvert af de tre Landes Hovedstæder«.

Men dette program har etterhvert ikke kunnet holdes. Går vi gjennom referatene fra de fellesnordiske statistiske møter, vil vi legge merke til at det ved de første møter vedtas resolusjoner på forskjellige områder av statistikken. Det første møte i 1889 behandler befolkningsstatistikken og handelsstatistikken og det hele munner ut i bestemte beslutninger om folketellingenes oppbygning, derunder livsstillingsgruppering, derefter om handelsstatistikken. Det gikk så vidt at man f. eks. vedtok en felles gruppering for handelsstatistikken varefortegnelse. Ved det annet møte i 1890 behandlet man kreaturtellinger, hvor det også blev vedtatt bestemte resolusjoner som f. eks. om aldersfordeling for hester, for kreaturer, for sauer, geiter og svin osv. Videre blev det vedtatt resolusjoner angående sjøfartsstatistikken og for folkemengdens fordeling etter erhverv. På neste møte i 1891 blev det på ny vedtatt resolusjoner om skipsfartsstatistikken, om statistikken over folkemengdens bevegelse og om jordbrukenes fordeling. På det fjerde møte i 1894 vedtok man resolusjoner om jordbruksstatistikken, om omfang og innhold av en fabriksstatistikk, om sosialstatistikken, d. v. s. arbeidslønninger og andre lønnings- og inntektsforhold. Dessuten blev handelsstatistikken på ny behandlet, men noen resolusjon blev ikke vedtatt. Ved det femte møte i 1897 blev det vedtatt resolusjon om statistikken over arbeidskonflikter. De andre emner var om den representative undersøkelsesmetode og om de statistiske årbøker. For det siste spørsmåls vedkommende vedtok man en bestemt felles inndeling for tabellene. På det sjette møte i 1900 vedtok man beslutninger om handelsstatistikken og om erhvervsgrupperingen i folketellingene. På det syvende møte i 1904 vedtok man beslutning om statistikken over statsfinansene, om utstyr og innhold av de statistiske årbøker. På det ottende møte i 1912 vedtok man en beslutning om en felles skandinavisk finansstatistikk. På det niende møte i 1913 behandlet man bare de internasjonale tabeller. Fra og med 1913 er det ikke vedtatt egentlige beslutninger når man undtar spørsmålet om de internasjonale tabeller i årbøkene. På møtet i 1917 gjaldt beslutningene de internasjonale tabeller, men man drøftet også spørsmålet om inntekts- og formuesstatistikken og man bragte spørsmålet om livsstillingsgrupperingen på bane. Referatet fra møtet i 1920 er meget summarisk, men såvidt jeg kan se var dengang bare de forskjellige emner tatt op til diskusjon. Fra 1921 av har møtene fått et mere generelt preg. Dette gjelder f. eks. innlegget fra svensk side om et mere ensartet mål på jordbrukenes størrelse, innlegget fra norsk side om utnyttelse av folke-

tellingsoppgavene for en statistikk over dødeligheten innen livsstillingene og innlegget fra dansk side om høststatistikkens metoder. Også på dette møte vedtok man beslutninger om de internasjonale statistiske tabeller. Ennu mere utpreget er møtets almene karakter i 1924. Det gjelder alle innleggene, men ingen av dem tar sikte på konkrete beslutninger. Denne linje er fortsat ved møtet i 1927 og i 1931.

Vi kan derfor stort sett si at møtene mellom cheferne for den offisielle statistikk i de nordiske land fra krigsårene av har skiftet karakter. Deres opprinnelige hensikt var å skaffe ensartethet i statistikken. De er litt etter litt glidd over til å bli møter, hvor man diskuterer spørsmål av mer almen karakter, uten å ta sikte på at disse diskusjoner skal munne ut i bestemte resolusjoner eller få direkte betydning for det statistiske samarbeide mellom landene. Det er mange ting som kan forklare dette. Dels ligger det naturligvis deri at det ikke alltid blev resultatet av de resolusjoner som blev vedtatt, dels ligger det naturligvis også deri at det kanskje var lettere å fatte resolusjoner dengang statistikken på mange områder ennå var ny og lite utviklet. Delvis er kanskje årsaken også den at man i de senere år har fått mere fastslåtte internasjonale mønstre for meget av den økonomiske statistikk. Hvordan det nu enn er, det er et faktum at det har skjedd et systemskifte i møtenes karakter. Og dette gjelder ikke bare det formelle: resolusjoner eller ikke resolusjoner, det gjelder også delvis deltagelsen. Det vet jeg selv, fordi jeg i Oslo i 1924 lot personer som ikke direkte var knyttet til den offisielle administrative statistikk delta i møtet. Årsaken til dette var at jeg dengang sterkt savnet en mer almen diskusjon av spørsmålene, slik at møtene ikke bare fikk preg av rene forhandlinger mellom embedsmenn. Jeg tror nok møtene i mange retninger har vunnet på dette, men det er også tapt adskillig. Når jeg blir igjennem den offisielle statistikk i de tre land i gamle dager og nu, har det slått mig hvor sterkt vi har fjernet oss fra hverandre i form og innhold. Og det er ikke bare heldig. Jeg ser dette, ikke som uttrykk for noe særegent for statistikken, men som en felles nordisk bevegelse som kort uttrykt er den at forbindelsen mellom de tre land på alle kulturområder er blitt svakere etterhvert, slik at vi kjenner mindre til hverandre enn vi gjorde før. Det har derfor vært mig en stor glede at spørsmålet om ensartethet i statistikken blev reist på møtet i oktober ifjor, og det ikke bare fordi det muligens gjennom et samarbeide kan føre til mere ensartethet i statistikken, men også fordi forarbeidene til et slikt samarbeide gjør at vi kommer til å kjenne hverandre bedre og lære mere av hverandre. Med disse innledningsord går jeg over til selve dagens emne slik som det er fremlagt av kontorchef Einar Cohn.

Det statistiske Departement har gjort et meget verdifullt arbeide med det P. M. det har fremlagt om den økonomiske statistikk i de nordiske land. Departementet har tatt begrepet økonomisk statistikk i sitt aller videste omfang. For å begynne med næringsstatistikken har departementet tatt med landbrugsstatistikken (nr. 2, 4, 8 og 10), fiskeristatistikken (nr. 11), industristatistikken (nr. 3), handelsstatistikken (nr. 6), skibsfartsstatistikken (nr. 12). Dessuten har departementet som økonomisk statistikk tatt med bankstatistikken (nr. 9), en statistikk som efter Folkeforbundets terminologi — som nærmest er bygget på angelsaksisk sprogbruk — er ført under finansstatistikk og derfor ikke er kommet med i Konvensjonen om økonomisk statistikk av 1928. Foruten denne rene næringsstatistikk har departementet tatt med forskjellige indekser, som indeks over industriens produksjon (nr. 7), engrosprisindeks (nr. 1), detaljprisindeks (nr. 5) og aktie- og obligasjonsindeks (nr. 13). Departementets utredninger omfatter derfor stort sett alle de områder som dekkes av konvensjonen av 1928 undtatt erhvervsgrupperingen og skogstatistikken. Til gjengjeld omfatter forslaget, som jeg har nevnt, forhold som er holdt utenfor konvensjonen av 1928 og som i Genf regnes for å høre til den finansielle statistikk.

Stort sett er jeg enig i det vide omfang forarbeidene fra Det Statistiske

Departement har. Jeg skulde dog ønsket at også skogstatistikken var tatt med, da skogbruket for det første spiller en meget stor rolle i tre av de nordiske land og da for det annet spørsmålet om skogstatistikken er tatt op av den statistiske komité i Genf og det derfor kan være grunn til at de nordiske land allerede på et tidlig tidspunkt drøfter disse spørsmål sig imellem. Jeg er imidlertid klar over at skogstatistikken for Danmark og Island spiller mindre rolle og at det derfor kanskje er mere hensiktsmessig at de tre andre land gjennom særkonferanser tar dette spørsmål op til behandling. Med disse innledende bemerkninger skal jeg få lov å komme inn på Einar Cohns innlegg.

Jeg er enig med kontorchef Cohn i at vi ikke kan ta alle disse emner op til behandling på en gang, og det synes mig derfor naturlig først og fremst å rette oppmerksomheten på de områder hvor behovet for samarbeide er sterkest og hvor det vil falle mest naturlig å søke å få frem ensartede retningslinjer i vår statistikk. Jeg er også stort sett enig i det utvalg som Einar Cohn har gitt, men jeg vil først tilføie noen ord om de emner som han har utelatt.

Først landbruksstatistikken. Det sier sig selv at landbruksstatistikken ikke kan bli så ensartet bygget op i land med så forskjellig struktur som Danmark på den ene side, Norge og Island på den annen. Både er landbrukets oppbygning yderst forskjelligartet i disse land slik at iakttagelsen i høi grad må få preg av landenes egenart. Det er derfor vanskelig å få en ensartet statistikk selv om man prøver å bruke samme terminologi, fordi de samme begreper nødvendigvis må få et forskjellig innhold i de forskjellige land, preget som de vil være av de naturlige forhold i hvert land. Dette utelukker dog ikke at man ved et samarbeide eller rettere sagt gjennom en nærmere drøftelse av landbruksstatistikken vil kunne kaste klarhet over mange forhold, lære av hverandre og til en viss grad også få den mere ensartet så langt dette da er mulig. Jeg skal da først peke på at landbruksstatistikken flere ganger har vært oppe til behandling på de nordiske møter og at det er vedtatt resolusjoner om denne på møtene i 1890, 1891 og 1894. På møtet i København i 1921 blev spørsmålet om en ny gruppering for jordbrukenes størrelse diskutert på grunnlag av et foredrag av direktør Højjer. Når jeg allikevel har fremsatt den mening at landbruksstatistikken ikke er det første vi må ta op, er det fordi det er annen statistikk som det for tiden er viktigere å arbeide sammen om. Det er dog et spørsmål som er meget aktuelt og som jeg mener vi bør prøve å ta op i nær fremtid, og det er spørsmålet om den almindelige jordbrukstelling i alle land i 1940 som det Internasjonale Jordbruksinstitutt nu har tatt op til behandling. Som bekjent gjorde Instituttet et slikt fremstøt omkring 1930 og det er nu Instituttets hensikt på sitt årsmøte til høsten å sammenkalle statistikere fra de fleste land for å drøfte den nye jordbrukstelling omkring 1940. Jeg er oppmerksom på at Danmark ikke deltar i disse store tellingene med 10 års mellomrum, forsåvidt som Danmark holder en fullstendig årlig telling, men allikevel vil jo Danmark ha særlig interesse av å bidra sitt til denne 10-årige telling. Jeg tror derfor at det vilde være nyttig om dette møte pekte på den betydning det vilde ha om man kunde drøfte planen for den kommende jordbrukstelling mellem de nordiske land. Det er også på jordbrukets område andre forhold som vilde være av betydning å ta op mellem de nordiske land. Jeg tenker da først og fremst på de erfaringer vi har høstet angående de representative årlige jordbrukstellingene i Sverige og Norge og på høststatistikken. Jeg peker bare på dette uten å ville ta spørsmålet nærmere op.

Jeg er enig med Cohn i at vi foreløbig bør la fiskeristatistikken hvile, tiltross for at det på dette område er overordentlig meget som kunde gjøres. Men jeg tror at dette spørsmål må forberedes meget mere inngående enn vi har hatt anledning til for øieblikket.

Når jeg kommer til industristatistikken vil jeg gjerne reise spørsmålet om næringene i sitt aller videste omfang. Vi vet allesammen at ingen av de nordiske land har holdt en helt omfattende bedriftstelling slik at vi har en generell statistikk som dekker alle næringsgrener. Den eneste statistikk som er optatt samtidig og som gir et slags uttrykk for forhold mellem næringene,

er folketellingenes erhvervsgrupperinger. Disse har som basis for hele næringsstatistikken idag en meget stor betydning, samtidig som de har og vil vidbli å ha betydning for sociale og befolkningsmessige spørsmål. Jeg vil derfor fremkaste det spørsmål om det ikke skulde være grunn til mellom de nordiske land som alle holder en folketelling omkring 1940 å drøfte erhvervsgrupperingen, slik at vi i alle fall kunde se om det var mulighet for å bli enig om visse hovedpunkter. Jeg anser dette viktig og meget aktuelt, fordi anledningen er der i de to år som kommer. Nytter vi den ikke nu, må vi vente ennå i 10 år. Det kan selvfølgelig sies å være et håpløst emne å ta op og man kan henvise til at spørsmålet har vært oppe på en rekke av de nordiske statistiske møter (1889, 1890, 1900, 1917 og 1924). Men min mening er at vi ikke bør opgi en sak fordi den har vært vanskelig. Jeg er selvfølgelig enig i at hvis vi skulde tenke oss å få avgjort spørsmålet på det nordiske statistiske møte på et par timer, så vil det være umulig. Skal vi komme noen vei, må der etableres et bestemt samarbeide som tar sin tid. Det er nok mulig at vi ikke når frem, men kanskje vi kunde komme hverandre noe nærmere enn vi er nu. Jeg vil henvise til at den statistiske komité i Genf akter å ta dette spørsmål op på sitt møte i slutten av juni i år.

Den eneste næringsstatistikk som har en mere generell karakter, er bedriftstellingene som har vært holdt i Danmark (jfr. det nordiske statistiske møte i Stockholm i 1927) og Sverige og som vil bli holdt i Norge til høsten. På dette område tror jeg det for øieblikket ikke er meget å utrette sammen for de nordiske land. Men min tanke er at man i fremtiden bør se om det er en mulighet for å få disse tellinger på et nogenlunde ensartet tidspunkt og så i forbindelse med det ta op til behandling spørsmålet om planen og omfanget for disse tellinger.

Vi kommer så tilslutt til den egentlige industristatistikk, som har vært behandlet på det nordiske statistiske møte i 1894. Jeg tenker da her først på bedriftsstatistikken slik som den er utformet i Sverige, Norge og Finland. Denne, som er årlig, har bare delvis nutildags større betydning fordi den blir skjøvet i bakgrunnen av den industrielle produksjonsstatistikk. Jeg er enig med kontorchef Cohn i at selve industristatistikken, derunder først og fremst produksjonsstatistikken, bør bli gjenstand for drøftelse mellom de nordiske land. På møtet i Oslo i 1924 blev det gitt et meget verdifullt bidrag av departementschef Adolph Jensen til produksjonsstatistikken teori som for enkelte spørsmål vil kunne danne et godt grunnlag for fremtidig drøftelse. Jeg vil ikke stille op noe bestemt program, men jeg tror det vilde lønne sig å ta op spørsmålet i hele sin bredde, for derigjennem å bli klar over de mangler den har i alle land og så bli enig om en felles plan for utvidelse og nye fremstøt. Det er spesielt på et punkt jeg mener at den er mindre tilfredsstillende og det er boligproduksjonen. Vi har i alle land noen idé om boligproduksjonen, men noe fullstendig bilde av den har vi ikke. Jeg vil i denne forbindelse nevne at vi holder på å gjøre et fremstøt i Norge, som hvis det lykkes, skulde gi oss god anledning til i alle fall å få rede på storparten av den investerte kapital i byggevirksomheten, samtidig som vi skulde kunne få bygge op en indeks over byggevirksomhetens bevegelse.

Jeg går så over til handelen. Handelsstatistikken har vært behandlet på de nordiske statistiske møter i 1889, 1894 og 1900. Jeg er helt enig med kontorchef Cohn i at handelsstatistikken er den statistikk som er av størst betydning å ta op. Dette først og fremst fordi ensartethet i handelsstatistikken spiller større rolle nu for tiden enn for annen statistikk, dernæst fordi vi i den statistiske konvensjon av 1928 har meget gode retningslinjer å gå efter og endelig fordi denne gren av statistikken nettop er sluttbehandlet av den statistiske ekspertkomité i Genf. Kontorchef Cohn nevner her spørsmålet om general- og spesialhandel som selvfølgelig er av betydning. Men av ennu større betydning er spørsmålet om inn- og utførselsvarer registrert i forholdet til andre land, d. v. s. kjøps- og salgsland/oprinnelses- og forbruksland. Og tilslutt som det aller viktigste er spørsmålet om den statistiske nomenklatur, hvor d.e.

statistiske ekspertkomité nu har stillet forslag om en internasjonal handelsstatistisk vareklassifikasjon. Jeg er derfor helt enig med kontorchef Cohn i at dette er det område hvor vi med en gang må søke å få satt samarbeide igang.

Derimot er jeg mindre sikker på at tiden er moden til å ta op skibsfartsstatistikken, ikke fordi vi ikke kan lære meget av hverandre på dette område og heller ikke fordi det kanskje for Norge vil være av særlig stor betydning nettop nu — meningen er nemlig å ta skibsfartsstatistikken i Norge op til reorganisasjon og utvidelse — men fordi jeg tror det er et av de spørsmål som vi ikke behøver å ta op i første omgang.

Som andre emner til å ta op, nevner kontorchef Cohn prisindeksen, produksjonsindeksen og aktie- og obligasjonsindeksen. Produksjonsindeksen vil det være naturlig å ta op i forbindelse med industristatistikken. Jeg er enig i at det har ikke liten betydning å drøfte prinsippene for prisindeksen. Det er særlig to punkter som faller mig i tanke, det er spørsmålet om basisår, hvor vi i Norge ennå bygger på 1913 og det er for leveomkostningernes vedkommende spørsmålet om skattene skal være med eller ei. Men det er også andre ting av mere fundamental betydning som er berørt i det norske svar på Det statistiske Departements P. M. nr. 5 — nemlig spørsmålet om vareutvalget. Det kan derfor være grunn til før neste chefsmøte å søke å få disse spørsmål drøftet mellom landene.

Jeg er enig med kontorchef Cohn i at vi for tiden ikke bør ta op bankstatistikken, skjønt vi nok bør ha spørsmålet i minne.

Min konklusjon blir altså den at vi koncentrerer oss som nr. 1 om handelsstatistikken, at vi dernæst tar sikte på å få behandlet industristatistikken og indekstallene og at vi før neste folketelling søker å få istand en drøftelse av erhvervsklassifikasjonen og innen neste jordbruktelling en drøftelse av denne.

Betænkning Nr. 3.**De internasjonale Tabeller.**

Av direktør Gunnar Jahn.

Når jeg i det følgende skal gjennomgå de internasjonale tabeller i de norske statistiske årbøker, vil jeg holde meg til den rekkefølge som disse tabeller har i den norske årbok. Jeg skal i det følgende ta tabell for tabell og så komme med mine bemerkninger til de tabeller som står nu, samtidig som jeg kommer til å foreslå endel nye tabeller. Jeg begynner med befolkningstabellene.

Befolkning. Norsk årbok tab. 216—223, Dansk årbok tab. 191 A. 1—G, Svensk årbok tab. 268—275, Finsk årbok tab. 267—273.

Befolkningstabellene omfatter: areal, folkemengde og folkeøkning i de forskjellige land med et sammendrag for verdensdelene og stater med besiddelser i mere enn en verdensdel, folkemengden i byer med minst 100.000 innbyggere (er ikke trykt i den norske årbok), befolkningens fordeling etter erhverv, befolkningens fordeling etter kjønn og alder, giftermål, fødsler og dødsfall i enkelte land, utvandringen fra Europa, innvandringen til Amerikas Forente Stater og innvandringen til Canada.

Til tabellen over areal, folkemengde og folkeøkning og sammendraget av denne har jeg ingen annen bemerkning å gjøre enn at rubrikken: årlig økning, i den form den har, ikke er særlig heldig. Den gir nemlig økningen i gjennomsnitt for de siste 3 år, mens tallene over folkemengden refererer seg til siste offisielle opgave. Jeg mener det vilde være riktigere å gjengi folkeøkningen i siste år i absolutte tall og så folkeøkningen i pct. for det siste år man har folkemengde-oppgaver for og den gjennomsnittlige årlige folketilvekst mellom de to foregående folketellinger. Gjengitt på denne vis, vil man knytte rubrikken over folkeøkningen til det tall som er gitt over folkemengden, samtidig som man vil kunne få en målestokk for hvad denne folkeøkning betyr i forhold til det siste tidsrum som man har tellingsresultater over folkemengden for.

Til tabellen over folkemengden i byer med minst 100.000 innbyggere har jeg ingen bemerkninger å gjøre.

Tabellen over befolkningens fordeling etter erhverv har selvfølgelig mange svakheter. Det er en av de områder hvor det er vanskeligst å opstille internasjonale tabeller. Men ved å gjennomgå den etter den siste oppstilling, viser det seg at noten til tabellen ikke stemmer med selve tallsammenstillingen. Det står i noten: »Tabellen omfatter såvidt mulig de personer som er knyttet til et bestemt erhverv. Utenfor er holdt personer som ikke kan sies å være knyttet til noget erhverv): personer som lever av formuesinntekt, pensjonister, offentlig og veddedig forsørgede, gifte husmødre, barn under 15 år, elever og andre privatforsørgede». Jeg skal bare ta et eksempel som er oss nokså nærliggende. For Danmark viser det seg at det absolutte tall er 263 800 i gruppen »andre og uoppgitt erhverv», for Norge er tallet i denne rubrikk 4500. Så stor forskjell kan ikke bero på annet enn en ulikhet i grupperingen. Det viser seg da også at mens det for Norge og også vel for mange andre land bare er tatt med uoppgitt erhverv, så er det for Danmark tatt med pensjonister, kapitalister, privat og offentlig forsørgede personer osv. foruten gruppen: uoppgitt erhverv. Jeg synes derfor at man må gjøre et forsøk på å gjennomgå denne rubrikk for å se om det er mulig å gjøre den mere ensartet for de forskjellige land.

Tabellen over befolkningens fordeling etter kjønn og alder er bygget på 5-årige aldersgrupper op til 20 år, siden 10-årige aldersklasser til 60 år og så 60 år og over. Av mange grunner vilde jeg foretrukket at denne tabell fikk 5-årige aldersklasser op til 60 år slik som i den internasjonale årboken. Men det er selvfølgelig et spørsmål om hvor meget man vil spandere på tabellen. Dernæst mener jeg at slik som den nu trykkes i de nordiske statistiske årbøker med særskilte tall for menn og kvinner uten sum for begge kjønn og uten procenttal for den samlede befolkning, er den ikke så brukbar som den burde være. Det er viktig å ha menn og kvinner hver for sig, men det er også meget viktig å ha den samlede befolknings aldersfordeling. Selvfølgelig kan man lett få dette ved å summere, men da procenttallene er regnet ut for hver av kjønnene, må alle som skal bruke tabellen foreta en helt ny procentfordeling hvis den skal brukes til jevnføring av befolkningens aldersfordeling. Jeg vil derfor iallfall foreslå at det i manuskriptet for denne tabell blir gitt tall for menn, kvinner og tilsammen og at procenttallene også blir regnet ut for summen.

Tabellen over giftermål, fødsler og dødsfall i enkelte land gir hovedtallene for folkemengdens bevegelse. I den norske, danske og svenske årbok er tallene gjengitt for 3 år, i den finske for 5 år. Denne tabell mener jeg bør stå uforandret som den er.

Men med den betydning som befolkningsproblemet nu har, er det et stort spørsmål om man ikke burde ha flere oppgaver over folkemengdens bevegelse. Jeg tenker da først og fremst på fruktbarheten regnet pr. 1 000 kvinner i alderen 15—49 år, og brutto og netto-reproduksjonskvoten. Man kan, hvis man spanderer plass på det, skaffe fruktbarhetskvotienter for de forskjellige aldersgrupper slik at man f. eks. kunde utarbeide en tabell som gav følgende: Fruktbarheten pr. 1 000 kvinner i alderen 15—49 år og spesifisert for 15—19, 20—24, 25—29, 30—34, 35—39 og 40—49 år. Dessuten kunde man i en slik tabell få plass for brutto- og nettoreproduksjonskvotene. Jeg vet at det arbeides med en slik oppgave for den internasjonale årbok, og etter de undersøkelser jeg har foretatt, skulde disse tallene kunne skaffes for ca. 20 land. Skulde oppgavene få noen betydning, måtte man dog ta mere med enn tallene for det siste år. Man burde kanskje gå tilbake til tidsrummet like før krigen og så ta med de siste perioder. For Norge vilde dette f. eks. kunne bli 1910/11, 1930/31, 1932 og 1933; og lignende tidsrum kan man finne for flere land.

Samtidig vil jeg også foreslå at man forsøkte å få en tabell over dødeligheten i de forskjellige aldre. En slik tabell er allerede gitt i den internasjonale årbok.

Ut- og innvandringsstatistikken har jeg intet å bemerke til.

Jordbruk. Norsk årbok tab. 224—225, Dansk årbok tab. 191 H—I, Svensk årbok tab. 276 og 279, Finsk årbok tab. 274—275.

Over jordbruket inneholder de nordiske årbøker to tabeller, en over husdyrhold og en over arealets fordeling og høstutbyttet. Tabellen over husdyrholdet er ens gjengitt i årbøkene, og jeg tror neppe det er noen grunn for tiden til å forandre den. Tabellen over bruken av arealet og høstutbyttet er gjengitt ens i den danske, finske og svenske årbok, men er forkortet i den norske forsåvidt som tallene i den norske årbok bare gjengis for et år og tallene over høstutbyttet pr. hektar ikke er tatt med. Jeg har ikke noe å tilføie til tabellen. Det kunde naturligvis være tale om å gi noen flere oppgaver for skogbruket. Slik som det nu er, inneholder den internasjonale del av årbøkene bare en oppgave over skogarealet. Jeg vet at det er meget vanskelig å få andre helt sammenlignbare oppgaver for skogbruket, men jeg tror vi skulde gjøre et forsøk. Ialfall kunde man prøve å få oppgave over avvirkningen og jeg henviser om dette til det internasjonale Landbruksinstituttets skogstatistiske årbok. Jfr. den tabell som er tatt op i den tyske årboks internasjonale del (B. Landwirtschaftliche und gewerbliche Produktion 3).

Saltvannsfiskeriene. Norsk årbok tab. 226, Dansk årbok tab. 191 R.,
Svensk årbok tab. 278, Finsk årbok tab. 273.

Til tabellen over saltvannsfiskeriene har jeg intet å bemerke.

Industri. Norsk årbok tab. 227, Dansk årbok tab. 191 S.,
Svensk årbok tab. 277, Finsk årbok tab. 276.

Til belysning av industriens virksomhet inneholder de nordiske årbøker ingen annen sammenstilling enn den tabell som gir produksjonen av endel verdensartikler. Jeg vil foreslå at man for det første tar inn en ny tabell som gjengir de forskjellige industrielle produksjonsindekser. De finnes i Folkeforbundets internasjonale statistiske årbok og også andre steder. En slik tabell må selvfølgelig for å ha noen betydning gå tilbake for en årrekke og for de siste par år ha månedsoppgaver, slik som vi har for andre indekser som er tatt op i den internasjonale del av årbøkene.

I tabellen over produksjonen av noen verdensartikler — tab. 227 i den norske årbok — synes jeg vegetabiliske og animalske oljer er svært sparsomt representert. Såvidt jeg kan se har vi nu bare oppgaver for linfrø. Av viktige artikler savner man bomullsrør, soyabønner, kopra og jordnøtter. Jeg tror man skulde ta disse med plus hvaloljen. Det vilde iallfall på dette område supplere tabellen.

Som ny tabell vil jeg foreslå en tabell over produksjonen av elektrisk kraft. En sammenstilling av denne er allerede gitt i den internasjonale årbok. Og selv om man nok kan si som så at tallene ikke er helt jevnførbare, så gir de dog noen retningslinjer.

Utenrikshandel. Norsk årbok tab. 228, Dansk årbok tab. 191 J.,
Svensk årbok tab. 288, Finsk årbok tab. 277.

Over utenrikshandelen inneholder årbøkene en tabell. I denne gis for endel land handelen i landets egen myntenhet og i skandinaviske gullkroner. I den internasjonale årbok er tallene først gitt i landets egen mynt, dernest i gamle gulldollar. Det jeg først og fremst savner er en tabell over verdenshandelen og dens bevegelse i de senere år. Jeg tror dette kunde gis ved at man bygget på tabellen i den internasjonale årbok, gjengav tallene for gulldollar og spesifiserte handelen for verdensdeler. Ved siden av dette kunde man opprettholde den nuværende tabell, dog tror jeg det vilde være av betydning her å ha en rubrikk hvor utenrikshandelen var regnet ut pr. individ, idet man tilføier en rubrikk for dette efter rubrikken: Mil. skand. gullkroner.

Foruten disse almindelige oppgaver vilde det ha vært av meget stor betydning å ha en internasjonal sammenstilling av handelens sammensetning. I 1926 blev det trykt i den norske årbok en tabell over handelen med de viktigste varer efter land. Det er jo på sett og vis en slik sammenstilling som spiller størst rolle for de internasjonale forhold, større enn tabellen over produksjonen og jeg vil foreslå at man tar den op igjen, men utvider den betydelig slik at man iallfall kan få tall for de fleste av de varene som er i produksjonstabellen og muligens supplere den med noen andre, som f. eks. trelasthandelen (se den norske årbok for 1926, tab. L., s. 227). Det er mange andre ting som kunde tas op til belysning av handelen, men vi må jo også ta hensyn til at plassen i den internasjonale del av årbøkene er begrenset.

Skibsfart. Norsk årbok tab. 229—232, Dansk årbok tab. 191 K—M,
Svensk årbok tab. 281—284, Finsk årbok tab. 278—281.

Over skibsfarten har årbøkene fire tabeller. Tabellen over verdens sjøgående handelsflåte er hentet fra Lloyds register. Jeg vil foreslå denne tabell omredigert. Siste rubrikk: samlet bruttotonnasje settes først, herav dampskib,

motorskib, seilskib. I stedet for rubrikken: antall skib fordelt etter størrelse tas inn en særskilt rubrikk for tankskibsflåten.

Tabellen over verdensflåtens utvikling foreslår jeg sløifet.

Som en ny tabell foreslår jeg utarbeidet en tabell for de viktigste land med oppgave over skibenes fordeling etter størrelse og alder. Tabellen over skibsbygningen i de viktigste land lar jeg stå uforandret.

Tabellen over den utenrikske skibsfart i forskjellige land forslår jeg omarbeidet efter vedlagte utkast¹⁾, og jeg foreslår at man utarbeider en ny tabell over den opplagte tonnasje i de viktigste land.

Automobiler. Norsk årbok tab. 234, Dansk årbok tab. 191 Q,
Svensk årbok tab. 280, Finsk årbok tab. 286.

Automobiltabellen foreslår jeg ikke noen forandringer i, men det kan være spørsmål om å supplere den med en tabell over produksjonen av automobiler.

Jernbaner. Norsk årbok tab. 233, Dansk årbok tab. 191 N,
Svensk årbok tab. 285, Finsk årbok tab. 283.

Jernbanetabellen gir mindre om trafikken i en årrekke enn den bør gjøre. Jeg foreslår at man nøyer sig med linjelengde ved utgangen av året, linjelengde pr. 1000 innbyggere pr. 1000 km² og så sløifer antall reisende og godsmengde og erstatter disse rubrikker med tonnkm. for fire år.

Telegraf-, telefon- og postvesen. Norsk årbok tab. 235—236, Dansk årbok tab. 191 O—P, Svensk årbok tab. 286—287, Finsk årbok tab. 284—285.

Post- og telegraftabellene foreslår jeg omarbeidet overensstemmende med vedlagte utkast²⁾.

Det finnes ingen tabell over kringkastingen i årboken. Jeg vil foreslå en tabell over den tatt med.

I tabellene over gullbeholdningen og seddelomløpet finnes det ingen tabell over bank- og pengevesen i den internasjonale del. Jeg nevner her til overveielse en tabell over innskudd i sparebanker og aktiebanker, en ny tabell over aktieindeks.

Blandt de andre tabeller kunde det naturligvis være spørsmål om å få inn en tabell over beskjeftigelsen og arbeidslønningene, men jeg er i tvil om at oppgavene er så gode at de egner sig til å trekke frem i en internasjonal sammenstilling.

Til slutt vil jeg berøre spørsmålet om tidspunktet for leveringen av tabellene til den internasjonale del av årbøkene. Som det vil være kjent, blev i tidligere tid tabellene utarbeidet selvstendig i de forskjellige nordiske land idet oppgavene blev tatt fra de tilgjengelige nasjonale og internasjonale kilder. I de senere år har man i større utstrekning enn før brukt oppgavene i Folkeforbundets internasjonale statistiske årbok, og av hensyn til dette blev fristen for levering av tabellene ved møtet i Stockholm i 1927 efter forslag av överdirektör

¹⁾ Tabeludkastet omfatter Oplysninger for 2 Aar om Antal og Tonnage for samtlige ankomne Skibe (saavel med Last som i Ballast) samt desuden om Tonnagens Størrelse særskilt for Skibe der sejlede under 1) vedkommende Lands eget Flag, 2) norsk Flag, endvidere Oplysninger om Tonnagen for henholdsvis ankomne og afgaaede Skibe med Last, særskilt for 1) samtlige disse Skibe, 2) Skibe under vedkommende Lands eget Flag og 3) Skibe under norsk Flag.

²⁾ Tabeludkastene adskiller sig fra de hidtidige Aarboogs-Tabeller ved: 1) for Postvæsenets Vedkommende er der tilføjet en Kolonne for Brevpostforsendelser pr. 1000 Indbyggere, 2) for Telegrafvæsenets Vedkommende meddeles Oplysninger om Antallet af Samtaler særskilt for indenlandske Rigstelefonamtaler, udenlandske Rigstelefonamtaler og lokale Samtaler, 3) for begge Tabeller gives alle Oplysninger for 2 Aar (2 Linier for hvert Land).

Sandler satt til 1. juni. Nu viser det sig at den internasjonale årbok først kommer ut i slutten av juni eller i begynnelsen av juli, og dette har ført til at utarbeidelsen av de internasjonale tabeller for de nordiske årbøker er blitt forsinket og dette har igjen ført til forsinkelse av de skandinaviske lands årbøker. Det opstår da det spørsmål om man skal vente på den internasjonale årbok eller om man skal se bort fra denne og utarbeide tabellene efter andre kilder. Skal man vente på den internasjonale årbok, vil de nasjonale årbøker ikke kunne komme ut før i august—september. Av mange grunner er det, iallfall for Norges vedkommende, ikke praktisk å la årboken komme ut senere enn i begynnelsen av august, og det er derfor meget som taler for at man skulde søke så langt som mulig å utarbeide de internasjonale tabellene uavhengig av Folkeforbundets årbok. Men jeg vil ikke ta noe standpunkt før vi har diskutert saken på møtet i København.

Betänkning Nr. 4.

**Organisationen av den särskilda folkräkningen i Sverige
år 1935—36.**

Av t. f. överdirektören Ernst Höijer.

På begäran av den svenska riksdagen tillsattes den 22 maj 1935 en kommission bestående av nio personer med uppdrag att verkställa en allsidig undersökning av landets befolkningsfråga. En av kommissionens första åtgärder var att hos Kungl. Maj:t hemställa om anordnandet av en särskild folkräkning avseende årsskiftet 1935/36. Sedan statistiska centralbyrån i infortrat utlåtande i princip tillstyrkt kommissionens förslag, framlades detta förslag inför riksdagen, som godkände detsamma och anslag de för det första budgetåret erforderliga medlen.

Planen för den beslutade folkräkningen har på Kungl. Maj:ts uppdrag utarbetats av statistiska centralbyrån i samråd med professorerna S. D. Wicksell och Gunnar Myrdal såsom representanter för befolkningskommissionen samt ett antal andra sakkunniga. Med några, i de flesta fall mindre väsentliga ändringar fastställdes denna plan av Kungl. Maj:t, varigenom folkräkningen erhöll följande organisation.

1. Den allmänna folkräkningen den 31 december 1935.

Den särskilda folkräkningen har utförts i två etapper, nämligen dels en allmän folkräkning enligt indirekt metod med i huvudsak samma förfaringsätt som vid föregående svenska folkräkningar, dels en till en del av landets befolkning begränsad undersökning, vid vilken uppgiftsinsamlingen skedde genom särskilda folkräknare.

De uppgifter, som införskaffades vid den allmänna folkräkningen, voro av betydligt mindre omfattning än vid närmast föregående folkräkningar. De avsågo huvudsakligen endast de viktigaste demografiska huvuddata om varje persons kön, ålder, civilstånd familjeställning, födelseort samt tidpunkt för äktenskapets ingående och upplösning. Uppgifterna lämnades av prästerna genom utdrag ur församlingsböckerna (i Stockholm av mantalskontoret genom utdrag ur det där upplagda folkregistret). Utdragen upprättades i form av hushållslistor, med ett hushåll på varje blankett.

Räkningsdatum var den 31 december 1935. För att materialet skulle komma in så snart som möjligt efter nämnda datum, uppmanades prästerna att verkställa utdragen ur församlingsböckerna redan under höstens lopp och att sedan å utdragen införa de ändringar befolkningen sedermera undergått fram till årsskiftet genom inträffade födelser, dödsfall, giftermål, flyttningar o. dyl. Så snart detta skett och senast före januari månads utgång skulle materialet insändas till statistiska centralbyrån för bearbetning. För närvarande (i slutet av april 1936) är största delen av materialet granskat och bearbetningen har tagit sin början. På grund av uppgifternas enkla beskaffenhet har det ansetts lämpligt att därvid använda prickningsmetoden.

I ersättning för sitt arbete med utdragen ur församlingsböckerna erhålla prästerna 2.50 kr. för varje påbörjat 100-tal personer, som äro slutligt redovisade å hushållslistorna.

2. Den partiella folkräkningen i mars 1936.

Frågeformulärets innehåll. Utöver de grundläggande demografiska uppgifter, som enligt det föregående insamlades vid den allmänna folkräkningen den 31 december 1935, ansåg den förutnämnda befolkningskommissionen det nödvändigt att mere ingående uppgifter införskaffades till belysning av befolkningsutvecklingen och dess tendenser för den närmaste framtiden samt av de bakomliggande sociala orsakerna, varigenom de demografiska förhållandena kunde ställas i samband med de sociala och ekonomiska förhållandena, som kunna antagas utöva inverkan på befolkningens vilja och förmåga att grunda äktenskap och föda barn. Då de härför erforderliga uppgifterna icke funnos tillgängliga i kyrkoböckerna eller andra offentliga handlingar, blev det nödvändigt att insamla dem direkt från allmänheten, varvid man dock med hänsyn till kostnaderna och andra omständigheter ansåg sig böra begränsa denna mera ingående undersökning till $\frac{1}{5}$ av landets befolkning eller omkring 1.300.000 personer.

För uppgifternas införskaffande upprättades ett särskilt formulär (nr 1), med en blankett för varje hushåll. Å dessa blanketter överfördes under februari månad från de av prästerna upprättade utdragen ur församlingsböckerna för varje hushåll, som skulle medtagas vid den partiella räkningen, uppgifter om personernas namn, familjeställning, kön, yrke, födelsedatum och födelseort, civilstånd samt tidpunkt för äktenskapets ingående och upplösning (kol. 2—9 och 11). Genom att dessa uppgifter hämtades från församlingsböckerna och i förväg infördes å blanketterna, erhöles ökad garanti för att inga i församlingsböckerna intagna personer blevo förbigångna vid den följande uppgiftsinsamlingen, varjämte de demografiska uppgifterna om födelseår, civilstånd o. dyl. blevo tillförlitligare, än om de inhämtades från de utfrågade personerna själva. Å andra sidan har avsikten även varit att genom den direkta uppgiftsinsamlingen få en kontroll av församlingsböckernas uppgifter, vilket ansetts vara av särskild betydelse, då de ju utgöra det grundläggande materialet för de ordinarie svenska folkräkningarna.

De uppgifter, som vid den partiella räkningen insamlades direkt från allmänheten, voro i huvudsak följande.

Kol. 13 var avsedd för anteckning om de förändringar, som genom flyttning inträffat sedan den 31 december 1935, och kol. 14 för anteckning om tillfällig närvaro eller frånvaro vid tiden för uppgiftsinsamlingen. Personer, som genom inflyttning eller födelse tillkommit efter nämnda datum, skulle införas å särskild rad å hushållsblanketten med angivande av namn, födelseår m. m. i vederbörande kolumner, medan personer, som avgått genom dödsfall eller bortflyttning skulle strykas och anteckning om orsaken göras i kol. 13 eller 32.

Uppgifter om huvud- och biyrke vid tiden för räkningen (kol. 15—18). Den i kol. 5 från församlingsböckerna överförda yrkesuppgiften hade huvudsakligen till uppgift att underlätta identifieringen och kommer icke att statiskt bearbetas.

Uppgift om yrke och yrkeställning år 1930 för belysning av yrkesväxlingen (kol. 19).

För personer över 15 år uppgift om skolbildning och yrkesutbildning (kol. 21). Den senare uppgiften är avsedd att utnyttjas bl. a. i kombination med uppgifterna om yrke och arbetslöshet samt om gift kvinnas yrkesverksamhet.

Ett av de betydelsefullaste ändamålen med den särskilda folkräkningen har varit att ur olika synpunkter belysa förutsättningarna för barnalstringen inom äktenskapen, och med hänsyn härtill medtogos å formuläret åtskilliga frågor, som förut icke förekommit vid någon svensk folkräkning. Man har därvid sökt få en bild av de gifta mannens och kvinnornas yrken icke endast för närvarande utan även vid tiden för äktenskapets ingående (kol. 20) samt för gifta kvinnor även av deras yrkesverksamhet under olika tider av äktenskapet (kol. 24/25). Vid sidan härav begärdes uppgift å antalet av gifta makars samtliga gemensamma barn, såväl levande som döda (kol. 22—23) samt under avdelning B av formuläret en specificerad förteckning på frånvarande och döda

barn med uppgift om födelseår och i förekommande fall dödsår. Med hänsyn till svårigheterna att erhålla säkra uppgifter om barn, som längesedan av lidit begränsades frågorna i avdelning B till barn, som fötts i äktenskap ingångna efter år 1900. Samma begränsning vidtogs av de retrospektiva uppgifterna om de gifta kvinnornas yrkesverksamhet under olika skeden av äktenskapet.

Någon fullständig statistik över förekommande lyten och invaliditet har icke varit avsedd i samband med den särskilda folkräkningen. Däremot har ett försök gjorts att få till stånd en inventering av invaliditeten fattad i ekonomisk mening, för vilket ändamål upptagits frågor angående hel eller partiell arbetsförmåga för personer i åldern 16—66 år (kol. 26—27).

En annan sida av försörjningsproblemet, som har betydelse för barnalstringen och därmed sammanhängande frågor, är den ofrivilliga arbetslösheten. De härom i formuläret medtagna frågorna (kol. 28—31) avse att belysa dels ställningen den 2 mars 1936, dels arbetslöshetens omfattning och förekomsten av arbetslöshets hjälp under år 1935.

Slutligen ha i avdelning C å frågeformuläret medtagits vissa frågor angående bostadsförhållandena. För att icke allt för mycket belasta insamlingsarbetet har man begränsat dessa uppgifter till att avse huvudsakligen endast antalet till varje lägenhet hörande rum och kök samt antalet inneboende och av dem disponerat utrymme.

För komplettering av de ovannämnda, kortfattade bostadsuppgifterna utfördes i samband med den partiella folkräkningen en mera ingående bostadsundersökning inom omkring 100 kommuner på den rena landsbygden. För ändamålet upprättades ett särskilt formulär (nr 3) med detaljerade frågor angående bl. a. byggnadsmaterialet, hyresbelopp, bekvämligheter av olika slag, lägenhetens beskaffenhet samt, för lägenheter med högst 2 rum och kök, varje rums storlek och de boendes fördelning på sovrum.

Urvalet av undersökningsobjekt. Vid bestämmande av den partiella räkningens yttre omfattning har man haft att taga hänsyn till å ena sidan kostnaderna och tidsutdräkten för materialets bearbetning och å andra sidan behovet av ett tillräckligt stort material för ernående av erforderlig säkerhet hos de framkomna resultaten. Efter åtskilliga överväganden bestämde man sig för att räkningen skulle omfatta $\frac{1}{2}$ av landets befolkning.

För urvalet av de hushåll, som skulle göras till föremål för undersökning, hade man att välja mellan två urvalsmetoder, nämligen antingen ett urval av vart femte hushåll i hela landet eller också ett urval av var femte kommun, varvid i senare fallet de uttagna kommunerna skulle fullständigt undersökas. I huvudsak har urvalet skett efter den sistnämnda metoden, med den modifikationen att inom samtliga större städer med tillhörande förortsbebyggelse vart femte hushåll utlottats och gjorts till föremål för undersökning. Av övriga städer har var femte blivit utvald och fullständigt undersökt. Av landskommunerna uttogos genom stickprovsurval var femte och gjordes till föremål för fullständig undersökning. För urvalet av landskommunerna har inom statistiska centralbyrån utarbetats och utprovats en särskild metod, enligt vilken inom varje län kommunerna med ledning av befolkningens yrkesammansättning fördelats på tre grupper, jordbrukskommuner, industrikommuner och blandade kommuner, varefter inom varje grupp för sig utlottats var femte kommun.

Organisationen. Lokala organ för räkningens utförande i kommunerna voro på landsbygden kommunalnämnden och i städerna magistraten, kommunalborgmästaren eller stadsstyrelsen. Dessa ortsmyndigheter hade till uppgift att organisera insamlingsarbetet, antaga folkräknare i erforderligt antal samt övervaka och granska dessas arbete. Ortsmyndigheterna kunde även, om de så ansågo lämpligt, uppdraga åt en eller flera kontrollanter att organisera och utöva den närmaste tillsynen över arbetet.

Därjämte tillkom det länsstyrelserna att öva tillsyn över att ortsmyndigheterna fullgjorde sina åligganden samt vid behov lämna dem råd och bistånd.

Länsstyrelsernas medverkan har dock endast i mycket obetydlig omfattning behövt tagas i anspråk.

Förfaringsättet vid uppgiftsinsamlingen. Sedan genom statistiska centralbyråns försorg för de hushåll, som skulle undersökas vid den partiella räkningen, uppgifterna från utdragen ur församlingsböckerna överförts till frågeformulären, utsändes dessa till ortsmyndigheterna, som fördelade dem bland de utsedda folkräknarna. Innen folkräknarna började själva insamlingsarbetet, utsändes emellertid till varje hushåll, som skulle räknas, en s. k. hjälpblankett (nr. 2). Avsikten med denna hjälpblankett var dels att allmänheten i förväg skulle få kännedom om de å formuläret upptagna frågornas beskaffenhet, dels att bereda de av räkningen berörda hushållen tillfälle att, om de så önskade, själva fylla i formuläret.

Om hjälpblanketten före folkräknarens besök ifyllts av vederbörande hushållsföreståndare, inskränkte sig folkräknarens uppgift till att granska densamma och vid behov komplettera den genom muntligt inhämtade upplysningar samt att sedermera överföra de å hjälpblanketten lämnade upplysningarna till huvudblanketten. I de fall då hjälpblanketten ej ifyllts i förväg, tillkom det folkräknaren att skaffa sig erforderliga upplysningar och införa uppgifterna på blanketten.

Inom de kommuner, där särskilda bostadsuppgifter skulle insamlas, inhämtade folkräknaren dessa uppgifter samtidigt som övriga uppgifter vid sitt besök i hemmen.

Uppgiftsinsamlingen ägde rum på landsbygden den 6—13 mars och i städerna den 16—31 mars. I allmänhet hann arbetet utan större svårigheter utföras på den föreskrivna tiden, men i en del vidsträckt och glest befolkade kommuner på landsbygden fick insamlingen efter medgivande av statistiska centralbyrån utsträckas något.

Efter hand som räknarnas arbete fortskred, överlämnades materialet till ortsmyndigheten, som hade att verkställa en första granskning av detsamma och vid behov ombesörja komplettering och rättelse av ofullständiga eller oriktiga uppgifter. De granskade uppgifterna skulle därefter av ortsmyndigheterna översändas till statistiska centralbyrån, på landet senast den 31 mars och i städerna senast den 15 april. Intill den 20 april har materialet inkommit till statistiska centralbyrån från 506 av inalles 511 räknade landskommuner och från 38 av 43 städer, som berörts av den partiella räkningen.

Till ledning för ortsmyndigheterna upprättades av statistiska centralbyrån en instruktion, och även folkräknarna erhöles en utförlig instruktion angående arbetets bedrivande och blanketternas rätta ifyllande. Dessutom anställde statistiska centralbyrån åtta konsulenter som strax före räkningen under omkring 14 dagar ute i landet anordnade instruktionsmöten för ortsmyndigheter och folkräknare. Även två av centralbyråns tjänstemän fungerade under några dagar som konsulenter. Slutligen hölles genom statistiska centralbyråns försorg två radioföredrag angående folkräkningen, det första med allmänna upplysningar angående avsikten med räkningen och frågornas innebörd, det andra med närmare anvisningar för allmänheten angående den s. k. hjälpblankettens ifyllande.

För att försäkra sig om, att de begärda uppgifterna erhöles från alla, hade i den kungl. kungörelsen angående den partiella folkräkningen föreskrivits obligatorisk uppgiftsplikt. Den som vägrade lämna uppgifter, kunde ådömas böter för sin försumlighet. En sådan åtgärd har dock endast i mycket sällsynta undantagsfall behövt vidtagas.

Ersättning till folkräknare och ortsmyndigheter. Folkräknarna erhålla som ersättning för sitt arbete 20 öre för varje räknad person, med rätt för statistiska centralbyrån att inom vissa, ganska snäva gränser höja ersättningen i de fall, då arbetet varit förenat med särskilda svårigheter. Inom de kommuner, där mera detaljerade bostadsuppgifter insamlats, utgår därjämte till folkräknarna en ersättning av 40 öre per hushåll. Ersättningen till folk-

räknarna kommer dock icke att utbetalas, förrän materialet granskats och godkänts av statistiska centralbyrån.

Även till ortsmyndigheterna är det avsikten att lämna ersättning för deras arbete och kostnader. För att möjliggöra detta har Kungl. Maj:t i proposition till årets riksdag begärt ett särskilt anslag, som beräknats efter ett belopp av 5 öre per räknad person.

Införskaffande av uppgifter angående inkomst och förmögenhet. För att den partiella folkräkningen skall på ett tillfredsställande sätt fylla sitt ändamål, har det ansetts nödvändigt att införskaffa uppgifter även om inkomst och förmögenhet. Att vända sig direkt till allmänheten med förfrågan härom har dock icke ansetts lämpligt, då uppgifterna i så fall befarades bli för låga. I stället skola uppgifterna härom hämtas från de av allmänheten till ledning för taxeringen till inkomst- och förmögenhetsskatt avgivna självdeklarationerna och de vid taxeringen upprättade taxeringslängderna. Detta material för 1936 års taxering samlas under sommaren 1936 hos länsstyrelserna. Då kommer hela materialet från den partiella folkräkningen att översända till länsstyrelserna, vilka mot särskild ersättning skola ombesörja, att för varje taxerad och räknad person uppgift angående vederbörandes inkomst år 1935 och förmögenhet vid utgången av samma år överföres från taxeringshandlingarna till folkräkningens huvudblankett (kol. 35—36). I samband härmed skall i kol. 33—34 å huvudblanketten uppgift överföras från samma material angående antalet personer, för vilka ortsavdrag beviljats vid taxeringen. Sistnämnda uppgift har medtagits, emedan den innebär en viss möjlighet till kontroll av de å folkräkningsblanketten lämnade uppgifterna om antalet hemmavarande familjemedlemmar, på samma gång som den är av direkt intresse ur taxeringssynpunkt.

3. Beräknade kostnader.

Vid den här ifrågavarande särskilda folkräkningen har sammanbragts ett synnerligen omfattande material, vars bearbetning inom statistiska centralbyrån nu påbörjats. Det är först de för den allmänna folkräkningen den 31 december 1935 verkställda utdragen ur församlingsböckerna, som avse landets hela befolkning, 6 300 000 personer. Vidare de vid den partiella räkningen i mars 1936 insamlade, mycket detaljerade uppgifterna för $\frac{1}{5}$ av hela folkmängden, eller närmare 1 300 000 personer. Och slutligen materialet från den särskilda bostadsundersökningen, som omfattar omkring 120 000 personer.

För att resultaten från folkräkningen skola bli färdiga så snart som möjligt, kommer arbetet inom statistiska centralbyrån att bedrivas med så stor personal, som det av praktiska hänsyn är möjligt. För närvarande äro vid detta arbete sysselsatta 133 personer.

De sammanlagda kostnaderna för hela den särskilda folkräkningen ha beräknats till högst 1,5 milj. kronor. Häri ingå då ersättning till prästerna för verkställande av utdragen ur församlingsböckerna med 150 000 kr., ersättning till folkräknarna med 300 000 kr., ersättning till ortsmyndigheterna med 65 000 kr., ersättning för å länsstyrelserna verkställda utdrag ur taxeringsuppgifterna med 60 000 kr. och kostnaderna för konsulenternas instruktionsverksamhet med 20 000 kronor.

Betænkning Nr. 5.

Promemoria angående köpingarnas och landskommunernas finansstatistik.

Av överdirektör Martti Kovero.

I Finland började Statistiska centralbyrån år 1931 utarbete en årligen utkommande statistik över köpingarnas och landskommunernas finanser. Tidpunkten var i flera hänseenden ogynnsam och man hade att emotse stora svårigheter. En världskris, som visade sig vara svårare än man trott, kastade sin skugga även över vårt land. Det oaktat beviljade riksdagen nödigt anslag för denna statistik.

Resultatet av ett statistiskt arbete beror i hög grad på arten av det material, som står till förfogande. Förutsättningen för en god kommunal finansstatistik är, att i alla kommuner budgeten är uppställd enligt samma principer som frågeformulären för finansstatistiken och att alla kommuner använda samma, centraliserade bokföring. Då detta icke var förhållandet med bokföringen i vårt lands kommuner, följde därav stora svårigheter vid utarbetandet av statistiken i fråga. Ur statistisk synpunkt hade det naturligtvis varit gynnsammare, om man börjat utarbete statistiken först sedan i lag stadgats angående enhetlig uppställning av budgeten och enhetlig bokföring i alla kommuner. Detta hade emellertid tagit sin tid och avsaknaden av en kommunal finansstatistik gjorde sig starkt påmind. Under krisens tryck var det nämligen förbundet med rätt stora svårigheter att få statens budget att bibehålla sin jämnvikt. Detta förorsakade, att staten nödgades inskränka även de åt kommunerna beviljade bidragen. Sålunda voro kommunerna tvungna att trots inskränkning av utgifterna öka invånarnas skattebörd, då de skattbara inkomsterna fortgående minskades. Svårigheterna ökades ännu därigenom, att det under goda tider stiftats en lag om allmän läroplikt, som skulle genomföras inom relativt kort tid. De många på grund härav uppförda nya folkskolorna förorsakade de flesta kommuner, isynnerhet de fattiga kommunerna i norra och östra Finland, en tung skuldbörda. Härigenom blev skattetungan i de olika kommunerna mycket ojämn och de svagare kommunernas ställning ohållbar mot slutet av krisen. Staten måste planera åtgärder för kommunernas understöd och härvid voro uppgifter angående kommunernas finanser av vikt. Under sådana omständigheter kunde utarbetandet av den kommunala finansstatistiken icke längre uppskjutas.

Å andra sidan ansåg man sig icke kunna i lag fastställa en bestämd form för kommunernas bokföring, emedan detta hade inneburit en inskränkning av den kommunala självbestämmelserätten och emedan man icke ännu hade tillräcklig erfarenhet om de nya bokföringsmetoderna. Bristfälligheterna i budgetuppställningen komma ju även till synes vid utarbetandet av statistiken. Sålunda måste utvecklingen av den kommunala bokföringen lämnas åt de kommunala centralorganisationerna och kommunernas frivilliga intresse för denna sak.

De tidigare budgeterna saknade enhetlighet, d. v. s. ekonomin betraktades icke såsom en helhet, utan den var liksom splittrad i flera specialekonomier, med var sin självständiga budget och budgettäckning, i skilda kassor eller

fonder, vilka uppburu inkomstskatt i olika proportioner. Sålunda fanns det en kommunalkassa, en fattigkassa, en folkskolekassa o. s. v. Dessa skilda kassor hade även fordringar hos varandra och stodo i skuld till varandra. Utarbetandet av en statistik är under dylika förhållanden svårt och fordrar mycket arbete. Lyckligtvis använde endast några kommuner mera år 1931 ett dylikt föråldrat bokföringssystem. I de flesta kommuner använde man en år 1921 utarbetad enhetlig budgetuppställning, som apterats och spritts av de finskspråkiga landskommunernas samma år grundade förbund. Bokföringssystemet bestod antingen i en äldre kassametod eller i en nyare s. k. debiteringsmetod. Enligt den förra upptagas i bokslutet för ett räkenskapsår såsom utgifter och inkomster de faktiska utgifterna och inkomsterna enligt kassaboken, oberoende av om de förutsatts i budgeten för räkenskapsåret eller icke. Enligt den senare bokföras i räkenskapsårets bokslut utgifterna och inkomsterna enligt budgeten, d. v. s. alla enbart till räkenskapsåret hörande utgifter och inkomster.

Trots svårigheterna började Statistiska centralbyrån år 1931 förbereda ifrågavarande statistik och utarbetade ett frågeformulär för år 1930, vilket användes såsom modell för en budgetuppställning, som de finskspråkiga landskommunernas förbund tog i bruk följande år. Detta underlättade redan betydligt ifyllandet av frågeformulären för år 1931, enär redan då ungefär 300 landskommuner tillhörde nämnda förbund. Med hänsyn till de olika bokföringssystemen och för att underlätta ifyllandet av frågeformulären gjordes dessa möjligast detaljerade och sålunda omfattade de år 1930 53 sidor (inklusive förmögenhetsbilansen och finansieringsbilansen jämte bilagor för år 1929), år 1931 41 samt åren 1933 och 1934 34 sidor. Utgifterna resp. inkomsterna ha i frågeformulären uppdelats på motsvarande 11 huvudgrupper enligt kommunernas förvaltningsgrenar och dessa åter på flera kapitel och moment.

I statistiken ha i allmänhet upptagits kommunernas utgifter och inkomster enligt bokföringen. Sålunda äro naturligtvis utgifterna och inkomsterna i kommuner med kassabokföring icke direkt jämförbara med utgifterna och inkomsterna i kommuner med debiteringsbokföring. För kommuner med kassabokföring har man därför för att minska olikheten i statistiken upptagit den största inkomstgruppen, skatterna, enligt debiteringsmetoden, d. v. s. i stället för de uppburna skatterna och skatteresterna har det debiterade skattebeloppet upptagits. Samtidigt har även å motsvarande utgiftsmoment antecknats avskrivningen av skatter och skatterester. I och med att antalet kommuner, som använda kassametoden, blir mindre, minskas även denna olägenhet.

På grund av svårigheterna i början försenades utsändandet av frågeformulären för år 1930 och ännu senare inflöt materialet. Kommunernas budgetuppställning avvek då ännu från den uppställning, som förutsattes i frågeformuläret, varför det var ovant och besvärligt att fylla i detsamma, isynnerhet som olikheten mellan gruppindelningen i budgeten och i frågeformuläret gjorde det nödvändigt att gruppera om utgifterna och inkomsterna med ledning av kassaverifikaten. Dessutom handhades bokföringen och ifyllandet av formulären i flere kommuner av kommunalnämndens i modern bokföring oerfarna ordförande. Därför var också materialet för år 1930 bristfälligt och bemängt med fel. Då det dessutom var försenat, granskades största delen av detsamma samtidigt som materialet för år 1931. Sistnämnda material var redan bättre, så att materialet för föregående år medtillhjälp därav åtminstone till största delen kunde bringas i tillfredsställande skick. Statistikerna för de båda åren publicerades i början av år 1935, statistiken för år 1930 beträffande utgifterna huvudsakligen enligt huvudtitlar och beträffande inkomster enligt avdelningar, men statistiken för år 1931 enligt kapitel. Statistiken för år 1932 kommer med det snaraste att publiceras och tabellerna för år 1933 äro även nästan färdiga.

Denna statistik har tvungit kommunerna att vidtaga förbättringar i sin bokföring, till och med har den minskat missbruk och försnillningar. Allt

flere kommuner ha anställt kommunalsekreterare och anslutit sig till landskommunernas förbund, varvid de flesta även tagit i bruk förbundens budgetuppställningar samt debiteringsbokföring. Sålunda tillhöra numera redan 420 av de 467 finskspråkiga landskommunerna de finskspråkiga landskommunernas förbund. Till motsvarande svenskspråkiga landskommuners förbund tillhörde år 1931 57 svenskspråkiga kommuner och år 1934 65 av inalles 71 svenskspråkiga landskommuner. År 1930 användes kassabokföring ännu i 188 (33,9 %) av köpingarna och landskommunerna. Motsvarande siffror voro för år 1931 182 (32,8 %), för år 1932 163 (29 %) och för år 1933 116 (20,6 %). För år 1934 är en fortsatt minskning att anteckna. Även materialet har för varje år blivit bättre, enär de personer, som fylla i formulären, med tiden bliva allt vanare och lära sig att undvika sina tidigare fel. Sålunda var antalet sådana formulär, angående vilka man icke var nödgad att skriftligen begära rättelser och kompletteringar, år 1930 endast 7, år 1931 56, år 1932 104 och år 1933 113. Antalet frågor, som man varit tvungen att göra i breven, har även för vart år minskats, ehuru likväl en del kommuner ännu insänder tämligen felaktigt material. Tack vare denna brevväxling ha dock felen och bristfälligheterna kunnat korrigeras och materialet bringas i tillfredsställande skick. Tillsvidare fordrar likväl denna statistik ännu en rätt ingående granskning av materialet, men då i närmaste framtid synbarligen alla kommuner taga i bruk debiteringsbokföring och en budgetuppställning, som överensstämmer med frågeformuläret, och då de med ifyllandet av formulären ombetrodda personerna bliva allt mera förtrogna med detta arbete, kan man hoppas, att arbetet med denna statistik om ett par, tre år skall bliva betydligt mindre och lättare, vadan även statistiken kan bliva färdig på mycket kortare tid.

Den ökade befolkningen, den större bildningen, et mera utvecklat samhällsliv samt en bättre samhällsvård ha bidragit till att öka både statens och kommunernas utgifter. Dessa utgifter åter ha möjliggjorts genom en livligare industriell verksamhet och isynnerhet genom den maskinella storindustrins massproduktion, som befrämjat en högre allmän levnadsstandard och ökat de skyldigas skattebetalningsförmåga. I stora drag kommer en ökning av inkomsterna och utgifterna till synes även i den kommunala finansstatistiken. Sålunda voro landskommunernas utgifter år 1910 endast 32,9 milj. dåvarande mark, men år 1930 redan 1098,5 milj. nuvarande mark. Inkomsterna voro resp. 28,5 milj. dåvarande mark och 1118,3 milj. nuvarande mark. Den svåra krisen åren 1931 och 1932 minskade dock tillfälligt kommunernas inkomster och nödgade dem att inskränka även utgifterna. Sålunda voro köpingarnas och landskommunernas utgifter år 1931 1022,6 milj. och år 1932 938,3 milj. mark. År 1933 stego de åter något, nämligen till 958,0 milj. mark. Bland utgifterna bildas den största posten av folkskolutgifterna, som utgöra ungefär $\frac{1}{3}$ av kommunernas utgifter. Därefter komma fattigvårdsutgifterna, som år 1932 utgjorde omkring $\frac{1}{4}$ av de totala utgifterna. Utgifterna för nyanskaffning av egendom ha under kristiden minskats mest, då man varit tvungen att uppskjuta byggandet av folkskolor och kommunalhem till bättre tider. I jämförelse med tidigare förhållanden har vägutgifterna minskats proportionellt mest kännbart, då staten övertagit landsvägarnas skötsel. Av inkomsterna äro skatteinkomsterna de största, i allmänhet något mindre än hälften av kommunernas samtliga inkomster, ehuru under krisåren deras andel ökades år 1932 till ungefär hälften av kommunernas inkomster. Den näst största inkomstgruppen bildas av statsbidragen, som stiga till något mera än en fjärdedel av kommunernas totala inkomster.

Av finansstatistiken draga både statens administration och kommunerna praktisk nytta, och icke heller kan det vara likgiltigt för hela folket, som har att bära skattetungan, huru utvecklingen av den i kommunens ekonomi återspeglade allmänna samhällsekonomi gestaltat sig. Enär stat och kammun vad beskattningen beträffar, på sätt och vis äro »konkurrenter», måste staten, för att med framgång kunna planera sin egen ekonomi, känna till även kommunernas finansiella behov och de inkomstkällor, som skola reserveras för att

tillfredsställa dem. Detta är ännu mera av nöden då det gäller att planera ändringar i beskattningen. Då kommunerna även uppträda på penningmarknaden såsom statens konkurrenter vid låntagning och staten själv beviljar kommunerna stora lånebelopp ävensom understöd, kan staten med tillhjälp av den kommunala finansstatistiken bättre övervaka skötseln av kommunernas penningaffärer och erhålla uppgifter angående deras kreditvärdighet.

Finansstatistiken i allmänhet och särskilt den kommunala finansstatistiken behandlar ett område, som är både vidlyftigt och mångsidigt, och där statistikens resultat kunna belysa olika sidor av det ekonomiska livet och giva upphov också åt mera vittsyftande slutsatser. Endast finansstatistiken kan giva lagstiftningen de uppgifter angående de nuvarande förhållandena, förutan vilka den icke kan bygga någon framtid. Statistiken är ett oundgängligt hjälpmedel, när det gäller att loda och skildra det moderna samhällets mångskiftande förhållanden och företeelser. Den giver en måttstock för enskildheterna i kommunernas ekonomi såväl som för det hela, särskiljer det bestående från det tillfälliga och konstaterar utvecklingens gång.

Kommunernas allt mera omfattande ekonomiska verksamhet börjar redan ställa så stora krav på dem som stå i spetsen därför, att en lycklig lösning fordrar insikt även om andra kommuners ekonomi. Med tillhjälp av den kommunala finansstatistiken kunna de olika kommunernas kreditvärdighet och andra ekonomiska förhållanden jämföras med varandra. Den giver lärdom om det förgångna och möjlighet att lättare bedöma andra kommuners erfarenheter. Den är ägnad att främja och stimulera utvecklingen av det kommunala livet och den kommunala ekonomin. Med dess tillhjälp är det möjligt att jämföra denna utveckling i de olika kommunerna och avslöja missförhållanden i fördelningen av skattetungan mellan de olika kommunerna.

Den kommunala finansstatistiken tjänar i främsta rummet praktiska syftemål, men skaffar även material åt den jämförande finansvetenskapen, som kan förklara massföreteelserna och lagbundenheten i samhällslivet och sålunda ange riktlinjer för ett rationellt handhavande av den offentliga ekonomin. För att motsvara sitt ändamål bör den kommunala finansstatistiken vara enhetlig, tillräckligt detaljerad och innehålla riktigt grupperade uppgifter.

Betänkning Nr. 6.

Den statistiska grundvalen i Finland för nationalinkomstens beräkande.

Av avdelningschefen Valter Lindberg.

De största svårigheterna vid en uppskattning av ett lands nationalinkomst ligga otvivelaktigt i begränsningen av inkomstbegreppet och i svagheten av det statistiska materialet, som kommer till användning. Vad begreppsbestämningen beträffar, skola vi icke här närmare redogöra för densamma, ehuru den är den fasta grund, på vilken varje uppskattning vilar, utan inskränka oss till att närmare studera det statistiska grundmaterialet för en sådan undersökning. Vi vilja dock i korthet framhålla, att nationalinkomsten här uppfattats som summan av nyttigheter och tjänstbarheter i penningvärde, som under en viss period (ett år) står folkhushållningen till fritt förfogande och kan disponeras för kapitalbildning eller konsumtion, utan att nationalförmögenheten därigenom minskas.

Teoretiskt taget, kunna de nyttigheter och tjänster, som ingå i nationalinkomsten, gripas av statistikern vid olika moment i det ekonomiska kretsloppet. Uppskattningen av dem kan ske på ett stadium omedelbart efter produktionsprocessernas avslutande (den reala eller objektiva metoden), efter det inkomsten bildats hos subjekten (den personella eller subjektiva metoden) eller ock slutligen vid konsumtionen och kapitalbildningen. Valet mellan dessa metoder är självfallet beroende av det material, som i ett visst land och under en viss epok är det lämpligaste som grund för uppskattningen. För Finlands vidkommande kunna endast den subjektiva och den objektiva metoden komma ifråga, då det statistiska materialet knappast tillåter ett fastställande av exempelvis den enskilda konsumtionen.

Den subjektiva metoden, som i stora drag utgör en summering av individualinkomsterna och träffar inkomsterna hos inkomsttagarna efter fördelningen, har hittills använts för Finlands vidkommande. Det är så mycket mera naturligt, som Finlands allmänna inkomst- och förmögenhetsskatt i stora drag påläggas alla netto-delavkastningar hos individerna som en enda summa, varigenom grunden för en uppskattning är väl tillrättalagd. Men likväl lider metoden av stora svagheter.

Till en början sammangår det med skattelagen överensstämmande finansrättsliga inkomstbegreppet ingalunda i allt med det nationalekonomiska begrepp, som en undersökning över nationalinkomsten måste bygga på. Ett flertal sociala synpunkter bli vid beskattningen iakttagna och beaktade i form av avdrag. Beskattningen omfattar endast en del av inkomsttagarna, då ju en viss inkomstgräns är stipulerad; vissa inkomstdelar äro principiellt befriade; skattepolitiska synpunkter framkalla dubbelbeskattning av inkomsterna m. m. dylikt. Den bristande tekniken hos skattemyndigheterna och den bristande moralen hos de skattskyldiga framkalla en felkälla av stort omfång.

Viktiga korrigeringar av beskattningsresultaten enligt den finska skattelagen böra utföras i följande punkter: 1) undervärderingen av inkomsterna, 2) inkomsterna under beskattningsgränsen, 3) de s.k. barnavdragen, 4) de s.k.

dyrortsavdragen, 5) försäkringspremierna, 6) avdragen för erlagd inkomst- och förmögenhetsskatt, 7) dubbelräkningarna vid aktiebolagsbeskattningen, 8) specialavdragen för aktiebolag och andelslag, 9) statens och kommunernas förvärvsinkomster och 10) skattefria föreningar och stiftelser. Slutligen kunna nämnas en del smärre korrigeringar för principiellt skattefria inkomster, vid beskattningen avrundade inkomster m. m.

Undervärderingen av inkomsterna, som kan vara beroende på flere orsaker (oredighet, svårbestämbarheten av naturalinkomsterna, bristande kännedom om lagen m. m.), är självfallet omöjlig att siffermässigt fastställa. Här ligger en av den subjektiva metodens största svagheter. Genom att uppdelade de beskattade fysiska personerna i skattestatistiken på yrkesgrupper, städer och landsbygd särskilt, och efter granskning av tillgängliga uppgifter om inkomstkällorna, kan man måhända våga sig på vissa försiktiga uppskattningar. Beroende på om inkomsterna inom resp. yrken äro lätt kontrollerbara eller icke, möjligheterna till extra inkomster och till att hushållsmedlemmarna deltaga i den skattskyldigas arbete, naturaförmåner m. m., har man höjt inkomsterna i våra beräkningar med 0—25 % inom de olika yrkesgrupperna. Man kan dock antaga, att dessa uppskattningar äro tagna i underkant.

Ej heller storleken av de inkomster, som falla under beskattningsgränsen, kan fastställas med tillhjälp av statistiskt material. Ett hjälpmedel finner man i befolkningsstatistiken genom att jämföra den yrkesutövande befolkningen i städer och på landsbygden grupp för grupp med motsvarande grupper inom skattestatistiken. Tyvärr måste medgivas, att nomenklaturen i skattestatistiken icke fullständigt motsvaras av den i befolkningsstatistiken använda, varigenom en ny, dock icke öoverstiglig svårighet uppstår. Men likväl återstår att bestämma storleken av de obeskattades inkomster. Härvid måste vi i Finland använda oss av uppskattade medeltal, enär icke ens en fullständig lönestatistik kan giva oss någon vägledning.

Beräkningen av de s.k. barnavdragen, vilka som inkomstbeståndsdelar i nationalekonomisk bemärkelse måste tillfogas, är lättare genomförbar. Härvid måste man självfallet bygga på befolkningsstatistikens siffror. Arbetet underlättas dock väsentligt genom att denna punkt ägnats särskilt beaktande i en nyligen utkommen skattestatistisk specialundersökning »Undersökning rörande verkningarna av Lagberedningens förslag till skattelag».

En punkt i lagen medger rätt till avdrag av försäkringspremier, dock högst 200 mark per försäkrad. Dessa avdrag måste tagas med i räkningen, med så mycket större skäl som de av försäkringsbolagen utbetalda försäkringssummorna icke upptagits i nationalinkomsten. En approximativ uppskattning har i våra beräkningar utförts sålunda, att vi på grund av försäkringsstatistiken tagit i beaktande försäkringsbeståndet och försäkringsbeloppet per försäkrad samt å andra sidan antalet beskattade jämte deras familjemedlemmar, varigenom man kunnat antaga att av de beskattade var fjärde är försäkrad för ett belopp, som motsvarar 150 mark i premier.

En punkt, som ur materialets synpunkt erbjuder ett något större intresse, är frågan om aktiebolagens inkomster. Då aktiebolagens »inkomster» i finansrättslig mening redan till större delen ingå i de fysiska personernas inkomster (i form av dividender), kan endast den del av vinsten, som reserverats, upptagas som ett tillskott till nationalinkomsten. För beräkningen av denna summa erbjuder det material över aktiebolagens bilanser, som enligt lag tillsändes Statistiska centralbyrån, ett utmärkt stöd. Likaså erbjuder vår aktiebolagsstatistik ett stöd vid uppskattningen av inkomsterna hos de bolag, vilka icke blivit beskattade på grund av små inkomster.

För andelslag och ömsesidiga sammanslutningar ha vi däremot medtagit i nationalinkomsten hela nettoöverskottet och reserveringarna, utan att därifrån fråndraga de till medlemmarna utdelade vinstandelarna, då dessa i allmänhet på grund av sin betydelselöshet icke beskattas i samband med de personernas inkomster. Här kan man hos oss med fördel begagna sig av den till stora delar mycket ingående andelsstatistiken.

Kapitalinkomsterna hos de skattefria föreningarna och stiftelserna kunna relativt noggrant fastställas på grund av den specialstatistik, som uppgöres å Statistiska centralbyrån.

Nettoavkastningen av de offentliga korporationernas kapital och deras affärsföretags nettovinst framgår av statsboks slutet och den kommunala finansstatistiken.

Enligt ovan skisserade principer har Finlands nationalinkomst för år 1929 uppskattats till 16 547 milj. Fmk och år 1931 till 14 274 miljoner. På grund av det tillsvidare tillgängliga skattestatistiska materialet kan man beräkna, att nationalinkomsten år 1934 enligt samma principer vore c:a 14 700 milj. Fmk.

I det följande skola vi redogöra för uppskattningen av nationalinkomsten i Finland enligt den objektiva metoden eller m. a. o. de olika näringsgrenarnas nettoproduktion eller nettoavkastning i sådan mening, att nationalinkomsten blir slutresultatet. När det gäller beräkningen av nationalinkomsten på grund av produktionen inom de olika näringsgrenarna, måste man likväl taga i beaktande, att här icke är fråga om nettoavkastningen i vanlig bemärkelse, d. v. s. bruttoavkastningen minus samtliga produktionskostnader, utan arbetslönerna och företagarvinsten komma att ligga till grund för beräkningarna. För att få enhetlighet till stånd är det också därför nödvändigt att upptaga de »improduktiva» yrkena, alltså de tjänstemannalöner, som de offentliga korporationerna erlagga och inkomsterna från de fria yrkena. Likväl kan metoden att fastställa denna »nettoavkastning» icke genomföras enhetligt för alla näringsgrenar på grund av bristande produktionsstatistik. Tager man sålunda transportverksamheten som exempel, finner man, att på grund av tillförlitligt material endast det fingerade tillskott i varornas värde, som ligger i frakterna, måste tagas som transportverksamhetens andel i nationalinkomsten. Man måste således i vissa speciella fall taga det material, som står statistikern till buds, oaktat man därigenom ruckar på enhetligheten i metoden.

Vad först jordbruket och boskapsskötseln beträffar, ha en mängd binärningar upptagits i samband med dessa: biskötsel, fjäderfäskötsel, grönsaksodling och fruktodling (incl. blomsterodling). Bruttoproduktionen består sålunda av följande moment: total skörd, mjölkproduktion, förädling vid ost- och smörberedning, köttproduktion (incl. hudar), exporterade djur (med frändragande av de importerade), ullproduktion, biskötsel, fjäderfäskötsel, grönsaksodling och fruktodling (incl. blomsterodling). Från denna bruttoproduktion hava vi verkställt vissa avdrag: utsäde, konstgödning, husdjurens utfodring samt amortering för maskiner och byggnader.

Uppgifterna över skörden erhållas självfallet direkt från statistiken över lantushållningen. Uppgifterna över mjölkproduktionen äro ofullständiga för de enskilda åren. Jordbruksenkäten 1929/30 giver dock uppgifter över hela mjölkproduktionen år 1929 med medeltal per ko. Om man skulle använda samma medeltal med beaktande av förändringarna i kreaturbeståndet, finde man några approximativa siffror för övriga år. Samma enkät uppgiver också hela smörproduktionen och den därtill använda mjölmängden, (den årliga statistiken uppgiver endast mejeriernas produktion). Samma relation skulle måhända kunna användas mellan mejeri- och hemsmör för de övriga åren, då mejeriproduktionen är given. För beredningen av hemost saknas dock alla statistiska uppgifter. Vi hava likväl överlämnat beräkningarna av mängden och priserna vid mjölkproduktionen och förädlingen vid ost- och smörberedningen till sakkunniga, då därigenom måhända säkrare uppgifter erhållits.

Storleken av köttproduktionen har uträknats med tillhjälp av vissa koeficienter, som fastställdes av fackmän, på basen av kreatursbeståndet. Priserna, som här liksom alltid i undersökningen betecknar de pris, som erläggas på produktionsorten åt producenterna, ha i detta fall erhållits från ett par större sammanslutningar och Pellervos byrå för marknadsundersökningar. Uppgifterna för hudar har erhållits direkt från en specialstatistik på Lantbruksstyrelsen.

Värdet av de exporterade (importerade) djuren erhålles självfallet från

statistiken över utrikeshandeln. Siffran för ullproduktionen åter stöder sig på uppgifter från Lantbruksstyrelsen, medan uppgifterna om honung och ägg erhållits från Pellervos byrå för marknadsundersökningar. Svårare har det varit, att i brist på varje som helst statistik, uppskatta värdet av grönsaks- och fruktodlingen (incl. blomsterodlingen). På grund av några siffror i trädgårdskommitténs utlåtande av år 1935 hava vi dock approximativt försökt uppskatta denna punkt.

Uppgifterna om utsädet ha erhållits från lantbruksstatistiken, varefter summan kompletterats med uppgifter om höfrösädden. Denna har på Lantbruksstyrelsen uppskattats till mängden (som ett medeltal). De av producenterna erhållna prisen ha åter ställts till vårt förfogande av en större parti-handelssammanslutning. Siffrorna för konstgödslingen bygga såväl på vår handelsstatistik som på en speciell undersökning (av K. M. Soinin) i ämnet. Statistik över kreaturens utfodring saknas, men ha vi på grund av ett betänkande av Ekonomiska försvarsrådet uppskattningsvis kommit till siffror, som torde vara rätt tillfredsställande. Prisuppgifterna ha företrädesvis erhållits från lantbruksstatistiken. Slutligen har värdet av slitage av maskiner och redskap samt amortering av byggnader uppskattats på grund av lantbrukets räntabilitetsstatistik. Amorteringen har beräknats enligt det högsta procenttal, som tillättes i motsvarande fall vid statsbeskattningen.

Skogsskötseln har i ett visst avseende berett stora svårigheter. Forstvetenskapliga forskningsanstalten har visserligen för vissa år, bl. a. år 1934, uppskattat värdet av förbrukningen av trävaror i Finland. Likväl ingå i dessa beräkningar summor, som icke böra hänföras till skogsskötseln, utan närmast till transportverksamheten. Sålunda har t. o. m. för en mindre del (exporten av oförädlade trävaror) upptagits fob-värdena. Med tillhjälp av sakkunniga ha därför flottningen, inrikes sjöfarten och järnvägstransporten, såvitt de gällde trävaror, uppskattats och överförts till transportverksamheten. Tyvärr ingår här ytterligare biltransporten med lastbilar, men då denna icke uppskattats i transportverksamheten uppstå härigenom inga dubbelräkningar.

Enligt en ganska fullständig enkät över havsfisket för år 1934 ha relativt tillförlitliga siffror över mängd och värde erhållits. Den årliga, ofullständigare statistiken över såväl havsfisket som sjö- och flodfisket har med nämnda enkät som utgångspunkt möjliggjort en fullständigare uppskattning även för sjö- och flodfisket. Prisuppgifterna för sällfangsten ha erhållits från Lantbruksstyrelsen.

På grund av en av statens jaktinspektör gjord enkät med därtill fogade uppskattningar kunna erhållas vissa användbara siffror om jakten för år 1934.

För industrin kan man på grund av den årliga industristatistiken direkte erhålla uppgifter över produktionens bruttovärde ävensom över de använda råvarorna, vilkas värde självfallet skall fråndragas. Men ännu återstår en mängd produktionskostnader, som böra fråndragas, förrän man kan tänka sig komma till »nettosumman» (företagarvinsten och lönerna). Vi hava i undersökningen upptagit: amortering på maskiner och byggnader, bränsle, köpt elektricitet och emballage, oljor m. fl. kostnader. Tyvärr kan man på grund av industristatistiken icke utan vidare erhålla uppgifter om dessa poster.

Vad först amorteringen av de i industrin använda maskinerna beträffar, kan man icke utan vidare få deras värde fastställt. På grund av en enkät för år 1923 (V. Lindgren) ha vi på grund av maskinimporten och produktionen av den inhemska maskinindustrin härlett oss till siffran för 1934. Byggnadernas värde har tagits i samma proportion. Genom att använda den högsta i skattelagen tillåtna procentsatsen för amortering av maskiner och 3 % för byggnader hava vi kommit till approximativa siffror för dessa amorteringar. Värdet av det av industrin använda bränslet erhålles från en specialundersökning, som uppgjorts av Statistiska centralbyrån och Forstvetenskapliga forskningsanstalten gemensamt. På basen av uppgifter från Elektricitetsinspektionens månadspublication ha sakkunniga uppskattat värdet av utgifterna för industrins elektricitetsförbrukning. Emballage m. fl. kostnader, såsom oljor m. m.,

ha uppskattats till sitt värde på grunden av industristatistikens specialtabeller för hela industrin.

Nu är likväl att märka, att industristatistiken icke omfattar en så viktig gren som byggnadsverksamheten. För att få denna sida av saken belyst ha vi varit tvungna att skrida till rätt vidlyftiga räkningar och uppskattningar. För Helsingfors vidkommande erhålles uppgifter över nybyggnader i m³, stenhus och trähus särskilt, och värdet av dessa har beräknats på grund av medeltal, som uppgivits av Byggnadsinspektionen. För övriga städer finnas endast uppgifter över rummens antal, varför man varit tvungen att beräkna kubikmetern i samma proportion som rummens antal förhåller sig till motsvarande siffror i Helsingfors. De tre största städerna (utom Helsingfors) och övriga städer ha särskilt behandlats, enär förhållandet mellan sten- och trähus i dessa grupper avvika från varandra. Byggnadsverksamheten i köpingar och orter med sammanträngd befolkning ha tagits i jämförelse med övriga städer i förhållande till befolkningsciffran. Jordbrukarnas nybyggnader åter äro beräknade på grund av lantbrukets räntabilitetsstatistik. Därtill har industrins byggnadsverksamhet uppskattats enligt tidigare nämnt förfarande. Landskommunernas egna nybyggnader ha erhållits från landskommunernas finansstatistik, medan församlingarnas uträknats på grund av landshövdingarnas berättelser. Företagarvinsten och arbetslönerna ha enligt uppskattning av sakkunnig beräknats till 35 % av byggnadskostnaderna.

Hemslöjden har uppskattats av Statens hemslöjdsinspektör, då tillsvarende ingen statistik finnes på området. Hantverksstatistiken av år 1934 har givit en relativt säker grund för siffran för hantverket.

En av de svåraste uppgifterna är fastställandet av inkomsterna från handeln, då varje fullständigare statistik över irikeshandeln saknas i Finland. Man må endast lägga märke till att ingen företagsräkning här tills dato utförts. En viss utgångspunkt erhålles visserligen genom den rätt ingående andelsstatistiken, då man på grund av denna kan uträkna såväl nettovinsten som lönerna för både parti- och minuthandeln inom andelsverksamheten. Genom en relativt enkel interpolering erhållas motsvarande summor för lanthandlarförbunden. Svårare ställer sig dock frågan för privathandelns vidkommande. På grundvalen av rapporter från Finlands Grossistförbund kan man sluta sig till de privata partihandlarnas nettovinster och de utbetalade lönerna genom att göra en jämförelse med partiandelsaffärerna. Lönerna i de privata företagen ha enligt sakkunnigutlåtande uppskattats proportionellt 10 % högre än i andelsverksamheten. På grund av uppskattning av sakkunnig har den privata minuthandeln tagits i förhållande till den privata partihandeln i samma relation som inom andelsverksamheten, dock med frändrag av 2 %. Uppgifterna om nettoinkomsten och lönerna vid kreditverksamheten och försäkringsverksamheten ha erhållits ur vederbörande officiella statistik.

Transportverksamheten omfattar i undersökningen 7 grupper: järnvägsfrakter, bussfrakter, kanalfrakter, insjötrafik-frakter, flottning, stuvningskostnader samt hamntrafikavgifter och fartygsfrakter.

För auto-omnibustrafiken och flottningen finnas ingen som helst statistik, varför dessa poster blivit uppskattade av sakkunniga. Uppgifterna om frakterna i insjöfarten samt hamntrafikavgifter och fartygsfrakter bygga på sjöfartsstatistiken. Även stuvningskostnaderna ha uträknats med bistånd av sakkunniga på området. De resterande uppgifterna erhållas självfallet ur järnvägsstatistiken och kanalstatistiken.

Tjänstemännens och de fria yrkesidkarnas inkomster har uträknats på grund av statsbokslutet, kommunernas finansstatistik samt vissa specialpublikationer. Härvid ha såvitt möjligt sådana grupper bortlämnats, som redan ingå i andra näringar, såsom jordbruk, transport m. m. Inkomsterna för de fria yrkena ha uppskattats enligt skattestatistiken, i det man såsom vid den subjektiva metoden gjort vissa tillägg till de beskattade inkomsterna.

Penningrörelsen mellan hem- och utlandet bör ännu som sista moment tilläggas, för att vi må komma till nationalinkomsten. För detta ändamål ha

vi på inkomstsidan upptagit: 1) emigranternas och sjömäns penningförsändelser till hemlandet, 2) utlänningars resor i Finland, 3) försäkringsbolags skadeersättningar, premier m. m. från utlandet, 4) post- och telegrafväsendets och järnvägarnas direkta inkomster från utlandet, 5) utlandets representation i Finland samt 6) räntor från utlandet. På utgiftssidan åter ingå: 1) post- och telegrafväsendets och järnvägarnas direkta utgifter till utlandet, 2) representationen i utlandet, 3) penningförsändelser till emigranter, 4) utrikesresor, 5) försäkringsbolags skadeersättningar, premier m. m. till utlandet, 6) räntor på lån från utlandet (statens, bankernas och övriga låntagares lån). Uppgifterna om dessa poster ha erhållits från den av Statistiska centralbyrån uppgjorda betalningsbalansen. Likväl är penningrörelsen icke härigenom fullständigt fastställd. Sålunda borde man ännu exempelvis uppskatta utlänningars aktieinnehav i Finland likasom egna landsmäns aktieinnehav i utlandet. Här om saknas dock alla uppgifter — icke ens vaga uppskattningar kunna verkställas. Dock torde denna post för Finlands vidkommande vara av relativt liten betydelse.

På grund av ovan skisserade metod ha vi sammanställt nationalinkomsten för år 1934 på följande sätt. Uppgifterna äro preliminära.

Finlands nationalinkomst beräknad efter produktionen av
olika näringar år 1934.

I miljoner finska mark.

I. Jordbruk och boskapskötsel.		
Bruttoproduktion	8 849,2	
Avdrag	3 858,5	
Nettoproduktion		4 990,7
II. Skogsskötsel.		
Bruttoproduktion	3 437,0	
Flottning och transport	285,7	
Nettoproduktion		3 151,3
III. Fiske (incl. sälfångst) och jakt.		
Nettoproduktion		122,0
IV. Industri.		
Produktionens bruttovärde	13 120,4	
Råvaror	— 7 002,1	
Övriga avdrag	— 1 154,7	
Nettoproduktion	4 963,6	
Byggnadsverksamhet (netto)	246,7	
Hela nettoproduktionen		5 210,3
V. Hemindustri och hantverk.		
Hemindustri (netto)	100,0	
Hantverk (netto)	480,0	
Summa		580,0
VI. Handel.		
Andelsverksamheten	240,2	
Lanthandlarförbund	120,2	
Privathandel	403,4	
Försäkrings-, bank- o. a. rörelse	395,4	
Summa		1 159,2
VII. Transport.		
Frakter, flottning, stuvningskostnader m. m.	1 590,8	
VIII. Fria yrken och tjänstemän	1 468,9	
Summa I—VIII	18 273,2	
IX. Penningrörelse med utlandet	— 355,0	
Hela nationalinkomsten		17 918,2

För att erhålla nationalinkomstens storlek för en längre period är man i vissa fall tvungen att interpolera för att få motsvarande siffror som för år 1934. Interpolation har utförts i nedan uppräknade grupper och för nedan angivna år.

Trädgårds- och fruktodling (åren 1928—1932, 1934)
 Skogsskötsel (1928—1929, 1931—1932)
 Fiske (1928—1933)
 Jakt (1928—1931, 1933)
 Industrins bränsle (1928—1929, 1931—1932)
 — elektricitet (1928—1932)
 Hemslöjd (1928—1932)
 Hantverk (1928—1933)
 Flottning (1928—1933)
 Handeln:
 Lanthandlarförbund (1930—1931)
 Privathandel (1930—1931)
 Fria yrken (1928, 1930, 1932—1933)
 Tjänstemän (1928, 1930—1934).

Vi komma sålunda för perioden 1928—1934 till följande resultat:

1928.....	19 637,1	milj. mark
1929.....	18 277,0	—
1930.....	16 573,7	—
1931.....	13 754,3	—
1932.....	13 870,2	—
1933.....	15 155,4	—
1934.....	17 918,2	—

Vad som särskilt frapperar, är den stora avvikelser från siffrorna enligt den subjektiva metoden. Resultaten behöva ju ingalunda sammangå enligt de två metoderna, då dessa icke ens alltid behandla exakt samma massor. Den objektiva metoden har sålunda med avseende på de producerade nyttigheterna — här inberäknas således även sådant, som icke under perioden avyttrats — medan den subjektiva metoden genomgående fattar vinsten som realiserad. Å andra sidan kunna de osäkra faktorerna vid användningen av den subjektiva metoden vara för försiktigt uppskattade, varigenom nationalinkomstens absoluta höjd icke är tillförlitlig. Men detta räcker icke till att förklara den olika utvecklingstendensen enligt de två metoderna. Det förefaller, som om kristidens inverkan på beskattningen till en del skulle påverkat denna omständighet. En stark kris framkallar mycket snabbt panik hos de skattskyldiga, de bittra erfarenheterna från kristiden göra de skattskyldiga misstänksamma och en stor försiktighet kan iakttagas under återhämtningens tid. Man måste under sådana omständigheter ställa sig skeptisk till användningen av fasta koefficienter från år till år för uppskattningen av de osäkra faktorerna enligt den subjektiva metoden.

**B. Beretning om Nordisk Statistikermøde i
København d. 27. og 28. Maj 1936.**

Efter Indbydelse af den statistiske Forening i Sverige afholdtes det første nordiske Statistikermøde i Stockholm d. 27. og 28. September 1927 i Forbindelse med et af de ordinære Møder mellem Cheferne for de nordiske statistiske Embedsværker. Ved Mødets Slutning udtaltes fra alle Sider Ønskeligheden af Fortsættelse af Samarbejdet mellem de statistiske Foreninger i de nordiske Lande, men Forholdene udviklede sig saaledes, at der hengik adskilligt længere Tid, end man oprindelig havde tænkt sig, forinden det næste nordiske Statistikermøde kunde afholdes.

Det andet nordiske Statistikermøde afholdtes i København d. 27. og 28. Maj 1936 efter Indbydelse af »Danske Statistikers Forening« og ligesom i 1927 i umiddelbar Tilslutning til et forudgaaende Chefsmøde. Om Mødets Forløb og Forhandlinger gives efterfølgende Redegørelse, idet det bemærkes, at der foruden de i Programmet anførte Foredrag, der alle i Forvejen var tilstillet Mødets Deltagere, til Deltagerne i Mødet uddeltes Særtryk af Professor H. Cl. Nybølles Afhandling i »Socialt Tidsskrift« (April 1936) om »Arbejdsløshedsproblemet fra et statistisk Synspunkt« samt Afhandlinger om »Forandringer i Byggeskik i Island« af Bureauchef Thorsteinn Thorsteinsson og om »Afgangsstatistik i Personforsikring« af Raadsformand O. B. Kofoed. De to sidstnævnte Afhandlinger ledsager efterfølgende Redegørelse som Betænkninger Nr. 5 (S. 188) og Nr. 6 (S. 195).

»Danske Statistikers Forening« benytter Lejligheden til at udtrykke sin bedste Tak overfor de Fonds og Institutioner, som ved velvillig Støtte muliggjorde det for Foreningen at gennemføre det

andet nordiske Statistikermøde, ligesom Foreningen er Københavns Kommune taknemlig for den udviste Gæstfrihed overfor Mødets Deltagere og deres Damer.

Sluttelig ønsker Foreningen ogsaa at udtale sin Tak til alle, der ved Foredrag, Diskussionsindlæg eller paa anden Maade medvirkede til Mødets gode Forløb.

København i September 1936.

Danske Statistikeres Forening.

ADOLPH JENSEN.

Formand.

Chr. Bonde.
Sekretær.

**Program for Nordisk Statistikermøde i København
d. 27. og 28. Maj 1936.**

Onsdag den 27. Maj:

- Kl. 11: Mødets Aabning.
Valg af Ordførende og Viceordførende.
Valg af Sekretærer.
Forhandling om »Statistikernas utbildning«. Indleder: Professor F. J. Linders.
- Kl. 13: Lunch for Deltagerne i Forhandlingsmøderne i Rigsdagens Restaurant.
- Kl. 14¹/₂: Forhandling om »Folkräkningsmetoderna i de nordiska länderna«. Indleder: Byråchefen Gunnar Modeen.
- Kl. 17: Københavns Kommunalbestyrelse modtager Deltagerne i Mødet med ledsagende Damer paa Københavns Raadhus. (Daglig Paaklædning).

Torsdag den 28. Maj:

- Kl. 10: Forhandling om »Boligbehovets vekst i de nordiske hovedsteder«. Indleder: Direktør O. H. Langeland.
- Kl. 12¹/₂: Lunch for Deltagerne i Forhandlingsmøderne i Restaurant National-Scala.
- Kl. 14¹/₂: Forhandling om »En statistisk Redegørelse for Landbrugets økonomiske Forhold«. Indleder: Sekretær Kjeld Bjerke.
Forhandling om fortsat Samarbejde mellem de statistiske Foreninger i de nordiske Lande.
- Kl. 20: Middag for Mødets Deltagere med ledsagende Damer i Restaurant Nimb. (Paaklædning: Festdragt).

De ledsagende Damer fra Nabolandene indbydes til at deltage i en Køretur, som udgaar fra Rigsdagsgaarden den 28. Maj Kl. 10¹/₂ præcis, med paafølgende Lunch i Restaurant National-Scala Kl. 12¹/₂.

Deltagere i Nordisk Statistikermøde i København d. 27. og 28. Maj 1936.

Fra Danmark:

Alsing, Inger, Frk., Sekretær i Det statistiske Departement.
 Bech, B., Sekretær i Kbhvns statistiske Kontor
 Bjerke, Kjeld, Sekretær i Det statistiske Departement.
 Bollerup, Erik, Sekretær i Det statistiske Departement.
 Bonde, Chr., Fuldmægtig i Det statistiske Departement.
 Cohn, Einar, Kontorchef i Det statistiske Departement.
 Colding Jørgensen, Sekretær i Det statistiske Departement.
 Dahlgaard, Bertel, Indenrigsminister.
 Dalhoff, Johs., Departementschef i Handelsministeriet.
 Dich, J., Statsvidenskabelig Konsulent i Socialministeriet.
 Frandsen, G., Sekretær i Landsoverskatteraadet.
 Hinz, H., Sekretær i Det statistiske Departement.
 Holm, Axel, Ekspeditionssekretær i Kbhvns statistiske Kontor.
 Høst, Harald, Hovedrevisor under Finansministeriet.
 Iversen, M., Dr. rer. pol., Fuldmægtig i Det statistiske Departement.
 Jensen, Adolph, Departementschef i Det statistiske Departement.
 Johansen, Kjeld, Chef for Kbhvns statistiske Kontor.
 Jørgensen, H., Fuldmægtig i Kbhvns statistiske Kontor.
 Kampmann, V., Sekretær i Det statistiske Departement.
 Koed, H., Inspektør i Banktilsynet.
 Kofoed, O. B., Raadsformand i Forsikringsraadet.
 Korst, Knud, Kontorchef i Det statistiske Departement.
 Kristensen, K. J., Kontorchef i Overskyldraadet.
 Larsen, Helge, Sekretær i Det statistiske Departement.
 Lindgren, Erik, fg. Kontorchef i Valutakontoret.
 Lindhardt, Marie, Frk., Sekretær i Sundhedsstyrelsen.
 Mogensen, H., Sekretær i Det statistiske Departement.
 Nielsen, Hans, Ekspeditionssekretær under Kbhvns Bygningskommission.
 Nielsen, Svend, Kontorchef i Det statistiske Departement.
 Nybølle, H. Cl., Professor ved Kbhvns Universitet.
 Olsen, Chr., Ekspeditionssekretær i Det statistiske Departement.
 Riemann, G., Direktør i Nordisk Ulykkesforsikring.
 Rode, Svend, Ekspeditionssekretær i Det statistiske Departement.
 Simonsen, J., Sekretær i Det statistiske Departement.
 Skade, H., Ekspeditionssekretær i Det statistiske Departement.
 Skade, Rigmor, Fru, Fuldmægtig i Det statistiske Departement.
 Steenstrup, C. Fl., Ekspeditionssekretær i Det statistiske Departement.
 Stjernqvist, H., Fuldmægtig i Det statistiske Departement.
 Tork, J., Ekspeditionssekretær i Statsbanernes statistiske Kontor.
 Warming, J., Professor ved Kbhvns Universitet.
 Vejøl, Karen, Frk., Sekretær i Det statistiske Departement.

Fra Finland:

Ahlgren, Martha, Aktuarie i Socialministeriet.
 Allenius, Harry, Byråchef i Sjöfartsstyrelsen.
 Bruun, Otto, Byråchef vid Helsingfors Stads statistiska Byrå.
 Bärlund, Ragni, Aktuarie i Statistiska Centralbyrån.
 Jalo, Margit, fil. mag., Socialministeriet.
 Kovero, Martti, Överdirektör i Statistiska Centralbyrån.
 Lindberg, V., Fil. Dr., Afdelingschef i Statistiska Centralbyrån.
 Lindgren, V., Kontorschef i Tullstyrelsen.
 Modeen, Gunnar, Byråchef i Socialministeriet.
 Strømmer, M., Överaktuarie i Statistiska Centralbyrån.
 Tudeer, Alf, Fil. Dr., Föreståndare för den statistiska afdelning vid Finlands Bank.
 Tudeer, Maija, Överaktuarie i Socialministeriet.

Fra Island:

Thorsteinsson, Th., Chef for Islands statistiske Bureau.

Fra Norge:

Arctander, Signy, Sekretær i Det statistiske Centralbyrå.
 Backer, Julie, Byråchef i Det statistiske Centralbyrå.
 Eriksen, Alf, Avdelingschef i Norges Bank.
 Fossum, H., Sekretær i Norges Brandkasse.
 Jahn, Gunnar, Direktør for Det statistiske Centralbyrå.
 Kjølstad, G., Sekretær i Det statistiske Centralbyrå.
 Langeland, O. H., kst. Direktør for Oslo Kommunes statistiske Kontor.
 Palmstrøm, H., Aktuar i Livsforsikringsselskabet Brage, Oslo.
 Petersen, Kaare, cand. oecon., Det statistiske Centralbyrå.
 Riestøl, Gottfr., Registerchef, Akers kommunale Folkeregister.
 Skaug, Arne, Sekretær i Det statistiske Centralbyrå.
 Skøien, A., Byråchef i Det statistiske Centralbyrå.
 Stav, Øivind, Kontorchef, Bergens kommunale Folkeregister.
 Vestbye, Petra, Sekretær i Det statistiske Centralbyrå.
 Wedervang, I., Dr. phil., Professor ved Oslo Universitet.

Fra Sverige:

Andelius, Oswald, tf. Förste Aktuarie i Socialstyrelsen.
 Anger, Filip, Aktuarie i Stockholms Stads Statistiska Kontor.
 Ankarcróna, C.-W., Amanuens i Kommerskollegium.
 Arosenius, Edv., Fil. Dr., f. d. Byråchef i Statistiska Centralbyrån.
 Barkman, Nils, Kaptén, Sekreterare vid Stockholms Handelskammare.
 Berger, Hans, Direktör i AB. Statistikbyrån.
 Bouvin, Sven, tf. Aktuarie i Socialstyrelsen.
 Bruzell, Ivan, Notarie,
 Byström, Oskar, Aktuarie i Pensionsstyrelsen.
 Eneborg, H., Fil. lic., Förste Aktuarie i Kommerskollegium.
 Fritzell, Yngve, Aktuarie i Statistiska Centralbyrån.
 Grönlund, Otto, Fil. Dr., tf. Byråchef i Statistiska Centralbyrån.
 Göransson, W., Fil. lic., Byråchef vid Göteborgs Stadskollegium.
 Hedin, Göran, Löjtnant.
 Helger, B., Amanuens i Socialstyrelsen.
 v. Hofsten, E., Amanuens i Stockholms Stads Statistiska Kontor.
 Höijer, Ernst, Fil. Dr., tf. Överdirektör i Statistiska Centralbyrån.
 Jansson, G., Amanuens i Socialstyrelsen.
 Jansson, Martin, Fil. Dr., f. d. Kommereråd i Kommerskollegium.
 Jerneman, T., Fil. Dr., tf. Byrådirektör i Socialstyrelsen.
 Kollberg, G., Mantalskommissarie vid Överståhållarämbetet.
 Lilienberg, A., Fil. Dr., Kommereråd i Kommerskollegium.
 Linders, F. J., Fil. Dr., Professor vid Uppsala Universitet.
 Lindstedt, A., Fil. Dr., f. d. President för Försäkringsrådet.
 Lublin, Folke, Amanuens i Statistiska Centralbyrån.
 Mebius, A., Fil. Dr., Förste Aktuarie i Skolöverstyrelsen.
 Nyström, B., Fil. Dr., tf. Byråchef i Socialstyrelsen.
 Palmi, Sven, Fil. lic., Sekreterare hos rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap.
 Quensel, C., Fil. lic. Amanuens vid Statistiska Institutionen i Lund.
 Rosman, H., Fil. Dr., f. d. Direktör vid Stockholms Handelskammare.
 Sjöstrand, J., Fil. lic., Aktuarie i Statistiska Centralbyrån.
 Soop, E., Fil. lic., Amanuens i Socialstyrelsen.
 Wahlund, Sten, Fil. Dr., Docent, Direktör i Stockholms Stads Statistiska Kontor.
 Wicksell, Sven, Fil. Dr., Professor vid Lunds Universitet.
 Winsler, P. G., Fil. Dr., Dr. agr., Docent vid Uppsala Universitet.
 Öberg, C., tf. Förste Aktuarie i Socialstyrelsen.

Forhandlingerne Onsdag d. 27. Maj.

Det andet nordiske Statistikermøde, hvis Forhandlinger foregik i Rigsdagens Fællessal, aabnedes af Formanden for Danske Statistikeres Forening, Departementschef Adolph Jensen, som i sin Aabningstale mindedes det første nordiske Statistikermøde i Stockholm i 1927 og redegjorde for de Vanskeligheder, som havde medført, at der intet Statistikermøde blev i Finland i 1931. Departementschefen udtalte en Tak til Finansministeren, Rigsdagens Præsidium og til de Fonds og Institutioner, som havde muliggjort Mødets Afholdelse.

Derefter valgtes den danske Forenings Formand, Departementschef Adolph Jensen til Mødets Ordførende, og til Viceordførende valgtes den finske Forenings Formand, Avdelningschef, Dr. Alf Tudeer, Bureauchef Th. Thorsteinsson, den norske Forenings Formand, Professor, Dr. I. Wedervang, og den svenske Forenings Formand, Professor, Dr. F. J. Linders.

Til Mødets Sekretær valgtes den danske Forenings Sekretær, Fuldmægtig Chr. Bonde, bistaaet af Sekretær Erik Bollerup, og iøvrigt tiltraadtes Mødets Sekretariat af Överaktuarie M. Strömer, Finland, Sekretær Arne Skaug, Norge og Sekreterare Sven Palmi, Sverige.

Den ene af de Viceordførende, Avdelningschef, Dr. Tudeer, overtog derefter Mødets Ledelse og gav Ordet til Mødets første Foredragsholder, Professor F. J. Linders, der indledede Forhandlingen om »Statistikernas utbildning« (se Betænkning Nr. 1, S. 132).

Diskussionen indlededes af Byråchef Otto Bruun, Finland:

Herr Ordförande, mina damer och herrar! När det gäller att belysa frågan om statistikernas teoretiska och praktiska utbildning i Fin-

land, så måste det till en början rent ut erkännas, att den teoretiska utbildning aspiranterna hos oss erhålla är så gott som obefintlig. Statistiken är hos oss sammanförd med ämnet nationalekonomi, och det är klart, att huvudvikten i denna ämneskombination ligger på nationalekonomien. Ingenting hindrar visserligen någon att för högsta vitsord i detta ämne i filosofiekandidatexamen läsa en specialkurs i statistik, men därmed är icke mycket vunnet, ty verklig personlig universitetsundervisning med obligatoriskt deltagande i praktiska övningar och seminarium meddelas inte vid vårt statsuniversitet, där dock de allra flesta få sin utbildning.

Orsaken härtill ligger nog närmast i bristen på statistiskt utbildade lärare. För 12 à 15 år tillbaka inrättades visserligen vid Helsingfors universitet en fast adjunktursbefattning i statistik och nationalekonomi, och enligt vad jag erfarit av Initiativtagaren var avsikten nog, att innehavaren av denna befattning främst skulle meddela undervisning i statistik. Befattningen stod emellertid en följd av år obesatt, och nuvarande innehavaren av densamma har till huvudämne socialpolitik.

Hos oss har alltså utbildningen av statistiker huvudsakligen skett på praktisk väg, genom självstudier och den erfarenhet tjänstgöringen vid de statistiska ämbetsverken kunnat ge. Vi äro alla så att säga autodidakter. Men detta förhållande är på intet sätt tillfredsställande. Jag kan i allt förena mig om prof. Linders åsikt, att den blivande statistikern bör ha en teoretisk underbyggnad, lämpligen dokumenterad genom särskilt vitsord i statistik i filosofiekandidat- eller statsvetenskaplig examen, och denna teoretiska utbildning bör sedermera kompletteras med praktisk tjänstgöring inom ämbetsverken.

Den teoretiska undervisningen bör emellertid enligt min mening icke alltför mycket drivas efter matematiska linjer. Naturligtvis bör en grundkurs i sannolikhetskalkyl, läran om medeltal, dispersion, korrelation, interpolation o. dyl. vara obligatorisk för varje vitsord i statistik. Men för den, som ämnar utbilda sig till praktisk statistiker i syfte att söka sig in på ämbetsmannabanan, äro kunskaper i stati-

stikens organisation och teknik mera nödvändiga än kunskaper i högre matematik. Det är viktigt, att aspiranterna redan vid den teoretiska utbildningen göra sig förtrogna med exempelvis huru man organiserar en folkräkning eller en social enquête, huru man ställer frågor till allmänheten; han bör uppmärksamgöras på de fel, som därvid kunna begås, han bör lära sig tabellerings teknik. Allt detta inhämtas främst genom praktiska övningar i seminarier.

När den unga aspiranten sålunda erhållit den teoretiska grunden för sin framtida verksamhet, så kan han börja sin praktiska tjänstgöring. Det är riktigt, som prof. Linders framhöll, att han icke i början bör få specialisera sig utan bör skaffa sig erfarenheter i flera branscher. Därför är det lämpligt, att den första tjänstgöringen sker vid de statistiska centralbyråerna, där arbetet är mångsidigare och där praktikanterna kunna flyttas från det ena arbetet till det andra. Sysslandet med årsbokstabeller är synnerligen nyttigt, men även deltagande i en större räkning eller enquête synnerligen önskvärt. Först härefter är det på tiden att specialisera sig. En specialisering är nödvändig, ty utarbetandet av en god statistik förutsätter en ingående kännedom om den samhällsföreteelse, som skall statistiskt analyseras och belysas, och ingen kan behärska alla områden av samhällsmekanismen.

Professor I. Wedervang, Norge: Jeg kan ikke tilråde en studieordning som forutsetter en ren spesialutdannelse av statistikere, og må i det hele tatt ta avstand fra at man ordner studiet med adgang til sterk spesialisering innenfor de samfunnsøkonomiske discipliners område. Når jeg med engang presiserer dette, er det fordi man på visse studieområder i Norge efter min opfatning har gjort feil ved å legge for stor vekt på å utdanne folk til spesialister. Man står her i fare for å utdanne folk som mangler oversikt og almindelig kulturell og samfunnsmessig orienteringsevne. Vi har forsøkt å undgå dette ved vår socialvidenskapelige studieordning, hvad jeg anser for en fordel. De socialvidenskapelige disipliner bør studeres i sammenheng. Hvis det derfor er meningen med professor Linders' foredrag å anbefale en statistikerutdannelse uten en sterk forbindelse med de andre sam-

fundsøkonomiske fag, kan jeg ikke gi ham min tilslutning. Jeg mener at den nye svenske ordning måtte kunne bli tilfredsstillende også for statistikkens vedkommende, hvis man sørger for å proporsjonere de socialvidenskabelige disipliner på en hensiktsmessig måte. Den nye norske eksamen, som har meget tilfelles med den danske, bygger på dette grunnsyn. Og vår ordning tilfredsstiller i det store og hele det generelle behov ved ansettelse i de statistiske institusjoner.

Utenom den økonomiske embedseksamen har man i Norge en spesiell utdanning for aktuarer, hvor man bl. a. studerer mere matematisk statistikk. Da aktuareksamen foruten en matematisk avdeling også har en socialvidenskapelig avdeling, som svarer til økonomisk embedseksamens første del, har man på denne måte to veier å velge mellom, hvilket må sies å tilfredsstille det foreliggende behov.

Kompetansekravet er fra kandidatens synspunkt et nærliggende ønske. De vilde sikkert sette pris på å kunne få rett til å overta bestemte stillinger. Noen slik ordning har man ikke i Norge på grunn av forhold som det ikke er nødvendig å ta op her. Men vårt Statistiske Centralbyrå har, om det ønsker det, anledning til å få rede på kandidatens spesielle karakter i statistikk. Meget taler imidlertid for det system som Byrådet — såvidt jeg vet — nu følger, nemlig å ta hensyn til kandidatens almindelige nivå. Når det gjelder unge mennesker, som skal inn i det statistiske embedsverk, skal man ikke legge ensidig vekt på den spesielle karakter i statistikk. Man må jo nemlig være klar over at dyktigheten ikke bare avhenger av kyndighet i statistikkens teori og teknikk, men også beror på innsikt i sammenhengen mellom fenomenene på de økonomiske og sociale områder som tallmaterialet omhandler.

Den nye svenske, samt den danske og norske eksamensordning ligger svært nær hverandre, såvidt jeg kan forstå. Selv om man må erkjenne betydningen av å ha mest mulig likeartede studieordninger i de nordiske land, er det dog et stort spørsmål om det er praktisk å søke gjennomført en komplett likeartethet. De spesielle forhold i hvert land kan betinge visse avvikelser i detaljer.

Hovedpunktet i professor Linders' fremstilling er spørsmålet om hvad man skal lære i teoretisk statistikk. Det bilag som fulgte hans memorandum, er efter min opfatning tilfredsstillende, og utover det er det neppe rådelig å gå ved en generell socialvidenskapelig eksamen.

Spørsmålet om den praktiske trening er meget viktig, og man forsøker jo å imøtekomme behovet for en slik trening ved universitetene i den utstrekning det er mulig. Man forsøker det i alle fall i Norge. Det bør være et krav ved de statistiske seminarer at studentene virkelig skal ha arbeidet sig igjennem den offisielle statistikk og dens teknikk for sitt eget lands vedkommende. Hvis dette krav er oppfylt, skulde den som forlater eksamensbordet, ha gode betingelser for å kunne ta op arbeidet i de statistiske embedsverk. Selvfølgelig er jeg fullt villig til å innrømme at noen særlig dyptgående teknisk trening kan universitetene ikke iverksette, og det er meget ønskelig at man i denne henseende kunde nå betydelig lenger.

Det vilde derfor være overmåte verdifullt å søke gjennomført en praktikantjeneste i statistikk for de uteksaminerte kandidater. En slik ordning forsøkes nu gjennomført i Statistisk Centralbyrå i Norge. Men det koster å gjennomføre den, og det har til nu ikke vært mulig å få en slik ordning ut i livet. Vår forening av yngre økonomer, Socialøkonomisk Samfund, har tatt saken op. Tanken har fått interessert støtte såvel fra lærernes som Centralbyråets side, og vi håper den vil kunne bli gjennomført. I Norge er en prøvetjeneste i forskjellige embedsverk ikke aktuell, idet statistikken i Norge jo er sterkt centralisert i Byrået. For vårt vedkommende blir det altså bare tale om en overflytning innenfor samme administrasjon og spørsmålet ligger altså enklere an enn i Sverige.

Jeg vil slutte som jeg begynte med å pointere at en særskilt utdannelse for statistikerne uten en vel avbalansert kombinasjon med de øvrige socialvidenskaper ikke er hensiktsmessig. En studieordning som den nye norske med ikke mindre enn tre særskilte skriftlige opgaver i statistikk, nemlig i statistikkens teori, i befolkningslæren og i anvendt statistikk sammen med obligatoriske seminarøvelser, er efter

min opfatning fra et saklig synspunkt tilfredsstillende på det nuværende tidspunkt. Selvsagt kunde man forlange mere, men det beste må ikke bli det godes fiende.

Professor S. D. Wicksell, Sverige: Icke heller i Sverige är det fråga om att isolera den statistiska undervisningen. Vår nyinförda statsvetenskapliga examen är ett vittnesbörd om, att vi tvärtom sträva att samordna undervisningen i samtliga statsvetenskapliga discipliner.

Emellertid är den statistiska undervisningen icke enbart till för dem, som skola gå ämbetsmannavägen eller ägna sig åt statsvetenskaperna. Det finns också en grupp studerande, vilka i statistiken söka hjälpmedel för naturvetenskaplig forskning. I Lund har vi konstant haft en avsevärd grupp med huvudintresse i t. ex. astronomi, biologi, psykologi eller medicin och vilken icke direkt intresserar sig för statsvetenskap men väl för statistiska metoder. För denna grupp får undervisningen givetvis läggas på ett annat sätt.

Det var talarens uppfattning, att matematisk skolning och på en sådan skolning grundad teoretisk-statistisk utbildning var av betydelse icke endast för nyssnämnda kategori av studerande utan även för blivande byråstatistiker och andra praktiker. Den som satt sig grundligt in i sannolikhetskalkyl, felteori m. m. vore bättre rustad än andra att självständigt finna sig till rätta med statistiska problem, var de än möta honom.

Den praktiska träningen får emellertid icke därför sättas i efterhand. Tvärtom vore det fördelaktigt om sådan träning kunde gå jämsides med, ja, gärna i tiden före åtminstone den mera avancerade teoretiska utbildningen. Så ordnas det också ofta, dels genom att ämbetsverken ta in folk med lägre examina, som sedermera återvända till oss för avläggande av högre examina — i Stat. Centralbyrån är detta ett villkor för befordran — dels därigenom att vi institutionsmässigt själva städe ha praktiskt statistiskt arbete i gång, som de studerande i viss mån kan få deltaga i och ur vilket de mera försig-

komna kunna erhålla utredningsuppgifter. Dessutom ha vi i Lund särskilda laborationsövningar i statistiska beräkningar m. m.

Talaren emotsåg med intresse ett av en kommitté av praktiker utarbetat undervisningsprogram, vilket dock mottoges utan förbindelse. I fråga om de teoretiska kraven har man blott allt för stor anledning befara en ganska slätstruken kompromiss.

Direktør G. Jahn, Norge: Jeg er enig med professor Wedervang i at den nye eksamensordning i Norge er god, og at kombinasjonen statistikk—økonomi er den som best passer til administrasjonens behov.

Men man må ikke glemme at statistikken er teknikk—metode, og at det ofte i administrasjonen er bruk for folk som har andre fagkunnskaper ved siden av å være statistikere. Det er f. eks. tilfelle ved behandlingen av jordbruksstatistikken og også på andre felter. I slike tilfeller har jeg i mitt Byrå forsøkt å supplere økonomene med folk med annen spesiell fagutdannelse. Dette har virket bra, men jeg innrømmer at det er et savn at disse ikke også har den almindelige økonomiske utdannelse. For når det gjelder næringsstatistikk, så vil alltid kjennskap til de almene økonomiske forhold være nødvendig for å kunne utnytte stoffet. Men kjennskap til næringens teknikk er også nødvendig. En kan bare rette på dette ved at slike statistikere med annen fagutdannelse enn økonomi ved sine skoler, som f. eks. Landbrukshøiskolen, får en tilstrekkelig undervisning i økonomi og statistisk teknikk.

Professor Wicksell sa at de som hadde trengt dypt inn i sannsynlighetsregningen, hadde verdier som ikke andre hadde. Det kan nok være riktig. Men det kan nå være så ymse med det. Det er ikke alltid at disse verdier gir utslag. Jeg har ialfall sett mange folk med matematisk utdannelse og med mange eksamener, men gode statistikere har de ikke vært for det.

Professor Warming, Danmark: En Statistiker bør være i Besiddelse af Skarpsindighed, Iagttagelsesevne og Kombinationsevne, og

disse tre Egenskaber bør Uddannelsen søge at opøve. Skarpsindigheden optræder paa to Maader, med og uden Formler; begge er nyttige og nødvendige; der er Omraader, hvor Formlerne er ganske uundværlige, og der er andre Omraader, hvor de er overflødige, ja hvor de kan gøre Skade. Der gives Mennesker, som ikke ret kan faa Øje paa Skarpsindigheder, uden naar den er iklædt Formler; men Tanken kan være akkurat ligesaa skarp uden Formler. En tysk Forfatter advarer mod at lade Formlerne tænke for sig; derved er der nemlig Fare for at miste sit Fodfæste i Realiteterne, idet man regner sig langt bort fra Virkeligheden og glemmer, hvad det egentlig er, man undersøger. En ung Statistiker opstillede en Fjerdegradsligning for Forbindelsen mellem A og B og var tilfreds, da det viste sig, at Formlen stemte nogenlunde med de faktiske Tal; men han overvejede ikke, om der overhovedet kunde gives nogen naturlig Forklaring paa, at A var afhængig af B i 4' Potens. Den ganske naturlige Skarpsindighed skal altsaa ogsaa opøves; men der er dog det, der taler for at lade Formlerne spille en større Rolle under Uddannelsen, end de vil faa senere i Livet, at det andet snarere kan læres i Praksis; har man ikke lært Teori paa Universitetet, saa er det ikke sandsynligt, at man lærer den senere.

Naar Tabellerne er afsluttet, kommer man til det egentlige, Iagttagelsen; thi Tabellerne er jo ikke Selbstzweck. Kan Tabellerne lære os noget om vedkommende Livsomraade? Ogsaa Iagttagelseevnen maa opøves i Tide. Undertiden maa dette dog delvis overlades til det Livsomraades specielle Fagmænd.

For at kunne kombinere disse Iagttagelser med andre Data maa man vide noget om Samfundet og kende Kilderne til yderligere Viden, og jeg kan derfor understrege Prof. Linders' Citat om at være Universalspecialist (især da Professoren ikke selv uddybede dette). Her i Danmark gør vi meget ud af dette; vi kræver af de statsvidenskabelige Studenter fyldig Viden om Danmarks Statistik, og ved Laboratorieøvelserne stræber vi at gøre dem fortrolige med Kilderne, dels ved mundtlige, dels ved skriftlige Øvelser. Ved de mundtlige Øvelser faar en af Studenterne saaledes den Opgave at forklare Kam-

meraterne de karakteristiske Forskelle mellem de to statistiske Aarbøger, Det statistiske Departements og Københavns Statistiske Kontors; en anden giver en Oversigt over alle Kilder til Skibsfartsstatistik og lader disse Bøger cirkulere; en tredje forklarer, hvad Industriraadets Beretning eller Handelsberetningen kan bruges til, og vi sørger da for, at hver Student sidder med et Eksemplar foran sig. Blandt de skriftlige Opgaver, hvortil der gives ca. 3 Uger, kan nævnes at sammenligne to Byer, en med høj Skatteprocent, en med lav; dette kræver Sporsans m. H. t. Kilderne til Viden om Byernes Velstands- og Erhvervsforhold, Aldersfordeling, sociale Misforhold, Skattelyer, uheldige Dispositioner i Fortiden m. m.

En saadan Øvelse i at samle Oplysninger sammen fra mange Kilder har ikke blot Værdi ved Udarbejdelse af officiel Statistik og officielle Beretninger, men ogsaa for Kommissionsbetænkninger, Erhvervslivets Organisationer, Konjunktur-Statistik, Bankers og andre større Forretningers statistiske Afdelinger m. m. Opgaver i den Retning udvider Horisonten og udvikler Selvstændighed — ogsaa fordi Opgaverne ikke er vanskeligere, end at de kan løses paa selvstændig Maade; sværere Opgaver vil man ofte løse selvstændigt.

Endelig maa denne Viden om Samfundsforholdene suppleres med Kendskab til økonomisk Teori og Øvelse i at behandle saadanne Problemer. Økonometrikerne stikker en Føler over i Statistiken for at faa deres Teorier dokumenterede og for at faa Idéer til nye Forklaringer; og samtidig stikker Statistikerne en Føler over i Økonomiens Teori for at faa Forklaring paa Tallene. Statistikerne har saaledes Brug, baade for statistisk Teori og økonomisk Teori, og det er sikkert bedst, om nogle især kender den ene Slags Teori, andre den anden, og at de saa samarbejder.

Sekretær Arne Skaug, Norge: Det memorandum professor Linders har sendt til dette møtes deltagere, og det foredrag han har holdt, har vel gitt de fleste det inntrykk at det han vilde frem til var en spesiell statistikerutdannelse hvor kombinasjonen med økonomikk

ikke var den eneste og selvfølgelig. Det er ikke å undres over at man tildels har steilet over en slik plan, for det kan ikke være tvil om at det for eksempel i Norge er slik at den eneste rasjonelle utdanning for statistikerne er en utdanning i kombinasjon med de økonomiske og sociale fag, slik som professor Wedervang har fremhevet. Utenom noen forholdsvis få spesialister, som f. eks. i Statistisk Centralbyrås jordbruksavdeling, som direktør Jahn fremhevet, har så å si alle statistikere sitt virke innen de økonomiske og sociale delene av samfundslivet. Når statistikeren skal foreta en analyse, og det er jo det han skal, må han ha et inngående kjennskap til de spørsmål som statistikken handler om, det vil m. a. o. si at for de allerfleste statistikere i vårt land er så inngående kunnskaper som mulig i økonomi og økonomisk teori, i sociale spørsmål og social teori en absolutt nødvendighet. Det å lage en utdanning i statistikk kun for statistikkens egen skyld og å gjøre statistikken til et mål og ikke til et middel, forekommer ut fra norske forhold å være meget uhensiktsmessig og innebærer faren for for alvor å bringe statistikken i mis-kreditt.

Det faller derfor i Norge naturlig å kombinere statistikernes utdanning med økonomikken, slik som det er skjedd både etter den gamle og den nye norske eksamensordning. Dette gjelder ikke bare for statistikeren i embedsverket, men også for de fleste statistikere i privat tjeneste. Utdannelsen kan følge de samme linjer. Det å ta hensyn også til utdannelsen av statistikere for det private næringsliv, forekommer mig å være meget viktig, når vi ser på den økede betydning statistikken etterhvert får i bedriftene.

Innenfor en ramme som den den norske statsøkonomiske eksamen nu har fått, vil det sikkert bli anledning til å lære så meget teoretisk statistikk og matematisk statistikk som en statistiker i almindelighet kan ventes å få bruk for. Men selv om jeg mener at den nuværende norske universitetsutdanning gir et meget godt grunnlag for statistikernes utdanning, er jeg ikke av den opfatning at den er helt tilfredsstillende. I én retning kunde den tilgodesett statistikernes utdanning

bedre enn den nu gjør. Jeg sikter her til et forslag om en viss anledning til spesialisering som blev satt frem av representanter fra studenter og kandidater da den nye eksamensordning blev utformet. Det var ikke meningen at dette skulde være spesialisering med en faktisk linjedeling, men bare den nuværende eksamensordning gjort noe mer elastisk. Forslaget gikk ut på at det for dem som måtte ønske det skulde det være anledning til å ha maksimumspensum i et bestemt fag mot anledning til å ha minimumspensum i visse andre. Dette vilde medføre at man, hvis man f. eks. hadde maksimumspensum i statistikk, vilde få betydelig større pensum enn det vanlige i dette fag, mens man til gjengjeld kunde slippe med mindre pensum i andre, f. eks. visse juridiske disipliner. På tilsvarende måte var det tanken at det kunde ordnes for de andre fagene, f. eks. for teoretisk økonomikk, for bedriftsøkonomi o. s. v.

Efter vår mening vilde dette gi en studieordning som var langt mer elastisk enn den nuværende, og som også tilfredsstillet det behov for spesialisering i studietiden som allerede nu er tilstede. Det vil ikke medføre noen slags opdeling av eksamen, og anledningen til slik spesialisering vilde sikkert ikke bli benyttet av alle, bare av et forholdsvis lite fåtall. Da denne planen var fremme, blev den ikke bifalt av Universitetets autoriteter, og den blev stillet i bero. Men det er meget som taler for at tanken er riktig, og vi tror og håper at den med tiden vil vinne frem.

Selv om man imidlertid skulde få en universitetsutdannelse som ut fra de synspunkter som her er anstillet, fyller de rimelige krav til statistikernes utdannelse for offentlig og privat tjeneste, så er det innlysende at man ikke gjennom et universitetsstudium alene kan lære statistikk. Selv om universitetsstudiet til dels legges anderledes an enn nu med sterkere vekt på seminar og praktisk arbeide, får man ikke den øvelse i forarbeider med statistiske undersøkelser og med materialbehandling som er en vesentlig del av en statistikers utdannelse. Disse ting kan nemlig bare læres gjennom statistiske arbeider. Ut fra dette synspunkt, og for å få en avslutning og fullending av statistikernes

utdannelse, har Socialøkonomisk Samfund i Oslo arbeidet for en praktisk trening i Statistisk Centralbyrå for socialøkonomiske kandidater slik som professor Wedervang og direktør Jahn før har vært inne på. De juridiske kandidater får sin praktiske trening ved sorenskriverkontorer, de medisinske studenter og kandidater ved hospitalene, og det var vår tanke at de socialøkonomiske kandidater som ønsket å bli statistikere, i all fall delvis skulde få anledning til å komplettere sin utdannelse ved Universitet gjennom en kandidattjeneste i Byrået. Tanken var at denne kandidattjeneste skulde være av begrenset varighet — 1 à 2 år — og kandidatene skulde i løpet av denne tid gå gjennom de forskjellige avdelinger i Byrået og arbeide med ved de forskjellige avdelinger både med forberedelse av undersøkelser, materialbehandling og analyse. Efterat deres kandidattjeneste var utløpet, måtte de gi plass for nye. Deres arbeide måtte selvsagt være lønnet.

En slik ordning vilde ha sin største betydning ikke bare for kandidatene selv, som på denne måten vilde ha bedre betingelser for å opnå stillinger i det private næringsliv, men også for Byrået som her vilde få en stab med utdannede folk hvorfra det kunde rekruttere sine sekretærer. Forslag om å anordne en slik kandidattjeneste, foreløbig for to kandidater, blev tatt op på Byråets budgettforslag for neste budgett-termin, men Finansdepartementet fant dessverre å måtte stryke beløpet i sin proposisjon. Imidlertid er det forutsetningen at saken tas op igjen snarest mulig.

Et siste punkt kan det også være av betydning å peke på i denne forbindelse. Selv om man kan lære meget i sitt eget land ved at utdannelsen blir lagt an så formålstjenlig som mulig, er det ikke tvil om at det har sin aller største verdi for statistikerne å komme ut og se andre forhold, de vilkår, de metoder man har i andre embedsverk. Det er litt av et ønskemål for mange av de yngre statistikere i all fall i Norge. å få anledning til å komme ut, men det er dessverre ikke lett å få det til. Meget vilde være hjulpet om man en gang kunde komme frem til en ordning med utveksling av sekretærer mellem de statistiske embeds-

verk i de skandinaviske land, slik at man i alle tilfelle fikk anledning til å reise noe, selv om det ikke blev så meget. Det er også et spørsmål som naturligvis har sine vanskelige sider på grunn av den arbeidsmengde som man til enhver tid har i de statistiske embedsverk. Men vi vilde gjerne ved denne anledning få fremkomme med det ønske at lederne for de statistiske embedsverk i Norden måtte kunne forsøke å få så store bevilgninger til sine institusjoner at man kunde få råd til å utveksle enkelte av personalet fra tid til annen.

Direktør G. Jahn, Norge: Jeg er ikke enig med Skaug i spørsmålet om spesialiseringen. Det er en stor fare ved nutidens spesialisering. Almengrunnlaget blir for svakt, og vi skal ikke fremme tendensen til spesialisering alt i de unge år. Det kan lett føre til at menneskematerialet blir ødelagt.

Jeg er klar over at praktikanttjeneste er ønskelig å få, men det er mange vanskeligheter ved å gjennomføre en slik ordning.

Den tanken Skaug nevnte om utveksling av personalet mellem de statistiske embedsverk i de nordiske land, har nettop vært oppe på chefsmøtet hvor den blev mottatt med stor sympati. På dette møte blev det vedtatt en uttalelse om dette spørsmål.

Professor Linders, Sverige: Professor Wedervang talade om lämpligheten av en praktikanttjänstgöring. Enligt talarens mening vore det dock otillräckligt med den nuvarande anordningen, som ju för övrigt även finnes i Sverige.

En rationell praktikantutbildning skiljer ut för yrket olämpliga statistiker. Praktisk utbildning är kanske det viktigaste av allt.

Docent P. G. Winsler, Sverige: Talaren sade sig fullständigt inse och alltid, då tillfälle härtill funnes, framhålla den ekonomiska utbildningens betydelse för statistiken men kunde icke gå så långt som prof. Wedervang, då han fordrar, att ekonomisk utbildning skall vara obligatorisk för statistikern, när det funnes mycket stora områden

inom statistikens arbetsfält, inom vilka ingen som helst ekonomisk utbildning vore nödvändig. Detta utvecklades sedan närmare varvid påpekades, att saken låge annorlunda till, när man kommer in på sådana av den ekonomiska statistikens områden, som måste betecknas som empirisk ekonomi. Talaren framhöll, att det vid statistisk problembehandling icke räckte med enbart ekonomiska kunskaper utöver kunskapen i statistik, och efter att hava varit inne på åtskilliga problemställningar bl. a. inom företagarekonomin, anknöt talaren till direktör Jahns synpunkter om fackutbildningens betydelse för jordbruksstatistiken, och vikten av att den statistiska vetenskapen tillgodoses vid lantbrukshögskolorna, och gick närmare in på dessa problem, varvid olika delar av jordbruksstatistiken berördes och desammas betydelse för hushållningen samt de stora brister, som för närvarande föreligga på detta område. Talaren utvecklade vidare en statistikers möjlighet att behandla problem, tillhörande områden, inom vilka denne saknade eller endast hade obetydlig utbildning. Talaren framhöll därvid, att en statistiker icke, såsom ofta sker, finge överskatta sin egen förmåga och tro, att en utbildning, som lär honom att utföra undersökningar efter vissa schemata, kunde anses tillräcklig för att behandla problem inom de mest skilda områden. Det värsta vore dock, när en statistiker tager sig för att bestämma den statistiska kunskap, som behövs för forskning inom områden, vilka han icke själv behärskar. Resultatet bliver då lätt avskräckande. Talaren ansåg, att vid utbildning av statistiker skall man akta sig för att på ett ensidigt sätt lägga vikt vid schematiserande metoder, utan framför allt lära elevmaterialet att tänka och behandla olika problemställningar efter de givna förhållandena. Därför vore det av största vikt, att en matematisk förbildning utgjorde grundvalen för alla statistiska studier. Den i föredraget angivna kursen kunde icke tillämpas tillfredsställande utan en tillräcklig matematisk utbildning. Talaren framhöll, att även vid bedömning av den statistiska utbildningen för ämbetsverken måste man se saken en smula vidsynt och icke döma efter en del av den officiella statistikens publikationer. Det är av största vikt, att en person i

ledande ställning har så omfattande kunskaper, att han kan bedöma, såväl det som på olika håll utföres inom det ifrågavarande arbetsområdet som de problem, som föreligga vid lösande av en viss arbetsuppgift, även om ett framlagt arbetsresultat kan framträda som enkelt. Vid tillsättande av ledande befattningar vore därför kunskapsproven av avgörande betydelse. Utan omfattande kunskaper inom ett arbetsområde vore det omöjligt att följa utvecklingen inom detta.

Talaren underströk, att man icke finge lägga några band på utvecklingen, och undrade, huru det skulle sett ut, om t. ex. en G. von Mayr hade kunnat binda statistiken efter sina linjer och hindrat den storartade utveckling, som sedan hans framträdande kommit till stånd, och framhöll, att vi blott stå vid början av ett nydaningsarbete. Universitetsstatistiken finge gå sina egna vägar och den administrativa statistiken de vägar, som förhållandena fordrade.

Talaren påpekade olika arbetsområden till vilka praktiskt taget ordnat statistiskt arbete och forskning ännu icke framträngt. Framförallt vore detta fallet inom tekniken och den kommunala förvaltningen. Härstädes kunde man emotse mycket betydelsefulla resultat. Inom den förra funnos på grund av fackutbildningens karaktär särskilt stora förutsättningar, och den senare erbjuder ett omfattande arbetsfält för statistikern.

Talaren ansåg, att vad han anfört vore tillräckligt för att motivera ett avslag på förslaget om auktoriserade statistiker, ty en auktorisering skulle icke vara till nytta, om vederbörande icke genom att följa utvecklingen lyckades upprätthålla sin kompetens. Talaren önskade i stället strängt fasthålla vid vissa kurser i statistikens teori och metod för de olika examina samt utöver detta vid befattningarnas tillsättande värdesätta förefintliga meriter efter omständigheterna. Anställning i annan tjänst än ämbetsverken borde sålunda även gottskrivas, enär den ofta kan vara till större nytta än ensidig anställning i ämbetsverken med sina snäva arbetsområden och föråldrade arbetsformer.

(Ett fullständigare manuskript förvaras i statistiska föreningens arkiv i Köbenhavn).

Sekretær Arne Skaug, Norge: Da jeg har inntrykk av at jeg tildels er blitt misforstått m. h. t. mine uttalelser om en viss adgang til spesialisering innenfor den ramme som den nye norske studieordning gir, vil jeg gjerne få tydeliggjøre hvad jeg mente: Det har aldri vært hensikten med den plan jeg nevnte å foreta en deling av studiet. Studiets enhet skulde bevares, og det skulde ikke være spesiell eksamen for spesielle linjer. Hensikten var bare å gjøre studiet noe mere elastisk ved å åpne adgang til å få ha et større pensum innen visse bestemte fag mot adgang til å ha et mindre pensum i andre. En tilsvarende ordning er i årrekker praktisert for de teologiske studenter ved Universitetet i Oslo og med godt resultat, og jeg kan ikke innse at det skulde behøve å gå utover menneskematerialet om en mann som gjerne vilde studere noe mer statistikk, fikk anledning til det, og så til gjengjeld slapp med et noe mindre pensum f. eks. i offentlig og privat rett. I praksis vil jo det hele kunne ordnes ved enten at han fikk en spesiell og vanskeligere oppgave til eksamen i sitt maksimumsfag enn de andre kandidater fikk i det samme fag, eller ved at han fikk to oppgaver i faget, eller ved at han fikk en strengere censur.

Professor S. D. Wicksell, Sverige: Jag ger Dir. Jahn fullkomligt rätt i att det hos en god statistiker kräves personliga egenskaper, som icke kunna ersättas av kunskaper. Mitt argument förutsatte givetvis ett »ceteris paribus«. — Prof. Warming skiljer mellan skarp-sinnighet utan formler och med formler och varnar med exempel för överdrifter i det senare slaget. Men formler är nu ett självklart och nödvändig uttrycksmedel vid abstrakta statistiska resonnemang. Dem kommer man inte ifrån. Formler och matematik är emellertid icke detsamma. Prof. Warmings exempel synes mig syfta på ett fall där just matematiskt tänkande saknats.

I Eftermiddagens Møde aabnede Byråchef Gunnar Modeen Forhandlingen om »Folkräkningsmetoderna i de nordiska länderna» (se Betænkning Nr. 2, S. 138).

Diskussionen indledes af Bureauchef Thorsteinsson, Island: Skønt de islandske Folketællinger for største Delen bygger paa fremmede Forbilleder og saaledes ikke udviser mange originale Træk, skal jeg dog i Henhold til den ærede Indleders Ønske som Supplement til hans Foredrag give nogle Oplysninger om Ordningen af de islandske Folketællinger og da holde mig til den sidste Folketælling, der blev afholdt i Aaret 1930.

I Island er det Præsterne, som leverer Materialet til Befolkningsstatistiken (Gifte, Fødte og Døde). De skal ogsaa føre Registre over alle Personer i deres Præstekald, de saakaldte Sjeleregistre, men disse Registre bliver vistnok ikke ført overalt. Men Præsterne maa dog følge godt med Folketallet i deres Præstekald, da de aarligt skal sende en Indberetning til Statistisk Bureau om Folketallet paa hver Gaard (eller hvert Hus) fordelt efter Køn og nogle faa Aldersklasser. Dette falder dem i Reglen ikke saa vanskeligt, fordi de fleste af Præstekaldene ikke har mere end nogle faa Hundrede Indbyggere, og mange Steder foretager de endnu Husvisitation paa alle Gaarde i deres Præstekald. I Reykjavik og nogle af de andre Købstæder bortfalder disse aarlige Indberetninger fra Præsterne, idet Kommunalbestyrelserne i Stedet udsender Huslister, som bliver udfyldt af selve Beboerne. Saaledes har vi aarlige Folketællinger, der dog udviser noget lavere Tal end de 10-aarige, fuldstændige Tællinger.

De 10-aarige Folketællinger er direkte Tællinger efter dansk-norsk Mønster. I Købstæderne sørger Kommunalbestyrelserne for deres Udførelse, men paa Landet Præsterne, hver for sit Præstekald. Præsterne, og i Købstæderne Kommunalbestyrelserne, skal udsende saa mange Tællere, at Tællingen kan tilendebringes overalt i Løbet af en Dag. Staten betaler Trykningen af Skemaer og Omkostningerne ved deres Forsendelse, men har ikke andre Omkostninger ved Materialets Tilvejebringelse. Selvfølgelig faas det alligevel ikke gratis, idet Omkostningerne i Stedet for at bæres af Skatteyderne falder paa Tællerne eller deres Arbejdsgivere, hvis de er fast ansatte, og paa Præsterne, idet hverken Præsterne eller Tællerne faar nogen Betaling for deres

Arbejde ved Folketællingen. Men det kan godt være, at Byrden lettes noget derved, at det at være Tæller anses for et Hædershverv, som ikke alle og enhver kan komme til, og ved hvis Besættelse der alene ses hen til Vedkommendes Kvalifikationer, hvad der som bekendt ikke altid er Tilfældet ved Besættelsen af lønnede Stillinger. Hvis der i enkelte særlige Tilfælde skønnes, at der er Grund til at betale en Tæller for hans Arbejde, da er der Hjemmel til at yde denne Betaling af Kommunekassen, men jeg kender ikke noget Tilfælde, hvor denne Hjemmel er blevet benyttet.

Med Hensyn til Indholdet af selve Folketællingsskemaet ved den sidste Folketælling i 1930 er der ikke meget at bemærke, da det har en stor Lighed med dets Forbilleder, det danske og det norske. Alle Personer skal opføres, hvor de har Bopæl, hvad enten de er tilstede eller fraværende, men i sidste Tilfælde skal de desuden opføres, hvor de midlertidig opholder sig. Ved fraværende angives Opholdsstedet og ved midlertidigt nærværende Bopælen, hvilke Opgivelser bliver sammenholdt ved den efterfølgende Revision, først af Præsterne eller Kommunalbestyrelserne og derefter af Statistisk Bureau. Ved Revisionen yder i hvert Fald adskillige Præster et meget godt Arbejde. Der spørges dernæst om Køn, Alder, Civilstand, Stilling i Familien, Fødested, hvorfra sidste Gang tilflyttet og hvornaar, Hovederhverv og Bierhverv og Stilling i Erhvervet, om Vedkommende benytter lejet Arbejdskraft, hvis han er selvstændig, og hvem der er hans Arbejdsgiver, hvis han arbejder hos andre. Desuden spørges der om Statsborgerskab, Trossamfund og saadanne Skavanker som Blindhed, Døvstumhed, Aandsvagthed og Sindssyge. Endelig er der Spørgsmaal, der kun gælder gifte Kvinder, om Aaret for Indgaaelse af Ægteskab og Antallet af de i Ægteskabet fødte Børn, dels nulevende, dels døde. Hvad det sidste Spørgsmaal angaar, har vi Indtrykket af, at Besvarelserne overvejende er ganske tilfredsstillende.

Samtidig med Folketællingen blev der i Købstæder og Handelspladser paa over 300 Indbyggere samlet Oplysninger om Boligforholdene og paa Landet om Bygningernes Alder.

M. H. t. Bearbejdelsen er kun det at bemærke, at paa Grund af Materialets Lidenhed har der ikke kunnet være Tale om at benytte elektriske Sorteringsmaskiner. Som et Slags Surrogat har man benyttet saakaldte Paramount-Kort, der er hullede i Randen og mærkes ved, at det Hul, der betegner paagældende Kendemærke, aabnes ud til Randen. Kortene sorteres ved at stikke en Pind igennem et af Hullerne, hvorved de Kort falder ned, der er blevet ødelagte, derved at de paagældende Kort er blevet aabnet ud til Randen. Desværre er Bearbejdelsen af Folketællingen trukket altfor længe ud, hvilket navnlig skyldes den Omstændighed, at den næsten ganske er blevet udført af Bureauets faste Personale ved at skyde andre Arbejder til Side, idet der kun er sket ganske ringe Udvidelse af Personalet paa Grund af Folketællingen. Størstedelen af den er dog allerede trykt og den skal udkomme i Løbet af indeværende Aar.

Sekretær Arne Skaug, Norge: Byråchef Modeens interessante foredrag skulde kunne gi anledning til å foreta visse jevnføringer av de prinsipper og metoder som vi har å gjøre med i de nordiske lands folketellinger. Når jeg her skal forsøke å foreta en slik jevnføring, er det vesentlig på grunnlag av de erfaringer man har vunnet ved de senere norske folketellinger, spesielt den siste, hvor jeg var med selv.

Det første som vel slo en når en hørte byråchef Modeens foredrag, var den store forskjell som eksisterer mellom de nordiske land med hensyn til den måten materialet samles inn på. De mest forskjellige fremgangsmåter er representert. For å begynne med den ene ytterlighet kan nevnes Norge, med en sterkt centralisert telling hvor innsamlingen av materialet angår, med tellingsstyrer og tellere rundt i distriktene direkte underlagt det Statistiske Centralbyrå. Så har vi det danske system, hvor vel den sterke utbyggingen av de civile registre virker i den retning at en rekke tvilsspørsmål, som i Norge naturlig nok blir forelagt Statistisk Centralbyrå, fordi det ikke er noen annen å forelegge dem for, istedet blir avgjort av lokale myndigheter. Videre har vi Sveriges system, som det er blitt gjort så utmerket rede for her,

og som frem til nå har vært et system vidt forskjellig fra de systemene som er brukt i Danmark og Norge. Endelig har vi Finnlands decenniestatistikk og direkte tellinger for de større byene, igjen noe nytt.

Det er vel ventelig at både det svenske og det finske systemet i den kommende tid vil være gjenstand for visse endringer. Som byråchef Modeen allerede har påpekt, byr det svenske systemet visse fordeler, især når det gjelder omkostningene ved selve innhentningen av materialet, det danske har også sine fordeler, især fra et administrativt synspunkt; det er oplagt lettere å administrere en folketelling når man kan overlate en såpass stor del av arbeidet til de lokale registre, som man vil kunne gjøre, når man har et gjennearbeidet system slik som i Danmark.

På bakgrunn av den danske ordning kan den norske ordningen synes tungvindt, og man kunde tenke det måtte være en idé for Norge å forsøke etterhvert å arbeide sig frem til det samme system som de har i Danmark. Bortsett fra den betydning de civile registre i sig selv har, man må imidlertid på den andre siden huske på at det vilde koste temmelig mye å få dem etablert og til å fungere i et land nettop som Norge, skal man i denne forbindelse også være klar over at det norske system som det nu er, har sine meget store fordeler.

Det har nemlig en stor betydning for Centralbyrået å ha den direkte ledelse av hele materialinnsamlingen, å ha innsamlingen av materialet såpass sterkt centralisert med egne tellere som tilfellet er i Norge. Det opstår jo under selve innsamlingen av materialet utallige tvilsspørsmål, og det er da alltid en fordel at man kan være sikker på at disse i fornøden utstrekning blir forelagt Centralbyrået til uttalelse, slik at man kan være sikker på å få ensartede avgjørelser. Hvis man har for sterk decentralisering av tellingen, risikerer man i alle fall at det blir fattet forskjellige avgjørelser av de lokale registre. Har man tellingen centralisert, risikerer man ikke dette.

I Norge administreres tellingen av tellingsstyret i hver kommune eller av folkeregistret om slikt finnes. Tellingsstyret skal gå gjennom listene etter innsamlingen og kontrollere dem, de blir så senere inn-

gående revidert i Byrået. Denne centraliserte og inngående revisjon i Byrået tror jeg er av meget stor betydning for resultatene av tellingen. Det viser sig efter norske erfaringer utallige misforståelser i listene, og mange ganger merkelige misforståelser, de kan bare behandles efter ensartede prinsipper gjennom en omhyggelig, centralisert revisjon.

I tillegg til det vil jeg gjerne også nevne at man i Norge ikke bare har gode erfaringer m. h. t. den revisjon som folkeregistrene utfører. De reviderer det de selv har interesse av og lar det andre være, og vi gjorde ved folketellingen i Norge i 1930 den samme iakttagelse som før at f. eks. skjemaene for de større kommuner med folkeregistre var relativt dårlig utfyllt. Vi har i Norge gjort den erfaring at det er i de små kommunene rundt omkring i landet at skjemaene er best fylt ut, hvor de har lagt mest arbeide i dem. I disse kommunene ledes tellingen av det valgte tellingsstyret, med som regel kommunens ordfører i spissen. Sognepresten har også gjerne vært med i tellingsstyret, i alle fall formelt, men jeg tror neppe at den suksess denne fremgangsmåten har hatt i vårt land, i noen vesentlig utstrekning skyldes geistlighetens medvirkning.

Jeg nevnte for litt siden at man i Norge i sterk grad føler betydningen av en centralisert revisjon av materialet i Byrået. En slik revisjon blir en selvfølge efter et folketellingssystem som det norske, og det er en fordel ved systemet selv. Den faller ikke så selvfølgelig, hvis man har et system med lokale ansvarlige registre, for når disse allikevel skal gå gjennom listene og revidere dem, vil det falle nokså naturlig at man lar dem ha det vesentlige av revisjonsarbeidet. Efter de erfaringene som vi, som nevnt, har høstet i Norge m. h. t. folkeregistrenes revisjonsarbeide, tror jeg ikke at denne ordning vilde være heldig hos oss. Jeg er ikke i tvil om at slik som forholdene ligger an i Norge, må man ha et sterkt centralisert system med tellere, med Centralbyrået som avgjørende instans, og med en inngående revisjon av materialet i Byrået efter innsamlingen.

Dessuten har denne revisjonen sine store fordeler i sig selv. Man får jo gjennom denne gjennomgåelsen av materialet et godt innblikk

i alle de store og små forhold som en må være klar over når en skal analysere materialet senere, ja i enkelte tilfeller vil sogar revisjonsarbeidet hjelpe en i definisjonsspørsmål som ellers vilde kunne falle vanskelige nok, noe som f. eks. erfaringene i Norge ved den arbeidsledighetsstatistikk som blev utarbeidet i forbindelse med siste folketelling tydelig viser.

Når det gjelder selve spørsmålsstillingen så er det som byråchef Modeen har vist, noen forskjell på tellingene i de nordiske land. Storparten av spørsmålene er imidlertid forholdsvis kurante og volder ikke noen vanskeligheter. Men i alle de nordiske lands tellinger er det med noen av disse spørsmålene som mange mennesker synes krenker privatlivets fred i utilbørlig grad. Det gjelder f. eks. spørsmålet om sinnssykdom og lyter ellers, det gjelder i enkelte tilfeller spørsmål om alder og ekteskapelig stilling, og det gjelder kanskje særlig spørsmålene for fruktbarhetsstatistikken.

Det er selvsagt så at en må være forsiktig når det gjelder slike spørsmål, både fordi man risikerer at tellingen blir upopulær, og også fordi man risikerer å få inn mere materiale enn man kan make å bearbeide. På den andre siden vil en selvsagt ved folketellingene være fristet til å spørre om både det ene og det andre, nettop fordi folketellingene byr slik enestående anledning til å få rede på ting man ellers ikke har muligheter for å få rede på.

Byråchef Modeen mente at de norske tallene for de sinnssyke måtte være for lave, og det skulde jo vise at man bør være forsiktig med å spørre på disse områder. De norske tallene for de sinnssyke er ganske sikkert for lave, men jeg er ikke så sikker på at tallene er for lave når man slår sammen de sinnssyke og de åndssvake.

Den nye norske sinnssykelovgivning av 1925 har sikkert spillet en stor rolle m. h. t. å skaffe mere fullstendige oppgaver for de sinnssyke, idet i Norge nu understøttelse til forpleining av sinnssyke ikke betraktes som forsorgsunderstøttelse. I alle fall innen Medicinalstyrelsen i Norge mener man at oppgavene nu er forholdsvis fullstendige. De resultater byråchef Modeen nevner for Finland for den representative

telling over sinnssyke, var meget interessante, og det vilde være av stor interesse å høre nærmere om hvordan denne telling er iverksatt, og spesielt hvilke kriterier lægene har anvendt ved bestemmelsen av hvem som er å anse som sinnssyke.

På et annet område har vi god erfaring i Norge, når det gjelder disse mere kinkige spørsmål, nemlig m. h. t. opgavene for fruktbarhetsstatistikken. Hvad fullstendigheten angår, kan nevnes at vi ved siste folketelling bare mangler disse opgaver fra 3 pct. av de gifte kvinner.

Direkte har vi bare i ubetydelig utstrekning merket aversjon mot disse spørsmålene i Norge, og vi tror at folketellingene er så godt innarbeidet i almenheten i Norge at det sikkert ikke er noen fare forbundet ved å beholde de opgavene vi nå har. Men det vilde være av interesse å høre om man i de andre nordiske landene har hatt noen vanskeligheter med å få inn opgaver av denne art, og spesielt vil det være av stor interesse å høre litt om hvordan almenheten har reagert på spørsmålene i den folketellingen som blev holdt i Sverige nylig.

Ellers er det jo unektelig slik at folketellingsstatistikerne bør vise reservasjon m. h. t. de spørsmål de tar med i folketellingene. For folketellingene skal jo også tilgodese visse administrative formål som vi kanskje synder noe mot ved å ta en så vid bearbeidelse at resultatene blir for sent tilgjengelige.

Byråchef Modeen begynte sitt foredrag med å si at det ikke hadde til hensikt å bevirke noen større ensartethet i de nordiske lands folketellinger. Jeg tror at m. h. t. metoder ved innsamling av materialet vil det være vanskelig å gjennomføre større ensartethet, fordi forholdene i de forskjellige landene ligger så ulike an. Men på et område tror jeg at det vilde være av stor betydning å få noen større ensartethet, nemlig ved bearbeidelsen av materialet. Især er jo livsstillingsstatistikken i de nordiske land såpass forskjellig at det vilde være av største betydning der å få gjennomført ensartede prinsipper som kunde tillate en bedre jevnføring enn den vi nu kan få.

Professor S. D. Wicksell, Sverige: Den nu företagna diskussionen kan påräkna stort intresse i Sverige, där folkräkningsorganisationen är en särskilt aktuell fråga, varför vi med uppmärksamhet följa grannländernas metoder och resultat. Speciellt intresse har härvid Danmarks folkräkning, bl. a. på grund av folkregistret men även på grund av bearbetningsmetoderna. Norges så klokt begränsade och följdriktigt genomförda folkräkningsprogram har varit oss till stor ledning särskilt vid planläggning av årets extra folkräkning, om vi än för vår del måst gå ut över den norska folkräkningens ram.

Det svenska systemet med uppgifterna ur kyrkobokföringen är principiellt oförändrat sedan 1700-talet om än mycket utvidgat och för något över 75 år sedan omlagt till ett centraliserat system med nominativa utdrag ur församlingsböckerna. Vid de sista tre stora folkräkningarna 1910, 1920 och 1930 har jämväl annat material än kyrkoböckernas kommit till användning och vid årets partiella folkräkning har ett försök gjorts med en metod liknande den norska med särskilda folkräknare, om än på visst sätt ändå baserad på kyrkobokföringen som utgångsmaterial.

När man i Sverige starkt håller på det gamla systemet eller i varje fall icke vill helt släppa anknytningen till de kyrkliga befolkningsregistren har man därtill flera mycket betydande skäl. Talaren utvecklade närmare dessa skäl, varibland särskilt nämndes de rent demografiska uppgifternas tillförlitlighet och koordinationen mellan folkräkningens uppgifter och de jämväl ur kyrkoböckerna erhållna fortlöpande uppgifterna om befolkningsrörelsen. Denna senare medförde bl. a. att man genom enkla bokslut varje år kunde fastställa folkmängdsiffror inom varje administrativt och ecklesiastiskt område och dessutom genom framskrivning år från år erhöi fullständiga tabeller över ålders- och civilståndsfördelningen. Den geografiskt regionala koordinationen var också synnerligen värdefull, i det att man inom varje område kunde framställa den rättsliga befolkningen och dess förändringar år från år i klart avgränsade relativa tal.

I den nya partiella folkräkningen efter direkt metod har man ett

synnerligen betydelsefullt stöd i den omedelbart förut utförda summariska mera allmänna kyrkoboksräkningen, vars personuppgifter använts som ledning vid folkräknarnas husbesök. Representativiteten och dyl. kan också behärskas på ett helt annat sätt än vid en vanlig stickprovsundersökning, när man, som hos oss, har de demografiska data och deras fördelning genom kyrkoböckerna fastställda för även icke direkt undersökta områden eller delar av befolkningen. Vi ha genom en särskild metod utlottat var femte landskommun och mindre stad för direkt räkning och i de större städerna vart femte hushåll eller lägenhet. Samtidigt ha vi ålders- och civilståndsfördelningen m. m. samt elementen av befolkningsrörelsen fastställda för samtliga områden och för hela befolkningen, varigenom vi alltså noga veta, i vilka viktigare avseenden de utlottade områdena och massorna på ett eller annat sätt äro avvikande. Vi få också fram en ömsesidig kontroll på uppgifterna, som man icke har vid vanliga folkräkningar efter den direkta metoden.

Fuldmægtig Iversen, Danmark, vilde i Tilknytning til Byråchef Modeens Redegørelse gerne berøre to Ting: 1) Samspillet mellem Folke-register og Folketællinger og 2) de »indiskrete« Spørgsmaal, Folketællingen stiller.

Med Hensyn til førstnævnte Punkt ligger Forholdet jo i Hovedsagen saaledes, at Registerne profiterer af Folketællingerne og ikke saa meget omvendt. Folketællingerne sinkes gerne, baade ved at Registerne gennemfører en Revision af deres Materiale ved Hjælp af Folketællingslisterne, og ved at man skal sende hele Folketællingsmaterialet tilbage til Kommunerne for at faa Indtægten paaført. Under Folketællingen i 1930 gjorde man i Danmark den Erfaring, at en Del Kommuner i Forbindelse med Revisionen af Registerne rettede en Del i selve Folketællingsmaterialet særlig hvad angaar Betegnelserne »midlertidig nærværende« og »midlertidig fraværende« Personer. Der er noget betænkeligt heri, naar Rettelserne foretages for at tilpasse Folketællingen efter et Register, der vel ogsaa kan have visse Mangler. Man

maa ganske vist ikke glemme, at Tallene for midlertidig nærværende og midlertidig fraværende Personer nu er kommet hinanden nærmere end Tilfældet var forhen, idet der ved Registrenes Hjælp skabes større Klarhed med Hensyn til de midlertidig fraværende. Men da Folketællingen som saadan stadig bygger paa den faktiske Befolkning, er den jo paa dette Punkt igrunnen ikke direkte interesseret. Med disse Bemærkninger skal Registrenes Betydning naturligvis ikke underkendes; der er jo nemlig i Danmark præsteret et meget stort Arbejde paa Registrenes Omraade, og Københavns Kommune er endda for Tiden i Færd med at foretage Nativitetsundersøgelser paa Grundlag af Registret.

Ved Omtalen af de »indiskrete« Spørgsmaal paa Folketællingskemaerne berører Byråchef Modeen korteligen den Rubrik, der forsøger at skrive Blinde, Døve, Sindssyge m. v. i Mandtal. Vi har ved Folketællingen i 1930 ikke villet bearbejde denne Rubrik, vel vidende, at man ifølge Sagens Natur kun kan naa til for lave Tal, fordi Begreberne her er alt for udflydende i Praksis. Men man lod de Myndigheder, der var interesseret i Spørgsmaalet, faa Adgang til at afkonferere og supplere deres Kartotek over saadanne invalide Personer.

Det vigtigste af de »ømtaalelige« Spørgsmaal er dog for Byråchef Modeen Spørgsmaalet om Antal Børn m. v.; han er af den Formening, at den Kendsgerning, at Besvarelsen af Nativitetsspørgsmaalene for Danmarks Vedkommende i 1930 nærmest viste sig ubrugelige, tyder paa, at man i Danmark har vovet sig for langt ud. Norge har nøjedes med færre Spørgsmaal og har derfor haft større Held.

Ved at se nærmere paa Spørgsmaalenes Antal og Formulering konstaterer man, at Spørgsmaalet angaaende Ægteskabets Indgaaelse vel praktisk talt er enslydende paa det norske og danske Spørgeskema, medens med Hensyn til Antal Børn Norge kun har et, Danmark to Spørgsmaal. At Norge ved Besvarelsen har været heldigere kan næppe skyldes selve Spørgsmaalene, thi eksempelvis har hverken det norske Spørgeskema eller det danske forlangt en udtrykkelig Angivelse (»ingen« eller »Nul«) i de Tilfælde, hvor der ingen Børn var; ej heller

har man i Norge kunnet være sikker paa, at Udtrykket »Ægteskab« (Norge: »Hvor mange barn er født i dette ekteskab?«) blev opfattet ens Landet over. Nej, Norge har lønnede Tællingskommissærer, der har staaet i direkte Forbindelse med Centralbyrået og har kunnet vejledes af dette under selve Tællingen; heri maa Forklaringen paa, at Nativitetsundersøgelsen for Norge er lykkedes, i alt væsentligt vel ligge. Danmark er vist næppe gaaet for vidt med de tre Spørgsmaal, der blev stillet; og det kan vel heller ikke nytte stadig at betragte saadanne Spørgsmaal som indiskrete eller ømtaalelige, en Opfattelse, der jo som bekendt oprindeligt gjaldt med Hensyn til Afholdelsen af Folketællinger overhovedet. Hvad vilde der være blevet af Folketællingerne og saa meget andet, ikke mindst hvad angaar den industrielle Produktions Statistik, om ikke Statistikerne havde maset paa. Det er og vil stadig være Statistikerens Pligt ved djærv Paagaahenhed og Takt at naa stedse længere frem.

Byråchef G. Modeen: Jag är sekretär Skaug mycket tacksam för de upplysningar han givit om organisationen av folkräkningen i Norge och speciellt om den centraliserade kontrollen av materialet och dess fördelar. Jag har det intrycket, att styrkan hos det norska systemet just ligger i dess centralisation och i den omständigheten, att folkräkningsorganisationen tillskapas enbart i statistiskt syfte och icke, åtminstone ej i huvudsak, för administrativa registreringsändamål. Däremot måste jag erkänna, att det var en besvikelse för mig att höra, att folkregistren i Danmark icke kunnat utnyttjas så effektivt vid folkräkningen, som man varit böjd att tro. Decentralisationen i Danmark synes alltså leda till, att intresset för det statistiska materialets fullständighet och kvalitet är mindre hos folkregistermyndigheterna än hos andra för ändamålet anställda räknare, som i Norge, en intressant men nedslående erfarenhet.

Beträffande folkräkningens möjligheter att få ut ett något så när riktigt antal sinnessjuka och andesvaga vill jag nämna, att möjligheterna härför givetvis i hög grad äro beroende av hälsovårdslagstift-

ningen i vederbörande länder samt av sinnessjukvårdens omfattning och av förefintligheten av speciella register över sinnessjuka. Men om en gång materialet redan i denna form är så rikhaltigt och fullständigt, ligger det väl närmare til hands att utnyttja detsamma direkte för inhämtande av upplysningar i detta hänseende, alltså utan att behöva belasta folkräkningsprogrammet med dessa frågor.

Den specialundersökning rörande de sinnessjuka och andesvaga i Finland, som för närvarande pågår, är representativ. Den omfattar 71 av landets omkring 600 kommuner med ca. 11 % av rikets folkmängd. Varje person som uträkningen berör, undersökes av de för ändamålet utsända läkarna och lägges stor vikt vid diagnosens fullständighet. De medicinska och sociala uppgifterna äro alltså väsentligt mer ingående än vad som kan komma i fråga vid en folkräkning. Det är även under sådana förhållanden naturligt, att procenten av sinnessjuka och andesvaga i proportion till folkmängden blir högre än vid en folkräkning. Redan grundligheten i undersökningsmetoden måste bidraga härtill.

Gentemot professor Wicksell vill jag framhålla, att koordinationen av folkmängd och befolkningsrørelse, alltså av en statistik bygande på liknande källor, utan tvivel är av stor betydelse och jag förstår att man icke gärna vill avstå från denna möjlighet i Sverige. Användandet av det svenska systemet kräver dock en hög nivå i fråga om den löpande befolkningsstatistikens fullständighet och tillförlitlighet. Om denna förutsättning icke eksisterar — och detta är fallet just i Finland — ter sig systemet med en direkt folkräkning, alltså fristående i förhållande till befolkningsbokföringen, däremot som den enda möjliga utvägen, om man vill uträkna den faktiska folkmängden, dess fördelning på olika orter ock befolkningens struktur överhuvud. Under dylika omständigheter synas mig de norska metoderna, med en enkom för folkräkningen skapad folkräkningsorganisation med utvalda och väl instruerade räknare samt en centraliserad kontroll av materialet erbjuda den bästa lösningen på problemet.

Professor S. D. Wicksell, Sverige: Talaren ville blott beträffande pressens hållning framhålla, att under sista folkräkningens uppläggande stort rabalder fördes i tidningarna rörande de planerade frågornas lämplighet ur diskretionssynpunkt m. m. Sedan man emellertid informerat pressen närmare visade densamma stor lojalitet vid räkningens genomförande.

Forhandlingerne Torsdag den 28. Maj.

I Mødet om Formiddagen aabnede Direktør O. H. Langeland Forhandlingerne med et Foredrag om »Boligbehovets vekst i de nordiske hovedsteder« (se Betænkning Nr. 3, S. 148).

Diskussionen indledes af Byråchef Bertil Nyström, Sverige: Bostadsstatistiken förtjänar väl att diskuteras, då den för närvarande befinner sig i en brytningstid. Detta framskyttade även i dir. Langelands föredrag, ty i föredragshållarens själ tycktes kämpa två makter. Den ena representerade statistikerns kärlek till enkla och klara begrepp samt långa kontinuerliga talserier, utvisande att det blir allt bättre och bättre. Den andra gav uttryck för samhällsforskarens misstanke, att bakom de framräknade vackra medelsiffrorna kanske ligga faktiska förhållanden, som för vissa samhällsgrupper och familjetyper kunna vara nog så betänkliga, bl. a. ur befolkningspolitisk synpunkt.

Det har sina vanskligheter att mäta sammanhanget mellan befolkningsökning och bostadsbehov, ty det direkta sambandet är skäpligen ringa, vare sig folkökningen beror på nativitet eller på inflyttning, som övervägande utgöres av unga arbetssökande utan större bostadsanspråk. Föga hänsyn till de verkande krafterna tar även den svenska metoden att mäta antalet boende per »eldstad« (boningsrum eller kök) vid olika tidpunkter. Den bostadsbrist, som kändes så hårt i Sveriges städer vid tiden för hyresstegringslagens upphävande år 1923, ansågs av vissa statistiker blott innebära en »fastfrysning« i bostäderna, en ojämn fördelning av »eldstäderna« och ej en verklig brist på husrum. Allmänheten bevarade dock en skepsis mot statistiken, som i detta fall nog var väl grundad. Man har också allt mer fått ögonen öppna för, att de verkligt betydelsefulla siffrorna för läget på bostadsmarknaden ange relationer mellan hushåll och lägenheter. Hushållen ha, såsom ex. indiceras av talen för antalet gifta personer,

ökats vida starkare än folkmängden. Det är den starka hushållsbildningen, som förklarar, att ledighetsprocenten i Stockholm trots kraftig byggnadsverksamhet sjunkit från c:a 3 % 1933 till 2 % 1935. Vi ha nu att vänta en rekordmässig familjebildning i Sverige åtminstone tio år framåt, vilket kan synas märkligt, då uppmärksamheten är inriktad på den hotande folkminskningen.

Den minskade boendetätheten beror väsentligen på, att hushållen blivit mindre, och ej på, att lägenheterna blivit större. Den småbostadstyp vi ha har bestått i stort sett kvantitativt oförändrad, oaktat all kvalitativ förbättring. Det väsentliga är emellertid ej bekvämligheterna utan arealen, vilken för en vanlig arbetarbostad om ett à två rum och kök utgör c:a 35 à 40 m² i de städer, varifrån uppmätningar föreligga. Även om det under senare år kan konstateras en minskning av antalet boende per 100 rum, har trångboddheten hos de stora familjerna ej minskats.

En statistiker kan beklaga, att den moderna hygieniska forskningen betänkligt rubbat grundvalen för de gamla fasta siffrorna i bostadsstatistiken, ex. att överbefolkning inträdde vid mer än två boende per rum eller vid mindre än 15 kbm luftrymd per person. Trångboddhetens skadeverkningar äro mindre att söka på det fysiska än på det psykiska området, i sammanträngande i enrumsbostäder av uppväxande barn av olika kön o. s. v.

Statistiken bör därför, såsom dir. Langeland framhöll, söka ge upplysningar om sambandet mellan familjetyper och lägenhetstyper. Åtskilliga försök härtill ha gjorts i den bostadsstatistik, som i Sverige under de senaste åren utarbetats genom Bostadssociala utredningen. I stället för med personer har man räknat med personenheter (barn = $\frac{1}{2}$) eller också rört sig med ett antal konkreta familjetyper, varvid särskild uppmärksamhet ägnats de barnrika familjerna. I samarbete med bostadsinspektionen i vissa städer och med användning av särskilda husbesökare har man även för vissa orter kunnat belysa den delikata frågan om samboende mellan vuxna ogifta personer av olika kön. På samma väg har man även sökt bestämma bostädernas dimen-

sioner, men då det tycks vara oerhört svårt att likformigt mäta bostadsytor, är det osäkert, i vad mån de funna talen äro jämförbara ex. med motsvarande siffror för Oslo och Köpenhamn.

Som ett annat viktigt problem angav dir. Langeland förhållandet mellan inkomst och hyra. Han sade dock ingenting om, att enbart fastställandet av den verkliga hyresstegringen är ett vanskligt problem, vilket åtminstone i Sverige ännu ej fått någon tillfredsställande lösning med hänsyn till de stora kvalitativa förändringar bostadsbeståndet undergått; i Stockholm har t. ex. antalet lägenheter med centralvärme ökats från c:a 10 % 1915 till c:a 50 % för närvarande. Man har sökt lösa frågan genom att utgå från de 1914 byggda bostäderna och undersöka hyresutvecklingen för dem, som sedan dess bestått i oförändrat skick. Men så många lägenheter av årgången 1914 ha ombyggt eller bortfallit, att resten blir ett för svagt underlag för en indexberäkning. Man måste därför tillgripa vissa konventionella mått, och det har man gjort i Sverige. Problemet möter emellertid vid andra beräkningar av långtidsindices, ex. vid jämförelse mellan en kostym modell 1914 och 1936.

Talaren ansåg, att direktör Langelands uppskattning av relationen mellan inkomster och hyror i Stockholm gav en oriktig bild av hyresprocenten, speciellt för arbetarhushållen, vilka fått sina reallöner ökade med i genomsnitt en dryg tredjedel. Direktör Langeland ansåg också, att familjerna nu använde en större del av sina inkomster till hyra än tidigare. Detta kan nog inträffa, men man har i Sverige i flera fall funnit, att folk bor under sina tillgångar. En undersökning för Göteborg, som bland våra städer f. n. har den bästa bostadsstatistiken, gav i detta avseende uppseendeväckande resultat, och dessa ha bekräftats genom undersökningar i vissa andra städer. Särskilt inom arbetarklassen bor man nog ej så sällan sämre än man skulle behöva. Förklaringsgrunden är dels bristen på större billiga smålägenheter, dels att en arbetarfamilj icke kan räkna med fasta inkomster, då arbetslösheten hotar och de vuxna barnen ej alltid lämna erforderliga bidrag.

Det ligger nog åtskillig sanning i, att de moderna dyra lägenheterna äro så små, att en familj av normal storlek ej kan bo där. Detta beror närmast på, att den privata och den kooperativa bostadsproduktionen i första hand inriktat sig på de köpkraftigaste grupperna av småfolket, och vilka äro köpkraftigast? De som spara på barn. För dessa 0- och 1-barnsfamiljer byggas de moderna bostäderna. Givetvis löser man dock icke den komplicerade befolkningsfrågan enbart genom att bygga rymliga och billiga lägenheter med statshjälp. När man gått in härför i Sverige, berodde det närmast på, att när det befolkningspolitiska intresset satte in, det förelåg utarbetade förslag till bostadssociala åtgärder.

För utvecklingen av denna nya bostadspolitik har bostadsstatistiken spelat en stor roll, måhända delvis beroende på att statistikens decentralisering i Sverige bragt denna i närmare beröring med de politiska instanserna. Tre riktlinjer ha följts inom de senaste årens bostadspolitik: 1) bostadsbyggnadslån och familjebidrag till barnrika familjer (25 milj., resp. 1,2 milj. Kr. beviljade 1935 och 1936); 2) skärpt bostadslagstiftning och förbättrad bostadsinspektion (beslut av 1936 års riksdag); 3) sanering av slumkvarter och åtgärder beträffande det åldrande bostadsbeståndet, vilket problem f. n. behandlas inom Bostadssociala utredningen.

Vad nu sagts gäller städerna, men i Sverige ha även landskommunerna gjorts till föremål för bostadsstatistiska undersökningar och bostadspolitiska åtgärder (c:a 40 milj. kr. ha under åren 1933—1936 beviljats till bostadsförbättringsbidrag och -lån). Bostadsfrågan är ej enbart ett storstadsproblem eller ens ett stadsproblem utan en fråga för hela landet. Talaren ansåg det härför önskvärt, att icke bara kommunalstatistiken utan även riksstatistiken koncentrerade sig på att söka lösa de mångahanda frågor, som voro förknippade med en för modern bostadspolitik vägledande statistik. Endast härigenom kan man medverka till en god lösning av bostadsfrågan för land och stad i de nordiska länderna.

Kontorchef Kjeld Johansen, Danmark: Direktør Langelands Foredrag var mere en socialøkonomisk Studie vedrørende Boligforholdene i de skandinaviske Hovedstæder end en egentlig Vurdering og Kritik af Boligstatistikens Teknik. Foredraget var præget af adskillig Pessimisme, og det Billede, der blev ridset op, var i alt Fald for saa vidt angaar København altfor mørkt.

Direktør Langeland sammenstiller Tilvæksten i Boliger med Befolkningstilvæksten og naar herefter til, at der i de senere Aar maa være sket en meget betydelig Udvidelse af Boligbehovet. Men dette er ikke rigtigt. Naar Boligproduktionen i de senere Aar har været langt stærkere end Befolkningstilvæksten, saa skyldes det i ganske overvejende Grad Forskydningerne i de demografiske Forhold; var den københavnske Befolkning i 1935 efter Alder og Civilstand sammen-sat som i 1911, havde vi alt andet lige kunnet spare 11 pCt. af hele den samlede Lejlighedsbestand eller 26 pCt. af hele Boligproduktionen siden 1911.

Udvidelsen af Boligbehovet er i Virkeligheden yderst beskedent; regner man med, at i 1935 den samme Andel af Personer i Enkestand samt de separerede og fraskilte skal have egen Lejlighed som i 1911, er der i 1935 kun ca. 10.000 flere ugifte over 25 Aar, der er selvstændige Lejlighedsindehavere, end i 1911. Maaler man med 1930, er der — under de samme Forudsætninger — i 1935 ca. 4.000 flere ugifte over 25 Aar med egen Lejlighed end i 1930. — En Stigning i Boligbehovet ud over den, der er betinget ved Forskydningerne i de demografiske Forhold, paa 8 pCt. siden 1911 eller paa 2 pCt. siden 1930 kan dog næppe siges at være katastrofal.

Byggeriet i København har ikke været uforsvarlig stort siden Verdenskrigen, tværtimod. Vi har jo stadig tilbage Saneringen af daarligere Boligkvarterer og Fremskaffelsen af den tilstrækkelige Lejlighedsmargin. Statistikken er stort set tilstrækkelig til at klarlægge disse Forhold.

Men saa kommer Besvarelsen af Spørgsmaalet, om Familierne har Raad til at bo i de nye Lejligheder, om der ikke medgaar en altfor stor

Part af Indtægten til Huslejen. Direktør Langeland mener jo ialt Fald at kunne konstatere, at Familierne nu bruger en større Part af Indtægten til Huslejen end tidligere. — Statistikken lider her af visse Brist, det maa indrømmes. I København har man f. Eks. hidtil kun haft Kendskab til Skatteydernes ansatte Indtægt, d. v. s. den virkelige Indkomst fradraget Forsikringspræmier og forrige Aars Skat. Da disse Fradrag for de smaa Indtægter andrager omkring 10 pCt. og for de større Indtægter 15—20 helt op til 25—30 pCt. af den samlede Indkomst, er det klart, at man kan faa et ganske forkert Billede, hvis man sætter disse Indtægter i Relation til Huslejen. — En anden Vanskelighed er til Stede, nemlig den, at der i en meget stor Del af Lejlighederne findes en Flerhed af Indtægter i samme Lejlighed, og Spørgsmaalet er da, hvilken Indtægtssum Huslejen skal sættes i Relation til. Ved den Undersøgelse i København, der foretoges i 1930, medtog man ikke Lejligheder med Logerende, men tilbage bliver jo, at der i adskillige Husstande findes voksne Børn, der bidrager til Huslejen. Særlig vil de mindre Lejligheder omfatte adskillige Husstande, hvor den Indtægt, der udgør den økonomiske Basis for Huslejen, er større end den Persons, der staar som Lejlighedsindehaver.

Medens den førstnævnte Mangel kan rettes, saaledes at det bliver muligt at maale Huslejen med Lejlighedsindehavernes faktiske Indtægter, saa bliver det andet Forhold vanskeligere at trænge til Bunds i. Man bør maaske gøre det ved fremtidige Undersøgelser, at man holder de Lejligheder, hvor Huslejen betales af en enkelt — nemlig Husfaderens, Lejlighedsindehaverens — Indtægt, for sig. For Københavns Vedkommende fører en Sammenligning mellem Statistikken i 1930 og tidligere ikke til, at den Procentdel af Indtægten, der betales i Husleje, er steget betydeligt. Derimod viser Statistikken fra 1930 en stærk Spredning, saaledes at der er Mennesker, navnlig med Middelindtægter, der ofrer forholdsvis meget for at bo moderne.

I Stockholm og Oslo er Lejlighedernes Udstyrelse maaske drevet for højt op, men i alt Fald ikke i København. Af Byggeriet i 1926—30 var kun ca. 40 pCt. af Lejlighederne udstyret med Badeindretning

og 30 pCt. med Centralvarme. Af Lejlighederne, der er bygget i de sidste 5 Aar, har henimod $\frac{4}{5}$ Bad og et lignende Antal Centralvarme; først i de senere Aar er man blevet klar over, at det er helt forkert at bygge Karreer uden disse Bekvemmeligheder.

Med Hensyn til de Lejlighedsstørrelser, der bygges, maa disse givetvis indrettes efter de Indtægter, der skal betale dem. Skal de udstyres med Bad og Centralvarme, kan Lejlighederne ikke blive store, i København bliver det 2 Værelser og Køkken paa smaa 60 m² Bruttoareal og 3 Værelser og Køkken med ca. 75 m² Bruttoareal, og Lejen kommer til at ligge paa 11—12 Kr. pr. m². I Størrelse — m² Bruttoareal — svarer disse Lejligheder saa nogenlunde til de 2- og 3-Værelses Lejligheder, der byggedes i Aarene omkring 1900 og til Verdenskrigen. Men de er altsaa bedre udstyrede og friere beliggende og kan alligevel fremskaffes til en Pris, der maa siges at være overkommelig for den beskæftigede Arbejder. Ved at gøre Møbleringen mere hensigtsmæssig er der Mulighed for en bedre Udnyttelse af Gulvarealet; her er faktisk en Opgave, der endnu ikke er lagt tilstrækkelig Vægt paa.

For saa vidt angaar København maa det siges, at Bolig- og Byggestatistikken giver et ganske godt Grundlag til Bedømmelse af Boligproblemerne. Vi har med faa Aars Mellemrum en detailleret Ejendoms-, Beboelses- og Huslejestatistik, og vi har en løbende Byggestatistik, der holder os i nær Føling med Nybyggeriet. I København udarbejdes endvidere et aarligt Indextal for Højbyggeriets Haandværkerudgifter, og en aarlig Specialundersøgelse, der giver Oplysning om de nybyggede Lejligheds Størrelse i Kvadratmeter, om deres Udstyr og Husleje m. m. — Hvad der endnu savnes, er muligvis forskellige Specialundersøgelser; en er for Tiden i Gang, nemlig vedrørende Boligforholdene i Slumkvartererne. Denne Undersøgelse gaar ikke alene ud paa at belyse Beboelsesforholdene og Lejernes Erhvervs- og Indtægtsforhold, men ogsaa Ejendommenes Mangler i enhver Henseende, saavel med Hensyn til Areal, Lys og Luft som deres Brøstfældighed og alt andet, der socialt og økonomisk taler for deres Fjernelse.

En videre Udbygning af Boligstatistikken bør sikkert gaa ud paa at sætte flere saadanne Specialundersøgelser i Gang, der tager Sigte paa at belyse og uddybe de Spørgsmaal, der er omtalt af Direktør Langeland. I København lader den Slags Undersøgelser sig forholdsvis nemt udføre ved Hjælp af det Materiale, der findes i Folkeregistret, hos Bygningsmyndighederne og hos Skattevæsenet; det samme maa jo være Tilfældet i Oslo og lader sig vistnok ogsaa gennemføre i de andre skandinaviske Storbyer.

Byråchef G. Modeen, Finland: De problem, som direktør Langeland upprullat här för oss, höra otvivelaktigt till den nutida socialpolitikens och socialstatistikens allra intressantaste frågor. Jag vill här endast beröra några statistiska frågor, medan jag icke nu vill gå in på de social- och befolkningspolitiska spörsmålen, vilka visserligen vore nog så lockande att debattera. Talaren var bl. a. inne på frågan om förhållandet mellan bostadsproduktion och bostadsbehov. Tidigare, då bostadsbristen var särskilt akut, sökte man statistiskt utröna förhållandet mellan bostadsproduktionen och ökningen i bostadsbehovet, då de relativt sällan anordnade bostadsräkningarna icke kunnat giva tillräckligt uttömmande besked i detta avseende. Divergenserna mellan dessa tvenne faktorers utvecklingskurvor voro på de flesta håll betydande under bostadskrisens dagar. Jag vill bl. a. erinra om den såkallade Halleliska metoden, vilken ofta utnyttjades i bostadsstatistiska undersökningar speciellt i Tyskland, och vilken jag själv haft tillfälle att tillämpa. Den gick som bekant ut på att få fram ökningen i antalet sådana hushåll, som voro i behov av egen bostad. Främst gällde det att taga hänsyn till antalet nyingångna äktenskap på vederbörande ort samt den ökning i antalet hushåll, som inflyttningsöverskottet representerade. En minskning i bostadsbehovet ansågs däremot företrädas av dödsfallen bland änklingar och änkor, vilkas hem härvid upplöstes, samt vidare av äktenskap ingångna mellan änklingar och änkor eller mellan frånskilda. Denna metod opererade emellertid med många rätt så osäkra faktorer. Speciellt i de fall, då

inflyttningsstatistiken förelåg endast i form av uppgifter om antalet inflyttade personer, erbjöd det stora svårigheter att rekonstruera det antal hushåll dessa personer företrädde.

En omständighet har ytterligare på senare tider tillkommit, som försvårat tillämpningen av dylika metoder. Jag avser den mångfald av olika hushållstyper, vilka representera ett bostadsbehov, men vilka icke kunna direkte anknytas till äktenskapsfrekvensen eller till dödlighetsstatistiken. Direktör Langeland och byråchef Nyström nämnde bägge den starka äktenskapsfrekvensen och den stora konsumtion av nya lägenheter, som därav följt. I de nordiska länderna ha vi bevittnat en snabb uppmarsch av kvinnorna inom förvärsverksamheten. I synnerhet i de större städerna förekommer numera en betydande kategori av självständiga hushåll bestående av självförsörjande kvinnor. Dessa hushålls bostadsbehov och bostadsstandard är redan nu en viktig faktor, vars storlek dock är svår att beräkna, men som till en del förklarar just den på senaste år framträdande divergensen mellan bostadsproduktionen och ökningen i invånarantalet, som föredragaren pekat på.

En annan förklaring till den påfallande skillnaden mellan den starka bostadsproduktionen å ena sidan och den relativt svaga folkmängdstillväxten å den andra har redan berörts av föredragaren, nämligen förskjutningen i åldersstrukturen. Jag kan härtill foga några belysande siffror, vilka dock ej gälla vår huvudstad utan en mindre industristad, Kotka, vars bostadsförhållanden jag varit i tillfälle att undersöka senaste höst. En liknande tendens har dock gjort sig gällande även i Helsingfors. Mellan åren 1930 och 1935 har boendetätheten i nämnda stad sjunkit med icke fullt 2 %. Om man emellertid räknar med boendeenheter per rum, varvid barn under 15 år tages som halva boendeenheter, finner man att antalet boendeenheter per rum praktiskt taget alls icke förändrats under nämnda period av fem år. Den siffermässiga förbättringen i bostadsstandarden under denna tid — visserligen delvis en svår depressionsperiod — har alltså varit endast skenbar.

Jag har annars det intrycket, att bostadstyperna i Finland icke hållit sig så oförändrade som i de övriga nordiska länderna. En tydlig förskjutning mot större typer har ägt rum i nyproduktionen, men vi ha ju också en låg standard med enkelköken som en dominerande typ att starta ifrån.

Jag är för övrigt i tillfälle att komplettera föredragarens uppgifter med några siffror om bostadsproduktionen i Helsingfors åren 1931—35. Under dessa år uppfördes c:a 6.500 lägenheter i huvudstaden, medan folkökningen under samma tid kan uppskattas till ungefär 21.000 personer. Då antalet boende per lägenhet år 1930 för Helsingfors vidkommande var 3,6, framträder även i detta fall en svag minskning i boendetätheten. Denna är dock så obetydlig, att densamma till största delen torde kunna tillskrivas förskjutningen i befolkningens åldersfördelning.

Sammanhanget mellan inkomst och hyra samt utvecklingen i hyrans andel på senare år har ju mycket diskuterats. Det är meningen att snart få till stånd en representativ undersökning i Helsingfors, som borde belysa även denna fråga. Då jag emellertid råkar förfoga över ett dylikt material för den nyssnämnda staden Kotka, skall jag framlägga några detaljer ur detsamma. Vid en levnadskostnadsundersökning år 1928 konstaterades, att hyrans andel av samtliga utgifter var 15,6 % — detta gäller industriarbetarfamiljer. I Helsingfors var denna andel 17,9 %, alltså en rätt så hög siffra. Kristiden har emellertid medfört en ogynnsam utveckling i detta hänseende. Både lönerna och hyrorna ha sjunkit, de senare dock mindre än de förra, så att hyresprocenten i Kotka senaste höst översteg 19 %. Denna utveckling står endast i obetydlig grad i samband med en förbättring av bostädernas standard, alltså i inredning och bekvämligheter. Bostadsproduktionen i Kotka var nämligen under denna tid mycket svag. Däremot är det allmänt konstaterat, att i Helsingfors bostadsproduktionen i allt för stor utsträckning avsett lägenheter med liten kvadratytta och hypermodern utrustning. Det är därför att antaga, att hyresprocenten utvecklats sig ogynnsamt i Helsingfors, åtminstone gäller detta i fråga

om de familjer, som inflyttat i de nyaste lägenheterna. Dessa lägenheter ställa sig nämligen proportionsvis rätt så dyra.

Förhållandet mellan bostadsbehov och bostadsproduktion kan enklast avläsas i utvecklingen av antalet outhyrda lägenheter, alltså i bostadsreservens storlek. Sedan några år tillbaka har i Helsingfors fått till stånd en dylik utredning en gång i året, vid årsskiftet. Denna statistik har visat sig vara rätt så givande och har särskilt fördelningen av de outhyrda bostäderna på olika storleksklasser och på olika stadsdelar givit bostadsproduktionen nyttiga fingervisningar. En regelbundet återkommande statistik över bostadsreservens förändringar har därför efterlysts på företagarkåll även i de övriga större städerna. Det är även att hoppas, att dessutom representativa intensiva bostads-sociala undersökningar i de större städerna kunde fås till stånd med jämna mellanrum, låt oss säga fem år. Endast härigenom kan man följa med utvecklingen av sådana viktiga företeelser som hyresprocenten, lägenheternas yttinnehåll, boendetäthet m. m.

Sekretær, Frk. Signy Arctander, Norge: De spørsmål direktør Langeland tar op i sitt foredrag, er samfundsmessig sett av den største interesse. Socialstatistikken skal her danne grunnlaget for den fremtidige boligpolitikk. Det gjelder da om socialstatistikken i de nordiske land kan skaffe socialpolitikken brukbare opgaver å bygge på og om de begreper den opererer med, er tilstrekkelig klare.

Direktør Langeland kaller sitt foredrag boligbehovets vekst. Boligbehovet er et begrep som er meget vanskelig å definere. Man kan tenke på den enkeltes eller samfundets boligbehov. I sitt muntlige foredrag brukte direktør Langeland definisjonen den enkeltes evne og vilje til å skaffe sig bolig, noget som jeg tror vil være meget vanskelig å komme til klarhet over, og som det samfundsmessig sett sikkert ikke kan finnes noget uttrykk for.

Tidligere prøvde man å bestemme boligbehovet ved en jevnføring mellem befolkningens bevægelse og bevægelsen i antall leiligheter. Men man er efterhånden blitt klar over at dette er lite tilfredsstillende

uten nogen differentiert undersøkelse av leilighetstyper og familietyper.

Direktør Langeland innleder sitt resyme med en jevnføring av befolkningstilveksten i perioden 1931—35 med tilveksten av leiligheter. Hvis man regner 3 beboere pr. leilighet, skulde tilveksten av leiligheter gi plass for langt flere enn befolkningstilveksten.

Hertil vil jeg bemerke at der for de nordiske hovedsteder først måtte undersøkes om boligbehovet var dekket i 1931. Eller, hvis så ikke var tilfellet, hvor stort underskudd der var. I byråchef Storsteens avhandling om »Boligpolitikken i Norge« er der foretatt en del beregninger over boligbehovet og boligmangelen. De bygger på forholdet mellem antallet av menn over 25 år og leilighetenes antall. Dette skulde gi et nogenlunde uttrykk for efterspørselen etter leiligheter blandt de bestående familier og dem som aktes stiftet. Hvis man går ut fra det samme forhold mellem de to tall som i 1910 — og på den tid var der allerede endel boligmangel i Oslo — var underskuddet i 1928 ca. 12.000. Byråchef Storsteen betegner dette som et maksimumstall, da man må anta at der i 1928 ikke var samme vilje til å stifte familie som i 1910. Byråchef Storsteen har også foretatt en direkte beregning bygget på en jevnføring av antall leiligheter og de grupper av befolkningen som vesentlig efterspør leiligheter (gifte, enker, enkemenn, fraskilte). På denne måte kom han til et underskudd i 1928 på ca. 6.500, noget han antar er en undergrense.

Disse beregninger som selvsagt bare kan gi et tilnærmelsesvis bilde av situasjonen, skulde dog vise at der i Oslo omkring 1930 sannsynligvis må regnes med et boligunderskudd.

Men man har, som ført nevnt, nu gått mere bort fra disse beregninger, idet man legger større vekt på undersøkelser som tar hensyn til familietyper og leilighetstyper. I en privat undersøkelse i Oslo er der for en tid siden foretatt jevnføringer mellom familienes og leilighetenes størrelse. Disse viste, såvidt jeg husker, at en meget stor del av overbefolkningen skyldes et misforhold i fordelingen av leilighetene.

Jeg tror også det vilde være av betydning å få en mere differentiært statistikk over arten av de forskjellige leiligheter. Såvidt jeg har forstått statistikken over boligtilveksten, regner man i Oslo hybelleiligheter på 1 rum og tekjøkken (om aldri så litet) for 1 leilighet. Disse er jo absolutt ikke beregnet på familier, ja, inneholder tildels bestemmelser om at der bare skal bo 1, høist 2. De avhjelper altså ikke noget familiebehov, men alene de ensliges behov. Da antallet er stort, kan de spille ganske stor rolle.

Direktør Langeland sier at der i årene 1931/35 er foregått nogen forskyvning m. h. t. befolkningens aldersfordeling, så overskuddet av nye leiligheter antagelig ikke er fullt så stort som tallene tyder på.

Jeg er — likesom byråchef Nyström — av den opfatning at forskyvningen i befolkningens alderssammensetning kan bety ganske meget i denne forbindelse. Antallet av leiligheter i Oslo steg i årene 1931/35 med 9.500 netto, brutto 8.770. Den samlede befolkning øket fra $\frac{1}{12}$ 1929 til $\frac{1}{12}$ 1934 med 12.539 eller 4,9 pct. Antallet av menn over 30 år steg med vel 8.000 eller 14,2 pct. En jevnføring av det siste tall med nettotallet for leiligheter viser altså en nokså tilsvarende tilvekst.

Opgavene over boligtettheten — antall personer pr. rum — fra 1920—33 viser en betydelig nedgang. Men ser man på antallet av beboere over 15 år pr. rum, er nedgangen ubetydelig. Boligstandard, antall rum pr. leilighet, viser i samme tidsrum så å si ingen forandring. Bevegelsen i disse tallrekker viser altså at nedgangen i boligtettheten ikke skyldes nogen stigning i boligstandard, men nedgangen i barnetallet. Hvorvidt dette er en heldig eller uheldig utvikling, derom er meningene delte. Når man ser på den bedring som derved er fremkommet m. h. t. »trangboddhet«, vil jeg nærmest anse dette for en heldig utvikling. — Antallet av overbefolkede leiligheter i Oslo er gått betydelig ned. Men vi har fremdeles 5.500 leiligheter i Oslo som er overbefolket i den betydning at der er over .2 personer pr. rum. Og beregnet på samme måte som i Gøteborg-undersøkelsen (ikke over 2 personenheter pr. rum og ikke over $\frac{1}{2}$ personenheter pr.

kjøkken, barn under 15 år = $\frac{1}{2}$) blir det 12.500 overbefolkede leiligheter, bebodd av 27 pct. av befolkningen.

Direktør Langeland behandlet til sist forholdet mellom inntekt og husleie. Til tross for at man savner direkte statistikk, forsøker han ad indirekte vei, ved jevnføring mellom bevegelsen i inntektene og i leier å finne holdepunkter for bevegelsen i husleieprocenten. Han mener oppgavene tyder på at den har vært sterkt stigende. Jeg mener for det første at disse indirekte beregninger ikke gir sikre holdepunkter til bedømmelse av disse forhold. Det kan godt være at endel mennesker som bor i moderne og kostbare leiligheter, betaler en for høy husleieprocent. Etter direktør Langelands fremstilling får man det inntrykk at kjøperne helt bestemmer dette. Grunnen kan dog også til dels være at kjøperne nødsages til å bruke relativt meget til husleie, fordi det er så vanskelig å få hus til en rimelig leie.

Storparten av de nye leiligheter som bygges, er små. Man kan nok til en viss grad si at de ikke er skikket til å skaffe plass for flere barn. Forholdet er vel i Norge til dels det samme som blev fremholdt for Sverige at leilighetstypen er avpasset etter den kjøpedyktigste del av familiene. Det blir da familier med få barn. De nye boliger kommer således ikke dem til gode som trenger mest til å få bedre boliger.

Men det at en hel del mennesker faktisk nu stiller større krav til bolig, er jo en riktig utvikling. Å vekke sansen for gode boliger har alltid vært et ønske. Det er ikke alltid økonomisk nød som gjør at folk bor dårlig. Som byråchef Nyström nevnte hadde Gøteborgundersøkelsen vist dette. I mine undersøkelser over sociale forhold i Oslo for en del år siden viste der sig i 2 dårlig stillede arbeiderstrøk i Oslo en gjennomgående temmelig lav husleieprocent. Årsakene antok jeg var forskjellige. Den økonomiske usikkerhet og arbeidsledigheten antagelig den vesentligste.

Jeg skal ikke komme inn på den befolkningsmessige side av direktør Langelands foredrag. Han mener at boligforholdenes utvikling er en hindring for en levedyktig befolkning. Med en levedyktig befolkning menes da utelukkende en befolkning som kan oprettholdes tallmessig.

Man kunde jo også ta ordet levedyktig i en mere populær, almenmenneskelig forstand, og da tror jeg ikke at de tidligere utbredte slette boligforhold var det rette grundlag for en sund slekt. I en av våre mange befolkningspolitiske diskusjoner har professor Otto Lous Mohr engang nevnt at vi burde være mere optatt med å skaffe gode kår for de barn som lever nu og noget mindre bekymret for dem som skal komme.

Jeg er helt enig i at vi i Norge trenger adskillig flere statistiske oppgaver til å bedømme boligsituasjonen idag. Sverige er gått i spissen med sine mange verdifulle undersøkelser på dette område, hvor der tildels er skapt nye, mere illustrerende begreper. — Jeg hadde håpet at direktør Langeland hadde villet legge frem en del resultater fra den igangværende spesialundersøkelse i Oslo, hvor flere av disse spørsmål antagelig er mere inngående behandlet.

Vi trenger spesialundersøkelser, og vi trenger bedre utnyttelse av den foreliggende statistikk. De hittil almindelig anvendte gjennomsnittstall skjuler altfor meget av de faktiske forhold.

Kontorchef Svend Nielsen, Danmark: Det forekommer mig, at Direktør Langelands Foredrag mere var et Foredrag om Befolkningspolitik end om Boligstatistik, saaledes at Boligpolitiken dannede Forbindelsen mellem Foredragets Emne (Boligstatistiken) og dets egentlige Indhold (Befolkningspolitiken).

De befolkningspolitiske og boligpolitiske Spørgsmaal, der tog en saa stor Plads i Foredraget, hører vel egentlig slet ikke hjemme paa et statistisk Møde, men da baade Foredragsholderen og tidligere Diskussionsdeltagere i saa høj Grad har beskæftiget sig med boligpolitiske Spørgsmaal, maa jeg maaske ogsaa have Lov at sige et Par Ord herom.

Direktør Langeland hævdede gentagne Gange, at Lejlighederne skulde være saa store, at de kunde »rumme en levedygtig Befolkning« (d. v. s. Familier med mindst 3 Børn), og Direktør Langeland synes at mene, at Lejlighederne nu bygges mindre og mindre, og at dette

er — omend maaske ikke den eneste — saa dog en væsentlig Aarsag til Nedgangen i Fødselshyppigheden.

Denne Hypotese om en Forbindelse mellem Lejlighedernes Størrelse (Værelseantal) og Fødselshyppigheden er mig ny og forekommer mig at være endog meget dristig.

Det procentvise Antal af Smaalejligheder har i Danmark været konstant igennem de sidste 20 Aar, og den stærke Nedgang, der i denne Periode har været i Fødselshyppigheden, kan altsaa ikke i mindste Maade forklares ved, at der nu bygges smaa Lejligheder, der ikke kan rumme tidligere Perioders mange Børn.

Hertil kommer, at det ved den omfattende danske Boligundersøgelse i 1930 viste sig, at Antallet af Børn pr. Lejlighed var næsten ens, hvad enten Lejlighederne havde 2, 3, 4, 5, 6 eller flere Værelser.

Jeg maa derfor mene, at det i hvert Fald for Danmarks Vedkommende vil være ganske fejlagtigt at tro, at man ved at forøge Lejlighedernes Areal eller Værelseantal kan fremme Børneproduktionen.

I den statistiske Afdeling af Direktør Langelands Foredrag var der navnlig to Ting, jeg hæftede mig ved, nemlig Paastandene om, at der 1) i de senere Aar er bygget et Antal Lejligheder, der svarer til det dobbelte af Befolkningstilvæksten, og 2) at Lejen er steget saa stærkt, at Befolkningen efter dens Indtægtsforhold har væsentlig større Vanskeligheder nu end tidligere ved at klare det gældende Huslejeniveau.

Direktør Langeland gjorde ganske vist opmærksom paa, at der samtidig med det stærke Boligbyggeri var sket en Forskydning i Befolkningens Aldersfordeling m. v., men Direktør Langeland udtalte udtrykkelig, at Byggeriet havde været saa stærkt, at det uanset denne Forskydning i Befolkningens Aldersfordeling maatte have medført væsentlig bedre Boligforhold. En Undersøgelse af, i hvilken Grad Boligbyggeriet har svaret ikke alene til Befolkningstilvæksten, men ogsaa til Forskydningerne i Befolkningens Alderssammensætning

giver imidlertid for Danmarks Vedkommende Resultater, som formentlig maa være Direktør Langeland ubekendte.

Tager man hele Perioden fra 1911 til 1935, viser det sig, at Antallet af Lejligheder i København, Frederiksberg og Gentofte Kommuner er vokset med ca. 70 pCt., medens Folketallet kun er vokset med ca. 44 pCt. Men Befolkningen i 1935 er helt anderledes sammensat efter Alder og ægteskabelig Stilling end Befolkningen i 1911. Hvis der i 1935 ligesom i 1911 skal være en Lejlighed til hvert Ægtepar og der skal være samme Adgang for Enker, Enkemænd, separerede og fraskilte og for ugifte Personer over 25 Aar til at faa selvstændig Lejlighed som i 1911, skal Antallet af Lejligheder i 1935 være ca. 70 pCt. større end i 1911, d. v. s. at Stigningen i Befolkningens Boligbehov meget nøje svarer til Stigningen i Antallet af Lejligheder. Vi har med andre Ord først i 1935 kunnet genoprette det Forhold, der i 1911 var mellem Antallet af Lejligheder og den lejlighedsefterspørgende Del af Befolkningen. Byggeriet har altsaa netop kunnet dække den Stigning i Boligbehovet, der hidrører fra Befolkningstilvæksten og Forskydningerne i Befolkningens Sammensætning efter Alder og ægteskabelig Stilling, og Nedrivning af daarlige, forældede Lejligheder har kun kunnet ske i meget ringe Omfang.

Direktør Langelands anden Paastand, nemlig at Huslejen var steget saa stærkt, at Befolkningen nu har væsentlig større Vanskeligheder end tidligere ved at betale den gældende Husleje, kan heller ikke underbygges ved foreliggende dansk Statistik.

Forholdet mellem Husleje og Indtægt kan belyses bl. a. ved Husholdningsregnskaber. Det viser sig da, at Arbejderne i København i 1909 brugte ca. 14,4 pCt. af deres Indtægt til Husleje, i 1931 var den tilsvarende Procent 14,2, altsaa praktisk talt uforandret. Nu er Husholdningsregnskaberne jo imidlertid 5 Aar gamle, men der foreligger Muligheder for at belyse Forholdet mellem Indtægt og Husleje paa anden Maade, og disse Oplysninger kan føres helt op til Øjeblikket.

Hvis man sætter den Husleje, der til forskellige Tider er betalt af Arbejdere i Hovedstaden, i Forhold til den Aarsindtægt en Arbejder-

familie i Hovedstaden har haft efter den foreliggende Lønstatistik, og man her regner med Lønnen baade for faglærte og ufaglærte Mænd og for Kvinder og ikke gør Fradrag for Arbejdsløshed, kommer man til det Resultat, at Huslejen i Procent af Aarslønnen har udgjort:

1911.....	14,7 pCt.
1916.....	18,0 —
1921.....	8,8 —
1925.....	12,0 —
1930.....	14,8 —
1935.....	16,3 —

De Forskydninger, der har fundet Sted i Aarene mellem 1911 og 1935, har deres naturlige Forklaring i Ændringer i Lønniveauet og Huslejeniveauet, men de har i denne Forbindelse formentlig mindre Interesse, og man vil hæfte sig ved de 14,7 pCt. i 1911 og de 16,3 pCt. i 1935; der har altsaa her været Tale om en Stigning, men den er kun ringe, og den maa ses i Forbindelse med, at Huslejen i 1911 var meget lav i København (saa lav, at Byggeriet var urentabelt og derfor laa omtrent stille). Man maa heller ikke være blind for, at de Lejligheder, Arbejderne nu bor i, er af en væsentlig anden Karakter, end de Lejligheder, de boede i i 1911. Jeg skal her kun anføre, at i 1911 havde kun 35—40 pCt. af de københavnske Lejligheder W.C., medens der i 1935 fandtes W.C. i ca. 80 pCt. af Lejlighederne; en Ting som Centralvarme og varmt Vand var i 1911 en absolut Sjældenhed, og i 1911 havde kun knapt 8 pCt. af Lejlighederne Badeindretning, men nu formentlig ca. 25 pCt.

Vil man specielt vurdere Lejen i Nybygninger, kan det anføres, at Ugelønnen for københavnske Arbejdere i 1911 var ca. 30 Kr., nu ca. 68 Kr. En ny 2-Værelses Lejlighed, der i 1911 opførtes uden Centralvarme, kostede ca. 30 Kr. maanedlig, medens en ny 2-Værelses Lejlighed opført i 1935 og forsynet med Centralvarme, varmt Vand og Badeindretning m. v. koster ca. 65 Kr. maanedlig, naar den opføres af pri-

vate Bygherrer, ca. 55 Kr. maanedlig naar den opføres af Boligforeninger med offentlig Støtte; medens en Ugeløn i 1911 altsaa lige kunde betale en Maanedes Husleje for en 2-Værelses Lejlighed i en ny Bygning, kan den i 1935 forholdsvis let betale en Maanedes Husleje, og Arbejderen faar dog en væsentlig bedre Lejlighed, end han fik i 1911.

Hvis Boligstatistiken skal hjælpe til, at der bliver opført Lejligheder af den Type, der bør opføres, og det vil, saa længe der ikke er Tale om et socialiseret Boligbyggeri, sige de Lejligheder Befolkningen efterspørger, saa maa man først og fremmest se paa, hvilke Lejligheder der staaar ledige.

Det viser sig da, at den Type Lejligheder, Direktør Langeland synes at have størst Forkærlighed for, nemlig lidt større Lejligheder med spartansk Udstyrelse, er vanskeligt stillede i Øjeblikket.

Den danske Stat og de danske Kommuner drev i Aarene 1923—27 i Virkeligheden den Politik, Direktør Langeland ønsker. Der blev med Statslaan opført Lejligheder, der var relativt store, og Lejlighederne byggedes saa billigt som muligt (uden Centralvarme, varmt Vand m. v.). Det viser sig imidlertid nu, at disse »Langelandske« Lejligheder maa udlejes til en Pris (i København ca. 10 Kr. pr. m² Bruttoetageareal), der ligger mindst 20 pCt. under Prisen for moderne Lejligheder, medens Forskellen i Byggeomkostninger maa anslaaes til kun at være ca. 10 pCt., og alligevel har disse »Langelandske« umoderne Lejligheder en relativ stor Ledighed; jeg vil antage, at Staten og Kommunerne ved at have støttet netop den Type af Lejligheder lider et Tab paa 15 à 20 Mill. Kr., saa jeg maa stærkt advare imod, at man fremhæver denne Politik som den rigtige, — selv om man forsøger at begrunde det med befolkningspolitiske Motiver.

I tidligere Tid var der en Tendens til, at Arbejderne, hvad enten de havde en 2- eller 3-Værelses Lejlighed, havde det ene Værelse staaende som en Slags Stadsstue, der kunde vises frem til de Gæster, som man ikke inviterede, fordi man ikke havde Raad til det, altsaa til Gæster der ikke kom. Jeg advarer imod, at man nu bygger Lejligheder med et Børneværelse af Hensyn til de Børn, som ikke er invite-

rede, og som man ikke ønsker, og som derfor ikke kommer. Jeg vil sluttelig sige, at moderne Lejligheder jo er et relativt Begreb, og det er muligt, at man i Oslo og maaske endnu mere i Stockholm er kommet over i en Luksustype, som i det lange Løb kan vise sig mindre hensigtsmæssig, men man maa ikke uden videre generalisere dette til ogsaa at gælde København og endnu mindre maa man tro det gælder de danske Provinsbyer.

Direktør O. H. Langeland, Norge: Der er under diskusjonen fra de forskjellige taleres side omhandlet en rekke momenter, som det kunde være grunn for mig til å komme inn på. Men i betraktning af den knappe tid må jeg innskrenke mig til en del almindelige bemerkninger.

Der er anført av flere talere at antallet av leiligheter i forhold til antallet af leiesøkende enheter (familier m. v.) ikke er så væsentlig større nu enn tidligere og at bedringen i boligforholdene de siste år i de forskjellige byer ikke er så stor som jeg har antatt. Hertil er å bemerke, som jeg nevnte i innledningsforedraget, at det store antall nybyggede leiligheter har hatt avtagere, så det er på det rene at der hittil har vært en stigning i antallet av de enheter som søker leilighet omtrent svarende til nybygningen. Men samtidig er det utvilsomt at antallet av nybyggede leiligheter har vært langt større en det som svarer til befolkningsveksten, hvis man regner efter gjennomsnitlig antall beboere pr. leilighet. Dette betyr at den gjennomsnitlige beboelsestetthet går nedover.

Det blev også nevnt at jeg ikke legger nok vekt på husleiens spredning. Der er leiligheter til de forskjelligste priser, så publikum har en ganske stor anledning til å velge. Dette er jeg nok opmerksom på. Men den alt overveiende del av de nye leiligheter er av de kostbare typer, og jeg mener at dette vil få en helt avgjørende betydning i kommende år. Det er først og fremst de unge ektepar som søker de nye leiligheter, og det er jo de forhold disse lever under som betyr mest for befolkningens levedyktighet.

Min påstand at de nye, dyre småleiligheter er lite tjenlige for familier med barn har ikke vakt synderlig motsigelse. Men er de nye leiligheter etter tidens krav lite tjenlige for sådanne familier, så vil også de gamle være det. Riktignok gjør de ikke så stort innhugg i familiens inntekt at økonomien i samme grad tvinger til minimalt barnetall. Men til gjengjeld vil der være andre forhold som virker i samme retning.

Kontorchef Nielsen anbefalte oss at vi i Oslo skulde bygge kjøbenhavnske leiligheter, og jeg skal innrømme at vi i Oslo og sikkert også i Stockholm sterkt ønsker at vi skulde være istand til f. eks. å bygge moderne torums leiligheter til en husleie på 7 à 800 kr. som i Kjøbenhavn. I hvilken grad de gunstigere forhold med hensyn til leilighetenes størrelse og husleien kan opfattes som årsak til at Kjøbenhavns befolkning er betydelig mere levedyktig enn befolkningen i Stockholm og Oslo skal være usagt. Men at det spiller en rolle er vel ikke tvilsomt.

Det var nevnt at det man gjennom tidene har kunnet iakttå angående forholdet mellom leilighetsstørrelse og familiestørrelse ikke gir anledning til å anta at leilighetenes størrelse vil spille en sådan rolle for befolkningens levedyktighet som jeg har antatt.

Til dette er å si at iakttagelser som er mere enn 10 år gamle ikke er tjenlige til belysning av disse forhold idag. Den gjennomførte barnebegrensning er så ny at man her savner materiale. Men det er nettopp det jeg har villet påpeke at det er dette materiale vi må skaffe.

Fremtidig må der regnes med at en positiv beslutning skal være forutsetningen for at ekteparene får barn. Men da må man også regne med at husrommet vil være et av de momenter som spiller en vesentlig rolle.

Samtidig må man regne med at det som bygges nu skal være rammen for familienes liv i 100 år. Det er derfor det er så uhyre viktig å undgå å bygge sig fast i boligtyper som ikke er samfundsmessig tjenlige.

I Eftermiddagens Møde aabnede Sekretær Kjeld Bjerke Forhandlingerne med »En statistisk Redegørelse for Landbrugets økonomiske Forhold i de nordiske Lande« (se Betænkning Nr. 4, Side 154).

Diskussionen indlededes af t. f. överdirektör E. Höijer, Sverige:

Tiden för föredragshållarens analys är mycket tacksam och lämpligt vald. 1920 arbetade man relativt på egen hand, 1930 har staten nödgats ingripa; en jämförelse mellan dessa tidpunkter måste därför vara av intresse.

Materialet har varit mycket magert och även representativiteten har varit ringa. Avgörande är dock, om variationerna återspeglas på ett någorlunda riktigt sätt. Vidare måste kurvorna mellan länderna kunna jämföras. Av materialet framgår icke utan vidare, att det har varit tillräckligt ens för dessa spörsmål. En viss selektion måste ju uppstå, genom att de bästa, mest intresserade jordbrukarna villigast och bäst lämna uppgifter. Av siffrorna kan dock icke dragas den slutsatsen, att de icke återspegla förhållandena riktigt.

I Danmark är det viktigaste jordbruksproblemet avsättning av en överskottsproduktion till någorlunda tillfredsställande priser. I Sverige har hittills intet totalt överskott förelegat och därför är det hos oss lättare att reglera priserna. Senaste åren har dock på grund av goda skördar en viss överskottsproduktion ägt rum. Idealet måste ju under nuvarande förhållanden vara självförsörjning och intet därutöver. Vi ha emellertid i vårt land fått det därhän, att svårigheterna nu något börjat öka.

Även Norge har det lättare än Sverige.

I Sverige föreligger även ett annat förhållande, som är besvärligt, nämligen att landets skilda delar äro så olika i avseende på jordbrukets karaktär, varigenom svårigheter uppstå att anpassa de statliga stödåtgärderna efter de växlande förhållandena.

Beträffande jordbrukets skuldsättning i Sverige framhölls, att jordbrukets skuldprocent uppgick till 46 %. Hela skuldbördan uppgår till 2.700 milj. kronor. Denna är betydligt mindre än danska jord-

brukets skuldsättning. För Skåne är siffran drygt 50 %, Östergötland visar 46 %, Dalarna däremot endast 22 %

En jämförelse mellan olika länder är på denna punkt ytterst farlig, ty uppskattningen av tillgångarna är så varierande. I Sverige utgår man från fastigheternas taxeringsvärden, vilka dock äro ojämbna även inom landet. Nyssnämnda låga skuldprocent för Dalarna torde delvis bero på att taxeringarna äro så höga därstädes. Hos oss äro de största gårdarna i genomsnitt högst skuldsatta.

Beträffande skuldernas art anfördes, att det mesta är placerat mot säkerhet i fastigheter (71 %). Lån mot borgensförbindelse utan annan säkerhet uppgå till 8 % och mot inventarieinteckning 1 %. Växelskulderna betyda mycket litet (3 %) samt övriga skulder (till anhöriga m. m.) 17 %. Sistnämnda företeelse sammanhänger med arvsförhållanden.

Dr. Tudeer, Finland: Jag måste först bedja om ursäkt, at jag vågar uppträda i en fråga, som ligger så mycket på sidan av mitt specialfack, men då den finska lantbruksstatistiken icke har någon representant här, torde det vara mig tillåtet att göra några bemärkningar.

Först en detalj. På sid. 155 av det tryckta föredraget angives antalet bokföringslägenheter i den finska räntabilitetsstatistiken till 200. Detta är ett litet misstag, faktiskt var antalet lägenheter redan vid den tidpunkten öfver 600¹⁾. Även detta antal är ju begränsat, men giver dock ett någorlunda tilfredsställande underlag för undersökningen.

Sekretär Bjerke giver sid. 166 några uppgifter angående skörden per hektar i de nordiska länder åren 1921—25. Därefter har emellertid skörden ökats mycket kraftigt i Finland. Ökningen per hektar belöper sig till 30—40 %, i fråga om potatis till och med till öfver 60 %. Detta har naturligtvis inverkat på utvecklingen av lantbrukets räntabilitetsförhållanden.

Det är alltid vanskligt att göra statistiska jämförelser mellan

¹⁾ Tabellen er senere rettet i Overensstemmelse hermed.

förhållandena i olika länder. De faktiska omständighetarna påverkas nämligen ofta av allehanda lokala olikheter, vilka icke direkte framgå av de statistiska siffrorna, men påverka dem i det osynliga. Jag vill särskilt påpeka en omständighet, som berör lantbrukets räntabilitet. En lantbrukslägenhet utövar i regel icke endast lantbruk i ordets snävare betydelse. Med förbigående av annan birörelse vill jag endast påpeka skogsbrukets stora betydelse framför allt för de finska lägenheterna. I detta avseende avvika de finska förhållandena synnerligen mycket från förhållandena i Danmark men antagligen även i avsevärd grad från desamma i Sverige och Norge. Jag vill endast nämna, att den senaste depressionen, som ju i mycket hög grad drabbade lantbruket, i främsta rummet nådde lantbefolkningen över trävarumarknaden. Medan lantbefolkningen åren 1928—1929 hade en inkomst på över 2,000 milj. mark från skogar och skogsarbeten, sjönk denna inkomst år 1931 till endast 500 milj. mark eller en fjärdedel av nyssnämnda belopp. På samme sätt är den ekonomiska förbättring, som under de senaste åren ägt rum även i den finska lantbefolkningens förhållanden, i främsta rummet en följd av den förbättrade åtgången på trävaror och de stigande prisen på dessa.

Jag tror att det gives många andra omständigheter, vilka göra en jämförelse av den art, som sekretär Bjerke har utfört, mer eller mindre osäker. Jag vill endast nämna beräkningen av kapitalvärdet på de undersökta lantbrukslägenheterna, vilket ju är av grundläggande betydelse för räntabilitetsprocenten. Då tiden är så långt framskriden vågar jag dock icke ingå på denna enligt min mening rätt delikata fråga.

Byråchef A. Skøien, Norge: Jeg er ikke spesiell landbruksstatistiker, men skal allikevel komme med nogen få bemerkninger.

Jeg vil først understreke den betydning det har å få slike sammenligninger mellem de nordiske land som den vi har fått i dette foredrag, selv om tallene ikke er helt sammenlignbare. Derved kan man klarest få se hvad der skiller. Dette kan muligens også lede til

at man får gjennomført endringer i statistikken så man opnår større ensartethet.

Jeg har med stor interesse lest sekretær Bjerkes foredrag. Jeg er enig med överdirektør Höijer i at undersøkelsene antagelig gir et bilde av hovedtendensen i den utvikling som har funnet sted, men jeg vil understreke at man må være meget forsiktig med å trekke slutninger fra regnskapsundersøkelsene.

Disse undersøkelser kan nemlig ikke sies å være representative i almindelig forstand. Materialet er jo så spinkelt. Representasjonen er i virkeligheten ennu mindre enn det fremgår av foredraget, idet tabell 1, som angis å omfatte samtlige eiendommer, ikke omfatter de helt små bruk. Dette gjelder vistnok alle land, men det har særlig betydning for Norge hvor hele 30 pct. av landeiendommene mangler.

Fordelingen på størrelsesgrupper er forøvrig heller ikke sammenlignbar, idet det regnes med forskjellige arealer. Tallene for Norge gjelder hele innmarksarealet (åker og eng), for Danmark hele landbruksarealet og for Sverige og Finland areal dyrket jord.

Jeg vil for Norges vedkommende fremheve at driftsregnskapene absolutt ikke er representative for norsk jordbruk. Som et eksempel på hvor lite representativt materialet er, nevner jeg opgaven over familiearbeidet. I tabellen på side 178 er opført tallene for Norge efter driftsundersøkelsene. Familiearbeidet utgjorde efter disse opgaver på Østlandet $\frac{1}{3}$ mot leiehjelpen $\frac{2}{3}$, på Sørlandet $\frac{1}{2}$ av hvert, mens forholdet for alle bruk over 5 dekar ifølge jordbruksstillingen av 1929 er det at $\frac{4}{5}$ av arbeidet er familiearbeide.

Spørsmålet er dernæst om det er avvikelser i selve regnskapsopstillingen. På mange punkter følger driftsundersøkelsene de samme regler, men det er også mange forskjelligheter. Dette gjelder først og fremst ansettelsen av kapitalverdien. Det må sterkt fremheves at man i Norge går ut fra anskaffelsesverdien, en verdi som ligger meget over verdien idag. Dette er for en stor del grunnen til de overordentlig lave forrentningsprocenter, som altså ikke kan sammenlignes med forrentningsprocentene i de andre land.

Jeg har ellers festet mig ved nogen opgaver som trenger en liten tilføielse. Karakteristikken av kornutbyttet er ikke helt riktig i forholdet mellom Norge og Sverige. Det er bare for hvete at Sverige ligger over Norge, for de andre kornslag ligger delvis Norge over. Det er forøvrig å bemerke til disse tall at 1921—1925, som opgaven gjelder, er særlig ugunstige for Norges vedkommende, fordi man i denne periode hadde flere dårlige år, særlig gjelder dette 1923 hvor utbyttet lå langt under middels.

Jeg nevner videre opplysningene om melkemengden pr. ku på side 166. Her er Norge opført med 1765 kg. Jeg vet ikke hvor dette tall skriver sig fra. Det gjelder ikke samtlige kyr, for da er det for høit, og heller ikke kontrollforeningenes, for da er det for lavt. Skal man sammenligne melkeutbyttet pr. ku, bør man forøvrig også ta hensyn til dyrenes størrelse. I forhold til levende vekt og fôrforbruk er melkemengden i Norge ikke lavere enn i de andre land.

Gjeldsforholdene i jordbruket spiller jo en meget stor rolle. Sekretær Bjerke har en sammenstilling av gjeldsprocentene i de forskjellige land og det fremgår av denne at gjelden er særlig stor i Danmark. Som överdirektør Höijer fremholdt, er det vanskelig å få fullstendige og korrekte tall på dette punkt. Men bortsett herfra kan ikke tallene sammenlignes direkte, fordi brukene representerer delvis vidt forskjellige driftstyper i de forskjellige land. Man kan ikke sammenligne et foredlingsbruk i Danmark med en norsk fjellgård. En slik gård med liten eller ingen pengeomsetning kan i det hele tatt ikke bære nogen gjeld. En lavere gjeldsprocent i ett land kan derfor bety like stort eller større gjeldstrykk enn en høiere gjeldsprocent i et annet land.

Docent P. G. Winsler, Sverige: Det är icke någon lätt sak att med några få ord taga ställning till sekreterare Bjerkes föredrag, ty det innesluter i sig betydligt flera problem, än en ytlig betraktelse av de sammanställda bokföringsstatistiska uppgifterna från de nordiska länderna giver vid handen. Innan man kommer så långt som till de uppgifter, som gjorts till föremål för analys i den föreliggande

undersökningen, måste man tänka på, huru dessa äro beskaffade. Det är därför nödvändigt att först taga upp till granskning bokföringsföreningarnas primärmaterial.

Den andra stora frågan är, huru detta bearbetats, samt i samband härmed, hela teorin för jordbrukets bokföringsstatistik samt dennas tillämpning i de ifrågavarande länderna. Detta är ett mycket omfattande problem.

Primärmaterialet för de grundläggande undersökningarna har insamlats från jordbrukets bokföringsverksamhet, och uppgifterna från denna ingå icke i den s. k. officiella statistiken. Det land, som här i norden har denna verksamhet mest utvecklad, är Danmark. Jag tvekar icke att påstå, att intet annat land har hunnit längre än Danmark på detta område, och det är professor O. H. Larsens förtjänst. Om man icke är väl förtrogen med Danmarks jordbruk, så känner man kanske icke till dessa föreningars verksamhet, som sträcker sig betydligt längre än till den egentliga bokföringen och är av stor betydelse för jordbruket, men man behöver blott läsa O. H. Larsens föredrag i Rom 1927 (*Organization and Development of Investigations in Agricultural Economics etc. 3rd International congress of scientific Management Rome, 1927*) för att få någon föreställning om den betydelse, dylika sammanslutningar kunna hava. Studerar man kartan sid. 11 i denna artikel, ser man, huru bokföringsverksamheten är fördelad över hela Danmark under undersökningsåret 1925—26. Blott en liten del av de existerande bokföringsföreningarna har utprickats, enär endast denna lämnat det material, som bearbetats, och det vore naturligtvis av den största betydelse, om en fullständig statistisk undersökning utfördes över den nämnda, för hela det danska jordbruket, så betydelsefulla verksamhetens utbredning och omfattning. En dylik undersökning skulle från internationell synpunkt vara mycket lärorik, därest den utfördes utförligt. För Danmarks jordbruk kunde den ju få särskild betydelse vid bedömning av resultaten från det fåtal av de till bokföringsföreningarna hörande jordbruk, vars bok-

föringar årligen statistiskt bearbetas och framläggas för offentligheten. En närmare jämförelse mellan de utvalda jordbruken och de övriga vore i Danmark utan alltför stora svårigheter möjlig.

I de övriga nordiska länderna är bokföringsverksamheten relativt obetydligt utvecklad. Dessutom är fördelningen på dessa länders synnerligen skiftande driftförhållanden mycket olikformig.

Samtidigt som jag erkänner bokföringsföreningarnas stora betydelse, måste jag emellertid kritisera deras arbetsmetoder inom bokföringsstatistiken samt sammanslutningarnas ofullständiga utnyttjande för åstadkommande av en bättre jordbruksstatistik. Vad bokföringarnas primärmaterial i dess obearbetade skick beträffar, så kan man först fråga sig, i vad mån detta kan anses vara tillförlitligt. Man måste komma ihåg, att det tillkommit för bl. a. beskattningsändamål, samt att det i många fall varit omöjligt att anskaffa exakta uppgifter, utan dessa hava erhållits genom uppskattning med tillhjälp av olika metoder. Angående det svenska materialet vill jag hänvisa till en av Gunnar A. Andersson (Svenska jordbrukets bokföringsstatistik. Nord. Stat. Tidskrift. Bd. 11. 1932. H. 2—3) given beskrivning, som i någon mån belyser förhållandena. Jag skall vid ett senare tillfälle utförligare återkomma till detsamma. Det är alltså en lång väg, innan man kommit till den punkt, från vilken sekreterare Bjerke har utgått. För att komma till denna måste man känna till, på vad sätt de kvantiteter, vilka han utgått från, uppkommit ur primärmaterialet. För den skull är det nödvändigt att närmare studera den använda bokföringsstatistikens teori och metod. Det är i huvudsak de i Howards och Laurs arbeten upptagna metoderna, vilka vunnit insteg i de nordiska länderna och härstädes använts minst lika schematiskt som i de kretsar, som framskapat desamma. Tyvärr har denna bokföringsstatistik länge representerat den huvudsakliga jordbruksekonomiska problembehandlingen i de nordiska länderna. Själv skjuter jag så mycket som möjligt den statistiska forskningen i förgrunden i den jordbruksekonomiska problemställningen, men jag kan icke gå med på en schematisering,

som så att säga lösrycker en statistisk problembehandling ur sitt naturliga ekonomiska sammanhang, vilket man kan säga, att jordbrukets bokföringsstatistik i stor utsträckning gör, såsom den tillämpas. Vid såväl lägre som högre läroanstalter inom jordbruket inläras tyvärr formler och metoder schematiskt utan tanke på anpassning efter förhållandena eller begränsad giltighet.

Ser man på hur alla de kvantiteter uppkomma, som inom bokföringsstatistiken beräknas för att bedöma det ekonomiska resultatet av jordbruksdriften, så bliver det egentligen icke svårt att förstå, att de resultat, som lämnas, icke kunna tillmätas den betydelse, som man i allmänhet i de nordiska länderna är benägen att göra. Betraktar man t. ex. den i föredraget analyserade s. k. förräntningsprocenten (jag betraktar den vid detta tillfälle blott som statistisk kvantitet och avstår från en utförlig ekonomisk diskussion av densamma) och benämner den r samt bortser ifrån de mindre olikheter i beräknings sättet, som återfinnas hos olika författare, så bliver denna, om den gives det innehåll, som angives i L. Nannesons lärobok i jordbruks ekonomi för lägre undervisningsanstalter inom jordbruket (andra uppl. 1930 s. 19),

$$r = \frac{B - u_1}{K_1 + K_2} \quad (1)$$

B är driftens bruttoavkastning, u_1 omkostnaderna vid driften, K_1 det kapital, som beräknas insatt i jordbruksfastigheten, och K_2 det som beräknas insatt i jordbruksdriften. Man måste lägga märke till, att kvantiteterna B , u_1 , K_1 och K_2 äro sammansatta storheter, som kunna varieras på ett mycket stort antal sätt, och det är därför lätt att inse, att det vid en bokförings upprättande gives stora möjligheter att låta r variera inom ett relativt stort intervall. Det motsvarande gäller om övriga beräknade kvantiteter. En mycket anmärkningsvärd felaktighet, som vidlåder bokföringsstatistiken, och som jag i detta sammanhang icke kan undgå att nämna, är uträknandet av räntabiliteten för

enskilda driftsgrenar inom ett jordbruksföretag. Härvid värdesätts en del produkter, som under de ifrågavarande driftsförhållandena icke hava något marknadsvärde, med bestämda värden, och andra åsätts värden, om vilka man icke vet, huru de skulle förhålla sig, därest den ännu oförädlade varan utbjödes i marknaden. Man får därför icke stirra sig blind på de enskilda driftsgrenarna utan lägga på minnet, att det är storheten, det totala nettoutbytet, som skall studeras, när samtliga till ett företag förenade driftsgrenar samverka. Av det sagda förstår man också lätt, huru man vid s. k. dubbel bokföring kan konstruera godtyckliga resultat för enskilda driftsgrenar, utan att det totala nettoutbytet beröres, om man blott ser till, att posterna förekomma på mer än ett konto, så att de gjorda förändringarna taga ut varandra. Till sekreterare Bjerkes förtjänst vill jag emellertid framhålla, att han, i sin statistiska sammanställning, synes hava undvikit att medtaga undersökningar, som berört enskilda driftsgrenar.

Emot den oriktiga användningen av bokföringsstatistiken för klarläggande av jordbruksföretagens ekonomiska problem har jordbruksekonomiens främste representant Friedrich Aereboe, Berlin-Hermsdorf vänt sig i sina arbeten fr. o. m. »Landwirtschaftliche Rentabilitätsfragen« 1901 t. o. m. hans stora 1928 utgivna arbete »Agrarpolitik«. Hans Zörner, Berlin, har på ett glänsande sätt utvecklat dessa synpunkter i Berichte über Landwirtschaft 1927 Band VI, Heft 4 (Untersuchungen über die Bedeutung etc.) samt i Handbuch der Landwirtschaft. Berlin 1930 (Rechnungsmässige Betriebsüberwachung etc.), dessa arbeten böra läsas av var och en som sysslar med bokföringsstatistik eller material från denna. Om jag förstått professor Warming rätt, så har han i detta avseende i »Landbrugets Gränsekalkulationer« 1933 accepterat Aereboes och Zörners tankegångar. På den punkten synas vi därför kunna ena oss i det sistnämnda arbetet.

Under de senaste åren med sina omfattande stödåtgärder för jordbruket har man mera än tidigare börjat inse vikten av en förbättrad jordbruksstatistik, som skulle giva tillförlitligare och snabbare

resultat än den nuvarande. Själv har jag föreslagit (Några synpunkter på aktuella etc. Särtryck ur Annonsbladet. Lund 1935. Se även i detta sammanhang Nordisk Jordbrugsforskning 1935, 4—7 Hefte, s. 101—105), att denna i Sverige skulle förbindas med hushållningssällskapens verksamhet, som samtidigt borde inordnas i förvaltningen på ett fastare sätt än hittills. Om sedan inom dessa upprättades en ekonomisk organisation, liknande den danska, så kunde såväl bokföringsstatistik som statistik av annan art lämpligen grundas på uppgifterna från denna. Vid undersökning av jordbrukets lönsamhet m. m. måste man under alla omständigheter övergiva denna så att säga privata statistik, som det här är frågan om, och som icke kan giva tillfredsställande resultat. Vid dylika undersökningar måste vi enligt mitt förmenande gå till väga på ett annat sätt än hittills. Man hör nästan alltid sägas, såväl när det är fråga om jordbruksstatistik som annan statistik, att materialet är representativt eller icke representativt. Jag vågar påstå att ordet representativ i mycket stor utsträckning blivit ett slagord. De som använda detsamma veta ofta, varken vad de själva mena, eller vad som bör menas därmed, och ännu mindre huru man skall bära sig åt för att utvälja en efter teoretiska mått representativ delmassa ur den totala populationen. Vad veta vi i verkligheten om representativiteten hos det material från de olika länderna, som vi här skola taga ställning till, och i vad mån det kan anses berättigat att uträkna de i undersökningen givna relativtalen.

Jag är av den uppfattningen, att då man, för lösandet av de sociala problemen, vill undersöka jordbrukets ekonomiska ställning inom ett land eller en del av ett sådant, så är det i första hand vissa extrema grupper, som man bör lära känna. I dylika fall ligger det därför nära till hands, att man inriktar sig på att statistiskt undersöka dessa med den noggrannhet, som är önskvärd eller möjlig. Man skulle t. ex. vid egnahemsbildningen, såsom villkor för erhållande av lån, understöd o. d. kunna införa en uppgiftsplikt inom vissa gränser, och man torde i så fall kunna räkna med tillförlitliga uppgifter och en värdefull statistik från en för samhället viktig del av befolkningen.

Det är icke blott en förbättrad bokföringsstatistik vi behöva utan en förbättring av hela vår jordbruksstatistik är önskvärd. Redan för så länge sedan som år 1911 skrev en svensk lantbrukare Karl Allan Westman, numera ledamot av Sveriges riksdag, i *Ekonomisk Tidskrift* (*Jordbruksstatistik och verklighet*) en berättigad kritik av G. Sundbärgs jordbruksstatistiska utredningar. Fastän många år förflutit sedan denna belysande artikel skrevs bör den ännu beaktas.

Såsom jag förra året framhöll i min ovannämnda uppsats, måste det anses vara ett synnerligen betydelsefullt problem för de olika ländernas hushållning att överallt åstadkomma en förbättrad statistik, som snabbt och med tillräcklig säkerhet kan klarlägga produktionsförhållandena i världen. Nationernas förbund borde redan hava tagit itu med detta. Enbart med hänsyn till den internationella produktionen har ett folkförbund en stor uppgift att fylla. Hur skall man i vår tid kunna komma fram till en tillfredsställande ekonomisk ordning i världen, om produktionsapparaten icke klarlägges tillräckligt. Sedan detta blivit fallet, har man möjlighet att på grundval av de gjorda observationerna lösa problemen, sådana de föreligga. För jordbruket, som för sin utveckling är hänvisat till att bygga på vad som kan iakttagas och mätas, är det av vikt, att erfarenheten analyseras med så stor säkerhet och sakkunskap samt så långt gående analysmetoder som möjligt. Jag anser, att även härstädes bör framhållas, vad som vid diskussionen om statistikernas utbildning yttrades av direktör Jahn och mig angående lantbrukshögskolornas utrustning med statistisk undervisning och forskning, samt att de, som arbeta med jordbruksstatistik, böra hava tillräcklig utbildning inom jordbrukets arbetsområden. Sekreterare Bjerkes undersökning, som innehåller material från olika tidpunkter, giver mig anledning att ytterligare framhålla vikten av att lärarna vid de nämnda högskolorna hava sådan statistisk utbildning, att de kunna följa utvecklingen inom sina undervisningsområden, när dessa i huvudsak äro belägna inom vad vi bruka anse som statistikens arbetsfält. Ser man enbart på ett sådant ämne som marknadslära (handelslära), så ställas mycket stora krav på

lärarens kunskaper om tidsserier. Även om det icke kommer till synes i den elementära undervisningen är det dock ofrånkomligt även för denna, enär det eljest bliver omöjligt för vederbörande att följa med utvecklingen, vilket krav i detta ämne icke kan tillbakasättas. Jag skall vid ett senare tillfälle utförligt ingå på, huru förhållandena i verklighet gestalta sig inom några av de nordiska ländernas högskolor.

Prof. Jens Warming, Danmark: Til Sekretær Bjerkes meget oplysende Redegørelse kan føjes et lille Supplement. I Danmark er 29 pCt. af Landmændenes Føde af egen Avl, i Norge 58 pCt., altsaa netop det dobbelte; Svejts staar som Norge, og Sverige og Finland staar antagelig ogsaa højt. Det er Afstandene, der skaber disse store Forskelle; naar den næste Landsby er langt borte paa Grund af Skove og Bjerge, maa man indrette sig paa Selvforsyning. Dette gælder sikkert ogsaa Haandværkerhjælp og meget andet, og det stemmer med, at danske Landmænd har saa store Indkøb af Foder og Gødning.

De nævnte Tal er i Virkeligheden ret centrale i Landenes Statistik; de høje Tal i de tyndt befolkede Lande betyder mindre Arbejdsdeling og mindre Byer. Endvidere betyder de et lavere nominelt Indtægtsniveau, selv hvor den reelle Indtægt er ens; meget af Selvbetjeningen kræves overhovedet ikke medregnet i Indtægten, og den hjemmeavlede Føde, der selvfølgelig skal medregnes, optages til Engrospris paa Gaarden, uden Fragt og Handelsavance.

Den Følsomhed for Konjunkturerne, som Bjerke har paavist for Danmark, skærpes yderligere ved den ringe Selvforsyning. Naar den enkelte Landmand har mange fremmede Leverandører, mange fremmede Kunder og megen fremmed Kapital, saa vil det let komme til at gaa saadan, at det samme gælder hele Landet.

Byråchefen B. Nyström, Sverige: Talaren ingick på frågan om arbetskraften i jordbruket, vilken ansågs vara av stor betydelse. Den statliga hjälpen på jordbruksområdet har lämnats för att komma alla, som syssla med jordbruksarbete, till godo, således även arbetarna.

Det är därför av betydelse, att som i föredraget gjorts data bli sammanställda rörande arbetskraften. Statistiken på detta område går ganska snabbt att få fram, ja, så snabbt, att vi redan ha uppgifter i Sverige för år 1936. — En kategori arbetare, som åtminstone i Sverige spelar stor roll, har av föredragshållaren utelämnats, nämligen statarna, vilket är att beklaga. Särskilt betänksam måste man vara mot beräkningen av levnadskostnaderna. Den metod, som använts, är mycket osäker och kan föra alldeles fel.

De huvudresultat, som föredragshållaren på denna punkt kommit till, äro dock i stort sett riktiga, nämligen att standarden varit stillastående i Sverige, Norge och Danmark men något sjunkande i Finland.

Mødets Ordførende, Departementschef Adolph Jensen, overtog nu atter Ledelsen af Mødet og udtalte: Efter Forhandling mellem Styrelserne for de nordiske statistiske Foreninger vedrørende den af Professor Linders ønskede nordiske Komité til Drøftelse af Statistikkernes Uddannelse foreslaar Mødets Ordførende-Kollegium en saadan Komité nedsat med følgende Sammensætning:

- for Danmark: Professor Nybølle,
- Finland: Dr. Alf Tudeer,
- Norge: Professor Wedervang,
- Sverige: Professor Linders,

med sidstnævnte som Formand.

Island har ønsket ikke at være repræsenteret.

Det er en Forudsætning, at der senere i hvert Land nedsættes mindre Under-Komitéer, i hvilke den administrative Statistik vil være specielt repræsenteret.

Kontorchef Cohn mente, at Komitéen straks burde tiltrædes af en Repræsentant for den administrative Statistik, og foreslog hertil Direktør Jahn.

Da ingen havde noget at indvende herimod, vedtog Mødet at den forannævnte Komité straks skal suppleres med Direktør Jahn.

Vedrørende Spørgsmaalet om det fortsatte Samarbejde mellem de nordiske statistiske Foreninger udtalte Mødets Ordførende Ønskeligheden af, at Chefsmøderne og de almindelige Møder ogsaa i Fremtiden kunde afholdes samtidig, hvilket bød paa flere Fordele. Efter Forhandling mellem Foreningernes Formænd og Sekretærer er man blevet enige om at henstille til Mødet at vedtage følgende Forslag, der er noget enklere end det af den svenske Forening fremsatte (om dette Forslag se Betænkning Nr. 7 S. 203). Forslaget har følgende Ordlyd:

»Det andet nordiske Statistikermøde beslutter for sit Vedkommende at godkende følgende Forslag til Organisation af det fortsatte Samarbejde mellem de nordiske statistiske Foreninger.

Der oprettes en nordisk Centraldelegation bestaaende af:

Formændene for de statistiske Foreninger i de nordiske Lande samt en Sekretær.

Som Formand for Delegationen fungerer Formanden for den statistiske Forening i det Land, i hvilket det følgende nordiske Statistikermøde skal afholdes, og som Sekretær fungerer samme Forenings Sekretær.

Delegationens Opgave bliver i Overensstemmelse med de ved det sidst afholdte Møde givne Direktiver at planlægge og organisere det følgende Møde.

Delegationen sammentræder in pleno, naar der afholdes Nordisk Statistiker-Møde.

Mødet opfordrer de nordiske statistiske Foreninger til at tiltræde foranstaaende samt at meddele, hvad der beslattes i Sagen, til den svenske statistiske Forening.«

Dette Forslag vedtoges af Mødet.

Mødets Ordførende, Departementschef Adolph Jensen, erklærede herefter Programmet for det andet nordiske Statistikermøde for udtømt, og sluttede med at rette en Tak til Styrelserne for de statistiske Foreninger i Broderlandene og til de Kolleger, som beredvilligt havde

paataget sig Byrden af at udarbejde Foredrag og Diskussionsindlæg. Endvidere udtalte Mødets Ordførende en Tak til de fire Kolleger, som havde varetaget Hvervet som Ordstyrere ved Forhandlingerne om de forskellige Emner, og til Mødets Sekretærer for deres velvillige Bistand.

Byråchef Nyström udtalte Forsamlingens Tak til Mødets Ordførende for Ledelsen af saavel Møderne som de selskabelige Sammenkomster, ved hvilke Deltagerne fik god Lejlighed til at udvide deres personlige Kendskab til Kollegerne i de andre nordiske Lande.

Ved en senere Lejlighed udtrykte Professor Wedervang paa Norsk statistisk Forenings Vegne Haabet om at kunne staa som Indbydere til det næste nordiske Statistikermøde.

Betänkning Nr. 1.**Statistikernas utbildning.**

Av Professor, Dr. F. J. Linders.

Den överläggning som jag har äran inleda med några enkla ord berör uteslutande utbildningen av statistiker för ämbetsverkens behov. Även med denna inskränkning gäller som bekant att en statistikers verksamhet kan komma att beröra nästan alla grenar av mänskligt handlande, så vida resultatet av detta handlande är en massföreteelse, vars egenskaper kunna siffermässigt uttryckas. Statistikern måste därför vara »universalspecialist», som vår vän Guinchard plägade säga, han får absolut icke vara »et fagmenniske» i Ibsensk mening. Om än detta är något som av ingen bestrides så har dock statistikens hastiga utveckling aktualiserat frågan, huruvida det för ämbetsmannamässig statistisk verksamhet är tillräckligt med en viss allmänbildning och vissa allmänna insikter i samhällets struktur, eller huruvida en särskild utbildning för den statistiska ämbetsmannabanan är av nöden samt, i senare fallet, frågan om vilka fordringar som böra ställas på aspiranterna till denna bana.

Det är oss alla välbekant att tekniken för det praktisk-statistiska arbetet är till stora delar gemensam för alla grenar av statistisk verksamhet. Om än en del av denna teknik kan inläras rutinvägen, så är det å andra sidan obestridligt att åtskilliga för praktiken viktiga regler och arbetsmetoder för att rätteligen kunna förstås och handhavas med nödvändighet kräva insikter i den allmänna teorien för massiakttagelser. Med utgångspunkt härifrån samt från det faktum att allt flera av den moderna statistikens landvinningar blivit av direkt praktisk betydelse ur teknisk och ekonomisk synpunkt har jag för egen del under tidens lopp mer och mer kommit till den övertygelsen att en särskild statistikerutbildning är nödvändig för alla som skola innehava statistikertjänster i ämbetsverken och att en dylik utbildning bör uppställas som kompetensfordran för dylika tjänster. Svårare är att ange vad som bör ingå i statistikerutbildningen, men det är på förhand självklart att densamma bör vara både teoretisk och praktisk, d. v. s. äga rum dels vid universiteten, dels i ämbetsverken.

Vad först utbildningen vid universiteten beträffar, så kan jag endast uppehålla mig vid förhållandena i Sverige. Man har länge insett, att utbildningen av aspiranter till sådana statstjänster, för vilka juridiska studier icke äro erforderliga, varit mycket otillfredsställande. F. o. m. detta års ingång har därför inrättats en s. k. statsvetenskaplig examen med speciell inriktning på de egentliga samhällsvetenskaperna, till vilka i Sverige räknas statistik, statskunskap och nationalekonomi. Från statistikens synpunkt är emellertid icke mycket vunnet härmed. Statsvetenskaplig examen kan avläggas antingen inom juridiska eller inom filosofiska fakulteten. I förra fallet är endast nationalekonomien obligatorisk, och möjlighet förefinnes att helt utesluta statistiken. I statsvetenskaplig-filosofisk examen äro visserligen alla tre statsvetenskaperna obligatoriska, men man kan, om man så vill, nöja sig med det lägsta betyget, »(»approbatur») i statistik. För de statistikutgivande ämbetsverkens behov måste den nya examen betecknas som otillfredsställande; det kan i detta

sammanhang anföras att sedan år 1929 för aktuarietjänst i Statistiska Centralbyrån fordras betyget »cum laude» i statistik i filosofie kandidatexamen och för högre tjänster (med 1 undantag) filosofie licentiatexamen i statistik. Enligt min mening äro dessa fordringar i underkant; i alla händelser äro de lägre än i Finland.

Utän att eftersträva absolut likformighet beträffande studierna i statistik vid de nordiska universiteten, vilket för visso vore olämpligt, synes det dock vara önskvärt att för likartade tjänster inom Nordens statistikutgivande ämbetsverk fordras likartade, dokumenterade statistiska förkunskaper, oberoende av i vilken examen ämnet statistik medtages. Framför allt gäller detta fordringarna för tjänster i icke ledande ställning, alltså närmast fordringar på aspiranterna vid deras inträde i ämbetsverken. Jag tillåter mig framkasta förslag om tillsättandet av en kommitté, bestående av tjänstemän med dels kännedom om den moderna statistiken och dels långvarig erfarenhet från statistiskt arbete inom administrationen. Meningen vore att denna kommitté skulle utarbeta ett program med angivande in concreto och i detalj av erforderliga fordringar i teoretisk statistik och på dess viktigare tillämpningsområden, givetvis med särskild inriktning på de delar som vanligast komma till praktisk användning inom ämbetsverken. Ett dylikt program torde kunna bli av stor nytta särskilt för de akademiska lärarna i statistik, bland vilkas viktigaste arbetsuppgifter måste räknas att leda blivande statistiska tjänstemäns studier på ett sådant sätt att både teoriens och praktikens krav behörigen tillgodoses. Det förutsättes att i programmet ingår en plan för teknisk träning i användningen av moderna maskinella, tabellariska och grafiska hjälpmedel för statistiska beräkningar. Såsom en utgångspunkt för en kommande utredning kan möjligen tjäna bifogade plan för en för alla statistikstuderande obligatorisk kurs i teoretisk statistik och teorien för dödlighetsmätning, vilken kurs ingår i fordringarna för lägsta betyget i filosofie kandidatexamen i statistik vid Uppsala universitet.

Det torde också vara önskvärt, ehuru måhända ej så nödvändigt, att kommittén finge utarbeta förslag jämväl till minimifordringar inom andra delar av statistiken än den formella teorien och dess vanligaste tillämpningsområden samt inom andra statsvetenskaper som böra ingå i en för statistikerbanan tillrättalagd examen eller ämneskombination.

Härmed vore givetvis frågan om statistikernas utbildning ingalunda löst, ty de statistiska ämbetsverken ha det största intresse av att även den praktiska utbildningen inom verken själva ordnas så rationellt som möjligt. Ehuru svårigheterna att åstadkomma tillnärmelsevis likformiga förhållanden äro mycket stora, kunde man kanske ena sig om vissa anordningar av normativ karaktär för utbildningen. Det är en alldaglig erfarenhet att insikter i teoretisk statistik eller examen i lämpliga ämneskombinationer ingalunda i och för sig medföra kvalifikationer att utföra eller leda statistiska utredningar inom den officiella statistiken. Det torde sålunda vara oundgängligen nödvändigt att en ändamålsenligt ordnad provtjänstgöring föregår en mera stadigvarande anställning. En dylik provtjänstgöring torde med litet god vilja icke vara omöjlig att åstadkomma; närmast skulle detta innebära att aspiranterna finge i lämplig ordning tjänstgöra inom ett flertal statistiska ämbetsverk eller statistikproducerande avdelningar inom andra statsorganisationer. Därest icke fordran på en sådan omväxling i tjänstgöringen upprätthålles, blir utbildningen alltför ensidig för ett rättvist bedömande av vederbörandes kvalifikationer. Om däremot en rationellt ordnad, lagom omväxlande provtjänstgöring kunne komma till stånd, kunde man tänka sig att de ämbetsverk, inom vilka tjänstgöringen ägt rum, avgäve ett gemensamt officiellt vitsord, eller åtminstone att aspiranten finge klart besked huruvida han anses lämplig för den statistiska tjänstemannabanan eller ej. I förra fallet torde möjligen någon form av officiell auktorisation böra givas åt dem som bestått proven. Även denna fråga synes, som sagt, böra bli föremål för gemensam utredning.

Som bekant har statistikens utveckling i vårt århundrade gått i långt

hastigare takt än förut, ingalunda endast på det teoretiska området, utan också från teknisk och administrativ synpunkt; samtidigt har statistiken kommit att utsträckas till långt flera områden än i seklets början samt, vad som icke är minst viktigt, under de senare åren kommit att uppskattas högre än förut. Frågan om en statistikerutbildning som motsvarar väsentligt högre krav än förut har därför blivit alltmer aktuell. Jag hoppas att den kommande diskussionen skall giva fruktbringande uppslag, grundade på de nordiska kollegernas samfälliga erfarenhet.

Bilag till Betänkning Nr. 1.**Plan för kurs i teoretisk statistik och teorien för
dödlighetsmätning.**

Kursen ingår i fordringarna för betyget Godkänd i filosofie kandidatexamen i statistik vid Uppsala Universitet.

I. Teoretisk statistik.**1. Inledning, grundbegrepp och teknik.**

Statistiska enheter och kollektiver.

Statistiska attribut.

Några synpunkter på planläggning och utförande av statistiska undersökningar, särskilt granskning och komplettering av primärmaterial.

Klassifikation. Statistiska tabeller.

Statistiska serier.

Geografiska serier.

Tidsserier (grundbegrepp).

Variatserier.

Transformation av serier genom ändring av nollpunkt och skalenheter.

Rangserier.

Differensserier.

Kumulativa serier.

Relativtal. (Systematisk indelning ur olika synpunkter).

Tabellariska och maskinella hjälpmedel för statistiska beräkningar. Räkneschemata och kontroller.

Grafisk framställning.

Piktogram.

Histogram.

Frekvenspolygoner.

Kurvor.

Lorenzdiagram.

Kartogram.

2. Sannolikhetskalkyl.

Historik.

Kombinatorik.

Permutationer.

Kombinationer (utan upprepning).

Additionsteoremen.

Multiplikationsteoremen.

Förväntning, medelvärde och medelavvikelse.

Tschebycheff's teorem.

Bernoullis teorem.

3. Alternativa attribut.

Dikotomi.
Konsistens.
Association mellan 2 attribut.
Kontingens.

4. Frekvensfördelningar av 1 statistisk variabel.

Principer för klassindelning.
Moment. Beräkning medelst produktmetoden och medelst summametoden.
Medeltal.

Aritmetiska mediet.
Kvadratiska mediet.
Geometriska mediet.
Harmoniska mediet.
Medeltal av relativtal.
Medianen.
Typen.

Spridningsmått.

Dispersionen.
Genomsnittliga avvikelser.
Kvartiler, deciler och percentiler.

Asymmetrimått.

Excedensmått.

Den binominala frekvensfördelningen.

Den normala frekvensfördelningen.

Poissons frekvensfördelning.

Något om andra frekvensfördelningar, särskilt den logaritmiska normalfördelningen.

5. Frekvensfördelningar av 2 statistiska variabler.

Olika slag av samband mellan statistiska variabler.

Korrelationstabeller.

Korrelationskoefficienter, korrelationskvoter och linearitetskoefficienter.

Den normala korrelationsytan.

Några teorem rörande normal korrelation och lineär regression.

Korrelation vid fyrfältstabeller.

Rangkorrelation.

6. Observationsteori.

Grundbegreppen av teorien för observationsfel.

Medelfel i frekvenstal och karakteristikor. Antal decimaler i relativtal.

7. Interpolation och utjämning.

Numerisk interpolation vid likformigt graderat argument (Newtons och Stirlings formler) och vid olikformigt graderat argument (Newtons formel).

Grafisk utjämning.

Mekanisk utjämning (några enkla formler).

Grundprinciper för minsta kvadratmetoden.

Analytisk utjämning medelst ett polynom av 1:a eller 2:a graden.

Numerisk integration (trapezformeln och Simpsons formel).

8. Tidsserier.

Trendbestämning. Rörliga medeltal.
Elimination av säsongvariationer.

9. Indextal.

Önskvärda egenskaper. Tests.
Några typer av indextal.

10. Standardmetoder.

Standardpopulationsmetoden.
De beräknade tillfällenas metod.

II. Teorien för dödlighetsmätning.

Beckers schema.

Olika dödlighetsmått och deras inbördes samband.

Dödlighetsmått för 1:a levnadsåret.

Dödlighetsmått för en öppen population.

Grafisk och mekanisk utjämning av dödlighetsmått.

Gomperz-Makehams lag.

Överlevelsestabeller och livslängder.

F. J. Linders.

Betänkning Nr. 2.

Jämförande översikt av folkräkningsmetoderna i de nordiska länderna.

Av Byråchef G. Modeen.

Då man från Finlands sida önskat upptaga till diskussion folkräkningsmetoderna i de nordiska länderna, har detta icke skett med någon avsikt att i framtiden söka få till stånd en större likformighet i detta avseende. Folkräkningarnas organisation i ifrågavarande länder är ju i avgörande grad beroende dels av den allmänna nivån, på vilken befolkningsstatistiken i respektive länder befinner sig, dels åter på de finansiella uppoffringar, som dessa länder önskat ikläda sig för detta ändamål. I dessa avseenden intager Finland av rätt naturliga skäl tillsvidare en blygsam plats. Då åstadkommandet av en allmän folkräkning enligt moderna principer emellertid kommit upp på dagordningen även hos oss, har det ansetts lämpligt att söka utnyttja detta tillfälle, då de nordiska statistikerna mötas, till att inhämta de erfarenheter, som de senaste folkräkningarna kunnat ge i fråga om metoder och organisation. Det är att hoppas, att detta utbyte av erfarenheter skall vara till nytta även för de övriga nordiska länderna. Dessa ha visserligen redan hunnit binda sig vid för deras förhållanden lämpligbefunna organisationsformer. Men även dessa måste efterhand utbyggas och anpassa sig efter de ökade krav, som i våra dagar ställas på folkräkningarna.

Det är icke möjligt att i detta sammanhang ge någon utförligare framställning av folkräkningsmetoderna i de olika länderna sådana de gestaltat sig vid de senaste räkningarna, alltså åren 1930 och 1935, resp. år 1936. För den, som önskar fördjupa sig i ämnet vill jag nämna, att den danska folkräkningen år 1930 presenterats av kontorschefen H. Cl. Nybølle¹⁾, den norska av sekretær A. Skaug²⁾, bägge i Nordisk Statistisk Tidsskrift. För vissa delar av organisationen samt för de kostnader, som varit förknippade med folkräkningen i Norge, redogöres dessutom i ett bihang till tionde häftet av den officiella redogörelsen för nämnda räkning³⁾. För de principer, vilka varit avsedda att tillämpas vid den svenska räkningen har redogjorts i en artikel av prof. S. D. Wicksell⁴⁾ i Statsvetenskaplig tidskrift. En ingående beskrivning av metoderna för den svenska folkräkningen nämnda år ingår även i 1930 års statsverksproposition för Sverige. Slutligen har undertecknad i korthet presenterat metoderna för folkräkningen i de största städerna i Finland år 1930 i Nordisk Statistisk Tidsskrift⁵⁾.

Metoderna vid den danska folkräkningen år 1935 och den svenska folkräkningen innevarande år har, såvitt jag vet, icke hittills varit föremål för behandling i den vetenskapliga facklitteraturen. Genom de formulär och anvisningar, som kommit till användning vid dessa räkningar, och vilka välvilligt ställts till mitt förfogande, har jag dock kunnat bilda mig en uppfattning om principerna vid bägge dessa räkningar.

¹⁾ H. Cl. Nybølle: Folketællingen i Danmark. Nordisk Statistisk Tidsskrift. Bd. 10. 1933 (även i särtryk på engelska).

²⁾ A. Skaug: Folketelling i Norge i desember 1930. D:o Bd 10, 1933.

³⁾ Norges Officielle Statistik. Folketellingen i Norge i desember 1930. Tiende hefte, 1935.

⁴⁾ S. D. Wicksell: Det nya folkräkningsprogrammet. Statsvetenskaplig Tidsskrift 1929. Häft 5.

⁵⁾ G. Modeen: Folkräkningen i Finland År 1930. Nordisk Statistisk Tidsskrift Bd. 10. 1933.

Danmark.

Om jag begynner min översikt med Danmark, sker detta icke endast av artighet mot våra värdar vid detta möte. Ty vi måste väl alla erkänna, att Danmark nått längst i fråga om folkräkningsmetodernas fulländning. Detta beror givetvis därpå, att till stöd för de stora folkräkningarna finnas de kommunala folkregistren, vilka redan existerat över tio år. Lagen om folkregistren i Danmark utfärdades nämligen år 1924. Nyttan av ett dylikt register, vilket ständigt bör hållas à jour, är mångfaldig vid anordnandet av folkräkningar. Dels giver det en lämplig ledning och utgångspunkt för själva organiserandet av folkräkningen. Dels åter möjliggöres en effektiv kontroll av registren genom det material, som insamlas vid folkräkningarna.

Dessa möjligheter synas ha utnyttjats mycket effektivt i Danmark. För detta ändamål har man övergått från den tidigare principen att uträna endast den på vederbörande orter vid räkningstillfället närvarande befolkningen till att få fram både den närvarande befolkningen och den på vederbörande orter hemmahörande befolkningen. Som grund för den statistiska detaljbearbetningen har dock som förut tagits den närvarande befolkningen. Folkräkningsformuläret för år 1930 upptog inalles fyra kolumner för utredandet av dessa förhållanden. I huvudkolumnen uppfördes: »alle Personer, der paa Tællingsdagen er til Stede paa Tællingsstedet, selv om de har fast Bopæl andetsteds samt de Personer, der har fast Bopæl paa Tællingsstedet, selv om de ikke er til Stede paa Tællingsdagen». Dessutom frågades i följande kolumn: »Hvis den i Rubrik 3 opførte Person har fast Bopæl andetsteds, anføres her den faste Bopæl». Uppgifterna kompletterades ytterligare genom frågan: »Er den i Rubrik 3 opførte Person paa Tællingsdagen til Stede paa Tællingsstedet? Ja eller Nej?» i kolumn 5 a samt »Hvis Svaret er »Nej« skrives her »fraværende« samt anføres saavidt muligt det midlertidige Opholdssted». Genom alla dessa frågor kunde man få fastställt, vilka personer på vederbörande orter, som enligt bestämmelserna för folkregistret borde vara upptagna i detsamma och vidare vilka av en eller annan anledning icke voro inregistrerade på rätt ort samt sådana, vilka tilläventyrs alls icke voro införda i något register eller eventuellt förekommo i tvenne register samtidigt.

En för danska förhållanden speciell fråga, vilken jag icke återfunnit i de övriga nordiska ländernas folkräkningsformulär, är den som gäller boningsorten ett år före räkningsdagen. Att döma av att detta material icke bearbetats i statistiken, är det här fråga om en kontrolluppgift för folkregistrets räkning. Bland vidare frågor märkas sådana om kön, födelsedag och -år, födelseort, medborgarskap, civilstånd, alltså ogift, gift o. s. v., ställning i familjen: hufvader, -mor etc. yrke och arbetsgivare. Ytterligare efterfrågas olika lyten såsom dövstumhet och blindhet samt andesvagheter och sinnessjukdom. Slutligen inbegärdes uppgifter för gifta personer (icke för änkor, änklingar och fränskilda) om det är äktenskapet ingåtts, antalet levande barn samt antalet avlidna barn inklusive dödfödda. I fall vederbörande person varit flere gånger gift, anhölls om ifrågavarande uppgifter endast för det sista äktenskapet. En särskild detalj är statistiken över inkomsterna, vilken kombinerats med folkräkningen för år 1930 sålunda, att i formuläret senare införts den taxerade inkomsten för skatteåret 1931—32.

Som av denna uppräknings framgår, var det danska folkräkningsformuläret för år 1930 relativt kortfattat. Sådana frågor som »trosbekännelse» och »skolbildning» eller »läs- och skrivkunnighet», vilka förekommo vid en del folkräkningar, saknades bl. a. Å andra sidan fäster man sig vid frågorna om lyten samt sinnessjukdom och andesvagheter. Uppgifter i denna stil ha tidigare insamlats bl. a. i Finland i samband med den s. k. decenniestatistiken, vilken motsvarar de övriga nordiska ländernas folkräkningar. Vi ha dock kunnat iakttaga, att detta material icke varit tillförlitligt, varför dylika frågor bortlämnats redan efter sekelskiftet. Den danska folkräkningen är ju en direkt enkät, varför resultatet i detta hänseende kan antagas bli fullständigare än av vår statistik, som byggde på anteckningar i kyrkböckerna. Det kan emellertid ifrågasättas,

om icke förekomsten av dylika i viss mån ömtåliga frågor på ett folkräkningsformulär kunna inverka oförmånligt även på det samvetsgranna besvarandet av övriga frågor och äventyra folkräkningarnas rätt så bräckliga popularitet.

Detta gäller måhända i ännu större mån frågorna om barnantalet i äktenskapen. I redogörelsen för resultatet av 1930 års folkräkning meddelas, att uppgifterna om antalet barn i så många fall icke ifyllts i formulären eller att de varit felaktiga i så stor omfattning, att de varit värdelösa. Någon bearbetning av dem har därför icke ägt rum. Då man granskar det danska frågeformuläret, är det i första hand frågan om antalet barn, som avlidit (inklusive dödfödda), vilken tilldrager sig uppmärksamhet. Då man vid folkräkningen i de största städerna i Finland år 1920 sökte få ett fullständigt material belysande äktenskapens fruktsamhet, visade sig just en liknande fråga vara stötstenen. Uppgifter om det år äktenskapet ingåtts samt om antalet levande födda barn kunde man ännu erhålla och likaså om de avslutade äktenskapens längd, men därtill inskränkte sig egentligen hela den tillförlitligare delen av enkäten. Allt vad som gick därutöver — och det var en hel del frågor — var antingen så ofullständigt eller så bristfälligt, att det icke lönade sig att bearbeta materialet på dessa punkter. Erfarenheten visar alltså, att vid en massundersökning av barnantalet i äktenskapen frågorna måste vara mycket få och mycket enkla, annars kan man äventyra hela resultatet. I detta hänseende har, som senare skall påvisas, den norska folkräkningen för år 1930 visat en klok begränsning, vilken utan tvivel bidragit till det relativt goda resultatet av denna detalj av räkningen.

Man kunde ju tycka, att befolkningsfrågan och problemet med den starkt sjunkande nativiteten redan väckt så stort intresse för hithörande frågor i vidare kretsar, att jordmänen för undersökningar av denna art förbättrats på senare år. Därpå synes man dock ej kunna lita. Den stora allmänheten ställer sig nog fortfarande mycket likgiltig eller oförstående gentemot statistiska undersökningar överhuvud. Och då dessutom frågor rörande familjeförhållanden av flere olika skäl anses vara indiskreta, bör man icke vänta sig alltför mycket av enkäter i dylika frågor, om de vända sig direkte till den stora allmänheten.

Den danska folkräkningen av år 1935 följer i stort sett samma linjer som 1930 års folkräkning. I formuläret ha en del förenklingar vidtagits, så att antalet kolumner är endast 14 mot 20 i den »större» folkräkningen fem år tidigare. Kolumnen 5 a »Er den i Rubrik 3 opførte Person paa Tællingsdagen til Stede paa Tællingsstedet? Ja eller Nej?» har bortlämnats, medan den följande kolumnens rubrik erhållit följande formulering: »Hvis den i Rubrik 1 opførte Person har fast Bopæl i Tællingskommunen, men paa Tællingsdagen ikke er til Stede i Tællingskommunen, d. v. s. er midlertidig fraværende, anføres her »fraværende» og saa vidt muligt det midlertidige Opholdssted«. Frågan om arbetsgivaren har ytterligare utbyggets sålunda, att icke blott »Virksomhedens Navn og Adresse» inbegärts utan även uppgift i vilken kommun arbetsstället är beläget.

Det kan nämnas, att till bägge dessa folkräkningar varit anknutna omfattande bostads- och hyresundersökningar.

Jag har uppehållit mig relativt utförligt vid redogörelsen för de punkter i det danska formuläret, som gälla den hemmahörande, frånvarande och tillfälligtvis närvarande befolkningen. Detta har skett av den anledningen, att jag önskat beröra de kontrollmöjligheter folkräkningen i Danmark utnyttjar. I detta avseende stå de danska metoderna, enligt vad jag kunnat finna, i en klass för sig i Norden, detta just tack vare de högt uppdrivna kraven på folkregistrets tillförlitlighet.

I det statistiska departementets cirkulär rörande folkräkningen den 5 november 1935 föreskrives bl. a. följande. För de personer som i folkräkningsformulärets kol. 2 uppförts som tillfälligtvis närvarande, översändes till de kommuner, vilka vederbörande personer uppgivit som fast boningsort, ett skriftligt meddelande om att ifrågakvarande personer på räkningdagen uppehållit sig i kommunen. Då från denna kommun sedan ingått uppgift om att vederbörande personer därstädes faktiskt uppförts på räkningsformuläret som

tillfälligtvis frånvarande och som registrerade därstädes, är formuläret i detta avseende färdigkontrollerat. Om emellertid från den andra kommunen ingår meddelande om, att ifrågavarande personer icke därstädes upptagits på folkräkningsformuläret som frånvarande samt ej heller är inregistrerade där och överbud icke ha någon fast boningsort, tages folkräkningskommunen som boningsort och anteckningen »tillfälligtvis närvarande» strykes.

Då ett meddelande om i andra kommuner tillfälligtvis närvarande räknade personer ingår till ett folkregister, äger detta att utreda även sådana fall, då dessa personer antingen upptagits i folkräkningsformuläret som frånvarande men icke äro inregistrerade, å andra sidan sådana fall, då de äro införda i registret men icke medtagits i folkräkningen. I det förra fallet införes personerna i folkregistret, varvid alltså folkräkningen möjliggjort denna rättelse. I det senare fallet åter införes personerna i fråga på ett folkräkningsformulär med ledning av uppgifterna i folkregistret och antecknas som frånvarande, en för folkräkningens fullständighet synnerligen viktig komplettering. Ännu kan nämnas, att för alla de personer, som enligt föreskrifterna böra vara upptagna såväl på folkräkningsformulären som i folkregistret, en kontroll av att de på formulären och på folkregisterkorterna angivna data sinsemellan överensstämma, bör äga rum. Denna procedur av komplettering och kontroll är ännu utförligare och mångsidigare än vad av dessa enstaka exempel framgår. Allt som allt gör det danska folkräkningssystemet och dess på en samverkan med folkregistret byggande principer ett imponerande intryck av fullständighet och noggrannhet.

Under de första tiderna av folkregistrets existens förekommo visst allahanda svårigheter vid dess skötsel och torde dessa delvis ha återverkat även på folkräkningen. Jag erinrar mig speciellt dr Jørgen Pedersens redogörelse i denna fråga¹⁾. Det vore av intresse att höra, vilka erfarenheter man i Danmark senare kommit till ifråga om samverkan mellan folkregistret och folkräkningarna. Att döma av de nyss citerade anvisningarna för folkräkningen år 1935 synes tilltron till folkregistrets möjligheter i detta hänseende ha avsevärt stegrats.

En folkräkningsapparat av denna omfattning kräver utan tvivel dryga kostnader. Genom att folkregistren i Danmark äro kommunala och folkräkningen omhänderhas av dessa register, uppbäras även kostnaderna för införskaffandet av folkräkningsmaterial och dettas kontrollering av vederbörande kommuner. Detta är egentligen en mycket sund princip, då ju kommunerna i flere avseenden draga nytta av att deras folkregister äro fullständiga och tillförlitliga. Staten bekostar tryckningen och papperet för de vid folkräkningen använda formulären — dessa draga en kostnad av ungefär 40 000 kr per folkräkning — samt den statistiska bearbetningen av materialet. Bearbetningen har skett maskinellt med utnyttjande av Hollerithmaskiner.

Det utmärkande för de danska folkräkningarna är alltså, att man icke åtnöjt sig med att taga nominativa avskrifter av folkregistret vid en viss tidpunkt, vilken metod teoretiskt taget låge nära tillhands, då folkregistret ju ständigt borde vara å jour. Detta beror enligt vad jag förstått, främst av den omständigheten, att folkregistrets material icke giver en tillräckligt noggrann uppfattning om befolkningens faktiska numerär, varför en räkning, där räkna- rna gå från hus till hus och uppföra invånarna på hushållslistor, dessutom ansetts vara oundgänglig. Vidare föräldras och förändras yrkesuppgifterna snabbt, varför uppgifterna i detta hänseende i ett löpande register icke kunna ersätta de yrkesuppgifter, som erhållas genom en direkt folkräkning.

Norge.

I Norge sker folkräkningen som bekant även enligt den direkta metoden, alltså genom räknare, som gå från hus till hus och utfylla formulären. Folkräkningen är egentligen rätt fristående i förhållande till den löpande befolkningsbokföringen, vilken så vitt jag har mig bekant, ju stöder sig på kyrkböcker.

¹⁾ Jørgen Pedersen: Folkregister och Befolkningsstatistik. Nordisk Statistisk Tidskrift. Bd. 5.

erna i de kommuner, som icke ha kommunalt folkregister. Dock bestämdes rörande organisationen av 1930 års räkning, att densamma i landdistrikten skulle »bestyras av herredsstyrets ordförer, sognepresten samt to av herredsstyrets medlemmer, som opnevnes av ordföreren». Prästerskapets personkännedom och sakkunskap synes alltså här i alla fall ha utnyttjats. De kommuner, som hade kommunala folkregister, överlätto i regeln åt dessa att anordna räkningen och fingo registren tillåtelse att behålla formulären någon tid i och för komplettering av registren. Dessutom begagnade sig en del kommuner, vilka även icke hade något folkregister, av folkräkningsmaterialet till att upprätta ett dylikt register.

Personstatistiken insamlades på hushållslistor. Formuläret för hushållslistan är betydligt mer omfattande än exempelvis i Danmark. I formuläret önskades bl. a. utredning om hemort och vistelseort sålunda, att de tre möjligheterna a) bosatt och närvarande b) tillfälligtvis närvarande och c) tillfälligtvis frånvarande borde angivas. Vidare skulle boningsorten för de tillfälligtvis närvarande samt vistelseorten för de frånvarande uppgivas. Detaljbearbetningen i Norge gällde den hemmahörande befolkningen, alltså på resp. orter »bosatta och närvarande» + »frånvarande», medan, som tidigare nämndes, den danska statistiken avser »bosatta och närvarande» + »tillfälligtvis närvarande». Bland special-frågor kunna framhållas: »Använder Ni legd arbetshjälp?» »Biyrke» samt en fråga om arbetslöshetens längd för personer, som vid tidpunkten för räkningen voro arbetslösa.

Vidare har i samma spalt som uppgiften om arbetsgivarens yrke inforadrats uppgift om försörjarens yrke. Alla som väsentligt försörjes av andra än huvudpersonen på ifrågavarande hushållslista, meddela alltså denna uppgift. Denna tilläggsuppgift betecknar, såvitt jag kan förstå, ett viktigt framsteg mot fullständighet i yrkesstatistiken. Det är ju så, att det flerstädes förekommer personer, speciellt barn och yngre personer, som på grund av sin utbildning vistas utom sitt hem. Dessa hanna vanligen i yrkesstatistiken som »skolelever», »studerande» och dyl., vilket givetvis innebär en ofullständighet. Genom det norska systemet undvikes denna olägenhet.

I det andra formuläret bör även antecknas uppgift om blindhet, dövstumhet, sinnessjukdom eller andesvaghhet. I den statistiska redogörelsen för folkräkningens resultat ägnas dessa uppgifter en översikt av stort intresse. Frågan om utrönandet av antalet andesvaga och sinnessjuka i Finland är för närvarande aktuellt, men har man i brist på folkräkningsuppgifter i detta avseende fått nöja sig med en representativ undersökning. Denna, som utföres av läkare, har givit till resultat betydligt högre siffror av sinnessjuka och andesvaga i förhållande till folkmängden än den norska folkräkningen. De läkare, som leda undersökningen hos oss, göra kategoriskt gällande, att man icke genom folkräkningar kan få ihop ett något så när fullständigt och framför allt från medicinsk och social synpunkt användbart och tillförlitligt material i detta hänseende. Siffrorna stanna enligt deras åsikt långt under de verkliga och giva därför en oriktig bild av förhållandena. Meningarna synes alltså vara delade om nyttan av dylika frågor vid en folkräkning. — I Norge inbegäres även uppgift om trossamfundet, en fråga, som saknades i det danska formuläret. Dessutom frågades för lappar och finnar om ras och språk och inbegärdes för orterna kring Oslo uppgift om huruvida de hade sitt arbete förlagt till huvudstaden.

I samband med det danska frågeformuläret nämndes redan, att de norska frågorna om barnantalet i äktenskap voro synnerligen kortfattade. Det frågades endast för gifta kvinnor rörande dessas nuvarande äktenskap: När gift? och huru många barn som fötts i äktenskapst (endast levande födda). Denna begränsning, vilken enligt min uppfattning icke i väsentlig mån inverkade menligt på enkätens huvudsyfte, en belysning av fruktsamhetsförhållandena, visade sig vara till avgjord fördel för materialets kvalitet. Medan år 1920, då frågorna voro mer ingående, fullständiga uppgifter saknades om 10 % av äktenskapen, var detta år 1930 fallet endast med 3 % av äktenskapen.

I den norska folkräkningens material inarbetades, liksom fallet var i Danmark, uppgifter om beskattningen och gällde dessa i Norge förmögenhet, inkomst och beskattningskategori för taxeringsperioden 1930—31. Dessutom insamlades en rätt så vidtlyftig byggnads- och bostadsstatistik. Den norska bostadsstatistiken för år 1920 var ju som bekant alldeles ypperlig i sitt slag. 1930 års statistik var något mer begränsad men i alla fall mycket givande.

Då materialet i Norge bearbetades maskinellt, med Hollerithmaskiner, använde man sig, som redan framhölls, av hushållslistor. I sin redogörelse för folkräkningen nämner Skaug¹⁾ en intressant iakttagelse, nämligen att ifyllandet av hushållslistor giver ett något sämre resultat ifråga om uppgifternas fullständighet än individuella formulär. En lista, där uppgifterna givas kolumnvis, ifylles icke med samma omsorg som ett personkort. Antalet personer med åldern ouppgiven var år 1920, då individuella formulär användes, 731, däremot år 1930 1818, för civilståndet voro motsvarande siffror 495 och 775, för födelseorten resp. 1770 och 3262, alltså genomgående en ökning för år 1930. Försämringen är icke så stor, att den på något sätt skulle äventyra värdet av det medelst hushållslistor insamlade materialet, men är den i alla fall symptomatisk. Jag vill här nämna, att våra erfarenheter i Finland äro alldeles likartade. Vid folkräkningen i de största städerna användes år 1920 personkort, år 1930 hushållslistor. Såväl antalet personer med okänd ålder som personer med ouppgiven födelseort ökades proportionsvis avsevärt mer än vad den samtidigt skedda folkmängdsökningen hade förutsatt.

Av speciellt värde från organisationssynpunkt äro de uppgifter sekretär Ch. W. Røgeberg²⁾ lämnar om utgifterna för den senaste folkräkningen i Norge. Dessa belöpte sig till inalles 937 200 kr eller 33.3 öre per invånare. Själva insamlingen av materialet drog en kostnad av 444 700 kr, varav dock införandet av skatteuppgifterna medförde en kostnad av 68 900 kr, varför folkräkningskostnaderna i inskränkt bemärkelse voro 375 800 kr. Detta motsvarar per invånare i hela riket 13.3 öre. På landsbygden var medelkostnaden 13.5 öre per invånare, i städerna 13.1 öre. Denna medelsiffra varierar rätt litet i de olika delarna av Norge utom den nordligaste delen, mellan 11.0 öre i Möre och Romsdal och 13.6 öre i Akershus och i Vest-Agder. I Nordland var kostnaden däremot 16.1 öre, i Troms 19.2 och i Finnmark och Svalbard 38.9 öre per invånare. Dessa kostnader förefalla relativt låga, då man betänker, att det är fråga om en direkt folkräkning, där räknarna faktiskt gå från gård till gård. Hela organisationen för räkningen måste tillskapas inkom för detta tillfälle och saknades i flertalet kommuner det stöd ett modernt folkregister erbjuder.

Sverige.

Folkräkningsmetoderna i Sverige ha som bekant under de senaste decennierna undergått betydande förändringar. Ursprungligen införskaffades materialet sålunda, att en avskrivning av det befolkningsstatistiska material kyrkböckerna innehöllo, utfördes vid utgången av resp. folkräkningsår. De sålunda erhållna nominativa uppgifterna bearbetades å Statistiska centralbyrån. Efterhand som kraven på befolkningsstatistiken stego, ansågs dock en komplettering och korrigerig av kyrkböckernas uppgifter erforderlig. Detta gällde speciellt yrkesuppgifterna. Härvid togs mantalsskrivningen till hjälp. Mantalsskrivningen för folkräkningsåret har i Sverige i viss mån närmat sig en direkt folkräkning, i det att det härvid använda formuläret utvidgats och ökad vikt lagts vid uppgifternas fullständighet och tillförlitlighet. Någon direkt folkräkning med inkom för ändamålet anställda räknare har dock icke anordnats i Sverige förrän innevarande år och var denna endast partiell. Jag skall därför här till en början hålla mig till 1930 års folkräkning och dess principer.

Det svenska folkräkningssystemet har vissa obestridliga fördelar. Framför allt är det mycket billigare än en direkt folkräkning. Vissa uppgifter som ålder,

¹⁾ A. Skaug: Folketellingen i Norge 1 dec. 1930. Nordisk Statistisk Tidskrift. Bd. 10. s. 471.

²⁾ Norges officiella statistik: Folketellingen i Norge 1. XII 1930. Tiende hefte. s. 144.

eventuellt civilstånd och födelseort, erhållas dessutom säkerligen i tillförlitligare form ur kyrkböckerna än av vederbörande själva. Det vore dock intressant att erfara, om det är fråga om någon verkligt betydande felprocent, som härigenom undviktes. Jag ville därför efterlysa resultatet av eventuella stickprov i fråga om t. ex. åldersuppgifternas tillförlitlighet enligt den direkta folkräkningen och enligt befolkningsregistren. Folkräkningen i Danmark och Norge borde erbjuda en möjlighet till en utredning av denna fråga. Jag har på känn, att materialet för en direkt folkräkning icke är så mycket svagare än folkregistrens uppgifter, som man ofta vill göra gällande.

Å andra sidan avstår man vid det svenska systemet från flere av de möjligheter och fördelar en direkt folkräkning erbjuder. Framför allt avstår man från den enligt min mening betydelsefulla möjligheten att konstatera den faktiskt närvarande folkmängden i riket och på olika orter, alltså bofasta och närvarande jämte tillfälligtvis närvarande samt vidare antalet tillfälligtvis frånvarande av vederbörande orters bofasta befolkning. Befolkningen kännetecknas ju nuförtiden av en stor rörlighet, varför det är av intresse att kunna belysa hithörande förhållanden och dessutom att få befolkningsnumerären fastslagen så noggrant som möjligt. Vidare har en folkräkning enligt min uppfattning en större uppgift än att enbart utröna befolkningens struktur. I fall räkningen har karaktären av en direkt enkät, kan man samtidigt göra undersökningen fylligare och få fram även andra massuppgifter av social betydelse, t. ex. rörande bostadsförhållandena. Jag ville alltså göra gällande, att en folkräkning icke har värde enbart i och för sig utan även genom de »biprodukter», som kunna erhållas genom densamma.

Det är, som redan framhölls, obestriddligen billigare att anordna en dylik sekundär folkräkning än att bygga upp den dyrbara organisation med en talrik kår av räknare, som en direkt folkräkning kräver. Från bearbetningssynpunkt förefaller det svenska systemet däremot något tungt och säkerligen proportionsvis kostsammare än i sådana fall, då materialet hopbragts genom en direkt enkät. Det hela går ju, såvitt jag förstår, ut på en rätt tidsödande och arbetsdryg identifiering och komplettering av materialet enligt avskrifterna ur församlingsböckerna och mantalsskrivningsformulären. Dessutom inarbetas ytterligare; likasom i Danmark och Norge, uppgifter om inkomst- och förmögenhet i folkräkningsmaterialet, varvid alltså ännu ett tredje formulär, deklarationsblanketten, kommer till användning. Den vinst, som erhålles i fråga om materialets tillförlitlighet och billigheten i insamlingsförfarandet, motväges alltså av en relativt tidskrävande och invecklad bearbetningsprocedur. De ökade kostnaderna för den sistnämnda motsvara givetvis ej ens närmelsevis de kostnader, som en omläggning av folkräkningen till direkta metoder skulle innebära. Men om med besparingen av kostnader i det förra fallet är förknippad en betydande förlust av tid, medan återigen bearbetningen av ett vid en direkt folkräkning insamlat material kan ske snabbare, väger detta tungt till förmån för den senare metoden. Tid är pengar speciellt i fråga om statistiken. En statistik förlorar snabbt sitt värde, om den försenas.

Jag vill här i korthet redogöra för innehållet i de svenska folkräkningsformulären för år 1930. Deras avfattning i detalj framgår av närlutna bilagor.

Utdraget av församlingsboken upptog inalles 14 kolumner. Vi finna här utom uppgift om hushåll, familjeställning o. dyl. bl. a. huvudyrke och ställning i yrket, biyrke, icke döpt eller icke av svenska kyrkan döpt, stam (främmande), lyte, födelseår och -ort, vigselår, år för äktenskapets upplösning, civilstånd och kön, varifrån sista gången inflyttat och när detta skett, främmande trobekännelse och nationalitet, om frånvarande och huruvida uttagit flyttningensbetyg. Utdraget ur församlingsboken upptog dessutom en del kolumner, vilka icke skulle ifyllas av pastorsämbetet utan, om jag uppfattat saken riktigt, voro avsedda att utnyttjas vid det identifierings- och kompletteringsarbete, som skulle föregå själva bearbetningen. Dessa kolumner omfattade uppgifter om skolbildning barn: 1) levande, men ej boende i föräldrahemmet samt 2) döda och slutligen inkomst- och förmögenhet.

Mantalskrivningsformuläret, som dels skulle användas till komplettering av en del uppgifter, speciellt yrke, vilka redan återfunnos i utdraget ur församlingsboken, dels åter användes för införskaffandet av en del helt nya uppgifter, omfattade 16 kolumner. Bland de uppgifter, vilka icke ingingo i församlingsboken, må nämnas skolbildning, utbildningsgrad (även läskunnighet och skrivkunnighet), varaktig arbetsförmåga (för personer mellan 15 och 67 år), yrke och yrkesställning år 1925 samt hemvist vid närmast föregående mantalskrivning.

På mantalskrivningsblanketten var ett speciellt utrymme reserverat för uppgifter om de barn i äktenskap, där båda föräldrarna levde och voro gifta med varandra (makarnas gemensamma barn), och vilka barn icke mer bodde i hemmet eller vilka avlidit. Uppgifterna gällde vistelseort, födelseår och ev. dödsår. Genom dessa uppgifter var det meningen att rekonstruera totalantalet levande födda barn inom de vid tidpunkten för räkningen existerande äktenskapen.

Som synes, var det svenska folkräkningsprogrammet för år 1930 synnerligen omfattande. Som en nyhet kan antecknas frågan om skolbildning samt läs- och skrivkunnighet. Det må nämnas, att vid motiveringen av denna uppgifts betydelse hänvisats till att man i Finland redan länge insamlat dylik statistik i samband med folkräkningarna. Det är angenämt att se, att vår annars rätt så primitiva folkräkning i något fall kunnat ge impulser till komplettering åt folkräkningarna i andra länder.

Jag vill ännu uppehålla mig vid tvenne punkter i mantalskrivningsformuläret, nämligen frågorna om lyte samt om barnantalet i äktenskapen. Dessa bägge frågor eller grupper av frågor äro mer ingående än i något annat av de nordiska länderna på sista tiden. Den förstnämnda avser sålunda en självdeklaration av sinnessjukdom, sinnesslöhet, blindhet, dövstumhet, fallande-sjuka samt olika grader av vanförhet. Det vore av synnerligen stort intresse att höra, huru enkäten utfallit i detta hänseende och om det insamlade materialet faktiskt fyller sitt ändamål. Utrönandet av dessa förhållanden har i Finland under de sista årtiondena skett genom delvis mycket kostsamma specialutredningar då kyrkböckerna icke haft fullständiga eller tillförlitliga uppgifter i detta hänseende. Jag anser emellertid, att man borde taga under allvarligt överbägande frågan om att även i Finland kombinera dylika utredningar med en framtida allmän folkräkning, ifall denna metod kan anses giva tillfredsställande resultat. Detta kunde åtminstone tänkas ifråga om sådana lyten, vilkas fastställande är något så när möjligt även för lekmän som t. ex. dövstumhet, blindhet och ev. vissa former av vanförhet. Ifråga om sinnessjukdom och sinnesslöhet ställer jag mig dock något skeptisk gentemot en folkräknings möjligheter i detta avseende på de grunder, som anförts i samband med den norska folkräkningen.

De utförliga frågorna om de barn, som icke leva i hemmet, tilldraga sig en speciell uppmärksamhet. Med hänvisning till de ogynnsamma erfarenheter, som den danska folkräkningen i detta avseende inhöstat och likaså fruktsamhetsundersökningen i Finland år 1920 vore det av intresse att erfara, huru dessa frågor besvarats. Jag har det intrycket, att man ställt något för stora krav på folks redobogenhet att besvara frågor av denna art.

I folkräkningen 1935—36 tager Sverige ytterligare ett steg i riktning mot en direkt folkräkning. Bakgrunden för den senaste räkningen bildas visserligen likasom tidigare av utdragen ur församlingsböckerna. Men i stället för mantalskrivningen träder nu en direkt enkät utförd av inkom för ändamålet anställda räknare. Den direkta räkningen var avsedd att omfatta dels $\frac{1}{5}$ av befolkningen i större städer, alltså sådana med ett invånarantal över 20 000 personer samt dessutom hela befolkningen i var femte av rikets övriga kommuner. På detta sätt komme den partiella folkräkningen att beröra omkring $\frac{1}{4}$ av Sveriges befolkning. I den proposition, som framlagts angående anordnandet av ifrågavarande räkning¹⁾, tilldrager sig speciellt intresse befolkningskommissionens

¹⁾ Kungl. maj:ts proposition nr 248. 1936.

förslag och motivering, i vilken problemet om de lämpligaste folkräkningsmetoderna upprullas. Kommissionen synes rätt klart intaga position till förmån för de direkta metoderna, ehuru den av kostnadshänsyn föreslår deras tillämpning endast i form av en partiell folkräkning.

Det kan nämnas, att de totala kostnaderna för den senaste folkräkningen, alltså för insamling av materialet och dess bearbetning, uppskattats till mellan 1.3 och 1.4 miljoner kr, medan 1930 års folkräkning beräknades draga en kostnad av 1.5 milj. kronor. Åt räknarna vid den partiella räkningen föreslogs ett arvode av 20 öre per räknad person, alltså betydligt mer än exempelvis i Norge.

Innevarande års folkräkning i Sverige hade som bekant såsom ett speciellt syfte en utredning av nativitetsproblemet. Det frågeformulär, som härvid använts, har rönt ett tydligt intryck av denna omständighet. Antalet kolumner är inalles 36. Åtta av dessa frågor förefalla att ha tillkommit enbart i syfte att belysa nyssnämnda problem. Bland dessa kunna nämnas frågan om yrke och yrkesställning för sammanlevande makar vid eller kort före ingäendet av äktenskapet, för gifta kvinnor makarnas samtliga gemensamma barn a) i livet och b) döda, för gifta kvinnor i äktenskap ingångna efter år 1900: upphörde Ni med Eder yrkesverksamhet vid ingäendet av Edert nuvarande äktenskap? samt yrkesverksamhet (hel eller partiell) under olika tidrymder av det bestående äktenskapet m. m. Dessutom inbegärdes i en särskild avdelning av frågeformuläret uppgifter om sammanlevande äkta makars gemensamma barn, vilka på grund av frånvaro eller dödsfall icke upptagits i huvudavdelningen av formuläret. Dessa uppgifter gällde moderns och barnens namn, barnens kön, moderns och barnens födelsedatum, om barnen voro i livet eller avlidna samt i det senare fallet dödsår (för barn under 1 år dödsmanad eller åldersuppgift).

Frågeformuläret bär även prägeln av omläggningen till den direkta räkningsmetoden, i det att sådana frågor tillkommit som: för tillfälligt tillhörande hushållet: kyrkobokföringsort; för tillfälligt frånvarande från hushållet: vistelseort. Bland nya frågor kunna antecknas för arbetsgivare om antalet anställda personer, om arbetslöshet (4 frågor) m. m. I materialet inarbetas liksom vid några tidigare folkräkningar, uppgifter om inkomst- och förmögenhetstaxering år 1936. Som en ny detalj i den svenska folkräkningen kan ytterligare framhållas en serie frågor rörande bostadsförhållandena. I Sverige har med folkräkningen alltså nu, i likhet med i de övriga nordiska länderna, förknippats en bostadsundersökning av större omfattning.

Slutligen kan nämnas, att folkräkningsmaterialet i Sverige vid de senaste folkräkningarna bearbetats maskinellt.

Finland.

Den s.k. decenniostatistiken i Finland, som avser att belysa folkmängden och befolkningens struktur vid utgången av respektive tioårsperioder, bygger icke, såsom exempelvis i Sverige är fallet, på nominativa utdrag ur kyrkböckerna, utan på färdiga sammandragstabeller, som uppgjorts av prästerskapet. Endast för civilregistrets vidkommande, som dock omfattar icke fullt 2 % av befolkningen, utnyttjas nominativa utdrag ur befolkningsregistret vid sammanställandet av ifrågakvarande tioårsstatistik. I fråga om folkräkningsmetoder erbjuder decenniostatistiken därför föga av intresse.

Däremot har i de största städerna redan sedan 60 år tillbaka regelbundet anordnats folkräkningar enligt den direkta metoden. Frågeformuläret för den senaste räkningen av denna art, år 1930, avtryckes i bilagorna. Till sitt innehåll överensstämmer detsamma närmast med de danska och norska formulärens. Bland speciella avvikelser kan framhållas frågorna om modersmål och kunskap i det andra inhemska språket samt de noggranna frågorna om skolgång samt läs- och skrivkunighet. Vid bearbetningen har år 1930 den på vederbörande orter hemmahörande befolkningen, men däremot icke den tillfälligtvis närvarande, beaktats. Med folkräkningen i de största städerna, vilken omfattade c:a $\frac{1}{6}$ av landets totalbefolkning, var år 1930 förenad en detaljerad bostads- och byggnadsräkning. Kostnaderna för insamlingen av materialet stego till

c: a 2 mk per räknad person, av vilket belopp staten bestred hälften och vederbörande stad den andra hälften. Kostnaderna för frågeformulären och bearbetningen bestredes av staten. Vid bearbetningen kommo Hollerithmaskiner till användning.

I Finland har ju frågan om en hela landet omfattande folkräkning enligt den direkta metoden redan länge varit på dagordningen. Opinionen bland yrkesstatistikerna om önskvärdheten av en dylik räkning är rätt enhällig och man hoppas, att planen kan realiseras år 1940. I tidningspressen har dock dykt upp ett förslag, inspirerat av en skattebetalarsammanslutning, att man kunde åtnöja sig med en tillämpning av den svenska metoden i dess tidigare form, alltså med utdrag ur församlingsböckerna utan dess vidare komplettering. Vi anse dock, att en dylik lösning vore i flere avseenden otillfredsställande, då församlingsböckerna hos oss lämna mycket övrigt att önska i fråga om tillförlitlighet. Ett av folkräkningens huvudsyften, att erhålla en exakt uppfattning om befolkningsnumerären, skulle icke nås på detta sätt. Ej heller befolkningens struktur bleve härigenom tillfredsställande belyst, då yrkesuppgifterna i församlingsböckerna äro ofullständiga och ofta föråldrade. Saken bleve icke mycket bättre, om man skulle ty sig till mantalsskrivningsuppgifterna för komplettering. Mantalsskrivningsproceduren hos oss är nämligen icke så utvecklade, att man genom densamma i tillräcklig utsträckning kunde utfylla luckorna och bristerna i församlingsböckernas material på samma sätt, som man förfarit i Sverige.

I fråga om Island måste jag bekänna, att det icke lyckats mig att få närmare utrett, vilka metoder, som komma till användning vid de moderna folkräkningarna därstädes. Att döma av den fullständiga och intressanta befolkningsstatistik, som föreligger från Island, måtte det isländska räkningsystemet fungera mycket tillfredsställande. Måhända den efterföljande diskussionen kan fylla denna lucka i mitt referat, då jag försport, att den isländska statistiken kommer att vara företräd vid detta nordiska möte.

Denna korta och något ojämn översikt av folkräkningsmetoderna i de nordiska länderna är ju på intet vis uttömmande. Ämnet är alltför omfattande för att kunna grundligare utredas inom ramen av ett diskussionsreferat. Jag har endast önskat framhålla en del väsentliga punkter i de olika folkräkningarna. Vad som särskilt vore av intresse att få belyst i diskussionen är den direkta räkningsmetodens olika sidor och dess förhållande till befolkningsregistren samt därjämte i synnerhet frågan om folkräkningsprogrammets omfattning och lämpligheten av att med dem kombinera olika sociala specialutredningar.

Betænkning Nr. 3.**Boligbehovets vekst i de nordiske hovedsteder.****Demografiske og økonomiske forutsetninger.**

Av Direktør O. H. Langeland.

Boligens store betydning for befolkningens fysiske og psykiske sundhet og trivsel er forlenget almindelig anerkjent. Derfor er det også i de forskjellige land gjort et betydelig arbeide for statistisk å belyse boligforholdene best mulig.

Inntil for forholdsvis kort tid siden fant man i stor utstrekning en overbefolkning i leilighetene av sådan art, at den betydde en direkte fare for beboernes legemlige sundhet. Under disse forhold var det at man utformet den ennu vanlige metodik for boligundersøkelser med måling av luftkubus og kvadratmeterantall pr. person m. v.

Disse mål har nok gjort sin nytte. Men deres værdi er sterkt begrenset både når det gjelder spørsmålet om leilighetens hygienisk og socialt er stor nok, og når det gjelder spørsmålet om markedsbehovet.

I de senere år er der imidlertid inntrådt visse forandringer i de grunnleggende forutsetninger som vil stille nye krav til boligstatistikken. Når man tidligere har behandlet boligproblemen gikk man ut fra at familiens størrelse og familiens vekst var fakta, som på det nærmeste var uavhengig av husrummets art. Her er inntrådt en væsentlig forandring. For det første er antallet av barn gjennomgående blitt lavere enn man for noen 10-år regnet med og for det annet er barnetallet i høi grad blitt en avhengig variabel. Overbefolkingsproblemet vil etterhvert tape sin aktualitet fordi familiene unnlater å anskaffe barn med mindre de har rimelig husrum.

Om man stiller saken noget på spissen kan man i denne forbindelse si at opgaven for statistikken tidligere var å klarlegge i hvilken utstrekning boligforholdene var av den art at familiene mistet sine barn på grunn av unødige stor barnedødelighet. Nu vil det bli opgaven å undersøke i hvilken utstrekning boligforholdene er av den art at de utgjør en væsentlig hindring for at familiene kan ha et etter samfundsmessige mål vanlig antall barn. Jeg ser nemlig ved denne anledning bort fra de mange andre faktorer som inngår i regnestykket.

Boligstatistikken har også av andre grunner særlig aktualitet akkurat nu. Der er en meget livlig byggevirksomhet. I de forskjellige land engasjerer stat og kommuner sig sterkt for å bidra til bedring av boligforholdene. For at det offentlige skal kunne gjøre sin innsats på den samfundsmessig sett mest fordelaktige måte, er det nødvendig at problemene statistisk er best mulig klarlagt. Opgaven vanskeliggjøres på grunn av de store forandringer som nu om dagen foregår på forskjellige felter, som er av væsentlig betydning for boligforholdene.

Byggeteknikk, boligtyper og boligpriser har undergått væsentlige forandringer i de senere år. Samtidig har de demografiske forhold i hovedstedene undergått så raske forandringer, at det tildels har været vanskelig nøiaktig å beskrive den utvikling som er igang. Der har i de senere år været et sterkt stigende boligbehov. Men det er vanskelig nøiaktig å påvise de drivende krefter. Spesielt har man litet materiale til bedømmelse av sammenhengen mellom leilighetstype og familietype og mellom inntekt og husleie.

Jeg skal med noen enkelte tall forsøke å illustrere boligbehovets vekst i de nordiske hovedsteder i løpet av de siste 10 år, således som dette viser sig

gjennom den økede markedsefterspørsel og den økede bruk av husrum. Det behov som måtte være tilstede men som ikke er kjøpedyktig kan jeg ved denne anledning ikke komme inn på.

Først skal jeg nevne hvordan forholdet mellom antall innbyggere og antall leiligheter i byene har utviklet sig.

I Kjøbenhavn var i 1901 antall beboere pr. bebodd leilighet i gjennomsnitt 3,72, i 1916 — 3,62, i 1921 — 3,58, i 1930 og nu er det 3,20.

I Stockholm var de tilsvarende tall i 1900 4,25 — i 1910 3,77 — i 1920 3,44 og i 1930 2,97.

I Helsingfors var de tilsvarende tall i 1900 5,19 — i 1910 4,95 — i 1920 4,41 og i 1930 3,77.

I Oslo var de tilsvarende tall i 1900 4,69 — i 1910 4,52 — i 1920 4,60 og i 1931 3,99.

Disse tall er selvfølgelig ytterst snøiaktige mål og en sammenligning av tallene for de forskjellige byer må skje med en rekke forbehold da leilighetstypene og fordelingen av leilighetene på de forskjellige størrelsesgrupper er forskjellig. Men tallene viser at der i alle byene har funnet sted en betydelig reduksjon i det gjennomsnittlige antall personer pr. leilighet, og bedringen har spesielt været stor de senere år.

Hvorledes forandringen i beboerantall og husholdningens sammensetning har foregått, skal jeg ikke komme nærmere inn på. Jeg skal bare peke på at det er et vesentlig fellestrekk, at den bedring i boligforholdene som kommer tilsyne ved det sterkt avtagende antall personer pr. leilighet, for en vesentlig del skyldes det avtagende fødselstall.

Bedringen i boligforholdene har spesielt været stor de senere år. Dette skyldes den betydelige byggevirksomhet i de senere år. Antallet av nybyggede leiligheter i tiden fra 1920 til 1935 var:

	Kjøbenhavn	Stockholm	Helsingfors	Oslo
1921—25	17.442	11.788	5.580	3.495
1926—30	26.011	33.478	18.496	3.837
1931	6.776	8.306	1.390	1.368
1932	6.090	8.329	1.855	2.360
1933	6.458	3.847	583	1.537
1934	9.079	3.018	759	2.091
1935	9.531	5.686	—	2.124

Folkemengden i de forskjellige byer på de i foranstående tabell omhandlede tidspunkter fremgår av nedenstående opstilling:

1/1 år	Kjøbenhavn	Stockholm	Helsingfors	Oslo
1920	557.000	415.200	192.900	260.700
1925	585.600	438.900	208.500	257.600
1930	612.500	486.200	236.100	253.600
1931	619.100	502.200	243.600	256.600
1932	626.900	514.300	260.800	257.200
1933	634.100	519.700	265.400	260.400
1934	644.000	521.600	268.600	263.500
1935	656.200	526.027	272.400	266.300

Det er i øienfallende at boligproduksjonen for Kjøbenhavn, Stockholm og Oslo de senere år har været langt større enn det som svarer til befolkningsveksten. Det samme var tilfellet i Helsingfors spesielt i tidsrummet 1926 til 30.

I Kjøbenhavn var antallet av nybyggede leiligheter i tiden 1931 til 35 ca. 38.000 og nettotilveksten var over 36.000. Samtidig var befolkningsveksten ca. 60.000 mennesker. Der var således tatt i bruk et øket antall leiligheter som i antall regnet rummet omtrent det dobbelte av befolkningsstilveksten.

I Stockholm var der i dette samme 5 år en nettotilvekst på ca. 26.000 leiligheter og tilveksten i folkemengden var ca. 40.000. Man ser det samme forhold her, at de nye leiligheter bød på husrum for dobbelt så mange mennesker som den faktiske befolkningsvekst.

Oslo viser det samme billede. Antallet av nybyggede leiligheter i tidsrummet var 9.500 og nettotilveksten var ca. 8.000, mens befolkningsstilveksten var ca. 12.000 mennesker.

I Helsingfors har byggevirksomheten været mindre de siste årene mens man der hadde lignende utvikling i tiden 1926 til 30.

Kjøbenhavn og Stockholm hadde også i tidsrummet 1926 til 30 en betydelig byggevirksomhet så den raske bedring i boligforholdene i disse byer har foregått i 10 år.

Byggevirkosmheten fortsetter og de nye leiligheter tas i bruk, så det er tydelig at der er efterspørsel til de aktuelle priser.

Den sammenligning som foran er gjort mellom folkemengde og antall leiligheter forteller noget om boligtettheten. Men den sier intet om forholdet mellom antall enheter (husholdninger) som søker egen leilighet og antall leiligheter. Antallet av sådanne enheter er alltid vanskelig å fastslå, da der er mange som kan være tjent med å leie et enkelt rum, men som også kan være liebhaver til leilighet. I de senere år har antallet av ektepar været stigende i forhold til totalbefolkningen, så det betinger bruk av forholdsvis flere leiligheter. Men det synes også å foregå en forskyvning i retning av at enheter som tidligere har leiet enhetsværelse etterhvert i stigende utstrekning søker egen leilighet.

Disse forandringer i befolkningens sammensetning og tildels også i boligvane er sannsynligvis en av grunnene til den sterke efterspørsel etter leiligheter i de senere år.

Ved siden av «behovet» er prisen alltid et avgjørende moment ved omsetningen av en vare. Husleiens bevegelse er derfor et meget vesentlig moment når man skal bedømme utviklingen på boligmarkedet.

Når man skal undersøke husleien, viser der sig betydelige forskjelligheter imellem de forskjellige byer. Men det later dog til at tendensen er den samme over alt.

Jeg skal ganske kort peke på utviklingen av leien i løpet av tiden etter krigen og skal innskrenke mig til å nevne nogen tall for leiligheter på 2 rum og kjøkken som er en fremtredende type i alle byene.

I Kjøbenhavn var den gjennomsnittlige årsleie for denne leilighetstype i 1921 kr. 341,— i 1925 kr. 417,— og i 1930 kr. 460,—.

Der er altså en meget betydelig stigning i husleien målt i kroner og samtidig var inntektnivået nedadgående og pengeverdien stigende.

I Stockholm noterte man for den samme leilighetstype i 1920, 25 og 30 henholdsvis kr. 758,— — 1.009,— og kr. 1.201,— som gjennomsnittlig husleie. For Oslo var de tilsvarende tall kr. 372,— kr. 467,— og kr. 516,—.

For Helsingfors har jeg ikke hatt tallopgaver til belysning av bevegelsen. Med den valutautvikling Finland har hatt er det også vanskelig reelt å følge den.

Tallene for de forskjellige byer med hensyn til forutsetninger på så mange forskjelligheter, så en direkte sammenligning ikke bør foretas. Men det som i denne forbindelse er felles trekk er at husleien har steget betraktelig samtidig med at befolkningen har utvidet sin bruk av husrum så sterkt. De tall jeg allerede har nevnt gir imidlertid ikke det riktige billede av det som foregår nu på husleiemarkedet. Gjennomsnittstallene avviker nemlig meget sterkt fra prisen for de nye leiligheter.

For Stockholm var gjennomsnittstallene for 2 rums leiligheter i 1930 1.201,— kroner. Leien for de leiligheter som nu bygges er i stor utstrekning 1.500,— à 2.000,— kroner.

For Oslo var på samme måte gjennomsnittsleien i 1930 kr. 516,— mens prisen for nye leiligheter gjennomgående er kr. 1.000,— à 1.200,—.

For Kjøbenhavn var de tilsvarende tall kr. 460,— i 1930 og for de nye leiligheter som av private var opført i tiden 1926 til 1930 kr. 677,—.

Disse tall sammenholdt med de foran nevnte gjennomsnittstall for samtlige leiligheter antyder den store spredning som husleiene viser. Men på den annen side ligger husleien i alle nye leiligheter på et høiere nivå, så man må legge spesiell vekt på det faktum at man raskt beveger sig mot høiere husleie og man må regne med at de billige leiligheter ikke alltid er disponible for dem som har minst anledning til å betale leie.

Når man skal undersøke sammenhengen i den utvikling som foregår spør man sig først om der i de senere år har funnet sted en sådan stigning i befolkningens inntekt, at familiene kan ta den husleieforhøielse som de nye leiligheter forutsetter, uten at husleiens andel av totalbudgettet stiger. Dette må uten videre besvares benektende hvis man ser på forholdet de sidste 10 år. Inntektsnivået uttrykt i kroner har ikke steget i løpet av de siste 10 år. Det er derfor utvilsomt at de familier som leier de nye leiligheter, må bruke en større del av sin inntekt til husleie enn man tidligere har regnet med.

Man har således det forhold at befolkningen i de nordiske hovedsteder i de senere år har kunnet utvide bruken av husrum ganske sterkt, samtidig med at husleien reelt har steget ganske betraktelig.

Årsakssammenhengen kan selvfølgelig ikke i detalj påvises, men jeg skal forsøke å peke på en del av de faktorer som etter min oppfatning har vært av betydning. Allerede fra tiden før verdenskrigen har befolkningens realinntekt vært stigende. I krigstiden og de nærmeste år var der så knapt om husrum at de økede inntekter ikke lett kunde gi sig utslag i en øket bruk av husrum. På dette felt har folk også vært konservative, så det tar tid før forandringene trenger igjennem. Etter hvert kom man i den situasjon at de som var leiere i de gamle leiligheter hadde en rimelig leie i forhold til sin inntekt. Behovet for fremleie blev mindre samtidig med at adskillige av dem som tidligere søkte å leie sig inn som fremleiere i en leilighet, nu søker egen leilighet. Denne utvikling i retning av bare familien i leiligheten synes å være forklaringen til at der i de senere år er tatt i bruk langt flere leiligheter enn det som tilsværer førekelsen i familiens antall.

Men man skulde anta at den høie pris for de nye leiligheter skulde virke sterkere begrensende enn tilfellet synes å være. Av forskjellige grunner finner de nye kostbare leiligheter avsetning. Forholdet mellem inntekt og husleie for familiene i de nye leiligheter er ikke så nøie klarlagt. Men det er på det rene i Stockholm og Oslo at mange av beboerne i disse leiligheter bruker op til 30 % av sin inntekt til husleie. For Stockholm's vedkommende har jeg sett det påvist at husleier som tar bortimot 40 % av inntekten heller ikke er rent sjeldne.

En husleie av sådan størrelse har man tidligere ikke kunnet tenke sig. Det er også nu spørsmål om ikke disse husleier er så store at de på forskjellige måter har betydelige skadevirkninger.

Der er for det første grunn til å spørre hvad som i det hele tatt er forklaringen til at sådanne husleier kan betales.

Her er den viktigste årsak å søke i familienes ubetydelige størrelse. En utvikling av husleien som den vi har iaktatt i de senere år kunde ikke ha foregått om familiene hadde hatt nogenlunde den samme størrelse som for 20 år siden. På den annen side er det tydeligvis så at de unge ektepar som nu innstiller sig på ingen eller et barn, har en ganske annen evne til å betale husleie enn familiene for nogen tid tilbake, som i løpet av nogen år fikk barn nogenlunde etter naturens orden. De høie husleier i de nye leiligheter synes således å ha til forutsetning at familiene undrar sig utgiftene til fornyelse av samfundets levende kapital — i og for sig et meget betenkelig fenomén. I denne sammenheng er det av interesse å iaktta et annet meget bemerkelsesverdige trekk i forbindelse med den bedring boligforholdene som er iaktatt gjennom de siste 20—30 år.

Når man studerer de detaljerte boligundersøkelser som blev foretatt for nogen tiår tilbake og undersøker det overbefolkningsproblem som da var aktuelt, så finner vi at overbefolkningen i de fleste tilfeller skrev sig derfra at

leiligheten var for liten i forhold til familiens størrelse. Fremleieforhold o. l. spilte nok også sin rolle. Men hovedsaken var at 1- og 2rums leilighetene var for små for en familie av almindelig størrelse. En bedring av boligforholdene måtte dengang søkes opnådd ved å skaffe større leiligheter. Vi skal derfor undersøke i hvilken utstrekning leilighetene er blitt større. Det turde i den forbindelse være hensiktsmessig å undersøke hvor stor del av leilighetene det er som er på 2 rum og kjøkken eller mindre. Kjøbenhavn står her best. Leilighetene på 2 rum og mindre har utgjort 52 å 54 % av samtlige leiligheter. Der har i de senere år været en svak tendens til bedring, men de små leiligheter utgjør fremdeles 50 % av bestanden.

I Oslo har gjennom årene mere enn 60 % av leilighetene vært på 2 rum og mindre. I løpet av de siste 30 år har der bare vært ubetydelig forandring. Leiligheter på 2 rum og mindre utgjør nu ca. 62 % av bestanden.

Stockholm har en enda større prosentvis andel av leilighetene konsentrert om de små typer. Der har gjennom årene ca. 70 % av leilighetene vært på 2 rum og mindre og såvidt jeg kan se har den prosentvise andel av de små leiligheter vært stigende.

Helsingfors har hatt og har ca. 80 % av sine leiligheter konsentrert om de små typer.

Det synes efter dette å være på det rene at leilighetene gjennomgående er like små som før. Den bedring, som der var behov for i retning av større leiligheter som kunde by tilstrekkelig rum for familiene, har man ikke fått. Når overbefolkningen har avtatt skyldes det at familiene har innskrenket sitt medlemsantall således at de får rimelig plass i de små leiligheter.

Det er altså for en stor del en i og for sig samfunnsødeleggende bevegelse som har medført som et spesielt trekk at overbefolkningen i leilighetene avtar.

De mange trange, dårlige, usunde leiligheter i våre storbyer for en menneskealder siden var tross barnedødelighet og mange slags elendighet ikke nogen virkelig trussel mot befolkningens evne til å leve.

Nu er vi kommet derhen at boligbestanden sett i forhold til de krav til husrum som idag er almindelige, praktisk talt vil gjøre det umulig å få en levedyktig befolkning i de nordiske storbyer.

Skal bybefolkningene igjen bli levedyktig, må man komme op igjen til et gjennomsnittlig barneantall på 3 å 4 pr. familie, for de ektepars vedkommende som kan få barn.

Til dette vil kanskje nogen si at et sådant mål er umulig i storbyene. Det kan være at dette syn er riktig. Men da må man være opmerksom på at man derved oppgir selve målet å gjøre befolkningen levedyktig. Vi må huske på at avstandene er små og bevegelsene sprer sig hurtig nu om dagen.

Barnebegrensningen er ikke lengere et storbyfenomén. Den sprer sig til hele befolkningen. Storbyene kan ikke innstille sig på at de i lengden skal kunne undra sig omkostningene til slektens fornyelse. De må ha sin andel, og derfor må vi drøfte spørsmålet om hvorvidt der er, eller kan skaffes husrum for en levedyktig befolkning i storbyene.

Alle er enige om at en leilighet på 1 rum og kjøkken eller mindre ikke er tjenlig husrum for en familie av det jeg har kalt normalstørrelse.

Leilighetene på 2 rum og kjøkken skulde efter gammel regning kunde rumme en familie på 6 personer uten å bli overbefolket. Men er nu egentlig dette mål aktuelt? Og er det forsvarlig å basere dagens boligproduksjon på forutsetningen om en sådan boligtetthet?

Efter min opfatning er dette ikke forsvarlig og ikke aktuelt.

Når de unge ektepar gjør op regnestykket om hvor mange barn de har råd til å ha, så vil de ikke regne med at der er plass til hverken 5 eller 6 personer i de moderne 2-rums leiligheter.

I denne forbindelse må man ta i betraktning den forandring som foregår med hensyn til krav og innstilling. For nogen årtier tilbake kunde familier med den langt beskjednere innstilling klare sig med en 2-rums leilighet og finne sig tilrette selvom antallet av familiemedlemmer ikke var så litet.

For de moderne 2-rums leiligheter er derimot forholdet det at hele standarden ligger så høit at man praktisk talt må være barnløs for å kunne bo i en sådan leilighet med den levestandard som leiligheten forutsetter.

Husleiens størrelse trekker i samme retning.

Allerede husleier på 10 à 1200,— kroner, som almindelig i Oslo for nye 2-rums leiligheter, vil for familier med inntekt på 3 à 4000,— kroner på det nærmeste utelukke barn. Husleien på 1600,— kroner, som nu er gjennomsnittsløse for samtlige 2-rums leiligheter i Indra Staden i Stockholm, er selvfølgelig uoverkommelige for folk med inntekter på 3—4000,— kroner hvis familien er av nogen størrelse.

Forholdet er således etter min opfatning det at heller ikke 2-rums leiligheter fremtidig vil vise sig tjenlige som bosted for familier av den størrelse vi nødvendigvis må ha.

Når man nu i Kjøbenhavn har over 50 % av de små leiligheter, i Oslo over 60 %, i Stockholm over 70 % og i Helsingfors over 80 % av sådanne leiligheter, vil man skjønne at situasjonen er prekær.

Ut fra denne situasjon må man også ta standpunkt når man skal bedømme markedets behov for leiligheter idag og undersøke om det også tilsvarende de samfundsmessige behov.

Man har allerede et overveldende antall av de små leiligheter. Men likevel fortsetter man med en nybygning hvor 60—70—80 % av leilighetene er konsentrert om de typer som ikke er tjenlige for familier med barn. Vi fortsetter å bygge for det utdøende samfund.

Det ligger nær å si at man får bygge sådanne leiligheter som der spørres etter på markedet, og det er også dette som foregår for det meste. Men når det offentlige skal opptre aktivt i saken, må der taes standpunkt i den ene eller annen retning, og etter min opfatning er behovet for å få drøftet og tatt standpunkt til spørsmålet om hvad som er en samfundsmessig tjenlig boligproduksjon idag særlig brennende. Det som foregår idag vil nemlig for lange tider være bestemmende for boligstanden. Det er nemlig sannsynlig at den voldsomme utvidelse av beboelsesleilighetenes antall som nu foregår, ikke kan vare i så mange år. Totalbefolkningen i de nordiske land er stagnerende. Men ennå har vi maksimumstall av giftermål og forøkelse i familienes antall. Om få år vil det være små kull som rykker op i de voksnes rekke, og når stagnasjonen innen den arbeidsdyktige befolkning gjør sig gjeldende, vil sannsynligvis bysamfundenes vekst bli mindre og dermed må også byggevirksomheten bli mindre.

Derfor haster det med å foreta noget mens der foregår noget på markedet.

I Sverige har man allerede på en måte vært inne på disse problemer, idet man har gjort foranstaltninger til å skaffe husrom for barnerike familier. Som en sosial foranstaltning til hjelp for vanskelig stillede mennesker kan dette være bra nok. Men familienes ordinære tilværelse kan ikke baseres på dette. Fremtidig får vi ikke barnerike familier. Der må regnes med nokså ensartede familiestørrelser, og leilighetstypene må tilpasses til den familiestørrelse som man fremtidig mener å kunne regne med.

Som nevnt innledningsvis, har vår boligstatistikk hittil vesentlig beskjeftiget sig med spørsmålet om hvorvidt de leiligheter familiene disponerer er så store og av sådan kvalitet at ikke beboernes fysiske og psykiske sundhet tar skade. Til belysning av disse spørsmål har man fra de forskjellige byer et omfattende materiale.

Men når man skal drøfte de spørsmål jeg her har reist, om leilighetene som bygges og efterspørres nu om dagen med hensyn til størrelse, type og pris er av den art at en levedyktig befolkning kan tenkes å bo der, da er materialet meget ufullstendig. Jeg anser det for en meget viktig oppgave for vår statistikk snarest å tilveiebringe et sådant materiale at disse spørsmål utførlig kan belyses.

Betænkning Nr. 4.**En statistisk Redegørelse for Landbrugets økonomiske Forhold i de nordiske Lande.**

Af Sekretær Kjeld Bjerke.

I det følgende vil jeg forsøge ad statistisk Vej nærmere at belyse, hvilke Virkninger den økonomiske Depression, der indtraadte i Efteraaret 1929, har øvet paa de nordiske Landes Landbrug, og hvorledes Stillingen maa siges at være i Øjeblikket. Det er altsaa ikke i første Række Forholdet mellem Landbrug og Industri, som skal klargøres i denne Afhandling, men Virkningerne af Krisen i Landbruget.

I den offentlige Diskussion i Danmark har der, særlig i Krisens første Aar, naar der blev talt om en Landbrugskrise, først og fremmest været tænkt paa de Virkninger, Krisen har faaet med Hensyn til den selvstændige Landbrugers Økonomi, medens Spørgsmaalet om Arbejdskraftens Stilling i nogen Grad gled i Baggrunden. Først da der efterhaanden er blevet en følelig Mangel paa Arbejdskraft i Landbruget, er man begyndt at interessere sig for Arbejderens Stilling.

Det vil sikkert derfor være fornuftigt at slaa fast med det samme, at naar man taler om de økonomiske Forhold i Landbruget, kan man lægge en forskellig Betydning i Ordet.

Ud fra en ren samfundøkonomisk Betragtning kan man spørge om, hvorledes Kapitalen, Jorden og Arbejdskraften har delt Udbyttet under Krisen. Nok saa frugtbart vil det være at spørge om, hvorledes Krisen har influeret paa Forrentningsprocenten (Nettoudbyttet i pCt. af Landbrugskapitalen) eller Nettoudbyttet og Arbejdskraftens Afønning.

Særlig for Danmarks Vedkommende bliver Forrentningsprocentens Variationer interessant at undersøge, fordi den danske Landbruger i udpræget Grad har fremmed Kapital investeret i sin Ejendom. I 1933 er f. Eks. den samlede Pantegæld anslaaet til 3700 Mill. Kr., medens den samlede Vurderingssum for Landejendomme androg ca. 4200 Mill. Kr. i 1932, og Værdien af Besætning og Inventar er anslaaet til 1200 Mill. Kr.

Denne Belaaning medførte, at efterhaanden som Krisen blev alvorligere havde Landbrugeren ved sin Afhængighed af de faste Forpligtelser, som denne Pantegæld har paalagt ham, ikke nogensomhelst Sikkerhed for Besiddelsen af sin Ejendom. For de store Ejendommers Vedkommende var Ejeren derfor interesseret i at trykke Lønnen for den fremmede Arbejdskraft, og for de smaa Ejendomme har Ejeren maattet klare sig under de Vilkaar, som Trykket af de faste Forpligtelser har tvunget ham til at arbejde under. Uden at komme ind paa en Diskussion om det betimelige i at ville ændre det danske Realkreditsystem, vil en af Opgaverne i denne Afhandling være at vise, saa vidt det er muligt, hvilke Virkninger det bestaaende System har haft med Hensyn til Landbrugerens økonomiske Stilling.

Forrentningsprocenten.**1. Indledning.**

I samtlige nordiske Lande (bortset fra Island) foreligger der hvert Aar Opgørelser over Regnskabsresultater for et mindre Antal Brug. Til Belysning af Materialets Omfang er anført omstaaende Tabeller:

Tabel 1. Samtlige Landejendomme.

	Danmark ²⁾		Sverige		Norge						Finland	
					Hele Landet		Østlandet		Trøndelaget			
	1929		1932		1929		1929		1929		1929	
	absolut	pCt.	absolut	pCt.	absolut	pCt.	absolut	pCt.	absolut	pCt.	absolut	pCt.
Indtil 10 ha ¹⁾ ..	110533	53,7	333601	77,8	187620	89,9	58129	81,7	33781	87,0	205596	75,2
10—50 ha...	90937	44,1	87521	20,4	20606	9,9	12734	17,9	5027	12,9	63997	23,4
50 ha og derov.	4501	2,2	7495	1,8	324	0,2	281	0,4	33	0,1	3697	1,4
Tilsammen...	205971	100,0	428617	100,0	208550	100,0	71144	100,0	38841	100,0	273290	100,0

¹⁾ Grupperne indtil 10 ha omfatter:

I Danmark	0,55—10 ha
- Sverige	0,25—10 ha
- Norge	0,50—10 ha
- Finland	0,50—10 ha

²⁾ I Danmark er Grupperingen iøvrigt noget afvigende fra den angivne og er følgende:
10—60 ha
60 ha og derover

I Tabel 1 er anført det samlede Antal Landbrugsejendomme efter Ejendomsstørrelse ved de sidste store Tællinger, og i Tabel 2 er anført Antal Ejendomme paa Grundlag af »Regnskabsresultaterne« for 19²⁹/₃₀.

Tabel 2. Antal Landejendomme efter »Regnskabsresultaterne« 19²⁹/₃₀.

	Danmark		Sverige		Norge ¹⁾				Finland	
					Østlandet		Trøndelaget			
	absolut	pCt.	absolut	pCt.	absolut	pCt.	absolut	pCt.	absolut	pCt.
Indtil 10 ha.....	154	19,6	153	35,6	24	24,0	14	50,0	134	22,2
10—50 ha.....	464	59,1	151	35,1	52	52,0	14	50,0	390	64,4
50 ha og derov...	167	21,3	126	29,3	24	24,0			81	13,4
Tilsammen...	785	100,0	430	100,0	100	100,0	28	100,0	605	100,0

¹⁾ Det samlede Antal Brug for hele Norge andrager 291.

For Østlandet i Norge er Gruppdelingen: indtil 10 ha; 10—30 ha; 30 ha og derover.
For Trøndelaget er der en Deling i to Grupper: indtil 16 ha; 16 ha og derover.

Man ser to Ting af disse Tabeller, at Materialet er overmaade spinkelt, og at de smaa Brug er for svagt repræsenteret i samtlige Landes Regnskaber. For Danmarks Vedkommende maa det dog understreges, at de 700—800 Brug, Bureauet arbejder med, er et repræsentativt Udvalg fra ca. 5 000 Regnskaber.

Ved en Sammenligning af de økonomiske Forhold i Landbruget, som dels maa blive en Tilstandsbeskrivelse og dels en Analyse af Udviklingen, maa man derfor erindre, at Regnskabsmaterialet er spinkelt og ikke helt repræsentativt. En Følge heraf maa blive, at man i de Tilfælde, det maa anses for paakrævet, viser Udviklingen ikke for samtlige Brug under eet, men efter Ejendomsstørrelse m. v.

Foruden at Materialet er spinkelt og ikke repræsentativt efter Ejendomsstørrelse kommer hertil, at de Ejendomme, der indgaar i Materialet, formentlig

er noget mere intensivt dyrket end Gennemsnittet af samtlige Brug i de enkelte Lande.

For Danmarks Vedkommende anføres saaledes, at »de regnskabsførende Brug repræsenterer Ejendomme med over 20 pCt. højere Jordværdi og med en mere intensiv Drift baade med Hensyn til Planteproduktion og Husdyrhold end Gennemsnittet af Landets samtlige Brug, hvilket maa tages i Betragtning ved Bedømmelsen af de i det følgende anførte Resultaters, jvf. »Undersøgelser over Landbrugets Driftsforhold 1933/34«, S. 32.

2. Udviklingen 1927/28—1934/35.

I nedenstaaende Tabel 3 er anført Forrentningsprocentens Bevægelser i Danmark, Sverige og Finland. Da Materialet er spinkelt og ikke omfatter helt de samme Ejendomme fra Aar til Aar, kan en saadan Sammenligning

Tabel 3. Forrentningsprocent efter Landsdele
(Nettoudbytte pr. 100 Kr. (Mk) Landbrugskapital.)

	Danmark						
	1933/34	1932/33	1931/32	1930/31	1929/30	1928/29	1927/28
Sjælland	3,1	2,0	÷0,5	0,2	4,4	5,3	1,3
De sydlige Øer	4,1	2,5	÷1,0	÷0,6	2,8	4,4	0,5
Fyn	3,0	1,8	÷0,1	0,7	4,5	4,5	1,5
Østjylland	2,5	2,3	÷0,9	0,4	4,8	5,6	1,4
Midtjylland	3,0	3,1	0,1	1,2	4,9	5,2	1,9
Vestjylland	2,5	2,4	÷0,2	0,2	3,9	3,7	1,9
Hele Landet...	2,9	2,3	÷0,4	0,5	4,3	4,9	1,5
	Sverige (vejlet Gennemsnit)						
Svs-Området	—	3,8	1,2	2,2	3,7	3,5	1,4
MS- —	—	1,3	÷1,2	0,2	0,7	1,8	1,3
SN- —	—	0,0	1,1	2,4	2,2	1,8	1,8
ØN- —	—	÷0,9	0,3	1,0	2,2	2,0	2,2
Hele Landet...	—	2,3	÷0,2	1,1	1,9	2,3	1,4
	Finland						
Södra Finland	—	5,0	3,8	3,1	2,9	3,9	—
Sydöstra —	—	4,5	2,9	2,7	4,0	3,9	—
Inre —	—	2,8	2,1	1,1	1,8	1,3	—
Österbotten	—	3,0	2,7	3,5	0,5	1,1	—
Nordöstra Finland	—	2,7	0,7	1,9	1,8	3,3	—
Hele Landet...	—	4,3	3,2	2,7	2,5	3,2	—

siges at være noget problematisk. Ud fra Erkendelsen heraf sammenholder man i Norge kun de samme Brug fra Aar til Aar, men ganske vist kun over en Periode af 2 Aar, jvf. Tabel 4.

Da det ved disse Betragtninger ikke drejer sig om en nøjagtig Vurdering af Udviklingen, men blot om at pege paa visse særprægede Træk, maa formentlig de øvrige Landes Opgørelsesmaade være tilstrækkelig til dette Formaal. Hvad

Tabel 4. Forrentningsprocent efter Landsdele i Norge.
(Nettoudbytte pr. 100 Kr. Landbrugskapital.)

	Øst- landet	Trønde- laget	Vest- landet	Sør- landet	Nord- land	Fjell- bygder	Hele Landet
19 ³³ / ₃₄	2,05	0,28	÷0,41	1,12	÷2,54	0,96	1,21
19 ³² / ₃₃	2,17	2,28	0,47	÷0,19	÷2,14	0,63	1,45
	2,05	2,13	0,47	÷0,84	÷1,73	—	1,38
19 ³¹ / ₃₂	0,78	0,83	1,21	÷0,47	÷5,11	—	0,43
	0,77	0,52	0,69	÷0,39	÷5,11	—	0,33
19 ³⁰ / ₃₁	1,35	3,01	2,80	0,54	0,04	—	1,58
	1,20	2,70	2,91	0,54	÷2,26	—	1,34
19 ²⁹ / ₃₀	2,64	1,77	2,97	1,52	÷3,61	—	2,15
	2,71	1,98	0,57	1,69	÷2,54	—	1,99
19 ²⁸ / ₂₉	2,13	2,29	0,88	1,21	÷0,19	—	1,78
	2,18	1,98	0,42	1,68	÷0,19	—	1,86
19 ²⁷ / ₂₈	1,00	4,91	0,94	1,47	÷0,28	—	1,73

angaar selve Forrentningsprocenten, er Opgørelsen nogenlunde ensartet i de enkelte Lande.

Landbrugskapitalen er i samtlige Lande undtagen Norge nærmest baseret paa Handelsværdien. Danmark benytter dog først og fremmest den bogførte Værdi, men i denne Afhandling er benyttet Handelsværdien. I Sverige omfatter Landbrugskapitalen foruden Jord og Bygninger samt Besætning og Inventar ogsaa rede Penge o. l. For Norges Vedkommende er Landbrugskapitalen baseret paa Anskaffelsesværdien, hvilket forklarer den som Helhed noget lave Forrentningsprocent for de senere Aar. Med Hensyn til selve Nettoudbyttet fremkommer dette som Forskellen mellem Bruttoudbyttet og Driftsomkostningerne. I Finland medtages Skatterne ikke ved Beregningen af Forrentningsprocenten, men ved nærværende Opgørelse er disse medtaget paa tilsvarende Maade som i de øvrige Lande.

Ved Bruttoudbyttet forstaaes den sammenlagte Pengeværdi af de af det enkelte Landbrug i Løbet af Regnskabsaaret fremstillede Varer til kontant Salg eller leveret til Husholdningen, til Privatforbrug eller andet Erhverv, samt Værdien af andre Naturalier, der er leveret som Arbejdsløn, Forpagningsafgift, Aftægt o. l. Desuden er medregnet Beholdningsforøgelse og Forøgelse af Besætningen. Mellemprodukter, som Korn og Roer til Opfodring, Udsæd og Kreaturgødning medregnes altsaa ikke i Bruttoudbyttet paa anden Maade end i Prisen paa Slutproduktet.

Ved Driftsomkostningerne forstaaes de med Bruttoudbyttets Frembringelse forbundne Udgifter, f. Eks. alle til Aarets Drift hørende kontante Udgifter, Kost og andre Naturalydelser til Folkehølet, Beholdningsformindskelser, normale Afkrivninger, Arbejdsvederlag til Brugeren og hans Familie for legeligt Arbejde og Driftslederløn.

Medens Danmark, Sverige og Finland definerer Bruttoudbytte og Driftsomkostninger paa samme Maade, er Definitionen i den norske Statistik noget afvigende.

I den norske Statistik regner man med følgende Indtægts- og Udgiftsgrupper:

1. Samlede Indtægter og Udgifter,
2. Driftsindtægter og Driftsudgifter,
3. Rene Driftsindtægter og rene Driftsudgifter.

De rene Driftsindtægter svarer til Begrebet Bruttoudbytte i de andre Lande.

Med Hensyn til selve Definitionen af Driftsindtægter og Driftsudgifter kan anføres følgende fra »Regnskapsresultater fra norske gårdsbrug, 19¹⁴/₁₅«.

»De beløb, som fremkommer paa udgifts- og indtægtssiden, naar man fra det første har fjernet paa begge sider posten som vedkommer forøkelse av anlægskapitalen og dernæst har foretaget reduktion som foran nævnt paa begge sider for enslydende poster, (f. Eks. Køb og Salg af Kreaturer), betegnes som rene driftsudgifter og rene driftsindtægter.»

Af Nettoudbyttet skal udredes et Beløb til Forrentning af Kapitalen samt til eventuel Betaling for at bære Risikoen. Derimod er Vederlag for Driftsledelsen ikke medtaget under Nettoudbyttet, men anført under Driftsomkostningerne.

Det fremgaar af Tabel 3, at i Aarene indtil 1922/23 faldt Forrentningsprocenten meget stærkt saavel i Danmark som i Sverige, medens den i Finland holdt sig paa et væsentligt højere Niveau, selv om den ogsaa faldt noget i Aarene 1922/23 og 1923/24. I Norge viser Forrentningsprocenten en lignende Udvikling som i Danmark og Sverige, men Bevægelserne har ikke været saa stærke, og Forrentningsprocenten har i det hele ligget ret lavt, blandt andet fordi Landbrugskapitalen er vurderet for højt. Forrentningsprocenten har som Helhed ligget højest i Finland.

For at bedømme Virkningen af den anførte Nedgang i Nettoudbyttet er det nødvendigt, hvis man ser paa den enkelte Landbruger som Laantager, at undersøge, hvor store Laan, der arbejdes med, og om det almindelige Renteniveau har været det samme i de enkelte Lande. Med Hensyn til det første Spørgsmaal ligger Forholdene saaledes, at Landbrugerne i Danmark er langt mere afhængig af fremmed Kapital end i de andre Lande, hvilket har vanskeliggjort hans Stilling overmaade meget under Krisen, jvf. herom senere. Til Belysning af det andet Spørgsmaal anføres i nedenstaaende Tabel

Diskontosatser i de nordiske Lande.

	Danmark		Sverige		Norge		Finland	
	Dato	Diskontosats	Dato	Diskontosats	Dato	Diskontosats	Dato	Diskontosats
		pCt.		pCt.		pCt.		pCt.
1928	—	—	24/8	4,5	27/3	5,5	16/11	7,0
1929	—	—	27/9	5,5	27/9	6,0	—	—
	27/9	5,5	13/12	5,0	21/11	5,5	—	—
1930	24/12	5,0	—	—	28/12	5,0	—	—
	7/3	4,5	1/1	4,5	21/3	4,5	28/4	6,5
	3/5	4,0	7/3	4,0	8/11	4,0	27/8	6,0
	13/11	3,5	3/4	3,5	—	—	—	—
1931	5/9	4,5	6/3	3,0	28/9	8,0	26/10	8,0
	26/9	6,0	31/7	4,0	8/10	7,0	—	—
	—	—	21/9	5,0	19/10	6,0	—	—
	—	—	26/9	6,0	—	—	—	—
	—	—	28/9	8,0	—	—	—	—
	—	—	8/10	7,0	—	—	—	—
1932	—	—	19/10	6,0	—	—	—	—
	11/3	5,0	19/2	5,5	19/2	5,5	13/2	7,0
	30/5	4,0	3/3	5,0	3/3	5,0	18/4	6,5
1933	12/10	3,5	17/5	4,5	20/5	4,5	—	—
	—	—	3/6	4,0	1/9	4,0	—	—
	—	—	1/9	3,5	—	—	—	—
1934	1/6	3,0	1/6	3,0	24/5	3,5	1/2	6,0
	30/11	2,5	1/12	2,5	—	—	3/8	5,5
1935	—	—	—	—	—	—	5/9	5,0
	—	—	—	—	—	—	20/12	4,5
	22/8	3,25	—	—	—	—	3/12	4,0

en Opgørelse af Diskontosatsen i de enkelte Lande fra 1928—1935. Da Diskontoen for Danmarks Vedkommende efter Indførelse af Valutakontoret er mindre egnet til Bedømmelse af Renteniveauet, anføres yderligere den effektive Rente af Obligationer som et bedre Udtryk for Renteniveauet.

Tabellerne viser, at Renteniveauet særlig i Finland har ligget ret højt. Den højere Forrentning af Landbrugskapitalen er altsaa modsvaret af et

	Effektiv Rente			Noteret Diskonto
	Kreditforenings- obligationer	Hypotek- forenings- obligationer	Stats- obligationer	
	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
Maj 1928	5,11	6,04	5,11	5,00
Maj 1929	5,06	5,81	5,22	5,00
Maj 1930	4,81	5,52	4,89	4,00
Maj 1931	4,71	5,85	4,77	3,50
Maj 1932	5,77	7,94	5,64	5,00
Maj 1933	4,72	5,86	4,68	3,50
Maj 1934	4,49	5,42	4,45	2,50
Maj 1935	4,72	5,42	4,60	2,50

tilsvarende højere Renteniveau i al Almindelighed. I det Omfang, der er arbejdet med fremmed Kapital, har derfor Laanerentens Højde forringet Betydningen af den høje Forrentningsprocent i Landbruget.

I Norge har Rentefoden ogsaa været ret høj, særlig i 1931, medens Forrentningsprocenten i Landbruget var overmaade lav i dette Aar. For den Del af Landbruget, der har arbejdet med laant Kapital, har dette naturligvis vanskeliggjort Forholdene stærkt.

Ser man paa de enkelte Landsdele, fremgaar det af Tabellerne 3 og 4, at i Danmark har Bevægelsen i Forrentningsprocenten været ret ensartet fra Landsdel til Landsdel. Tabellen viser dog, at Forrentningsprocenten som Helhed har ligget højest i Midtjylland og lavest paa de sydlige Øer, hvor Sukkerroehøsten nogle Aar slog Fejl. Den høje Forrentningsprocent i Midtjylland skyldes dog i nogen Grad, at Landbrugskapitalen er lav i denne Landsdel.

For Sveriges Vedkommende er det noget vanskeligere at sammenholde de enkelte Landsdele, idet disse har et forskelligt Udvalg efter Ejendomsstørrelse, jvf. nedenstaaende Tabel.

De undersøgte Landbrugsejendommers Fordeling paa Størrelsesgrupper. 19²²/₂₃.

	Antal Landbrugsejendomme efter Størrelse					Til- sammen
	indtil 10 ha	10—25 ha	25—50 ha	50—100 ha	over 100 ha	
Landsdele:						
Svs-Omraadet.....	4	14	21	14	31	84
MS- —	88	99	19	16	62	284
SN- —	33	23	2	1	—	59
ØN- —	65	29	1	—	—	95
Tilsammen...	190	165	43	31	93	522

Alligevel viser Tabel 3 tydeligt, at Forrentningsprocenten særlig i Svs-Omraadet ikke er faldet stærkt under Krisen, medens den i MS-Omraadet er faldet betydeligt, et Spørgsmaal vi senere skal komme nærmere ind paa.

Tabel 5. Forrentningsprocent efter Ejendomsstørrelse.
(Nettoudbytte pr. 100 Kr. (Mk) Landbrugskapital.)

	19 ³³ / ₃₄	19 ³² / ₃₃	19 ³¹ / ₃₂	19 ³⁰ / ₃₁	19 ²⁹ / ₃₀	19 ²⁸ / ₂₉	19 ²⁷ / ₂₈
Danmark.							
indtil 10 ha	2,5	1,4	÷0,5	0,8	4,6	4,4	1,1
10—20 -	2,6	2,5	÷0,8	0,7	4,4	4,6	1,6
20—30 -	3,0	2,9	÷0,1	0,5	4,6	5,2	1,8
30—50 -	3,2	2,8	÷0,3	0,1	4,0	5,0	1,3
50—100 -	3,4	2,8	÷0,1	0,0	3,9	5,2	1,6
100 ha og derover	2,8	2,0	÷0,5	÷0,1	3,5	5,6	1,5
Tilsammen . . .	2,9	2,3	÷0,4	0,5	4,3	4,9	1,5
Sverige (uvejet Gennemsnit). Svs-Omraadet.							
indtil 50 ha	—	4,4	2,1	1,7	2,0	3,7	1,8
50 ha og derover.	—	3,9	1,1	2,3	3,9	3,2	1,6
Tilsammen . . .	—	4,1	1,5	2,1	3,4	3,4	1,6
MS-Omraadet							
indtil 50 ha	—	0,3	0,4	1,8	3,6	2,3	2,7
50 ha og derover.	—	1,1	1,4	÷0,1	0,4	1,8	1,0
Tilsammen . . .	—	0,5	0,7	1,0	2,2	2,1	2,0
ØN-Omraadet.							
indtil 50 ha	—	÷1,1	÷0,1	0,9	2,1	1,6	1,8
50 ha og derover.	—	—	—	—	—	—	—
Tilsammen . . .	—	—	—	—	—	—	—
Tilsammen . . .	—	0,7	÷0,2	1,3	2,4	2,1	1,9
Finland ¹⁾ .							
indtil 10 ha	—	3,6	2,7	2,3	3,3	3,6	4,4
10—25 -	—	4,1	2,9	2,8	3,3	4,1	4,8
25—50 -	—	5,2	4,1	3,0	2,5	3,6	5,5
50—100 -	—	4,7	3,8	3,3	3,1	2,5	4,2
100 ha og derover	—	4,7	3,4	3,2	2,1	4,9	4,4
Tilsammen . . .	—	4,6	3,5	3,0	2,9	3,5	4,8

¹⁾ Skatterne er ikke medtaget i Beregningen.

For Finlands Vedkommende ses det af Tabellen, at det sydlige Finland har været mindst ramt af Krisen, medens det nordøstlige Finland har været ramt haardest.

For Norges Vedkommende viser Tabel 4 meget uensartede Bevægelser i Forrentningsprocenten. I Nordlandet og Sørlandet er Forrentningsprocenten gaaet langt ned, medens den har holdt sig oppe paa et højere Niveau i Østlandet.

I Tabel 5 og 6 er anført Forrentningsprocenten efter Ejendomsstørrelse.

Tabel 6. Forrentningsprocent efter Ejendomsstørrelse. Norge.
(Nettoudbytte pr. 100 Kr. Landbrugskapital).

	Østlandet				Sørlandet	
	Gr. I	Gr. II	Gr. III	Gr. IV	Gr. I	Gr. II
1933—34.....	÷0,01	2,04	3,64	3,05	÷0,35	2,25
1932—33.....	0,67	1,97	2,79	3,06	÷1,20	÷0,14
1931—32.....	0,27	0,33	1,25	1,36	÷1,32	0,20
1930—31.....	0,07	1,25	1,67	1,70	÷0,43	1,58
1929—30.....	1,21	2,38	2,72	4,04	1,78	1,59
1928—29.....	1,22	1,70	2,57	3,47	1,15	1,60
1927—28.....	0,06	1,23	1,67	1,18	2,00	1,62

For Østlandet gælder Grupperingen: Gr. I indtil 10 ha; Gr. II 10—20 ha; Gr. III 20—30 ha; Gr. IV 30 ha og derover.

For Sørlandet omfatter Gr. I indtil ca. 6 ha og Gr. II ca. 6 ha og derover.

I Danmark ramte Krisen først det store Landbrug, idet Prisfaldet paa Planteprodukterne først satte ind, men det ses ogsaa, at det lille Landbrug i det følgende Aar ogsaa blev følelig ramt, da Husdyrprodukterne ogsaa faldt i Pris. Det ses endvidere, at Forrentningsprocenten er steget mindst for det lille Landbrug efter det almindelige Lavpunkt i 19³¹/₃₂.

For Sveriges Vedkommende viser Tallene i Tabellen ikke nogen klar Tendens, men Inddelingen i Ejendomme over og under 50 ha er ogsaa alt for summarisk. I nedenstaaende Tabel er derfor anført en Opgørelse efter en mere specificeret Størrelsesgruppering for MS-Omraadet.

Forrentningsprocent (Nettoudbytte pr. 100 Kr. Landbrugskapital).

	MS-Omraadet (Sverige)				
	—10 ha	10—25 ha	25—50 ha	50—100 ha	100— ha
19 ³² / ₃₃	0,2	1,1	2,1	1,7	1,3
19 ³¹ / ₃₂	÷0,1	÷0,9	1,6	÷1,1	÷1,4
19 ³⁰ / ₃₁	2,5	2,0	2,4	1,0	÷0,1
19 ²⁹ / ₃₀	4,2	3,6	2,4	1,0	0,3
19 ²⁸ / ₂₉	2,4	3,1	1,0	3,5	1,7
19 ²⁷ / ₂₈	3,1	2,7	2,1	1,4	1,1

Tabellen viser, at de største Ejendomme har været haardest ramt af Krisen.

Med Hensyn til Finland ses det, at Forrentningsprocenten har varieret mest for de store Ejendomme og mindst for de smaa.

For Norges Vedkommende viser Tabel 6, at de smaa Brug har haft vanskeligst ved at klare sig under Krisen, og at Forrentningsprocenten for disse Brug som Helhed ligger overmaade lavt.

Da der paa nærværende Tidspunkt ikke foreligger nogen endelig Opgørelse over Forrentningsprocenten for Danmark og Finland i 19³⁴/₃₅ og for Sverige 19³³/₃₄ og 19³⁴/₃₅, anføres i nedenstaaende Tabeller Oversigter over de foreløbige Resultater.

Danmark.

	19 ³⁴ / ₃₅	19 ³³ / ₃₄
Sjælland	2,8	2,9
De sydlige Øer	2,3	4,1
Fyn	2,7	3,1
Østjylland.....	3,4	2,6
Vest- og Midtjylland.....	3,8	2,8
Tilsammen (200 Brug)...	3,2	2,9
Under 10 ha.....	2,7	2,4
10—50 -	3,4	3,1
Over 50 -	3,3	3,0
Tilsammen (200 Brug)...	3,2	2,9

Sverige¹⁾.

MS-Omraadet.

	19 ³⁴ / ₃₅	19 ³³ / ₃₄	19 ³² / ₃₃
Mindre Brug	4,1	1,5	0,3
Større Brug	5,1	1,4	1,1

Svs-Omraadet.

Mindre Brug	5,7	5,2	4,4
Større Brug	6,5	5,0	3,9

Finland²⁾.

	19 ³⁴ / ₃₅	19 ³³ / ₃₄
Södra Finland.....	6,6	5,8
Sydöstra —	6,9	5,1
Inre —	4,8	4,2
Österbotten	6,2	4,6
Nordöstra Finland	4,0	2,5
Tilsammen...	6,1	5,0
Under 10 ha.....	5,0	3,8
10—25 -	5,3	4,2
25—50 -	6,0	4,6
50 ha og derover.....	7,7	7,0
Tilsammen...	6,1	5,0

¹⁾ Samtlige regnskabsførende Brug.

²⁾ Skatterne er ikke medtaget i Beregningen.

Det fremgaar af disse Tabeller, at Forrentningsprocenten yderligere er steget i de senere Aar.

For Norges Vedkommende andrager Forrentningsprocenten for hele Landet i 19³⁴/₃₅ 2,8, d. v. s. der har fundet en Stigning Sted fra det foregaaende Aar.

3. Aarsagerne til Variationen i Forrentningsprocenten og Netto-udbyttet.

I Tabel 7 er anført Variationerne i Nettoudbyttet (Bruttoudbyttet ÷ Driftsomkostningerne) og Landbrugskapitalen. Det fremgaar af Tabellen, at

Tabel 7. Bruttoudbytte, Driftsomkostninger m. v.

	19 ³³ / ₃₄	19 ³² / ₃₃	19 ³¹ / ₃₂	19 ³⁰ / ₃₁	19 ²⁹ / ₃₀	19 ²⁸ / ₂₉	19 ²⁷ / ₂₈
Danmark							
Bruttoudbytte Kr. pr. ha	532	562	560	651	817	851	775
Driftsomkostninger —	461	502	571	637	682	700	731
Nettoudbytte —	71	60	÷11	14	135	151	44
Landbrugskapital —	2 449	2 570	2 825	3 021	3 107	3 085	3 033
Forrentningsprocent.....	2,9	2,3	÷0,4	0,5	4,3	4,9	1,5
Sverige							
Bruttoudbytte Kr. pr. ha	—	345	328	358	385	412	390
Driftsomkostninger —	—	309	332	341	355	375	368
Nettoudbytte —	—	36	÷4	17	30	37	22
Landbrugskapital —	—	1 569	1 610	1 607	1 610	1 579	1 590
Forrentningsprocent.....	—	2,3	÷0,2	1,1	1,9	2,3	1,4
Finland							
Bruttoudbytte Mk. pr. ha	—	2 211	2 158	2 310	2 573	2 859	2 835
Driftsomkostninger —	—	1 766	1 820	2 013	2 297	2 524	2 372 ¹⁾
Nettoudbytte —	—	445	338	297	276	335	463
Landbrugskapital —	—	10 370	10 561	10 867	10 920	10 586	9 732
Forrentningsprocent.....	—	4,3	3,2	2,7	2,5	3,2	4,8

¹⁾ Skatterne er ikke medtaget.

Landbrugskapitalen er gaaet betydeligt ned i Danmark i Overensstemmelse med Nedgangen i Salgsprisen for Landejendomme, jvf. nedenstaaende Tabel.

Det maa derfor med Henblik paa de følgende Betragtninger bemærkes, at Nettoudbyttet, udtrykt i Kr. pr. ha, er en bedre Maalestok for Ændringer i Landbrugets Vilkaar end Forrentningsprocenten, hvis Størrelse jo er bestemt baade af Tæller og Nævner. Og Landbrugskapitalen eller Nævneren vil jo altid under Langtidssynspunkt tendere mod at antage en Størrelse, der giver en vis positiv Forrentningsprocent. Naar Landbrugskapitalen i Danmark i Tidsrummet 1929—34 er faldet med ca. 20 pCt., er dette, naar man regner Fremmedkapitalen til 60—70 pCt. af Værdien, ensbetydende med, at Landmændenes Egenkapital er halveret. Paa den anden Side maa det understreges, at Nettoudbytte i Kr. pr. ha nok giver en brugbar Maalestok for Bevægelserne, men en Sammenligning af de absolutte Beløb for de forskellige Lande er paa Grund af det noget uensartede Areal, man medtager, ikke uden videre tilladeligt.

I Sverige og Finland er Landbrugskapitalen derimod paa det nærmeste uændret.

Prisbevægelsen for Landejendomme.

Salgsprisen pr. Td. Htk. 1913 = 100.

	Huse	Gaarde
1928.....	178	145
1929.....	185	158
1930.....	192	162
1931.....	173	145
1932.....	145	119
1933.....	150	121
1934.....	154	134

Nedgangen i Forrentningsprocenten i disse Lande skyldes følgelig udelukkende Nedgangen i Nettoudbyttet.

For Norges Vedkommende er der i nedenstaaende Tabel paa Grundlag af Oplysningerne i Tabel 4 foretaget en Beregning af Bruttoudbytte, Driftsomkostninger og Nettoudbytte, saaledes at man kan sammenholde Oplysningerne over flere Aar.

	Bruttoudbytte	Driftsomkostninger	Nettoudbytte
	Kr. pr. ha	Kr. pr. ha	Kr. pr. ha
19 ²³ / ₂₄	537,0	502,2	34,8
19 ²² / ₂₃	551,7	514,6	37,1
19 ²¹ / ₂₂	550,2	537,2	13,0
19 ²⁰ / ₂₁	615,7	566,2	49,5
19 ¹⁹ / ₂₀	652,8	571,5	81,3
19 ¹⁸ / ₁₉	669,2	597,0	72,2
19 ¹⁷ / ₁₈	679,2	620,2	59,0

Det ses af Tabellerne, at den stærke Nedgang i Nettoudbyttet og derved i Forrentningsprocenten skyldes, at Nedgangen i Bruttoudbyttet har været større end Nedgangen i Omkostningerne for samtlige Lande undtagen Finland. Sætter man Bruttoudbytte og Driftsomkostninger i de enkelte Lande i 19²⁸/₂₉ = 100, faas de i Tabel 8 anførte Variationer i Bruttoudbytte og Driftsomkostninger.

Tabel 8. Indekstal 19²⁸/₂₉ = 100.

	19 ²³ / ₂₄	19 ²² / ₂₃	19 ²¹ / ₂₂	19 ²⁰ / ₂₁	19 ¹⁹ / ₂₀	19 ¹⁸ / ₁₉
Danmark						
Bruttoudbytte.....	63	66	66	76	96	100
Driftsomkostninger.....	66	72	82	91	97	100
Sverige						
Bruttoudbytte.....	—	84	80	87	93	100
Driftsomkostninger.....	—	82	89	91	95	100
Norge						
Bruttoudbytte.....	80	82	82	92	97	100
Driftsomkostninger.....	84	86	90	95	96	100
Finland						
Bruttoudbytte.....	—	77	75	81	90	100
Driftsomkostninger.....	—	70	72	80	91	100

Tabellen viser, at særlig i Danmark har Nedgangen i Bruttoudbyttet indtil 19²¹/₂₂ været langt stærkere end Nedgangen i Driftsomkostningerne.

I Sverige og Norge er Bruttoudbyttet ogsaa faldet stærkere end Driftsomkostningerne, medens derimod Bruttoudbytte og Driftsomkostninger i Finland er faldet omtrent med samme Procent.

Først fra og med 19^{32/33} er Omkostningsniveauet i de andre Lande kommet nogenlunde ned i Niveau med Bruttoudbyttet.

For de sidste Aar kan der i Lighed med, hvad der er blevet anført for Forrentningsprocentens Vedkommende, anføres følgende foreløbige Tal til Belysning af Udviklingen.

		Danmark.			
		19 ^{34/35}		19 ^{33/34}	
Bruttoudbytte	Kr. pr. ha.....	570		540	
Driftsomkostninger	— —	488		468	
Nettoudbytte	— —	82		72	
Forrentningsprocent	3,2		2,9	

		Sverige. MS-Omraadet.			
		Mindre Brug		Større Brug	
		19 ^{34/35}	19 ^{33/34}	19 ^{34/35}	19 ^{33/34}
Bruttoudbytte	Kr. pr. ha.....	400	350	356	306
Driftsomkostninger	— —	338	320	290	286
Nettoudbytte	— —	62	30	66	20
Landbrugskapital	— —	1 527	1 535	1 283	1 282
Forrentningsprocent	4,1	2,0	5,1	1,6

		Finland.	
		19 ^{34/35}	19 ^{33/34}
Bruttoudbytte	Mk pr. ha	2 252	2 112
Driftsomkostninger	— —	1 670	1 642
Nettoudbytte	— —	582	470
Landbrugskapital	— —	9 527	9 453
Forrentningsprocent	6,1	5,0

Sammenholder man disse Tal med Tallene i Tabel 7 og 8, vil det ses, at de senere Aars stigende Nettoudbytte skyldes, at Stigningen i Bruttoudbyttet har været stærkere end Stigningen i Driftsomkostningerne.

Da Variationerne i Bruttoudbyttet og i Driftsomkostningerne giver Udtryk for saavel en Mængde- som en Prisvariation, skal vi i det følgende nærmere paavise, at den stedfundne Udvikling i første Række kan tilskrives den forskellige Udvikling af Priserne for Landbrugets Salgsvarer og de Priser, der bestemmer Landbrugets Omkostninger (indkøbte Foderstoffer, Arbejds løn m. v.). Det vil dog være naturligt forinden at undersøge, om ikke Sammensætningen af Bruttoudbyttet (Udbyttet fra Planteavl og Husdyrholdet) i de enkelte Lande (og inden for disse i de enkelte Landsdele) og paa tilsvarende Maade Driftsomkostningernes Sammensætning (indkøbte Raastoffer, Arbejds løn m. v.) kan belyse den forskellige Udvikling, der har fundet Sted.

Bruttoudbyttet.

Det er tidligere anført, at det Areal, Bruttoudbyttet og Driftsomkostningerne maales med, ikke er helt det samme i de enkelte Lande. Det følger heraf, samt af den i Regnskabsmaterialet anvendte Definition af Bruttoudbytte, at de anførte Oplysninger om Bruttoudbyttets Størrelse pr. ha ikke kan benyttes som Maalestok for Intensiteten.

Da det i det følgende vil være af Interesse at se, hvorledes Krisen har paa virket henholdsvis det ekstensive og det intensive Landbrug, anføres nedenstaaende Oplysninger om Høstudbytte og Arealanvendelse i de respektive Lande.

Til Belysning af Høstudbyttets Størrelse anføres følgende Tal fra »Statistisk Översikt över det svenska Jordbrukets Utveckling och Läges af Ernst Höijer.

Udbyttet i hkg pr. ha 1921—25.

	Hvede	Rug	Byg	Havre	Kartofler ¹⁾	Sukkerroer
Danmark.....	23,4	15,2	23,3	20,6	106,0	258,7
Sverige.....	20,3	16,5	17,0	15,0	112,8	277,1
Norge.....	16,0	17,3	17,2	14,9	155,0	—
Finland.....	14,1	12,3	11,4	11,7	84,2	—

¹⁾ Den store Forskel i Udbyttet maa i nogen Grad tilskrives, at Afgrøderne vokser paa Jord af forskellig Bonitet.

Tabellen viser, at Udbyttet pr. ha af Kornafgrøderne ligger højest i Danmark. Udbyttet i Sverige ligger ikke meget lavere, medens Udbyttet i Norge og Finland ligger betydeligt lavere.

Udbyttet af Kartofler er højest i Norge og lavest i Finland, og Udbyttet af Sukkerroer er højere i Sverige end i Danmark.

Til Belysning af Forskellen i Foderanvendelse kan det anføres, at Rodfrugtarealet androg følgende i pCt. af det samlede Areal i Omdriften.

	1928 pCt.
Danmark.....	18,4
Sverige.....	7,2
Norge.....	9,4
Finland.....	4,5

Tabellen viser altsaa Rodfrugtafgrødernes store Betydning for Opfødringen i Danmark.

Til Gengæld omfatter Græsarealerne særlig i Norge en langt større Procentdel af det samlede Landbrugsareal end i Danmark, jvf. følgende Tabel.

Græsarealer i og uden for Omdriften i pCt. af det samlede Areal.

	pCt.
Danmark.....	39,3
Sverige.....	54,4
Norge.....	75,3
Finland.....	65,1

Endelig skal anføres nedenstaaende Tal for den gennemsnitlige aarlige Mælkemængde pr. Ko. Det vil dog være vanskeligt at afgøre, hvor meget af Forskellen, der skyldes Kraffodring, og hvor meget der maa henføres til andre Forhold som f. Eks. et mere eller mindre intensivt udført Avlsarbejde.

	1928/27 kg
Danmark.....	3 150
Sverige.....	2 176
Norge.....	1 765

I Tabel 9 er anført Bruttoudbyttets Sammensætning. Sammensætningen belyser i nogen Grad de enkelte Landes Produktionsvilkaar.

I Danmark spiller Bruttoudbyttet fra Husdyrholdet den overvældende Rolle, i Overensstemmelse med at dansk Landbrug i saa overvejende Grad eksporterer forædlede Landbrugsprodukter.

For Norges Vedkommende spiller Udbyttet fra Husdyrholdet ogsaa en

Tabel 9. Bruttoudbytte pr. ha.

	19 ³³ / ₃₄	19 ³² / ₃₃	19 ³¹ / ₃₂	19 ³⁰ / ₃₁	19 ²⁹ / ₃₀	19 ²⁸ / ₂₉	19 ²⁷ / ₂₈
Danmark (Kr.)							
Fra Planteavlén	52	47	40	42	55	77	66
Fra Kreaturholdet	453	488	489	578	731	741	674
Andre Kilder	27	27	31	31	31	33	35
Tilsammen	532	562	560	651	817	851	775
Sverige (Kr.)							
Fra Planteavlén	—	135	91	102	100	128	113
Fra Kreaturholdet	—	188	212	232	259	257	250
Andre Kilder	—	22	25	24	26	27	27
Tilsammen	—	345	328	358	385	412	390
Norge, Østlandet (Kr.)							
Fra Planteavlén	122	115	89	93	131	173	159
Fra Kreaturholdet	369	374	404	437	454	452	433
Andre Kilder	52	55	56	60	63	66	66
Tilsammen	543	544	549	590	648	691	658
Norge, Sørlandet (Kr.)							
Fra Planteavlén	135	124	119	122	131	170	157
Fra Kreaturholdet	510	491	534	619	628	594	712
Andre Kilder	92	91	97	98	88	89	76
Tilsammen	737	706	750	839	847	853	945
Finland (Mk.)							
Fra Planteavlén	—	599	508	490	475	581	667
Fra Kreaturholdet	—	1 423	1 459	1 612	1 883	2 067	1 974
Andre Kilder	—	188	191	208	215	211	194
Tilsammen	—	2 210	2 158	2 310	2 573	2 859	2 835

betydelig Rolle, idet de store naturlige Græsgange betinger Husdyrholdets dominerende Indflydelse. Der er dog den afgørende Forskel paa dansk og norsk Landbrug, at medens dansk Landbrug er et Eksporterhverv, er norsk Landbrug alene baseret paa Hjemlandets Selvforsyning, et Forhold der skal blive behandlet senere.

I Modsætning hertil spiller Husdyrholdet en betydelig mindre Rolle i Sverige.

For Finlands Vedkommende spiller Mælkeproduktionen den største Rolle, men i Forhold til Norge har Planteavlén dog en større Betydning.

Medens som nævnt dansk Landbrug er et udpræget Eksporterhverv, idet ca. 80 pCt. af de forædlede Landbrugsprodukter eksporteres, har Sverige (i de senere Aar) eksporteret 11 pCt. af den samlede Smørproduktion, 12 pCt. af

Flæskeproduktionen og 7 pCt. af Ægproduktionen. For Finlands Vedkommende angives det, at 10 pCt. af den samlede Avl eksporteredes i 1932.

I nedenstaaende Tabel er anført den procentvise Fordeling af Bruttoudbyttet i 19^{27/28} til Illustration af det anførte.

	Danmark		Sverige		Norge		Finland
					Østlandet	Sørlandet	
Fra Planteavlen	8,5	29,0	24,2	16,8	23,5		
Fra Kreaturholdet	87,0	64,1	65,8	75,4	69,6		
Fra andre Kilder	4,5	6,9	10,0	8,0	6,9		
Tilsammen...	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0		

Tabel 10. Bruttoudbyttets Variationer. 19^{27/28}—^{29/30} = 100.

	19 ^{33/34}	19 ^{32/33}	19 ^{31/32}	19 ^{30/31}	19 ^{29/30}	19 ^{28/29}	19 ^{27/28}
Danmark							
Fra Planteavlen	79	71	61	64	83	117	100
Fra Kreaturholdet	63	68	68	81	102	104	94
Andre Kilder	82	82	94	94	94	100	106
Tilsammen...	65	69	69	80	100	105	95
Sverige							
Fra Planteavlen	—	118	80	89	88	112	99
Fra Kreaturholdet	—	74	83	91	102	101	98
Andre Kilder	—	82	93	89	96	100	100
Tilsammen...	—	87	83	90	97	104	99
Norge, Østlandet							
Fra Planteavlen	79	75	58	60	85	112	103
Fra Kreaturholdet	83	84	91	98	102	101	97
Andre Kilder	80	85	86	92	97	102	102
Tilsammen...	82	82	82	89	97	104	99
Norge, Sørlandet							
Fra Planteavlen	88	81	78	80	86	111	103
Fra Kreaturholdet	79	76	83	96	97	92	110
Andre Kilder	110	108	116	117	105	106	90
Tilsammen...	84	80	85	95	96	97	107
Finland							
Fra Planteavlen	—	104	89	85	83	101	116
Fra Kreaturholdet	—	72	74	82	95	105	100
Andre Kilder	—	91	92	101	104	102	94
Tilsammen...	—	80	78	84	93	104	103

En nærmere Belysning af Bruttoudbyttets Variationer er anført i Tabel 9 og 10.

Tabellerne viser, at Bruttoudbyttet fra Planteavlen er faldet stærkere indtil Lavpunktet end Bruttoudbyttet fra Husdyrholdet for alle Lande undtagen Finland.

Yderligere viser Tabellerne, at Bruttoudbyttet fra Planteavlen er steget stærkere end Bruttoudbyttet fra Husdyrholdet fra Lavpunktet og indtil 19²⁸/₃₄. Til Forklaring af den forskellige Bevægelse anføres i Tabel 11 en Oversigt over Indekstal for Prisbevægelsen.

Tabel 11. Prisindeks (19²⁷/₂₈—19²⁹/₃₀ = 100).

	Danmark		Sverige		Norge		Finland	
	Plante-produkter	Husdyr-produkter	Plante-produkter	Husdyr-produkter	Plante-produkter	Husdyr-produkter	Plante-produkter	Husdyr-produkter
19 ²⁷ / ₂₈	111	96	116	103	115 ¹⁾	106 ¹⁾	103	101
19 ²⁸ / ₂₉	98	101	101	103	108	101	106	104
19 ²⁹ / ₃₀	91	103	83	94	77	93	92	95
19 ³⁰ / ₃₁	67	73	85	79	70	83	75	77
19 ³¹ / ₃₂	70	57	82	68	67	72	81	71
19 ³² / ₃₃	61	59	75	61	63	66	82	69
19 ³³ / ₃₄	71	74	82	74	63	65	76	71

¹⁾ Tallene er beregnet.

For Sveriges og Norges Vedkommende har Prisbevægelsen først og fremmest bestemt Bevægelserne i Bruttoudbyttet. Man ser dog for Sveriges Vedkommende, at Bruttoudbyttet fra Planteavlen for de seneste Aar er steget noget stærkere end Priserne, hvilket maa tilskrives den relativt store Høst af saavel Korn, Kartofler som Sukkerroer.

For Danmarks Vedkommende har Forholdet stillet sig noget anderledes. Her er det stærke Fald i Prisen paa Husdyrprodukter ikke ledsaget af et lige saa stort Fald i Bruttoudbyttet fra Kreaturholdet i Overensstemmelse med, at der i disse Aar fandt en Produktionsudvidelse Sted, jvf. nedenstaaende Tabel over Antal Svinelagtninger og Mælkeproduktionens Størrelse.

	Svinelagtninger Mælkeproduktion	
	1000 Stkr.	Mill. kg.
1929	4 994	5 030
1930	6 132	5 385
1931	7 320	5 565
1932	7 841	5 485
1933	6 392	5 390
1934	4 898	5 320

Det ses dog, at for de allersidste Aars Vedkommende, har der trods Prisstigningen ikke fundet nogen nævneværdig Stigning Sted i Bruttoudbyttet, hvilket særlig skyldes, at der i de sidste Aar har fundet en Nedgang Sted i Svineproduktionens Størrelse, jvf. foranstaaende Tabel.

Medens Sverige, Norge og Finland under Krisen nærmest har udvidet Landbrugsproduktionen, har Danmark i de senere Aar indskrænket sin Produktion.

I Finland har Prisfaldet for Planteprodukter været stærkere end Nedgangen i Bruttoudbyttet for disse og Prisstigningen ikke været saa stærk som

Opgangen i Bruttoudbyttet, hvilket formentlig skyldes den forøgede Høst af saavel Korn som Kartofler gennem Aarene. Med Hensyn til Husdyrprodukterne har Priserne og Udbyttet nogenlunde fulgt hinanden.

Medens Nedgangen i Bruttoudbyttet i de forskellige Lande altsaa i første Række maa tilskrives Prislefaldet, er den forskellige Bevægelse, der har fundet Sted i de sidste Aar, i højere Grad betinget af de enkelte Landbrugs Betydning som Eksporterhverv.

For Danmark, hvor som nævnt ca. 80 pCt. af Husdyrprodukterne eksporteres, har Englands Selvforsyningspolitik og den derved fremtvungne Regulering af den danske Svineproduktion medført, at Bruttoudbyttet ikke er steget trods den betydelige Stigning i Flæskeprisen. Der har dog fra 19²³/₃₄ til 19²⁴/₃₅ fundet en Stigning Sted i det samlede Bruttoudbytte, et Forhold der skal berøres i Forbindelse med de allerseneste Aars Udvikling.

I Modsætning hertil spiller Eksporten ingen betydende Rolle i de øvrige Lande, hvorfor man ogsaa der ved forskellige Statsforanstaltninger har kunnet opretholde Priserne og dermed Bruttoudbyttet.

De nuværende økonomiske Forhold i de enkelte Landes Landbrug er af en vidt forskellig Karakter og i høj Grad paavirket af Kriseforanstaltningernes forskellige Indflydelse. I det følgende skal jeg derfor gennemgaa de Kriseforanstaltninger i de enkelte Lande, der vedrører Produktionen m. v.

Statens prishævende og prisregulerende Foranstaltninger.

Planteavl.

Ser man først paa Kornavlén, er der i Danmark gennemført nogle Love vedrørende en Kornordning, hvis Hovedprincipper har været følgende: Ved Import af Korn erlægges en Afgift, saaledes at Prisen kom til at ligge fra 11—13 Kr. pr. 100 kg.

Medens den erlagte Afgift ved Import af Korn til Menneskeføde efter den første Lov skulde tilbagebetales, har dette ikke været Tilfældet ved den senere Lov.

I Sverige er man gaaet væsentlig længere med Hensyn til Beskyttelse af Kornavlén.

Allerede fra 1880 har man gennemført Toldbeskyttelse, saaledes at Prisen paa Korn i Sverige før Krisen var væsentlig højere end i Danmark.

Da Prislefaldet satte igennem i 1928 og 1929 gennemførte man i 1930 et System med Indmalingstváng, d. v. s. at Møllerne blev forpligtiget til at indmale en vis Minimumsprocent svensk Brødkorn ved Tilvirkning af Mel.

Hertil kommer, at »Svenska spannmålsföreningene«, som administrerede Ordningen, havde bundet sig til pr. 1. Juni at indløse al til Salg til Menneskeføde egnet Hvede og Rug til en fast Pris.

Resultatet af denne Pristabilisering blev en Udvidelse særlig af Hvedearealet, jvf. nedenstaaende Tabel.

	Areal 1000 ha	Produktion 1000 hkg
1924—28.	177	3 590
1929.	232	5 174
1930.	262	5 666
1931.	276	4 636
1932.	278	7 212
1933.	323	7 948
1934.	290	7 821

Denne Udvidelse skyldes særlig, at der paa Grund af de anførte Foranstaltninger fremkom en ret stor Prisforskel paa Brødkorn og Korn til Foderbrug.

Man stod ret hurtig overfor en betydelig Overskudsproduktion af Hvede og Rug, som Staten maatte realisere.

For at raade Bod paa denne noget skæve Udvikling gennemførtes en Indførselsafgift paa Majs og andet Kraftfoder for derigennem at stimulere Prisen paa Korn til Opfodring, hvilket maatte formindske Prisforskellen paa Brødkorn og Korn til Opfodring.

Det er klart, at de anførte Foranstaltninger maa være kommet det korn-dyrkende svenske Landbrug til Gode, hvilket ogsaa i nogen Grad forklarer det tidligere omtalte Forhold, at Forrentningsprocenten i Svs-Omraadet ligger relativt højt.

Til en Belysning af den Indflydelse, som Statsforanstaltningerne i Danmark og Sverige har øvet paa Kornprisen, anføres følgende Indekstal for Hvede:

	Danmark 1909—14 = 100	Sverige 1909—13 = 100
19 ²⁷ / ₂₈	143	134
19 ²⁸ / ₂₉	131	123
19 ²⁹ / ₃₀	116	108
19 ³⁰ / ₃₁	85	116
19 ³¹ / ₃₂	85	105
19 ³² / ₃₃	84	103
19 ³³ / ₃₄	88	100
19 ³⁴ / ₃₅	86	99

I Norge har man allerede før Krisen været inde paa et bevidst Arbejde for at forøge Korn dyrkningen, for derigennem at blive selvforsynende.

Statens Kornforretning har Pligt til at købe alt Korn, der er dyrket i Norge, og som er tjenligt til Menneskeføde, til en nærmere fastsat Pris. Hertil kommer, at der udbetales Korn dyrkerne den saakaldte »Korntrygd« for det Korn, som males paa Landsbymøllen (Kundemøllen), og som bruges paa Gaarden, uanset om det er til Menneskeføde eller til Foderbrug.

For 19³⁴/₃₅ har Stortinget paa Grund af de lave Kornpriser paa Verdensmarkedet vedtaget et ekstraordinært Tillæg for henholdsvis Hvede, Rug og Byg. Endelig findes der et Tillæg til »Korntrygden« paa 1 Øre pr. kg for de smaa Brug.

Den anførte Kornordning betyder naturligvis en Støtte for Landbruget og maa siges at være et vigtigt Led i Arbejdet for at hjælpe denne Erhvervs-gren over Krisen.

I Finland har man allerede før Krisen støttet Korn dyrkningen ved Toldforanstaltninger. Desuden indførtes i 1931 Indmalingstvang for indenlandsk Rug. Takket være de anførte Foranstaltninger er Kornproduktionen steget stærkt, saaledes at medens den indenlandske Produktion i 1911—13 dækkede 44 pCt. af Forbruget, dækkede den i 1933 ca. 87 pCt.

Ligesom i Sverige er særlig Hvedeproduktionen steget stærkt, jvf. nedenstaaende Tabel over Hvedearealet:

	1000 ha
1924—28	16
1929	14
1930	14
1931	18
1932	24
1933	37

Foruden Korn dyrkningen spiller Sukkerroe- og Kartoffelavl en ret stor Rolle i Landbrugets direkte Pengeomsætning. Det er derfor naturligt, at Statsforanstaltningerne vil tage Sigte paa disse og ikke f. Eks. paa Foderroer, der især vedrører Landbrugets interne Regnskab.

I Danmark og Sverige har man paa forskellig Maade støttet Sukkerroedyrkerne.

I begge Lande har man nemlig fastsat en bestemt Pris til Dyrkerne i Forbindelse med en Mulighed for Arealbegrænsning gennem et Kontrakt-tegningsystem m. v.

I Sverige har man yderligere foruden at fastsætte Prisen reguleret Arbejdsløningerne.

De skitserede Ordninger har bidraget til at opretholde Prisen og har særlig støttet Landbruget paa Sjælland, Fyn og de sydlige Øer i Danmark og i Svs-Omraadet i Sverige.

Prisudviklingen for Sukkerroer fremgaar af nedenstaaende Tabel.

	Danmark 1909—14 = 100	Sverige 1909—13 = 100
19 ²⁷ / ₂₈	124	123
19 ²⁸ / ₂₉	102	105
19 ²⁹ / ₃₀	98	97
19 ³⁰ / ₃₁	78	109
19 ³¹ / ₃₂	77	98
19 ³² / ₃₃	104	103
19 ³³ / ₃₄	104	109
19 ³⁴ / ₃₅	108	98

Husdyrholdet.

Smør.

Som allerede omtalt har dansk Landbrugs Stilling som et Eksporterhverv i høj Grad vanskeliggjort effektive Statsforanstaltninger, dette kommer særlig frem med Hensyn til Smørproduktionen.

I 1933 gennemførtes en Lov, hvori det bestemtes, at Landbrugsministeren kan lade opkræve en Afgift paa 35 Øre pr. kg Smør, der sælges paa Hjemmemarkedet. I de Uger, hvor Københavns Smørnotering er under 1,75 Kr. pr. kg forhøjes Afgiften med det Beløb, hvormed Noteringen er under 1,75 Kr. pr. kg. I de Uger, hvor Noteringen er over 2,15 Kr. pr. kg nedsættes Afgiften med det Beløb, hvormed Noteringen er over 2,15 Kr. pr. kg. Da kun ca. 15 pCt. af Smørproduktionen gaar til Hjemmemarkedet, fik den skitserede Ordning ikke særlig stor Betydning. Man kan dog anslaa, at Producenterne i de 50 Uger, Loven gjaldt, fik ca. 16 Mill. Kr., svarende til en Prisforhøjelse paa Smørret paa ca. 9 Øre pr. kg.

I Sverige, hvor Mælken spiller en overmaade stor Rolle, har man gennemført en for Landbruget særdeles gavnlige Ordning.

Der indførtes en Mælkeafgift paa 2 Øre pr. kg for al i Mejerierne indvejet Mælk eller Mælk, der i øvrigt sælges.

De derved indkommende Midler i Forbindelse med en Afgift paa Margarine og visse Afgifter paa importeret Kraftfoder benyttedes til at støtte den indenlandske Smørpris. Man opnaaede gennem denne Ordning at kunne fastholde en konstant Pris paa 2,30 Kr. paa Smør solgt i Indlandet i Aaret 1934.

For at den anførte Ordning ikke skulde hæmme Produktionen af Smør og Ost, ved at det var mere rentabelt at producere Mælk til Konsum i Stedet for til Smørproduktion m. v., tilbagebetaltes en Del af Midlerne til Produktmælken (altsaa til den Del af Mælken, der blev anvendt til Produktion af Smør m. v.).

Den anførte Ordning maa sikkert siges at have bidraget mest til den forbedrede Rentabilitet i svensk Landbrug for de senere Aar. Et helt andet Spørgsmaal er, om det ud fra et socialt Synspunkt er heldigt at lade Byerne støtte Landbruget netop ved en Fordyrelse af Konsummælk.

I Norge er man gaaet en lignende Vej, idet man der fastholder en ret høj Pris paa Konsummælk.

For at muliggøre en Regulering af Tilførslen af Konsummælk, saaledes at Mælkeprisen holdes oppe paa en bestemt Højde, betaler Konsummælke-

producenterne en Del af deres Mælkeindtægt til Leverandører af Mælk til Smørproduktion for ikke at ødelægge Konsummælke markedet (altsaa et tilsvarende Problem som i Sverige).

I Finland er man gaaet en anden Vej for at støtte Smørproduktionen, idet man der har gennemført en Eksportpræmieordning i Forbindelse med Toldforhøjelse.

Flæsk.

Af største Betydning for dansk Landbrugs Økonomi er Svineholdet.

Da England i Efteraaret 1932 gik over til en Kontingentering af Importen af Bacon, gennemførte Danmark i 1933 en Lov om Svineregulering.

Ved denne Lov begrænsedes Produktionen, idet hver Ejendom kun fik Leveringsret for et nærmere bestemt Antal Svin (Svin med Kort).

Der fandt en betydelig Prisstigning Sted, saaledes kan det anføres, at den gennemsnitlige Notering i 19³¹/₃₂ var 57 Øre pr. kg, medens den i 19³⁴/₃₅ var 162 Øre (for Svin med Kort).

Stigningen i Flæskeprisen, som denne Ordning har medført, har været den væsentligste Aarsag til dansk Landbrugs forbedrede Rentabilitet i de senere Aar.

I Sverige har man ikke i samme Grad interesseret sig for Svinproduktionen, dog har man støttet Eksporten noget.

I Norge reguleres Flæskeprisen gennem Norges Kød- og Flæskecentral. Prisreguleringen sker ved Nedsaltning og Eksport i Tider med stor Tilførsel.

I Finland har man støttet Flæskeproduktionen ved et Eksportpræmie-system paa samme Maade som for Smørrets Vedkommende. Resultatet har været en stigende Eksport.

Kød.

Hvad angaar Kvægholdet, har de enkelte Lande paa forskellig Maade søgt at stimulere Prisen.

Man har i Danmark, Sverige og Norge indført en Slagteafgift.

I Danmark og Sverige har disse Afgifter tjent to Formaal, dels at støtte Prisen paa Kød og (særlig for Danmarks Vedkommende) at føre til en effektiv Bekæmpelse af Kvægtuberkulosen ved Opkøb og Destruktion.

De anførte Foranstaltninger har haft prishævende Virkninger og har bidraget til de senere Aars bedre økonomiske Forhold i Landbruget.

Vil man ud fra de anførte Betragtninger prøve at gøre de enkelte Landes Landbrugs Stilling op i Øjeblikket, kan man antagelig udtale følgende:

Da man i danske Landbrug formentlig ikke kan vente at holde Arbejdskraften paa Landet, jvf. herom senere, og da dansk Landbrug i saa udpræget Grad er afhængig af Udlandet, bliver Fremtidens Opgaver, saa vidt muligt at indskrænke Forbruget af udenlandske Foderstoffer m. v. til Fordel for hjemmearbejds Produkter og udnytte den forhaandenværende Arbejdskraft saa godt som mulig eventuelt ved større Maskinanvendelse.

I Sverige stiller Forholdene sig formentlig stort set saadan, at det indenlandske Forbrug skal opretholde Landbrugets Rentabilitet. Man maa dog ved de Statsforanstaltninger, der er gennemført, holde sig for Øje, at disse kan indebære en Fare for Overproduktion.

For Norge staaer Selvforsyningsøkonomien sikkert ogsaa i første Række, her kan man antageligt fortsætte Arbejdet i Retning af Selvforsyning med Korn.

Ogsaa for Finlands Vedkommende er man stærkt inde paa Selvforsyningsbestræbelser blandt andet gennem en omfattende Ensilering af Græs- og Grøn-foderafgrøder.

Alt i alt indebærer de anførte Betragtninger, at dansk Landbrug har de haardeste Vilkaar at arbejde under, medens Landbrugets Rentabilitet i de øvrige Lande i højere Grad er afhængig af en maalbevidst Videreførelse af det allerede eksisterende System i Retning af Selvforsyning med Landbrugsprodukter og med Garanti for en passende Pris for de fremstillede Produkter.

Driftsomkostningerne.

Jeg har allerede understreget, at naar Nettoudbyttet udviste et betydeligt Fald under Krisen, skyldes dette, at Bruttoudbyttet er faldet stærkere end Omkostningerne.

I Tabel 12 og 13 er anført Driftsomkostningernes Sammensætning.

Tabel 12. Driftsomkostninger pr. ha.

	1933/34	1932/33	1931/32	1930/31	1929/30	1928/29	1927/28
Danmark (Kr.)							
Arbejdsmkostninger....	203	212	225	252	260	261	271
Vareforbrug.....	158	192	236	259	288	313	333
Vedligeholdelse.....	50	48	52	63	73	63	59
Andre Omkostninger....	50	50	58	63	61	63	68
Tilsammen...	461	502	571	637	682	700	731
Sverige (Kr.)							
Arbejdsmkostninger....	—	155	161	168	170	180	181
Vareforbrug.....	—	70	83	83	94	104	95
Vedligeholdelse.....	—	35	39	39	39	40	41
Andre Omkostninger....	—	49	49	51	52	51	51
Tilsammen...	—	309	332	341	355	375	368
Norge, Østlandet (Kr.)							
Arbejdsmkostninger....	210	218	231	247	255	279	302
Vareforbrug.....	119	122	138	148	153	166	154
Vedligeholdelse.....	86	88	91	93	92	99	102
Andre Omkostninger....	65	54	62	63	58	69	68
Tilsammen...	480	482	522	551	558	613	626
Norge, Sørlandet (Kr.)							
Arbejdsmkostninger....	324	347	371	386	380	383	387
Vareforbrug.....	159	154	169	189	183	197	266
Vedligeholdelse.....	125	133	140	133	120	109	118
Andre Omkostninger....	74	82	88	92	74	78	75
Tilsammen...	682	716	768	800	757	767	846
Finland (Mk.)							
Arbejdsmkostninger....	—	963	1 004	1 140	1 269	1 387	1 321
Vareforbrug.....	—	345	341	372	486	615	566
Vedligeholdelse.....	—	300	307	319	326	318	329
Andre Omkostninger....	—	158	168	182	216	204	156
Tilsammen...	—	1 766	1 820	2 013	2 297	2 524	2 372

Tabel 13. Relative Tal for Driftsomkostningerne pr. ha
 $19^{28}/_{29} = 100$.

	19 ³³ / ₃₄	19 ³² / ₃₃	19 ³¹ / ₃₂	19 ³⁰ / ₃₁	19 ²⁹ / ₃₀	19 ²⁸ / ₂₉
Danmark						
Arbejdsomkostninger . . .	77,8	81,2	86,2	96,6	99,6	100,0
Vareforbrug	50,5	61,3	75,4	82,7	92,0	100,0
Vedligeholdelse	79,4	76,2	82,5	100,0	115,9	100,0
Andre Omkostninger . . .	79,4	79,4	92,1	100,0	96,8	100,0
Tilsammen . . .	65,9	71,7	81,6	91,0	97,4	100,0
Sverige						
Arbejdsomkostninger . . .	—	86,1	89,4	93,3	94,4	100,0
Vareforbrug	—	67,3	79,8	79,8	90,4	100,0
Vedligeholdelse	—	87,5	97,5	97,5	97,5	100,0
Andre Omkostninger . . .	—	96,1	96,1	100,0	102,0	100,0
Tilsammen . . .	—	82,4	88,5	90,9	94,7	100,0
Norge, Østlandet						
Arbejdsomkostninger . . .	75,3	78,1	82,8	88,5	91,4	100,0
Vareforbrug	73,5	72,8	83,3	88,9	91,4	100,0
Vedligeholdelse	86,9	88,9	91,9	93,9	92,9	100,0
Andre Omkostninger . . .	89,0	79,5	89,0	91,8	86,3	100,0
Tilsammen . . .	78,3	78,6	85,2	89,9	91,0	100,0
Norge, Sørlandet						
Arbejdsomkostninger . . .	84,6	90,6	96,9	100,8	99,2	100,0
Vareforbrug	80,7	78,2	85,8	95,9	92,9	100,0
Vedligeholdelse	114,7	122,0	128,4	122,0	110,1	100,0
Andre Omkostninger . . .	94,9	105,1	112,8	117,9	94,9	100,0
Tilsammen . . .	88,9	93,4	100,1	104,3	98,7	100,0
Finland						
Arbejdsomkostninger . . .	—	69,4	72,4	82,2	91,5	100,0
Vareforbrug	—	56,1	55,4	60,5	79,0	100,0
Vedligeholdelse	—	94,3	96,5	100,3	102,5	100,0
Andre Omkostninger . . .	—	77,5	82,4	89,2	105,9	100,0
Tilsammen . . .	—	70,0	72,1	79,8	91,0	100,0

Tabel 14. Indekstal for Omkostningerne til Kraftfoder og Gødning. 1928/29 = 100.

	1934/35	1933/34	1932/33	1931/32	1930/31	1929/30	1928/29
Danmark							
Kraftfoder.....	—	42	57	74	76	87	100
Gødning.....	—	73	69	80	107	111	100
Sverige							
Kraftfoder.....	—	—	62	75	72	84	100
Gødning.....	—	—	79	96	104	104	100
Norge, Østlandet							
Kraftfoder.....	—	74	73	85	85	88	100
Gødning.....	—	77	73	81	108	108	100
Norge, Sørlandet							
Kraftfoder.....	—	76	76	82	87	87	100
Gødning.....	—	103	93	105	127	117	100
Finland							
Kraftfoder.....	—	—	49	49	55	74	100
Gødning.....	—	—	70	63	73	96	100

Tabel 15. Indekstal for Priserne paa Foderstoffer og Gødning.

	1934/35	1933/34	1932/33	1931/32	1930/31	1929/30	1928/29
Danmark							
Foderstoffer.....	67	64	57	52	57	86	100
Kunstgødning...	91	91	88	82	94	96	100
Sverige							
Foderstoffer.....	—	73	64	65	63	83	100
Kunstgødning...	—	89	95	94	96	97	100
Norge							
Bl. Kraftfoder...	—	58	62	62	70	89	100
Majs.....	—	51	55	50	63	90	100
Kunstgødning...	—	84	86	87	97	99	100
Finland							
Foderstoffer.....	—	—	76	70	67	86	100
Kunstgødning...	—	—	107	99	94	98	100

Medens Arbejdsomkostningerne i 19³²/₃₃ udgør den største Procentdel af samtlige Omkostninger, udgjorde Vareforbruget før Krisen (i 19²⁸/₃₀) den største Omkostning for Danmarks Vedkommende, jfr. nedenstaaende Tabel.

	Danmark		Sverige		Norge (Østlandet)		Norge (Sørlandet)		Finland	
	19 ²⁸ / ₃₀	19 ²⁹ / ₃₀	19 ²⁸ / ₃₀	19 ²⁹ / ₃₀	19 ²⁸ / ₃₀	19 ²⁹ / ₃₀	19 ²⁸ / ₃₀	19 ²⁹ / ₃₀	19 ²⁸ / ₃₀	19 ²⁹ / ₃₀
	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.	pCt.
Arbejdsomkostninger	42,2	37,3	50,1	48,0	45,2	45,5	48,4	49,9	54,6	54,9
Vareforbrug	38,2	44,7	22,7	27,7	24,5	26,4	21,5	25,7	19,5	24,4
Vedligeholdelse	9,6	9,0	11,3	10,7	18,3	16,2	18,6	14,2	17,0	12,6
Andre Omkostninger	10,0	9,0	15,9	13,6	12,0	11,9	11,5	10,2	8,9	8,1
Tilsammen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

I øvrigt viser Tabellen, at Forbruget i Danmark af indkøbte Raastoffer m. v. er forholdsvis dobbelt saa stort som i de øvrige Lande.

Naar Vareforbruget er saa stort i Danmark, skyldes det de betydelige Indkøb af Oliekager, Korn og Gødning. I nedenstaaende Tabel er anført Forbruget af Oliekager, Indførslen af Gødning og Merindførslen af uformalet Korn.

	Forbrug af Oliekager	Indførsel af Gødning	Merindførsel af Korn
	Mill. kg	Mill. kg	Mill. kg
1929	1 208	685	728
1930	1 064	683	1 356
1931	1 060	420	1 826
1932	824	391	1 586
1933	859	403	1 166
1934	837	529	734

Det ses ogsaa af denne Tabel, at Forbruget af Oliekager og Indførslen af Gødning er gaaet betydelig tilbage, og at Merindførslen af Korn for de senere Aar ogsaa er gaaet tilbage paa Grund af den tidligere omtalte Nedgang i Svineproduktionen.

Til en nærmere Belysning af dette Forhold anføres i foranstaaende Tabel 14 Indekstal for Omkostningerne til Kraftfoder og Gødning. Det ses af Tabellen, at Omkostningerne til Kraftfoder (Oliekager og Korn) i samtlige Lande er faldet stærkere end Omkostningerne til Gødning.

Denne Forskel i Bevægelsen skyldes i første Række en forskellig Prisbevægelse, idet Priserne paa Foderstoffer (Oliekager og Majs m. v.) er faldet stærkere end Gødningspriserne, jvf. foranstaaende Tabel 15.

Sammenholder man Indekstallene for Prisbevægelsen med Indekstallene for Omkostningerne, hvilket formentlig er tilladeligt, selv om Kraftfoder og Foderstoffer ikke dækker helt det samme Begreb, ses det, at Priserne som Helhed ikke er faldet saa stærkt som Omkostningerne.

I Modsetning til den betydelige Nedgang, der har fundet Sted i Vareforbruget, er Vedligeholdelsesudgifterne og Andre Omkostninger ikke faldet tilsvarende. Særlig Vedligeholdelsesudgifterne er ikke faldet ret meget, hvilket maa forklares ved, at Prisen paa Maskiner og Redskaber samt Byggeomkostningerne ikke er faldet ret stærkt, jvf. omstaaende Tabel.

	Byggeomkostninger			Maskiner og Redskaber		
	19 ²⁸ / ₂₉ = 100					
	Danmark	Sverige	Finland	Danmark	Sverige	Finland
19 ²⁸ / ₂₉	100	100	100	100	100	100
19 ²⁹ / ₃₀	98	98	92	99	101	96
19 ³⁰ / ₃₁	101	95	79	96	102	95
19 ³¹ / ₃₂	98	89	82	96	95	99
19 ³² / ₃₃	91	82	84	98	93	103
19 ³³ / ₃₄	92	—	—	103	—	—
19 ³⁴ / ₃₅	96	—	—	106	—	—

Hvad angaar Arbejdskraften ses det, at Omkostningerne hertil ogsaa er faldet en Del, jvf. Tabel 13.

Tabel 16. Arbejdsomkostninger pr. ha.

	19 ³³ / ₃₄	19 ³² / ₃₃	19 ³¹ / ₃₂	19 ³⁰ / ₃₁	19 ²⁹ / ₃₀	19 ²⁸ / ₂₉	19 ²⁷ / ₂₈
Danmark (Kr.)							
Løn til Folkehold	89	89	93	106	119	115	121
Familiens Arbejde	62	68	74	78	73	78	81
Driftslederløn	52	55	58	68	68	68	69
Arbejdsomkostn. i alt...	203	212	225	252	260	261	271
Sverige (Kr.)							
Driftslederløn	—	19	20	20	20	21	21
Arbejdsomkostn.	—	136	141	148	150	159	160
Arbejdsomkostn. i alt...	—	155	161	168	170	180	181
Norge, Østlandet (Kr.)							
Familiens Arbejde	75	82	89	86	94	102	115
Lejet Arbejde	135	136	142	161	161	177	188
Arbejdsomkostn. i alt...	210	218	231	247	255	279	303
Norge, Sørlandet (Kr.)							
Familiens Arbejde	164	172	180	191	191	214	243
Lejet Arbejde	160	175	191	195	188	169	144
Arbejdsomkostn. i alt...	324	347	371	386	379	383	387
Finland (Mk.)							
Løn til Folkehold	—	533	558	629	706	793	778
Familiens Arbejde	—	308	326	366	419	450	405
Driftslederløn	—	122	120	145	144	144	138
Arbejdsomkostn. i alt...	—	963	1 004	1 140	1 269	1 387	1 321

Tabel 17. Relative Tal for Arbejdsomkostninger
19²⁸/₂₉ = 100.

	19 ²³ / ₂₄	19 ²² / ₂₃	19 ²¹ / ₂₂	19 ²⁰ / ₂₁	19 ²⁹ / ₃₀	19 ²⁸ / ₂₉
Danmark						
Løn til Folkehold.....	77,4	77,4	80,9	92,2	103,5	100,0
Familiens Arbejde.....	79,5	87,2	94,9	100,0	93,6	100,0
Driftslederløn.....	76,5	80,9	85,3	100,0	100,0	100,0
Arbejdsomkostn. i alt...	77,8	81,2	86,2	96,6	99,6	100,0
Sverige						
Driftslederløn.....	—	90,5	95,2	95,2	95,2	100,0
Arbejdsomkostn.....	—	85,5	88,7	93,1	94,3	100,0
Arbejdsomkostn. i alt...	—	86,1	89,4	93,3	94,4	100,0
Norge, Østlandet						
Familiens Arbejde.....	73,5	80,4	87,3	84,3	92,2	100,0
Lejet Arbejde.....	76,3	76,8	80,2	91,0	91,0	100,0
Arbejdsomkostn. i alt...	75,3	78,1	82,8	88,5	91,4	100,0
Norge, Sørlandet						
Familiens Arbejde.....	76,6	80,4	84,1	89,3	89,3	100,0
Lejet Arbejde.....	94,7	103,6	113,0	115,4	111,2	100,0
Arbejdsomkostn. i alt...	84,6	90,6	96,9	100,8	99,2	100,0
Finland						
Løn til Folkehold.....	—	67,2	70,4	79,3	89,0	100,0
Familiens Arbejde.....	—	68,4	72,4	81,3	93,1	100,0
Driftslederløn.....	—	84,7	83,3	100,7	100,0	100,0
Arbejdsomkostn. i alt...	—	69,4	72,4	82,2	91,5	100,0

I Finland er der sket et Fald paa ca. 30 pCt., medens Nedgangen i Danmark andrager 20—25 pCt. og i Sverige og Norge noget mindre.

Med Hensyn til Udviklingen i Omkostningerne til den lejede Arbejdskraft og Familiens Arbejde m. v. kan henvises til ovenstaaende Tabeller 15 og 17, der, hvad Danmark og Finland angaar, viser, at Omkostningerne til Folkeholdet er faldet lidt stærkere end Omkostningerne til Familiens Arbejde, hvilket har givet sig Udtryk i en Nedgang i Arbejdsmængden.

I Norge er i Sørlandet Omkostningerne til lejet Arbejde steget under Krisen.

Som allerede nævnt maa Arbejdslønnen foruden at betragtes som en Omkostning siges at have en selvstændig Interesse, idet der for Arbejdslønnen i Modsætning til de andre Omkostninger gælder modsatte Synspunkter for den enkelte Driftherre og Samfundet.

Jeg skal derfor i et følgende Afsnit komme nærmere ind paa Spørgsmaalet om Arbejdskraftens Afønning under Krisen.

Med Hensyn til den økonomiske Udvikling fra 19³³/₃₄ til 19³⁴/₃₅ kan henvises til Tabellerne Side 12. Det fremgaar af disse Tabeller, at der i alle tre Lande har fundet en Stigning Sted baade i Bruttoudbyttet og Driftsomkostningerne, men Stigningen i Bruttoudbyttet har været stærkest.

Naar Bruttoudbyttet saaledes er steget, skyldes det i Danmark væsentligst en Prisstigning. Baade Prisen paa Planteprodukter og Husdyrprodukter er steget, særlig er Prisen paa Kvæg steget betydeligt.

For Sveriges og Finlands Vedkommende maa Stigningen i Bruttoudbyttet væsentlig tilskrives den forøgede Høst og Prisstigningen paa Kreaturer.

Nettoproduktionen.

Jeg har tidligere paavist, at Omkostningerne til Vareforbruget er faldet betydeligt under Krisen dels paa Grund af Prisfaldet paa Landbrugets indkøbte Raastoffer, dels fordi Forbruget af disse er indskrænket.

I nedenstaaende Tabel 18 er anført Indekstal for Bruttoudbyttet, Vareforbruget og Forskellen, d. v. s. et af Det landøkonomiske Driftsbureau opstillet Begreb kaldet Nettoproduktionen¹⁾.

Tabel 18. Indekstal for Bruttoudbytte, Vareforbrug og Nettoproduktion.

$$19^{27}/_{28} - 19^{29}/_{30} = 100.$$

	19 ³³ / ₃₄	19 ³² / ₃₃	19 ³¹ / ₃₂	19 ³⁰ / ₃₁	19 ²⁹ / ₃₀	19 ²⁸ / ₂₉	19 ²⁷ / ₂₈
Danmark:							
Bruttoudbytte pr. ha...	64,6	68,5	67,7	79,4	100,6	104,7	94,7
Vareforbrug pr. ha....	50,8	61,7	75,8	83,2	92,5	100,5	107,0
Nettoproduktion pr. ha	73,8	73,0	62,4	76,8	106,0	107,4	86,6
Sverige:							
Bruttoudbytte pr. ha...	—	87,5	82,1	90,5	97,3	104,3	98,4
Vareforbrug pr. ha....	—	71,7	85,0	85,0	96,2	106,4	97,2
Nettoproduktion pr. ha	—	93,3	81,1	92,5	97,7	103,6	98,8
Norge: Østlandet:							
Bruttoudbytte pr. ha...	81,9	81,1	82,1	88,4	97,4	104,0	98,6
Vareforbrug pr. ha....	75,5	77,4	87,5	93,8	97,0	105,8	97,7
Nettoproduktion pr. ha	84,2	82,4	80,1	86,5	97,5	103,6	98,9
Norge: Sørlandet:							
Bruttoudbytte pr. ha...	80,8	76,9	81,8	92,8	95,1	96,1	108,8
Vareforbrug pr. ha....	73,9	71,5	78,5	87,8	85,0	91,5	123,5
Nettoproduktion pr. ha	83,4	78,9	83,0	94,7	98,8	97,8	103,4
Finland:							
Bruttoudbytte pr. ha...	—	79,4	77,0	82,7	92,6	103,7	103,7
Vareforbrug pr. ha....	—	62,1	61,4	66,9	87,5	110,7	101,9
Nettoproduktion pr. ha	—	84,2	81,3	87,1	94,0	101,8	104,2

Det fremgaar af denne Tabel, at Nettoproduktionen som Helhed ikke er faldet saa stærkt som Bruttoudbyttet.

Særlig for Danmarks Vedkommende, hvor Forbruget af indkøbte Raavarer spiller en overmaade stor Rolle, viser Tabellen, at man ved mindre Forbrug

¹⁾ Nettoproduktionen svarer paa det nærmeste til Landbrugets Forædlingsværdi.

af indkøbte Raavarer har søgt at afbøde Virkningerne af det betydelige Fald i Bruttoudbyttet.

I øvrigt ses det, at trods de betydelige Besparelser i Vareforbruget i Danmark er Nettoproduktionen faldet stærkest her, medens Nettoproduktionen i Sverige i Modsætning hertil ikke er faldet ret meget.

Alt i alt belyser sikkert den anførte Bevægelse i Nettoproduktionen i nogen Grad de senere Aars gode Høst og Kriseforanstaltningernes forskellige Indflydelse.

Resumé.

Naar Nettoudbyttet i Aarene efter 1929 i de nordiske Lande gik saa betydeligt ned, maa dette i første Række tilskrives Prisfaldet paa Landbrugets Salgsvarer, der ikke blev fulgt af et tilsvarende Prisfald for dets Omkostninger, bortset fra et Fald i Priserne paa Landbrugets indkøbte Raastoffer.

For Finlands Vedkommende stiller Forholdene sig noget anderledes, idet Omkostningerne bortset fra Vedligeholdelsesudgifterne er blevet reduceret i nogenlunde samme Omfang som Bruttoudbyttet.

Den Forskydning, der har fundet Sted i Priserne i en for Landbruget ugunstig Retning fremgaar af nedenstaaende Tabel, hvor man for de forskellige Priser (bortset fra Arbejdslønnen) har valgt Aarene før Krigen (1913) som Basis for en Sammenligning.

Tabel 19. Indekstal for Priserne for Landbrugets Salgsvarer og indkøbte Raastoffer m. m.

	1934/35	1933/34	1932/33	1931/32	10 ³⁰ /31	1929/30	1928/29	1927/28
Danmark 1909—14 = 100								
Planteprodukter ...	114	101	87	99	95	129	139	157
Husdyrprodukter ..	117	101	80	77	99	140	137	131
Foderstoffer	107	101	91	83	91	136	159	136
Kunstgødning	90	90	87	81	93	95	99	111
Byggeomkostninger.	172	166	163	177	181	177	180	187
Maskiner og Redsk.	164	159	152	148	149	154	155	158
(Mellem-)Sverige 1909—13 = 100								
Planteprodukter ...	—	—	94	103	107	105	127	146
Husdyrprodukter ..	—	—	84	93	108	129	142	141
Foderstoffer	—	—	97	98	96	126	152	151
Kunstgødning	—	—	103	102	104	106	109	116
Byggeomkostninger.	—	—	142	154	166	171	174	183
Maskiner og Redsk.	—	—	162	166	178	176	175	176
Finland 1913 = 100								
Planteprodukter ...	—	871	939	928	864	1 057	1 215	1 182
Husdyrprodukter ..	—	782	762	785	858	1 052	1 154	1 121
Foderstoffer	—	725	800	734	702	900	1 052	1 009
Kunstgødning	—	779	780	719	683	710	726	773
Byggeomkostninger.	—	929	934	919	886	1 034	1 118	1 168
Maskiner og Redsk.	—	1 063	1 027	982	944	957	995	1 009

Den forbedrede Rentabilitet i de senere Aar skyldes ikke alene de bedre Priser paa Landbrugets Salgsvarer, men i nok saa høj Grad Formindskelse i Driftsomkostningerne f. Eks. ved mindre Vareindkøb, eller for Danmarks Vedkommende ved Anvendelse af mindre Arbejdskraft. For den allersidste Tid med stigende Priser paa Landbrugets Salgsvarer har der været en Tendens til forøget Forbrug af f. Eks. Kunstgødning, og samtidig har der fundet en Stigning Sted i Arbejdslønnen. De senere Aars gunstige Høstudbytter i de enkelte Lande har ogsaa bidraget sit til en Forbedring af Rentabiliteten i Landbruget.

Arbejdskraftens Stilling under Krisen.

Af Tabel 17 fremgaar det, at sættes Arbejdsmkostningerne for den fremmede Arbejdskraft (i Sverige og Norge den samlede Arbejdskraft) i $19^{28}/_{29} = 100$ androg de følgende indtil $19^{33}/_{34}$:

	Danmark	Sverige	Norge ¹⁾	Finland
$19^{28}/_{29}$	100	100	100	100
$19^{29}/_{30}$	104	94	95	89
$19^{30}/_{31}$	92	93	92	79
$19^{31}/_{32}$	81	89	86	70
$19^{32}/_{33}$	77	86	84	67
$19^{33}/_{34}$	77	—	80	—

¹⁾ Paa Grundlag af Oplysninger fra de enkelte Aargange af »Regnskabsresultaterne».

Sammenholder man dette Resultat med Arbejdslønnens Udvikling, jvf. Tabel 20, ser man altsaa, at i Danmark er Arbejdsmkostningen faldet stærkere end Lønnen. I Sverige og Norge er Løn og Omkostning omtrent faldet lige stærkt, medens Lønnen i Finland er faldet stærkere end Omkostningerne.

Det skal understreges med det samme, at Sammenligningen ikke behøver at være helt korrekt. I Danmark er der i denne Periode kommet en Del smaa regnskabsførende Ejendomme til, hvorved Omkostningerne bliver reduceret for meget.

Hvis man korrigerer herfor og yderligere tager Hensyn til, at Jylland i de senere Aar er blevet noget stærkere repræsenteret, falder Arbejdsmkostningerne alligevel stærkere end Lønnen.

Dette Forhold viser altsaa, at Landbruget i Danmark har skudt Arbejdskraft fra sig under Krisen. En Beregning foretaget af Dr. polit. Jørgen Pedersen paa Grundlag af Regnskabsresultaterne viste, at der i Perioden fra $19^{29}/_{30}$ til $19^{32}/_{33}$ skulde være gaaet ca. 20 000 Helaarsarbejdere fra Landbruget. Hertil kommer, at man paa Grundlag af Arbejdskrafttællingerne 1934 og 1935 har kunnet konstatere en yderligere Nedgang i den fremmede Arbejdskraft paa 9 000 Helaarsarbejdere.

Man kan maaske derfor slutte, at der i Perioden fra $19^{29}/_{30}$ indtil 15. Juli 1935 af fremmed Arbejdskraft skulde være gaaet i alle Tilfælde 30 000 Helaarsarbejdere fra Landbruget. Til Gengæld har der sikkert fundet en Stigning Sted i Antal hjemmевærende Børn m. v.

For Sverige og Norges Vedkommende tyder Tallene derimod ikke paa, at Landbruget har skudt Arbejdskraft fra sig i nævneværdig Grad. For Finlands Vedkommende belyser følgende Tal Bevægelsen i anvendt Arbejdskraft:

Mandsdage pr. 100 ha

1926—28	3 700
$19^{31}/_{32}$	3 661
$19^{32}/_{33}$	3 628

Tabel 20. Indekstal for Arbejdsløn 1935/30 = 100.

	1934/35	1933/34	1932/33	1931/32	1930/31	1929/30	1928/29
Danmark							
Karle under 17 Aar	97	92	91	104	109	106	100
Karle, 17—21 Aar.....	96	90	91	99	106	104	100
Karle over 21 Aar.....	96	90	90	97	106	102	100
Piger v. udv. Gern.: Under 18 Aar	91	86	88	96	100	99	100
— — Over 18 Aar	90	86	87	97	100	99	100
Løse Daglejere paa Gaardens Kost	99	90	87	98	106	102	100
— — paa egen Kost ...	91	89	89	96	104	102	100
Sverige							
Mandligt Tyende p. Gaardens Kost	—	—	90	95	98	100	100
Kvindeligt — —	—	—	92	97	99	100	100
Sommerdagløn, Mænd.....	—	—	93	98	99	101	100
— — Kvinder.....	—	—	94	97	99	100	100
Norge							
Tjenestekarle, Sommerløn.....	77	77	80	86	92	97	100
Tjenestepiger, —	79	78	83	88	93	97	100
Dagløn for Mænd, Foraaret.....	79	78	82	87	94	98	100
— - Kvinder, —	79	79	82	88	93	98	100
Finland							
Sommerdagløn f. Mænd (egen K.)	—	61	60	68	86	97	100

I Finland ses det af Tabellen, at Arbejdslønnen er faldet med 40 pCt. Her er Forrentningsprocenten altsaa til dels holdt oppe ved den betydelige Lønnedsættelse, der har fundet Sted. I Danmark har man ikke i saa høj Grad kunnet gaa denne Vej, men man har her søgt at bedre Forrentningen ved Anvendelse af mindre Arbejdskraft. Denne Besparelse har imidlertid ikke været tilstrækkelig til at hindre Faldet i Nettoudbyttet.

Naar jeg taler om en Arbejdskraftsbeparelse, maa det erindres, at denne vel i nogen Grad har været tvungen. Den unge Arbejdskraft paa Landet er gaaet til Byerne, dels fordi de unge har anset Fremtidsmulighederne i Landbruget for daarligere, men naturligvis ogsaa fordi Lønvilkaarene under Krisen ikke er blevet bedre i Landbruget, medens Reallønnen i Byerne har været stigende. Da Konjunkturerne i de sidste Aar er blevet bedre i Landbruget, er der derfor ogsaa opstaaet en følelig Mangel paa Arbejdskraft. Det kan for Danmarks Vedkommende anføres, at man i Foraaret 1935 formentlig kunde have anvendt yderligere ca. 25 000 Helaarsarbejdere til den gængse Løn.

Det vilde være af stor Interesse at belyse, hvor stor den faktiske Realløn er i de enkelte Lande, og hvorledes Udviklingen har været under Krisen.

Hvad det første Spørgsmaal angaar, er dette meget vanskeligt at afgøre.

Forudsætningen for at kunne belyse det tilfredsstillende maatte være et nøjagtigt Kendskab til Arbejdernes Forbrug i de enkelte Lande til en Bedømmelse af, om det ene Lands Arbejdere fik flere Goder end det andet. Et Spørgsmaal, som jeg dog ikke skal komme nærmere ind paa. Det skal dog anføres, at det er mit Indtryk, at Reallønnen i Aarene før Krisen laa relativt højt i Danmark og ret lavt i Finland. Derimod skal jeg nærmere gaa ind paa Forskydninger i Reallønnen. Jeg vil straks tage det Forbehold, at der i og for sig ikke for Landbrugets Vedkommende foreligger noget Materiale til Belysning af dette Problem. Naar jeg alligevel gaar ind paa det, er det fordi jeg mener, at de ret store Forskydninger, der har fundet Sted i den nominelle Løn, ved at sammenholdes med Udviklingen for Leveomkostningerne maaske vil vise et væsentligt forskelligt Resultat for de enkelte Lande.

De følgende Betragtninger maa derfor kun opfattes som et Forsøg paa at vise visse Tendenser i Udviklingen.

Forudsætter man, at den nominelle Løn først og fremmest belyser Bevægelserne i, hvor stor en Indtægt, der bliver til overs til Konventionalgoder o. l., idet man altsaa forudsætter, at Udgifterne til Føde og Husleje, der væsentlig ydes i Form af Naturalydelser, har bevæget sig nogenlunde ensartet i de enkelte Lande, kan man formentlig godt maale den nominelle Løns Bevægelser med Bevægelserne i Leveomkostningerne, naar man ser bort fra Leveomkostninger til Føde, Husleje, Brændsel og Belysning.

I nedenstaaende Tabeller er anført et Leveomkostningsindeks for Føde, Bolig, Brændsel m. v. og øvrige Udgifter samt samtlige Udgifter, beregnet paa Grundlag af de officielle Indekstal og under Hensyntagen til de enkelte Grupper Vægt.

Det skal understreges, at Leveomkostningerne i samtlige Lande nærmest vedrører et Byarbejderbudget, men af de foran omtalte Grunde mener jeg dog, at man, naar man drager Sammenligning paa den anførte Maade, derved i nogen Grad kan belyse, om der har fundet en Ændring Sted i Reallønnen i Landbruget.

Tabel 21. Leveomkostningsindeks 1928/29 = 100.

	1934	1933	1932	1931	1930	1929	1928
Sverige							
Fødevarer, Bolig, Brændsel og Belysning.....	86	86	89	90	95	99	101
Øvrige Udgifter	95	94	95	96	98	100	100
Samtlige Udgifter...	90	90	92	93	97	99	101
Norge							
Fødevarer, Bolig, Brændsel og Belysning.....	84	84	86	89	94	98	102
Øvrige Udgifter	80	80	81	83	96	98	101
Samtlige Udgifter...	87	87	88	90	95	98	102
Finland							
Fødevarer, Bolig, Brændsel og Belysning.....	76	78	81	82	90	100	100
Øvrige Udgifter	95	93	96	100	100	101	99
Samtlige Udgifter...	80	81	83	84	92	100	100

Tabel 23. Leveomkostningsindeks for Danmark
1928/29 = 100. Januar Kvartal.

	1935	1934	1933	1932	1931	1930	1929	1928
Fødevarer, Bolig, Brændsel og Belysning.....	96,1	90,8	86,2	86,8	90,3	98,5	99,1	100,9
Øvrige Udgifter.....	98,9	96,7	92,3	90,6	92,2	96,5	99,1	100,9
I alt...	97,2	93,4	89,0	88,6	91,2	97,5	99,1	100,9

Sammenholder man de anførte Indekstal med Indekstallene for Arbejds-lønningerne, vil det sikkert være rimeligt efter det foran anførte at sammenholde Kærlønnen med Indekstallet for øvrige Udgifter.

Efter disse Tal, at dømme, skulde Reallønnen i Danmark, Sverige og Norge ikke være ændret nævneværdigt under Krisen.

Den anførte Sammenligning er naturligvis ikke uangribelig, men giver formentlig alligevel en Forestilling om de Bevægelser, der har fundet Sted.

For Finlands Vedkommende vedrører Lønopslysningerne Dagløn paa egen Kost. Det vil formentlig være mest naturligt at sammenholde Lønindekstallet med Indekstallet for samtlige Udgifter.

Tallene viser, at Reallønnen er faldet betydeligt.

Til yderligere Belysning af Lønudviklingen i Finland anføres i nedenstaaende Tabel et Indekstal for Aarslønnen for Mænd paa Gaardens Kost.

Aarsløn for Mænd paa
Gaardens Kost
1928/29 = 100

1928.....	101
1929.....	99
1930.....	90
1931.....	73
1932.....	63
1933.....	63
1934.....	69

Ogsaa disse Tal sammenholdt med Indekstallene for øvrige Omkostninger viser, at Reallønnen er faldet meget stærkt.

Da Naturalydelsen f. Eks. i Finland spiller en overmaade stor Rolle belyser de anførte Tal for den nominelle Løn sammenholdt med Leveomkostningerne i første Række som nævnt kun en Del af Bevægelserne i Reallønnen. Men de anførte Betragtninger rokker antagelig ikke ved den Kendsgerning, at Reallønnen er faldet i Finland, selv om de anførte Talrækker ikke direkte kan benyttes som Udtryk for Faldets Størrelse.

Landbrugets Gældsforhold.

Det er tidligere omtalt, at et af de Forhold det kunde være interessant at belyse var den selvstændige Landbrugers Stilling under Krisen.

Særlig for Danmarks Vedkommende er det værd at undersøge, hvilken Betydning de store faste Gældsforpligtelser har haft for Landbrugerens Økonomi.

	Landejendommens Værdi med Besæt- ning og Inventar	Pante- gælden
	Mill. Kr.	Mill. Kr.
1926.....	6 101	3 032
1933.....	5 400 ¹⁾	3 700

Af ovenstaaende Tabel fremgaar det, at medens Landejendommens Værdi fra 1926 til 1932 er faldet med ca. 700 Mill. Kr. er Gælden blevet forøget med et lige saa stort Beløb.

Fra at have haft en Prioritetsgæld, der udgjorde ca. 50 pCt. af Panteværdien i 1926, har man i 1933 faaet en Prioritetsgæld, der andrager ca. 69 pCt. af Panteværdien.

For de Ejendomme, hvorfra der foreligger Oplysninger fra Det landøkonomiske Driftsbureau, er i nedenstaaende Tabel anført en Sammenligning mellem Nettoudbytte, Renteudgift (til Fremmedkapitalen) og Rentekrav (d. v. s. normal Forrentning — 5 pCt. af Værdien for Jord og Bygninger, 6 pCt. af Løsøreværdien — af den samlede Landbrugskapital).

	Nettoudbytte pr. ha	Renteudgift pr. ha	Rentekrav pr. ha
	Kr.	Kr.	Kr.
19 ³³ / ₃₄	71	64 ²⁾	116
19 ³² / ₃₃	60	71	122
19 ³¹ / ₃₂	÷ 11	72	135
19 ³⁰ / ₃₁	14	73	145
19 ²⁹ / ₃₀	135	71	148
19 ²⁸ / ₂₉	151	71	147
19 ²⁷ / ₂₈	44	68	145

Det fremgaar tydeligt af denne Tabel, at i intet af Aarene bortset fra 19²⁸/₂₉ har Landmanden kunnet faa normal Forrentning af hele Kapitalen, og i Kriseaarene har Nettoudbyttet endog langt fra kunnet slaa til til Renteudgiften.

For at dække Renteudgiften har han derfor enten maattet forringe sin Status (i Form af Forbrug af Formue eller ved Gældstiftelse) eller, hvad der især har været muligt for de mindre Brug, maattet afholde Renteudgiften af sin (og Familiens) personlige Arbejds løn, idet Landbrugeren som paavist ikke har kunnet trykke Lønnen tilstrækkeligt under Krisen i Danmark.

De anførte Betragtninger forklarer derfor sikkert, at Landbrugeren særlig i Danmark i første Række har søgt at spare paa Arbejdskraften. Denne Besparelse har i nogen Grad været tvunget, idet de bedre Konjunkturer i Byerne har trukket Arbejdskraften hertil.

Det er naturligvis af afgørende Betydning, naar man omtaler Gældens Indflydelse paa den enkelte Landbrugers Økonomi, at undersøge, hvorledes Gælden fordeles sig. Til Belysning heraf skal anføres, at for Danmarks Vedkommende kan man regne, at i 1933³⁾ laa af en samlet Gæld (den tidligere omtalte Pantegæld paa 3 700 Mill. Kr. + løs Gæld paa 450 Mill. Kr.) paa 4 150 Mill. Kr. de 200 Mill. Kr. udenfor Handelsværdien og 600 Mill. Kr. mellem 70 og 100 pCt. af Handelsværdien.

De anførte 800 Mill. Kr. kan man selv med de nuværende Produktions- og Prisforhold næppe regne med at faa forrentet. Efter en senere Opgørelse⁴⁾ har man anslaaet følgende: 50 000 Ejendomme havde en Gæld, der overstiger

¹⁾ 1932.

²⁾ Faldet skyldes Moratorielovgivningen.

³⁾ Jvf. Betænkning afgivet af Statsministeriets Udvalg vedrørende Sanering af Landbrugets Gældsforhold.

⁴⁾ Jvf. Landbokommissionen af 1931: »Smørproduktion, Renter og Gæld samt Skatter».

85 pCt., men ikke over 110 pCt. af Panteværdien, Gældsbeløbet udover 85 pCt. af Panteværdien skulde andrage 200 Mill. Kr.

Hertil kommer ca. 60 000 Ejendomme med en Gæld over 110 pCt. af Panteværdien. Disse Ejendomme skulde have et Gældsbeløb paa ca. 500 Mill. Kr. over 85 pCt. af Panteværdien. Det vil altsaa sige, at 110 000 Ejendomme, over Halvdelen af de danske Landejendomme, skulde have en Gæld, der overstiger 85 pCt. af Panteværdien. Sammenholder man disse Forhold med Sverige og Norge kan følgende anføres:

I Sverige skulde 23 pCt. af Ejendommene have en Gældsprocent paa over 75 pCt. af Ejendommens Takseringsværdi¹⁾, altsaa langt færre Ejendomme.

I Norge stiller Forholdene sig nogenlunde paa samme Maade, idet ca. 24 pCt. af Landejendommene skulde have en Gældsprocent paa over 75 pCt. af Bruttoformuen²⁾.

Selv under Hensyn til de forskellige Sammenligningsgrundlag m. v. viser de anførte Tal, at Gældsættelsen i Danmark er langt større end i de øvrige Lande.

Som Følge deraf har Landbrugerens Stilling ogsaa været mest fortvivlet her i Landet, idet han har haft de store faste Forpligtelser at kæmpe med og derfor ikke har kunnet tilbyde en Løn tilstrækkelig høj til at hindre Arbejdskraftens Bortvandring til Byerne, hvor Konjunkturerne har været bedre. I denne Forbindelse maa man ikke være blind for, at det som nævnt ikke er Lønnens Højde alene, der er afgørende for om Arbejdskraften bliver paa Landet.

For Finlands Vedkommende er der i de sidste Aar før Krisen sket en betydelig Gældsættelse. Dog er Gældsbeløbet pr. Ejendom ikke særlig stort (i 1929 15 pCt. af Ejendomsværdien).

Til Gengæld er Rentefoden meget høj, saaledes at Gælden maa forrentes med ca. 8,5 pCt. For Ejendomme med en relativ stor Gæld har dette Forhold naturligvis en stor Betydning. Man kan regne med at ca. 20 000 Ejendomme er i Vanskeligheder paa Grund af Gældens Tyngde. Ud fra disse Synspunkter kan man formentlig ikke antage, at Gælden har været den væsentligste Aarsag til Faldet i Reallønnen i Finland. Formentlig har Hovedaarsagen været Arbejdernes manglende Organisation i Forbindelse med, at Mulighederne for at gaa til Byerne ikke har været saa store som f. Eks. i Danmark. Arbejdskraften har som Følge deraf ikke haft nogen Substitutionspris.

¹⁾ Jvf. Mauritz Bonow: «Staten och Jordbrukskrisen».

²⁾ Jvf. Norges officielle Statistik: «Gårdbrukernes og Småbrukernes Formue og Gjeld, og Skatteligningen for 1922/23».

Betænkning Nr. 5.**Forandringer i Byggeskik i Island.**

Af Bureauchef Thorsteinn Thorsteinsson.

Der foregaar for Tiden en stor Forvandling med Hensyn til Byggeskik i Island, idet man i stor Udstrækning forlader den nedarvede Skik at bygge Græstørvhuse, som har været eneherskende i det islandske Landskab gennem Aarhundreder, og gaar over til Træ- og Betonhuse. Denne Bevægelse har nu staaet paa i nogle Aartier, men er langt fra afsluttet endnu.

Lige fra Landets første Bebyggelse har Jord og Sten været dets vigtigste Bygningsmaterialer, thi Landet er skovfattigt og de Skove, som findes der, er som Regel ikke saa højvoksne, at de kan levere Bygningstømmer. Derfor maatte Nordmændene, da de bosatte sig i Island, forlade den norske Skik at bygge Husene af Tømmerstokke, og igennem Aarhundreder har det været en fast Skik i Island at bygge Husene saaledes, at Væggene er opført enten af Græstørv alene eller af vekslende Lag af Græstørv og raa Stene, ligesom Græstørv blev benyttet til Tagtækning, medens der til Bjælker, Gavle og indvendig Beklædning blev benyttet Drivtømmer eller Tømmer indført fra Udlandet. Størrelsen af disse Græstørvhuse kan være meget forskellig, idet nogle kun bestaar af een Etage, medens andre har et Loft ovenpaa ($1\frac{1}{2}$ Etage), men endnu større er Forskellen i Omfang, idet mange Gaarde bestaar af en Række Huse ved Siden af hinanden, der dog alle danner en Helhed med en fælles Indgang, og hvor Facaden som oftest bestaar af en hel Række Bræddegavle. Disse Græstørvbygninger er for saa vidt hensigtsmæssige, som de er lune og yder et godt Værn mod Vinden, ligesom de er billige at opføre, da enhver sædvanlig er sin egen Bygmester. Men paa den anden Side raadner Tømmeret hurtigt, hvor det støder op til de fugtige Vægge og Tage, hvorfor saadanne Bygninger udkræver megen Vedligeholdelse og sjældnen bliver af lang Varighed.

Denne Bygningsskik maa siges at have været eneraadende i Island indtil langt ind i det 19. Aarhundrede. Endogsaa Kirkerne var for Størstedelen bygget af Græstørv ligesom Bøndergaardene. Ved Midten af det 19. Aarhundrede var dog lidt over en Tredjedel af Kirkerne bygget af Træ, men Beboelseshuse af Træ var meget sjældne dengang. De fandtes næsten kun i Byerne, der var baade faatallige og meget smaa, og hvor Græstørvhusene forøvrigt ogsaa var i stor Majoritet. Men Træhusenes Antal steg med Byernes Vækst. Det er ikke før end 1880-erne, at der kommer nogen Fart i Bygningen af Træhuse, men derefter bliver de den almindeligste Husart i Byerne.

Allerede i det 18. Aarhundrede blev der bygget enkelte Beboelseshuse af tilhugget Sten, men i 1880 skal der alligevel ikke have været flere end 5 saadanne i hele Landet. I 1880 blev Altingshuset opført af Sten og det gav Stødet til, at der ogsaa blev bygget adskillige Beboelseshuse af Sten, men det var dog først efter Aarhundredskiftet, efter at man var begyndt at bygge af Beton, at dette Byggeri tog et Opsving. Det ser dog ud til, at det har Fremtiden for sig. Disse Bygninger har ogsaa, ligesom Græstørvbygningerne, den Fordel fremfor Træbygningerne, at Bygningsmaterialet næsten overalt findes lige for Haanden i rigelig Mængde.

Skønt der ikke er Tvivl om, i hvilken Retning Udviklingen gaar, vil det ikke være uden Interesse at erfare noget om dens Styrke, samt om hvor langt den er naaet. Ved de 3 sidste Folketællinger i Island er der blevet spurgt om, af hvilket

Materiale Beboelseshusene er bygget. Dette har givet det Resultat, at i Løbet af de 20 Aar (1910—30) er Græstørvhusenes Antal formindsket med næsten en Tredjedel, Træhusenes Antal er blevet henved 50 pCt. større, men Antallet af Sten- og Betonhuse, hvoraf kun de ældste er opført af tilhugget Sten, medens alle de nyere er opført af Beton, er næsten ni-doblet. Fra at udgøre over Halvdelen af alle Beboelseshuse i 1910, er Græstørvhusene i 1930 gaaet ned til lidt over en Fjerdedel, men derimod er Sten- og Betonhusene fra knap 4 pCt. af Beboelseshusene i 1910 naaet op til næsten en Fjerdedel i 1930. Træhusenes Andel er ogsaa vokset noget fra 1910 til 1930 (fra 44 pCt. til 49 pCt.), men det er klart, at det er Betonhusene, der vinder frem ogsaa paa Træhusenes Bekostning og det i stærkt stigende Omfang, thi i det første Aarti (1910—20) var Tilvæksten paa Træhuse og Betonhuse næsten lige stor (omtrent 700 af hver Slags), men i det sidste Aarti (1920—30) er den langt større for Betonhusenes Vedkommende (2 233 mod 1 399).

For en stor Del skyldes denne Udvikling Byernes Vækst. I Tiden fra 1910 til 1930 blev Folkemængden i Købstæder og Handelspladser paa 300 Indbyggere

Antal Beboelseshuse i Island 1910, 1920 og 1930.

	1910	1920	1930
Reykjavik			
Sten- og Betonhuse.....	157	351	1 224
Træhuse.....	963	1 095	1 267
Græstørvhuse.....	12	13	4
Tilsammen...	1 132	1 459	2 495
Andre Købstæder			
Sten- og Betonhuse.....	38	148	568
Træhuse.....	892	1 176	1 500
Græstørvhuse.....	70	44	26
Tilsammen...	1 000	1 368	2 094
Handelspladser paa 300 Indb. og derover			
Sten- og Betonhuse.....	38	145	376
Træhuse.....	950	1 178	1 577
Græstørvhuse.....	232	250	142
Tilsammen...	1 220	1 573	2 095
Landsbygden*)			
Sten- og Betonhuse.....	138	417	1 126
Træhuse.....	1 683	1 747	2 251
Græstørvhuse.....	5 040	4 700	3 493
Tilsammen...	6 861	6 864	6 870
Hele Landet			
Sten- og Betonhuse.....	371	1 061	3 294
Træhuse.....	4 488	5 196	6 595
Græstørvhuse ¹⁾	5 354	5 007	3 665
Tilsammen...	10 213	11 264	13 554
¹⁾ Deraf: Med Tømmerstue.....	373	781	1 141

*) Incl. Handelspladser paa 100—300 Indb.

og derover mere end fordoblet, saaledes at dens Andel i hele Landets Folke­mængde voksede fra omtrent en Tredjedel til over Halvdelen. Naar man fore­tager en Deling mellem By og Land, viser det sig, at i Tiden mellem 1910 og 1930 falder næsten $\frac{2}{3}$ af Nettotilvæksten af Betonhuse og henved $\frac{3}{4}$ af Nettotil­væksten af Træhuse paa Byerne. I 1910 var Træhusene den alt overvejende Byg­ningstype i alle Byerne (85 pCt. af alle Beboelseshuse i Reykjavik, 89 pCt. i andre Købstæder og 78 pCt. i Handelspladserne). Kun i Hovedstaden udgjorde Sten- og Betonhuse en anseelig Andel, idet de allerede da var oppe paa 14 pCt. af Byens Beboelseshuse. Derimod var Græstørhusene praktisk talt forsvundne der, medens de endnu udgjorde 7 pCt. i andre Købstæder og endog 19 pCt. i Handelspladserne.

I Tiden mellem 1910 og 1930 gaar Græstørhusene stærkt tilbage i Byerne. De udgør dog i 1930 endnu henved 7 pCt. af Husene i Handelspladserne, men derimod kun godt 1 pCt. i Købstæderne. I Reykjavik er Tilvæksten i Over­vejende Grad Betonhuse (1 067 imod 304 Træhuse), i Købstæderne kommer der lidt flere Træhuse end Betonhuse (608 imod 530), men for deres Vedkommende skifter Forholdet fra den første til den sidste Halvdel af Perioden, saaledes at i Tiaaret 1920—30 er Tilvæksten ogsaa der overvejende Betonhuse. I Handels­pladserne er Træhusene derimod i hele Tidsrummet i stor Overvægt blandt de nytilkomne Huse.

Resultatet af denne Udvikling er for Byernes Vedkommende det, at Træ­husene hæver endnu nogenlunde deres Plads i Handelspladserne (med 75 pCt. af alle Beboelseshuse der i 1930 imod 78 pCt. i 1910), medens de er gaaet for­holdsvis tilbage i de større Byer, til 72 pCt. i Købstæderne og endog ned til 51 pCt. i Hovedstaden. Derimod er Betonhusene vokset i Betydning, de er naaet op til 18 pCt. af Husene i Handelspladserne, over Tredjedelen i Købstæderne og næsten Halvdelen i Hovedstaden, og Bevægelsen gaar tydelig, i hvert Fald i de større Byer, bort fra Træhuse over mod Betonhuse. I Reykjavik er det endog ikke længer tilladt at opføre Træhuse undtagen i Byens Udkanter.

Paa Landsbygden, hvortil henregnes de mindste Handelspladser med mindre end 300 Indb., har Beboelseshusenes Antal været omtrent uforandret i de to sidste Aartier. I 1910 var Græstørhusene der i stor Majoritet, idet de endnu udgjorde henved tre Fjerdedele af alle Beboelseshuse paa Landet, medens Træhusene allerede udgjorde næsten en Fjerdedel, men Sten- og Beton­huse kun 2 pCt. Men i de følgende 20 Aar formindskedes Græstørhusenes Antal med henved Tredjedelen (eller gik tilbage fra 5 040 til 3 493). Tilbagegangs Styrke var dog meget forskellig i de to Halvdele af Perioden, idet Tallet kun gik ned med 340 i Tiaaret 1910—20, men med 1 207 i Tiaaret 1920—30, hvad der tyder paa stærk Vækst i Bevægelsen bort fra Græstørhusene paa Landet. Til Nedgangen i Græstørbygningerne svarer omtrent lige saa stor Opgang for Beton- og Træhuse, men Forholdet er ikke som i Handelspladserne, hvor Til­væksten er overvejende Træhuse, men snarere som i de større Byer, idet kun godt Tredjedelen af Tilvæksten er Træhuse, men henved to Tredjedele Beton­huse. Dette skyldes vistnok navnlig de Bestræbelser, der er udfoldet fra offent­lig Side, til Udbredelse af Betonhuse blandt Landbrugerne.

I 1930 er Udviklingen naaet derhen, at Græstørhusene kun udgør godt Halvdelen af alle Beboelseshuse paa Landet, medens Træhusene er naaet op til knap Tredjedelen og Betonhusene til henved Sjettedelen.

De Forskelligheder, der viser sig mellem de enkelte Landsdele m. H. t. Bygningernes Materiale skal ikke omhandles her. Kun skal det bemærkes, at af alle Landsdele har Nordlandet forholdsvis de fleste Græstørhuse, hvad der vistnok staar i Forbindelse med at Klimaet der paa Grund af sin større Tørhed er gunstigere for Græstørbygningerne end i de andre Landsdele. I 1930 var endnu over $\frac{2}{3}$ af Husene paa Landsbygden i Nordlandet Græstørhuse. Der­imod var kun godt $\frac{1}{3}$ af Husene paa Landsbygden i Sydvestlandet bygget af Græstørv.

Paa Folketællingsskemaerne skulde der ved Græstørhusene anføres, om de var med eller uden Tømmerstue, hvilket forklarede derhen, om der var en

Stue paa Gaarden, hvor mindst to af Ydervæggene (Side og Gavl) var af Træ, saaledes at disse Huse kom til at danne en Overgangsform mellem Græstørvhuse og Træhuse. Det er ikke sikkert, at Udfyldelsen altid er sket i Overensstemmelse med Skemaets Definition, men der er i hvert Fald Grund til at antage, at et Græstørvhus med Tømmerstue gennemgaaende betegner et Hus af højere Standard end et uden en saadan. Medens Græstørvhusene i sin Helhed gaar stærkt tilbage, vokser denne Mellemklasse meget stærkt, idet den i Løbet af de 20 Aar (1910—30) omtrent tredobles (vokser fra 373 til 1141). Dette viser ogsaa, at Tilbagegangen i Græstørvhuse i deres rene Form (uden Tømmerstue) er meget større end det fremgaar af det tidligere meddelte, idet der til den Afgang, som bliver erstattet af Træ- eller Betonhuse, kommer den, der bliver erstattet af den heromhandlede Mellemklasse mellem Græstørvhuse og Træhuse. Denne Afgang (og Tilgang i Mellemklassen) udgør 768 Huse i Løbet af de 20 Aar, hvorved Nettoformindskelsen af Græstørvhuse i snævrere Betydning (uden Tømmerstue) kommer op paa 2 457 eller næsten Halvdelen af saadanne Huse, som fandtes i 1910.

Ved Folketællingerne er der kun blevet spurgt om de Huse, hvori der boede Mennesker. Derunder falder de fleste offentlige Bygninger, hvor sædvanlig Bestyrere, Opsynsmænd eller lign. har deres Bolig. Men der er en Klasse offentlige Bygninger, som falder helt udenfor, fordi ingen bor i dem, nemlig Kirkerne. For deres Vedkommende findes der imidlertid særlige Oplysninger om Byggematerialet i 1853, 1912 og 1930. Medens i det første Aar 187 Kirker eller over $\frac{3}{5}$ af alle Kirker i Landet var Græstørvkirker, var disse i 1912 svundne ind til 8 og i 1930 var kun 4 tilbage. Det er for største Delen Trækirker, der har afløst Græstørvkirkerne. I 1912 var saaledes næsten $\frac{9}{10}$ af alle Kirkerne Trækirker, men derefter har adskillige af disse maattet vige Pladsen for Betonkirker, der i 1930 er naaet op til $\frac{1}{5}$ af Kirkernes Antal.

Antal Kirker i Island i 1853, 1912 og 1930.

	1853	1912	1930
Sten- og Betonkirker	5	22	56
Trækirker	107	247	216
Græstørvkirker	187	8	4
Tilsammen	299	277	276

Ved Folketællingen i 1930 blev der paa Landsbygden spurgt, foruden om Husenes Byggemateriale, tillige om deres Alder, men den foretoges ikke nøjagtigt opgivet, undtagen for de yngste Huses Vedkommende, medens de ældre kun blev henført til nogle faa Aldersklasser. Spørgsmaalet gjaldt kun for Landsbygden og blev heller ikke besvaret i nogle af Handelspladserne med 100—300 Indbyggere, som dog sædvanlig bliver regnet med til Landsbygden. I denne Forbindelse maa der derfor trækkes snævrere Grænser for Landsbygden end de sædvanlige, idet alle Handelspladser med 100—300 Indb. maa udskilles. Ved denne Udskillelse formindskes Antallet af Huse paa Landsbygden med henved 7 pCt. De udskilte smaa Handelspladser indtager m. H. t. Bebyggelse en Mellemstilling mellem den rene Landsbygd og de større Handelspladser, men har dog større Lighed med disse, idet Træhusene er de talrigste. Selv efter denne Udskillelse af de smaa Handelspladser er Aldersangivelserne ikke fuldstændige, idet de mangler for 5 pCt. af Græstørvhusene og 4 pCt. af Træ- og Stenhusene. Aldersangivelserne er vistnok ogsaa i adskillige Tilfælde usikre, navnlig hvis der f. Eks. er sket en Ombygning eller Tilbygning, uden at den forrige er helt nedrevet, eller hvor Alderen ligger nær ved Grænsen mellem Aldersklasserne. Men man maa

dog antage, at i det store og hele giver Aldersangivelserne et rigtigt Billede af Forholdet. Blandt Stenhusene dominerer helt de yngste Aldersklasser, idet omtrent $\frac{2}{3}$ af dem er yngre end 10 Aar, $\frac{7}{8}$ yngre end 20 Aar og endog 97 pCt. yngre end 30 Aar eller bygget efter Aarhundredskiftet, medens Resten næsten helt stammer fra det 19. Aarhundredes sidste Aartier. Blandt Træhusene vejer de ældre Aldersklasser lidt mere til. Det er dog ikke mere end godt 6 pCt. af dem, som er ældre end fra det 19. Aarhundredes sidste Aarti (over 40 Aar gamle), men de to følgende Aartier (det 19. Aarhundredes sidste og det 20. Aarh. 's første) er betydelig stærkere repræsenteret end blandt Stenhusene, idet godt $\frac{2}{5}$ af Træhusene stammer fra den Tid. Men omtrent Halvdelen af dem er dog yngre og stammer fra de to sidste Aartier. Ganske naturligt er de ældste Aldersklasser fyldigst repræsenteret blandt Græstørvhusene, som jo er den ældste Bygningsform. Henved $\frac{1}{10}$ af dem er saaledes over 50 Aar gamle, $\frac{1}{8}$ over 40 Aar og omtrent Tredjedelen er over 30 Aar eller stammer fra forrige Aarhundrede, medens de $\frac{2}{3}$ fordeler sig nogenlunde jævnt over de 3 Aartier af indeværende Aarhundrede. At Græstørvhusene holder sig bedst paa Nordlandet, ses tydelig deraf, at medens kun godt $\frac{2}{5}$ af alle Græstørvhuse i Landet falder paa Nordlandet, saa findes over $\frac{3}{4}$ af de ældste Græstørvhuse (over 50 Aar) der.

Beboelseshuse paa Landsbygden*) i 1930 fordelt efter Alder.

Alder	Sten- og Beton- huse	Træhuse	Græstørv- huse	I alt
0— 5 Aar.....	473	388	330	1 191
5—10 -	194	221	374	789
0—10 Aar.....	667	609	704	1 980
10—20 -	201	370	722	1 293
20—30 -	98	555	763	1 416
30—40 -	17	252	483	752
40—50 -	9	80	235	324
over 50 Aar.....	4	40	310	354
Uangivet.....	41	82	173	296
Tilsammen...	1 037	1 988	3 390	6 415

*) Excl. Handelspladser paa 100—300 Indb.

Naar man ser paa de 10-aarige Aldersklasser, saa er Græstørvhusene de fleste i dem alle. De udgør den allerstørste Del (88 pCt.) af de ældste Huse (over 50 Aar), men deres Andel falder for hvert Tiaar. De udgør dog endnu lidt over Halvdelen af de Huse, der er bygget paa Landet i det første Tiaar af indeværende Aarhundrede, og endog forholdsvis lidt flere af dem, der er bygget i Aarhundredets 2. Tiaar, men falder ned til godt $\frac{1}{3}$ af dem, der er bygget i det sidste Tiaar, og er kun $\frac{1}{4}$ af dem, der er bygget i Tiaarets sidste Halvdelen.

Træhusene paa Landet udgør lidt over $\frac{1}{10}$ af de ældste Huse (over 50 Aar), men deres Andel stiger derefter for hvert Aarti, indtil den naar op til næsten $\frac{2}{5}$ af de Huse, der er bygget i indeværende Aarhundredes første Tiaar. Men i næste Tiaar aftager den betydeligt, hvad der vistnok navnlig skyldes Krigstidens og den nærmest efterfølgende Tids Prisstigning paa Tømmer. I det sidste Femaar vokser deres Andel igen noget, og de udgør henved $\frac{1}{3}$ af Husene fra den Tid.

Fra forrige Aarhundrede er der kun ganske faa Sten- og Betonhuse paa Landet, og af Husene fra indeværende Aarhundredes første Aarti udgør de kun 7 pCt.,

men derefter tiltager deres Andel meget stærkt, indtil de udgør næsten $\frac{2}{5}$ af Husene fra det sidste Femaar.

Bortset fra saadanne sjældne Tilfælde, hvor Huse er blevet nedrevet eller væsentlig ombygget, inden de er 20 Aar gamle, saa vil Antallet af Huse paa Landsbygden under 20 Aar vise, hvor stor Tilgangen har været for hver Art i Løbet af de 20 Aar. Ved at sammenligne denne med Nettotilvæksten faar man da Afgangen for hver Art i Løbet af det samme Tidsrum. For Stenhusenes Vedkommende giver denne Sammenligning forsaavidt et utilfredsstillende Resultat, som der er opgivet færre Huse af den Art under 20 Aar gamle end Nettotilvæksten i Løbet af de 20 Aar, hvad der aabenbart er urimeligt. Kun ved at overføre alle Huse af denne Art med uangivet Alder til Aldersklassen under 20 Aar, hvor nok ogsaa de fleste af dem rettelig hører hjemme, kommer Tallene lige til at passe. Det er ogsaa sandsynligt, at Afgangen i denne Art Huse er ganske forsvindende, da de overvejende er af ganske ny Dato.

Nettotilvæksten af Træhuse paa Landet i 1910—30 var 480, medens der i 1930 er over 1000 saadanne Huse i Alderen under 20 Aar, naar til denne Aldersklasse henregnes en forholdsvis Del af Huse med uangiven Alder. Der er saaledes, foruden de nytilkomne Træhuse i dette Tidsrum, kommet lidt flere til som Erstatning for ældre Træhuse, der er forsvundet (nedrevet eller væsentlig ombygget).

Tilgang og Afgang i Beboelseshuse paa Landsbygden 1910—30.

	Antal Huse 1910 ¹⁾	Antal Huse 1930	Netto- tilvækst 1910—30	Tilgang 1910—30 (Huse 0-20 Aar gamle 1930 ²⁾)	Afgang 1910—30
Sten- og Betonhuse . . .	128	1 037	909	909	0
Træhuse	1 508	1 988	480	1 021	541
Græstørhuse	4 776	3 390	÷ 1 386	1 503	2 889
Tilsammen . . .	6 412	6 415	3	3 433	3 430

¹⁾ Efter Fradrag af et ansaaet Antal Huse af hver Art i Handelspladser paa 100—300 Indb. ²⁾ Medregnet en forholdsvis Andel af Huse med uangivet Alder, undtagen for Sten- og Betonhusenes Vedkommende, hvor alle Huse med uangiven Alder medregnes.

Græstørhusenes Antal paa Landet er i 1910—30 gaaet tilbage med 1386, men alligevel findes der omtrent 1500 saadanne Huse yngre end 20 Aar. Der er altsaa foruden de helt forsvundne Græstørhuse et noget større Antal ældre Huse, der er blevet sløjfet og erstattet af nye, eller i hvert Fald væsentlig ombyggede Græstørhuse. Af knap 4800 Græstørhuse paa Landet (i snævrere Forstand) i 1910 er saaledes næsten 2900 eller godt $\frac{3}{5}$ blevet sløjfet i Løbet af de følgende 20 Aar, hvoraf knap Halvdelen er blevet erstattet af Træ- eller Betonhuse, men godt Halvdelen af nye Græstørhuse, hvoraf igen omtrent Halvdelen udgør den tidligere omtalte Mellemlasse mellem Græstørhuse og Træhuse (Græstørhuse med Tømmerstue). Der bliver saaledes vedblivende bygget nye Græstørhuse i Island helt ringe Omfang, men dog kun svarende til lidt over Halvdelen af Afgangen i de to sidste Aartier.

Af de Beboelseshuse, der fandtes paa Landsbygden i 1910, er godt Halvdelen blevet revet ned eller ombygget i Løbet af de følgende 20 Aar, godt $\frac{1}{3}$ af Træhusene og godt $\frac{2}{5}$ af Græstørhusene. Antager man, at Fornyelsen foregaar i samme Tempo ogsaa for den resterende Del, svarer dette til en gennemsnitlig Levealder af 56 Aar for Træhusenes og 33 Aar for Græstørhusenes Vedkommende. Overgangen fra Græstørhuse til Træhuse betegner saaledes en betydelig Forlængelse af Bygningernes Levealder, men der er dog ikke Tvivl om, at Overgangen fra Træhuse til Betonhuse, til Trods for nogle tekniske Misgreb i

Begyndelsen, navnlig paa Landsbygden, medfører en endnu større Forlængelse af Bygningernes Levealder, ligesom de betegner en højere Boligstandard. For den nuværende Slægt er det en ikke ringe Kraftanstængelse at ombytte de simple, billige Græstørvhuse med andre mere bekvemme og varige, men dyrere Bygningsformer. Men saa vil de senere Slægter til Gengæld blive befriet for den Byrde at skulle forny hele Landets Boliger indenfor hvert Slægtleds Levetid.

Betænkning Nr. 6.**Afgangsstatistik i Personforsikring.**

Af Raadsformand O. B. Kofoed,
Næstformand for Forsikringsraadet.

Ved Stiftelsen af et Forsikringsselskab vil Interessen, naar det er gjort antageligt, at der foreligger et vist Behov for de paagældende Forsikringer, et Marked at arbejde paa, være rettet mod at finde de rette Præmier, saaledes at disse kan dække Skaderne og Omkostningerne og yderligere afkaste et Overskud til Konsolidering af Selskabet og til Udbytte eller Forrentning af de eventuelt indskudte Kapitaler.

Naar Selskabet er begyndt at arbejde, vil man — foruden fortsat at kontrollere Præmiegrundlaget — i første Række have Blikket rettet mod Nytegningens Størrelse, men lang Tid vil der ikke gaa, førend Interessen tillige vil være rettet mod Forsikringernes Afgang, da Selskabets Vækst jo ikke er bestemt ved Tilgangen alene, men ved Tilgangen med Fradrag af Afgangen, og Opfordringen til at følge Afgangen vil forretningsmæssigt være saa meget stærkere, som en Nytegning er dyrere end en sparet Afgang.

Jo ældre Selskaberne bliver, des mindre vil Tilgangen forholdsvis overstige Afgangen, og desmere vil Selskabets Ønsker om stadig Vækst være henvist til at naas ved, at Afgangen er saa lille som muligt.

Allerede i det anførte synes at ligge tilstrækkelig Forklaring paa den store Interesse, som Selskaberne viser Afgangsspørgsmaalet, og som ogsaa kommer til Syne i Arbejdet indenfor deres Fællesorganisationer, paa Kongresser m. v., men det kan yderligere anføres, at en Udredning af Afgangsforholdene kan være et paakrævet Led i Beregningen af Præmierne, idet f. Eks. Eengangsudgiften til en Forsikrings Erhvervelse, selvom den afholdes i første Aar ved Hjælp af Selskabsmidlerne, bør fordeles under Hensyntagen til det Antal Aar, som de paagældende Forsikringer gennemsnitlig lever.

Sidst men ikke mindst vil en Afgangsstatistik kunne være nødvendig for at vise, hvorledes Forsikringsselskaberne røgter deres samfundsmæssige Opgave, hvor stort Spildet er, og i hvilket Omfang de afsluttede Forsikringer kommer Forsikringstagerne til Gode.

Den enkleste Form for en Afgangsstatistik bestaar i en simpel Opsummering af det Antal Policier, den Forsikringssum eller det Aarspræmiebeløb, der i det paagældende Aar er kommet til Afgang, hvorefter det fremkomne Tal sættes i Forhold til henholdsvis det samlede Antal Policier, den samlede Forsikringssum eller det samlede Aarspræmiebeløb ved det paagældende Aars Begyndelse. Fremgangsmaaden har den Fordel, at den belyser Afgangen i det sidst forløbne Aar, men de fundne Procenttal vil have ringe selvstændig Værdi, fordi de er afhængige ikke alene af Afgangens Størrelse, men af Porteføljens Sættelse, og de lader vigtige Spørgsmaal som f. Eks. om Policernes gennemsnitlige Varighed, om Afgangens Styrke i Policernes enkelte Leveaar m. v., ubesvarede.

Til dette Formaal maa opbygges en Afgangsstatistik som ved Dødelighedsundersøgelser, idet man for hvert Aar registrerer de fødte Policier og derefter noterer Afgangen, Døden, for hvert af Policernes Leveaar.

En saadan egentlig Afgangstatistik vil dog ikke være lige paakrævet ved alle Forsikringsformer. Forsikringer kan afsluttes mod en Begivenheds Indtræden en bestemt Dag eller indenfor en saa kort Tid, efter hvilken den hører op, at Afgangen og Tiden for den er givet hermed. Som Eksempler kan nævnes Regnvejsforsikringer og Rejseforsikringer. Tilsvarende gælder Sø- og Transportforsikringer, hvor der dog vil kunne knytte sig Interesse til Kundeforbindelsens Langvarighed. Dernæst er der de lovplichtige Forsikringer, hvor Forsikringsvæsenet vil medvirke til, at samtlige pligtige Forsikringer tegnes og opretholdes, men hvor Afgangen nærmest kun har Interesse til Belysning af det Spild af Kræfter, der sker, og en Statistik kan her for saa vidt indskrænkes til Overflytningerne fra Selskab til Selskab. Det gælder den lovplichtige Arbejderulykkesforsikring, Automobilansvarsforsikringen m. v. Det samme gælder Brandforsikringen af Bygninger og noget lignende kommer til at gælde Brandforsikring af Løsøre og andre Tingsforsikringer, hvor Forholdene medfører, at man faktisk til Stadighed har en Forsikring løbende.

Ved frivillig Personforsikring derimod synes en egentlig Afgangstatistik absolut paakrævet, idet der herved bortses fra de undtagelsesvis forekommende kortvarige Forsikringer.

Som Begrundelse herfor og til Brug ved Overvejelser vedrørende en saadan Afgangstatistik vil det formentlig kunne have Interesse at anføre nogle Uddrag af den Afgangstatistik, som jeg i sin Tid udarbejdede i Forsikringsaktieselskabet Haand i Haand, hvis Direktion velvilligst har givet Tilladelse til Benyttelsen ved nærværende Fællesmøde af de statistiske For- eninger i de nordiske Lande.

Undersøgelsen angaar Ulykkes- og Sygeforsikringer og væsentligst saadanne, der giver Ret til Erstatning ikke alene i Ulykkestilfælde, men ogsaa ved Sygdom. Ved Behandlingen af Materialet ser vi først, at en Del af de antagne Policier aldrig er blevet indløst, d. v. s. at den første Præmierate er ikke blevet betalt. Det første Spørgsmaal bliver derfor, hvorledes disse Policier vil være at behandle. Man ser dem ofte behandlet som en Del af Afgangen, men denne Behandlingsmaade synes ikke at være den rigtigste, selvom de har paaført Selskabet visse mindre Udgifter til Policeudstedelse og Registrering. Vigtigere synes det at være, at de uindløste Policier aldrig har været i Live, at de er dødfødte, og rettest maa det derfor være at se helt bort fra dem og lægge dem til Side, idet vi dog forinden konstaterer, at de udgør omkring 5 pCt. af de antagne Policier, og at der falder forholdsvis mange af dem paa Erhverv som Handelsrejsende, Gæstgivere og Opvartere. Udgangspunktet for Undersøgelsen bliver herefter de antagne indløste Policier.

Det næste Spørgsmaal bliver, om man skal fastholde dette Udgangspunkt bogstaveligt, altsaa notere Policen som afgaaet, naar det paagældende Policenummer slettes, selvom det er en rent formel Afgang. Afgørelsen heraf maa rette sig efter Forholdene, og da der i den her omhandlede Portefeuille overordentligt hyppigt er sket Omtegninger for at faa højere Forsikrings- summer eller senere indførte forbedrede Forsikringsbetingelser, har det formelle Synspunkt, der bedre vilde have bevaret Tilknytningen til Policens Tegningsperiode, ikke kunnet fastholdes. En Police betragtes altsaa ikke som udgaaet, fordi den afløses af en anden, og denne anden medregnes ikke i det Antal Policier, hvor ud fra Afgangen bestemmes. Som en yderligere Konsekvens er der for hver Forsikret kun regnet med een Police, selvom den paa- gældende har haft flere Syge- og Ulykkesforsikringer og ved disses Sammen- føjninger er Vægten lagt paa den først tegnede Police, naar de er tegnet til forskellige Tider, og paa den mest omfattende, naar de er tegnet samtidigt.

Antallet af de saaledes bestemte Policier (egentlig nyforsikrede Personer) udgør 51 295 for Aarene 1906—30 tilsammen.

Policerne har en Tegningsperiode paa 1 eller 5 eller 10 Aar, d. v. s. at Forsikrede ved Tegningen har forpligtet sig til at holde Policen i Kraft i denne Tid, og Materialets Inddeling herefter er en gennemført Hovedsondring, da Tegningsperioden selvfølgelig er af største Betydning ved Spørgsmaalet om

Policernes Varighed, men iøvrigt er Undersøgelsen gennemført særskilt for Mænd og Kvinder, for forskellige Forsikringsarter og efter andre Synspunkter af mindre almindelig Interesse.

For hvert af Aarene 1906—30 er nu de omhandlede Policers Antal noteret med Sondring efter de tre Tegningsperioder. Allerede disse Tal alene har en vis Interesse til Belysning af Spørgsmaalet om, hvorledes Selskabets Vækst ved Tilknytning af nye Forsikrede er sket, ligesom et tilstrækkeligt omfattende Materiale vilde kunne udgøre et Led i et Konjunkturindeks.

Naar de nytegnede Policers Antal paa denne Maade er fastlagt for de enkelte Aar, har man fulgt dem fremefter i Tiden og noteret, hvormange der er udgaaet i 1. Aar efter Ikrafttrædelsesdagen, i 2. Aar o. s. v., og sammenstiller man saa de to Oversigtsers Tal for nytegnede og udgaaede Policers, faar man som Udtryk for Afgangens relative Størrelse de Resultater, der fremgaa af følgende Oversigts Procenttal, hvor alle Aargange er behandlet under eet.

Afgang i	1-aarige Policer	5-aarige Policer	10-aarige Policer
1. Aar	15,2	10,1	7,6
2. —	30,3	10,5	8,5
3. —	12,4	6,5	5,7
4. —	6,8	4,6	4,4
5. —	4,4	3,6	3,6
1.—5. Aar...	69,1	35,3	29,8
6. Aar	3,7	16,9	3,1
7. —	2,6	4,4	2,5
8. —	1,9	2,8	2,3
9. —	1,4	2,2	2,4
10. —	1,1	2,0	2,4
6.—10. Aar...	10,7	28,3	12,7
11. Aar	1,1	3,6	11,5
12. —	1,0	1,7	3,4
13. —	1,1	1,7	2,2
14. —	1,0	1,4	2,2
15. —	0,8	1,4	2,0
11.—15. Aar...	5,0	9,8	21,3
16. Aar	0,7	2,0	2,1
17. —	0,6	1,7	2,0
18. —	0,8	1,1	2,0
19. —	1,0	1,2	2,6
20. —	0,7	1,0	2,7
16.—20. Aar...	3,8	7,0	11,4
21. Aar	0,7	1,1	3,0
22. —	0,5	1,5	2,4
23. —	0,5	1,2	2,8
24. —	0,7	1,6	2,5
21.—24. Aar...	2,4	5,4	10,7
I alt...	91,0	85,8	85,9

Hvad Beregningsmaaden angaar bemærkes, at Afgangen alene kunde undersøges for Tiden indtil 31. December 1930. De i 1930 nytegnede Policier har altsaa kun haft et halvt Aar gennemsnitlig at falde tilbage i, og der er derfor set bort fra disse Policier og Afgangen for dem. For 1929-Policerne er der bortset fra Afgangen i 2. Aar, da den ligeledes er inkomplet og saa fremdeles til 1906-Policerne, for hvilke Afgangen i det 24. Aar er den sidst noterede. Dernæst er naturligvis Kravet om Korrespondance mellem Antallet af nytegnede og udgaaede Policier fastholdt, saaledes at Afgangen i 24. Aar er beregnet alene paa Grundlag af 1906 Policerne, Afgangen i 23. Aar alene paa Grundlag af 1906- og 1907-Policerne og saa fremdeles til Afgangen i 1. Aar, der er beregnet paa Grundlag af 1906—29-Policerne. Det skal endelig anføres, at Afgangen i de i Forspaltten opførte Aar betegner Afgangen inden det paa-gældende Aars Udløb, saaledes at f. Eks. de 1-aarige Policers Afgang i 1. Aar ikke omfatter Afgangen ved første Tegningsperiodes Udløb, hvilken Afgang er opført under de i 2. Aar udgaaede Policier.

Som det ses af Oversigten er da ogsaa i dette Aar 30,3 pCt. af de 1-aarige Policier gaaet ud. I de første 5 Aar ses i det hele taget Afgangen — som naturligt er — at være størst for de 1-aarige Policier, mindre for de 5-aarige og mindre igen for de 10-aarige, skønt denne Afgang baade for de 5- og de 10-aarige ligger indenfor Tegningsperioden. Dog er Afgangen i 4. og 5. Aar for de 5-aarige Policier den samme eller endog lidt under de 10-aariges, maaske noget som Følge af det nærførestaaende Udløb af Tegningsperioden. Ialt omfatter Afgangen i de fem første Aar 70 pCt. af de 1-aarige, 35 pCt. af de 5-aarige og 30 pCt. af de 10-aarige. Tegningsperioden ses saaledes at være et ganske godt Baand paa de Forsikrede.

I 6—8. Aar er Afgangen størst for de 5-aarige Policier, særlig naturligvis i det 6. Aar, der omfatter største Delen af Afgangen ved Udløbet af Tegningsperioden, men saavel denne Afgang som Afgangen i det 11. Aar for de 10-aarige Policier vilde iøvrigt give betydelig større Procenter, hvis der var regnet med Policier i Stedet for nytegnede Forsikrede, da mange Policier er omtegnet paa ny Tegningsperioder. Allerede i 9. Aar er Afgangen størst for de 10-aarige, og særlig stor er den selvfølgelig i det 11. Aar, i hvilket Aar dog ogsaa de 5-aarige Policier har en ret stor Afgang, da disse Policers 2. Tegningsperiode løber ud i dette Aar. At de 10-aarige Policier har forholdsvis stor Afgang i 12—24. Aar, skal ikke lægges dem til Last, da der er ret mange af dem tilbage og engang skal de jo gaa ud.

Vil man undersøge Afgangen blandt de til enhver Tid tilbageværende Policier kan følgende Tabel opstilles:

Afgang i	1-aarige	5-aarige	10-aarige
1. Aar	15,2	10,1	7,6
2. —	35,7	11,7	9,2
3. —	22,8	8,2	6,8
4. —	16,2	6,8	5,6
5. —	12,5	5,3	4,9
6. —	12,0	26,1	4,4
7. —	9,6	9,2	3,7
8. —	7,7	6,5	3,5
9. —	5,2	5,4	3,9
10. —	5,5	5,2	4,0
11. —	5,2	10,0	20,0
12. —	6,1	5,2	7,4
13. —	5,9	5,5	5,2
14. —	5,0	4,8	5,5
15. —	4,6	5,0	5,2
16. —	4,1	7,5	5,5
17. —	4,1	6,9	5,9
18. —	5,8	4,8	6,2

(fortsættes)

Afgang i	1-aarige	5-aarige	10-aarige
19. —	7,6	5,5	8,6
20. —	5,8	4,9	9,8
21. —	6,2	5,6	12,1
22. —	4,7	8,1	11,0
23. —	4,9	7,1	14,4
24. —	7,2	10,1	15,1

Det vil heraf fremgaa, at i de første 10 Aar er de 1-aarige Policier de daarligste og de 10-aarige de bedste. Den væsentligste Aarsag hertil er det, at alle de 1-aarige Policier kan komme til Afgang kontraktmæssigt i hvert af Afgangsaarene, naar lige undtages Afgangen i 1. Aar, medens dette i langt ringere Grad gælder de 5-aarige og endnu mindre de 10-aarige Policier. Selv ved Afgangstallene for Aarene efter Tegningsperiodens Udløb har Tegningsperioden Betydning, idet de 5-aarige og 10aarige- Policier efter de gældende Betingelser som Regel gik ind i en ny 5- eller 10-aarig Tegningsperiode ved Udløbet af 1. Periode. Det skal tilføjes, at Tallene for de sidste Afgangsaar synes at bygge paa et ikke tilstrækkelig stort Materiale.

I det foregaaende er givet Rækker af Procenttal, der oplyser, hvormange Policier der er gaaet ud, og hvornaar de er gaaet ud. Vender man nu Spørgsmaalet om og spørger, ikke om Afgangen, men om, hvormange Policier der er tilbage, faar man følgende Tal:

	1-aarige	5-aarige	10-aarige
Antal nytegnede indløste Policier....	1000	1000	1000
Antal tilbageværende ved Udgangen af			
1. Aar	848	899	924
2. —	545	794	839
3. —	421	729	782
4. —	353	683	738
5. —	309	647	702
6. —	272	478	671
7. —	246	434	646
8. —	227	406	623
9. —	213	384	599
10. —	202	364	575
11. —	191	328	460
12. —	181	311	426
13. —	170	294	404
14. —	160	280	382
15. —	152	266	362
16. —	145	246	341
17. —	139	229	321
18. —	131	218	301
19. —	121	206	275
20. —	114	196	248
21. —	107	185	218
22. —	102	170	194
23. —	97	158	166
24. —	90	142	141
Gennemsnitlig Varighed i Aar ved Udgangen af			
1. Aar	0,92	0,95	0,96
5. —	2,82	3,93	4,13
10. —	4,04	6,14	7,31
20. —	5,58	8,79	11,00
24. —	5,99	9,48	11,77

Som det vil fremgaa heraf, er der af 1000 Policier af hver Slags efter 10 Aars Forløb 200 1-aarige Policier tilbage, henved 400 5-aarige og opimod 600 10-aarige Policier tilbage og efter 24 Aars Forløb er ca. 100 1-aarige, ca. 150 5-aarige og ca. 150 10-aarige Policier endnu i Live.

Forudsætter man, at de i 1. Aar udgaaede Policier gennemsnitlig har bestaaet $\frac{1}{2}$ Aar, de i 2. Aar udgaaede gennemsnitlig $1\frac{1}{2}$ Aar, o. s. v. kan man beregne Policernes gennemsnitlige Levetid ved at sammenlægge Oversigtens Tal for gennemlevede hele Aar og dertil lægge et halvt Aar for de udgaaede Policier.

Resultatet bliver som i Oversigten anført, at ved Udgangen af det 24. Forsikringsaar andrager den gennemsnitlige Levetid 6 Aar for de 1-aarige Policier, godt 9 Aar for de 5-aarige Policier og opimod 12 Aar for de 10-aarige Policier. Undersøger man, ikke Forsikringernes hele Levetid, men alene Tegningsperioden, ses de 1-aarige at holde i 0,9 Aar eller 11 Maaneder, de 5-aarige 4 Aar og de 10-aarige henved 8 Aar, Tal, der vilde naa en Del nærmere op imod den stipulerede Tegningsperiode, hvis Undersøgelsen havde kunnet tage sit Udgangspunkt i selve Policerne samtidig med, at der var set bort fra formel Afgang ved Omtægning.

Af Undersøgelsens særlige Resultater skal her kun anføres, at Afgangen er den samme for Mænd som for Kvinder, og at de Forsikrede, der længst holder deres Forsikring i Kraft, synes at være hjemmehørende i Erhverv, hvis Økonomi er bedst underbygget, eller i Erhverv, der har forholdsvis stor Skadeprocent.

De meddelte Oplysninger angaar almindelige Syge- og Ulykkesforsikringer, der yder Erstatning med Summer ved Død og Invaliditet og Dagpenge ved Ulykke og hyppigst ogsaa ved Sygdom, indenfor en Erstatningsperiode paa indtil et Aar. Der savnedes herefter Erstatning ved Invaliditet som Følge af Sygdom. Til Afhjælpning af denne Mangel indførtes en uopsigelig Erhvervsudygtighedsforsikring, der giver Ret til Dagpengeerstatning i ubegrænset Tid, idet Erstatningsydelse, da Policens Formaal ikke omfatter Alderdomsforsørgelse, dog ophører med det fyldte 60, 65 eller 70 Aar. Man undgik herved tillige Vanskelighederne ved, at det aldrig er lykkedes at give en begrebsmæssig Definition af, hvad et Ulykkestilfælde er, og man kom væk fra det irrationelle i, at Arbejdsudygtighed som Følge af Ulykke behandlede paa en anden Maade end Arbejdsudygtighed som Følge af Sygdom. Da de nævnte Erhvervsudygtighedsforsikringer sjældent omtæges og i det hele taget er af en stabilere Karakter end de almindelige Syge- og Ulykkesforsikringer, er Afgangsstatistikken for dem bygget op paa Grundlag af de antagne, indløste Policier, ikke nytgnede Forsikrede. Resultaterne fremgaa af følgende Tal:

Procentvis Afgang i

1. Aar	2. Aar	3. Aar	4. Aar	5. Aar	6.—10. Aar	11.—15. Aar	16.—20. Aar	Ialt
2,7	4,7	10,7	2,7	0,2	13,8	20,0	9,1	63,9

Da de Forsikredes Egeninteresse paa lignende Maade som ved Livsforsikringer stærkt tilsiger dem at holde deres Forsikring i Kraft, ligger Afgangsprocenterne, som det ses, for de første Aar lavere end ved 10-aarige almindelige Syge- og Ulykkesforsikringer. Dette medfører, at Policens gennemsnitlige Levetid efter 20 Aars Forløb for Erhvervsudygtighedsforsikring er næsten 13 Aar mod 11 Aar for de almindelige 10-aarige Syge- og Ulykkesforsikringspolicier. Endelig maa det ikke glemmes, at Undersøgelsen bygger paa det formelle Policebegreb, og at Afgangsprocenterne dækker Afgang af enhver Art, altsaa ikke alene den frivillige Afgang, Afgangen i Utide, men ogsaa Afgangen som Følge af Død, eller af at den i Policen fastsatte Alder — 60, 65 eller 70 Aar — er naaet.

Mod de i de anførte Oversigter meddelte Resultater vil kunne rettes den Indvending, at de er forældede, naar de skal bruges, idet Policerne fra Fem-

aaret 1906—10 ikke har større Interesse ved Afgørelser, der skal træffes i Dag. Hertil kan siges, at selv for det ældste Femaar er en Del af Iagttagelserne nye, at Materialet er opgjort for hvert Femaar, hvorfor Resultaterne ogsaa for det sidste Femaar 1926—30 kan udnyttes og sammenlignes med de tilsvarende Tal for de tidligere Femaar, men endvidere kan det anføres, at en metodisk Undersøgelse maaske ikke kan faas billigere eller hurtigere, og at en saadan Undersøgelse som foran nævnt kan være nødvendig ved Beregningen over Selskabets Administrationsprocent, ligesom tillige ved Beregninger over, hvilken Forskel der bør være i Præmien for 1-, 5- og 10-aarige Forsikringer.

Endelig kan det siges, at den omhandlede Afgangssstatistik ikke hindrer, men tværtimod tilsiger, at man ogsaa paa anden Maade belyser Afgangssforholdene, og ganske særlig Afgangen i det sidst forløbne Regnskabsaar, saaledes som det allerede indledningsvis er berørt foran ved f. Eks. at stille Antallet af de i Aaret udgaaede Policier i Forhold til Antallet af ikraftværende Policier ved Aarets Begyndelse. For det foreliggende Materiale viser en foretagen Undersøgelse, at gode Aar som Aarene 1915—19 og Aaret 1925 viser forholdsvis smaa Afgangsprocenter, men Tal der er beregnet paa denne Maade lader sig kun med stor Usikkerhed anvende ved Sammenligning mellem Selskaber eller selv for samme Selskab mellem Aar, der ligger længere adskilt fra hinanden.

Det vilde derefter være meget ønskeligt, om man kunde beregne et mere eksakt Udtryk for Afgangssintensiteten i det enkelte Regnskabsaar, og Muligheden heraf kan ikke paa Forhaand afvises for saa vidt angaar Afgangen i Syge- og Ulykkesforsikring, idet det skulde synes gørligt at benytte de ved Beregninger over en Befolknings Dødelighed anviste Veje, og dette kunde formentlig gøres, hvis man kunde forudsætte, at Afgangen afgang af Forsikringernes Alder paa samme Maade som Dødeligheden af Individernes Alder. Man vilde saa have en Forsikringsbestand ved Regnskabsaarets Begyndelse, fordelt efter Tegningsperiode og Forsikringsalder og de i Aarets Løb udgaaede Policier fordelt paa tilsvarende Maade efter Tegningsperiode og Forsikringsalder ved Afgangen, og paa dette Grundlag skulde saa udregnes Afgangssandsynligheder og Middellevetid for en 0-aarig Forsikring samt — efter Henførelse til en Standardaldersfordeling — den samlede Afgang.

Ganske særlig i Livsforsikringen synes Afgangsspørgsmaalet at være af Interesse og under Debat, og Interessen knytter sig her til den saakaldte frivillige Afgang, idet Afgangen, der skyldes Død, kontrolleres og følges ved de almindelige Dødelighedsundersøgelser. Jeg skal af flere Grunde ikke komme nærmere ind paa, hvorledes en Afgangssstatistik paa dette Omraade bør opbygges, men dog nævne, at selv om de uindløste Policier her medfører et noget større Spild af Arbejde, særlig fordi Registreringsarbejdet og de hertil knyttede Beregninger er ret omfattende, synes det dog uberettiget at forøge Afgangens Størrelse med disse Policier. Det kan endvidere anføres, at det synes rimeligt at tage Udgangspunkt, ikke i Personerne, men i Policerne, maaske endda i Forsikringssummerne, og saa lade Maalet være at vise, hvor stor en Del af disse Forsikringssummer der endeligt kommer de Forsikrede til Gode ved Indtræden af den Begivenhed, som der er forsikret imod. Drøftelserne drejer sig dog ikke direkte om Undersøgelser paa saa langt Sigt, men til den frivillige Afgang, som de enkelte Regnskabsaar udviser, og Vurderingen af disse Tal møder atter de ofte nævnte Vanskeligheder. At man er klar over Spørgsmalets Betydning, og at der er Vanskeligheder ved dets Udredning fremgaar ogsaa af den flersidige Maade, hvorpaa man søger de foreliggende Tal udnyttet. I Forhold til den samlede Forsikringsbestand ved Aarets Begyndelse sætter man saaledes dels den hele frivillige Afgang, dels Afgangen uden Godtgørelse + de uindløste Policier, men man sætter ogsaa de nævnte Afgangstal i Forhold til sidste Aars Nytegning, ligesom de ogsaa ses sat i Forhold til Nytegningen i de tre sidste Aar tilsammen, da Afgangstillene givetvis ikke refererer sig til sidste Aars Nytegning alene. Særlig for Livsforsikringer synes det derfor at ville være af Interesse, om et Forsøg paa at give et sikrere talmæssigt Udtryk

for den frivillige Afgangs Størrelse under Hensyn til Bestandens Sammensætning blev gennemført, og at Drøftelserne fandt Sted paa Grundlag heraf. Med Bortseen fra Forsikringer med Eengangspræmier m. v. vilde det maaske for de almindelige Forsikringer være muligt alene at tage Hensyn til Forsikringernes Alder og paa dette Grundlag benytte den foran antydede Fremgangsmaade, hvorved yderligere gælder, at Sondringerne mellem 1-, 5- og 10-aarige Forsikringer her falder bort. Men selvom det — hvad der ikke skønnes sandsynligt — skulde vise sig nødvendigt at regne ogsaa med f. Eks. de Forsikredes Alder, altsaa med to Indgange, maatte der være rimelig Mulighed for at bringe Vurderingen af den frivillige Afgang ind paa et sikrere Grundlag, da det her drejer sig om vor, forsikringsteknisk set, mest udviklede og forfinede Forsikringsart.

Betänkning Nr. 7.

Uddrag af Bemærkningerne
til den svenske statistiske Forenings Forslag vedrørende det
fortsatte Samarbejde mellem de nordiske statistiske Foreninger.

»Inom de nordiska länderna har under senaste halvsekle avhållits statistiska internationella sammankomster av tvenne slag:

nordiska statistiska möten (chefsmöten) mellan de statistiska ämbetsverkens chefer; dessa möten hava varit av officiell karaktär, samt nordiska statistikermöten av privat natur.

Chefsmötena have pågått sedan 1889 och skulle alltså 1939 kunna fira 50-årsjubileum. I genomsnitt hava de ägt rum vart tredje år, ehuru intervallerna varit ojämna. Mötena have ägt rum:

- det första i Oslo (Kristiania) 1889
- andra i Stockholm 1890
- tredje i Köpenhamn 1891
- fjärde i Oslo (Kristiania) 1894
- femte i Stockholm 1897
- sjätte i Köpenhamn 1900
- sjunde i Oslo (Kristiania) 1904
- åttonde i Stockholm 1912
- nionde i Köpenhamn 1913
- tionde i Oslo (Kristiania) 1917
- elfte i Stockholm 1919
- tolfte i Köpenhamn 1921
- trettonde i Oslo (Kristiania) 1924
- fjortonde i Stockholm 1927 och
- femtonde i Hälsingfors 1931.

Vid chefsmöte har i allmänhet bestämts vilket land, som nästkommande gång skulle stå som arrangör. Däremot har icke alltid tidpunkten för detsamma kunnat fixeras. Mötena ha ej heller alltid kunnat hållas på avsedd tid.

Av nordiska statistikermöten har hittills endast ett avhållits, nämligen i Stockholm 1927 i samband med chefsmötet detta år. Vid flerfaldiga tillfällen har frågan om ett andra nordiskt möte diskuterats, utan att man dock kommit till något resultat förrän nu, år 1936. Förslag ha dryftats om avhållande av ett dylikt möte sammankopplat med något nationalekonomiskt möte, med ett statistiskt chefsmöte eller helt fristående. När nu efter nio år ett andra möte kommer till stånd i Köpenhamn, har detsamma erhållit en fristående karaktär, ehuru det förlagts till samma plats och i tiden i omedelbar anslutning till det sextonde chefsmötet.

Att stora fördelar skulle vinnas genom en sammankoppling av statistikermötena med chefsmötena är uppenbart. Men det är lika tydligt, att chefsmötenas karaktär av konferenser mellan ledarna för statistiken i de olika länderna skulle i viss mån förfelas genom borttagandet av den enskilda överläggningen vid dessa konferenser. Då emellertid vid chefsmötena hållas dels föredrag och diskussioner av mera allmän innebörd, dels enskilda överläggningar, under det att vid statistikermötena endast förekomma allmänna före-

drag och diskussioner synes en lämplig anordning vara, att föredragen och diskussionerna av mera allmän innebörd gjordes gemensamma för båda mötena, och att endast chefsmötenas enskilda överläggningar bibehölls skilda från statistikermötena. Genom den här ifrågasatta sammankopplingen av chefsmötena och statistikermötena skulle alltså vinnas, att föredragsämnen kunde väljas på sådant sätt, att mötena kompletterade varandra. Med hänsyn härtill synes det vara av stor betydelse att mötena planerades så, att tiden utnyttjades på bästa sätt. Detta torde kunna ske därigenom, att mötena förlades till tre på varandra följande dagar, varav

den första toges i anspråk för föredrag och diskussioner endast avseende det allmänna mötet,

den andra toges i anspråk för föredrag och diskussioner gemensamma för båda mötena,

den tredje toges i anspråk för chefsmötets enskilda överläggningar.

Med en sådan tidsindelning skulle vinnas, att vid de viktiga enskilda överläggningarna vid ett chefsmöte erfarenheterna kunde tillgodogöras från det allmänna mötets föredrag och diskussioner.

Av det sagda torde framgå dels önskvärdheten av ett mera intimt sammankopplande av de båda mötena, dels möjligheten att få till stånd en dylik sammankoppling utan att behöva av enskilda överläggningar vid chefsmötena behöver åsidosättas. Det har syntts vara en anordning av ungefär nu antytt slag, som åsyftades av departementschef Jensen, då han vid Helsingforsmötet 1931 framställde ett förslag, att chefsmötena skulle ges en annan form än tidigare; de borde erstättas av allmänna statistiska möten, till vilka alla statistiska tjänstemän i de nordiska länderna skulle äga tillträde.
